

ΕΝΩΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ και ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΤΑΞΙΣ ΣΤ'

37

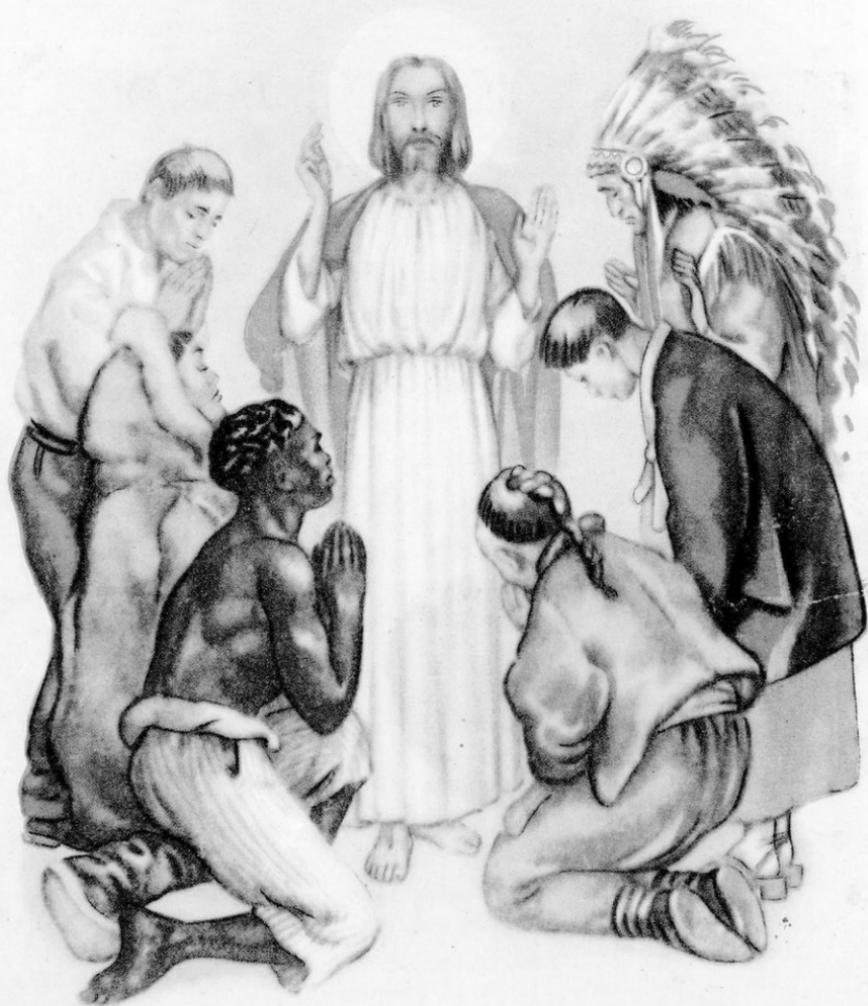
ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ 8

ΑΤΑΝΤΙΣ

14,00

05

$\frac{M}{4}$

«...Καὶ προσκυνήσωσιν ἐνώπιον Αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν Ἐθνῶν
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς 28)

Γεωργιος Μαυροζημιανος

A. ΚΟΝΤΟΜΑΡΗ - Η. ΜΗΝΙΑΤΗ

46120

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως Δημοτικῶν Σχολείων

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΤΡΙΕΤΙΑΝ

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 65303/3-7-52 ἀποφάσεως Ὑπουργείου Παιδείας

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περὶ Θρησκείας

1. Τί εἶναι Θρησκεία

Ὁ ἄνθρωπος συνδέεται πρὸς τὸν Θεὸν ὅταν τὸν πιστεύῃ, δηλαδή ἔχει ἀσάλευτον πεποιθήσιν ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει ὅταν τὸν ἀγαπᾷ ὥστε νὰ μὴ θέλῃ νὰ κάμῃ τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ἅγιον θέλημά του ὅταν ἐλπίζῃ πάντοτε εἰς αὐτόν. Ἡ σχέσις αὐτοῦ τοῦ δεσμοῦ του πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἡ θρησκεία του· τοιαύτη ὅμως θρησκεία ὡς ἡ μόνη ἀληθής, εἶναι ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία.

Μέχρις οὗτοῦ ὅμως φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν τελείαν αὐτὴν θρησκείαν ἐπέρασαν πολλοὶ αἰῶνες.

Οἱ ἄνθρωποι ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν τῶν πρωτοπλάστων, πὺ ἐπλήθυναν καὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν γῆν, ἐλησμόνησαν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν. Ἐπενόησαν τότε ἰδικούς των θεοὺς καὶ ἐλάτρευσαν τὰ κτίσματα παρὰ τὸν Κτίστην.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι ὅσον βάρβαροι καὶ ἂν ἦσαν εἶχον παντοῦ καὶ πάντοτε μίαν θρησκείαν. Ἡ θρησκεία των ὅμως αὐτὴ δὲν ἦτο βέβαια ἀληθινή. Τοῦτο μᾶς τὸ βεβαιώνουν καὶ ἀρχαῖοι σοφοί, οἱ ὅποιοι μᾶς λέγουν ὅτι τὸ φαινόμενον αὐτὸ τῆς θρησκείας ἦτο γενικόν, δηλαδή παρουσιάζεται εἰς ὅλους τοὺς τόπους, πὺ κατοικοῦν ἄνθρωποι καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Καὶ τὸ φαινόμενον αὐτό, ἀφοῦ εἶναι γενικόν, δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξηγηθῇ, ἂν δὲν εἶχε χαραχθῇ τοῦτο εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ αὐτὸν τὸν Πλάστην. Εἶναι λοιπὸν ὡσάν φυτευμένον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, δηλ. ἔμφυτον.

Ἡ θρησκεία των ἀρχαίων λαῶν ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἡ ὡς θαυμασμός ἢ ὡς φόβος των δυνάμεων τῆς φύσεως (φυσικαὶ θρησκείαι).

Οἱ ἄνθρωποι ἐθαύμαζαν π.χ. τὸν ἡλιοφώτιστον οὐρανὸν τῆς ἡμέρας καὶ τὸν ἕναστρον ἢ πανσέληνον τῆς νυκτός. Ἐτρόμαζαν ὅμως τὰς καταιγίδας, τὰς ἀστραπάς καὶ ἄλλα, πὺ τοὺς ἔκαμνον τρομακτικὴν ἐντύπωσιν. Μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων αἱ διάφοροι θρησκείαι ἔλαβον

διαφόρους μορφάς, και έτσι έσχηματίσθησαν τὰ διάφορα είδη τῶν θρησκειῶν.

Τὰ είδη αὐτὰ τῆς θρησκείας χωρίζομεν εἰς δύο τάξεις : 1) Εἰς τὰς πολυθεϊστικὰς θρησκείας, καὶ 2) εἰς τὰς μονοθεϊστικὰς.

⊙ Α'. Αἱ πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι

Αἱ θρησκείαι αὐταὶ εἶναι ἐκεῖναι, ποὺ οἱ ὄπαδοί των λατρεύουν πολλοὺς θεοὺς. Οἱ πολυθεῖσται αὐτοὶ ἔκαμαν εἶδωλα τῶν θεῶν, καὶ τὰ εἶδωλα αὐτὰ ἐπίστευαν ὡς αὐτοὺς τοὺς θεοὺς. Ἐλάτρευον αὐτὰ καὶ διὰ τοῦτο οἱ πολυθεῖσται λέγονται καὶ εἰδωλολάτραι.

Ἐπάρχουν πολλὰ εἶδη πολυθείας.

Τὸ κατώτερον εἶδος εἶναι ὁ Φετιχισμὸς. Οἱ ὄπαδοί τῆς θρησκείας αὐτῆς λατρεύουν μερικὰ ἄψυχα ἀντικείμενα, π.χ. δένδρα, λίθους, ὄρη, ποταμοὺς κλπ. Πιστεύουν ὅτι μέσα εἰς αὐτὰ ὑπάρχουν πνεύματα, τὰ ὅποια φοβοῦνται. Ὁ Φετιχισμὸς εἶναι θρησκεία ἀπολιτίστων καὶ ἀγρίων λαῶν.

Ἄνωτερον εἶδος πολυθείας εἶναι ἡ λατρεία τῶν οὐρανίων σωμάτων, τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης, καὶ τῶν ἀστέρων (ἀστρολατρία). Ὅπαδοί τῆς θρησκείας αὐτῆς εἶναι οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ ἀρχαῖοι Πέρσαι, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ ὅποιοι ἔγιναν ἀστρολάτραι, διότι ἐθεώρησαν τὰ οὐράνια αὐτὰ σώματα εὐεργετικά δι' αὐτοὺς. Ἄλλο εἶδος πολυθείας εἶναι ἡ ζωολατρία τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, οἱ ὅποιοι ἐλάτρευαν τὸν κροκόδειλον, τὸν Ἄπιν καὶ ἄλλα. Ἐλάτρευαν αὐτὰ ἢ ὡς φοβερά ἢ ὡς ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ὁ Ἄπιν εἶναι ὁ ἱερός Ταῦρος τῶν Αἰγυπτίων, τὸν ὅποιον ἔτρεφον μέσα εἰς ἴδιον ναόν.

Ἄνώτατον εἶδος πολυθείας εἶναι ὁ Βραχμανισμὸς καὶ ὁ Βουδδισμὸς τῶν Ἰνδῶν καὶ Σινῶν. Οἱ πολυθεῖσται αὐτοὶ ἐπίστευσαν ὡς θεὸν αὐτὴν τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐλάτρευαν. Οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Σῖναι παραδέχονται ὅτι τὸ θεῖον ὑπάρχει παντοῦ εἰς τὴν φύσιν. Τὰ πάντα, δηλαδὴ ὀλόκληρος ἡ φύσις εἶναι δι' αὐτοὺς ὡς θεός.

⊙ 2. Αἱ θρησκείαι τῶν Ἰνδῶν

α) Βεδικὴ Θρησκεία

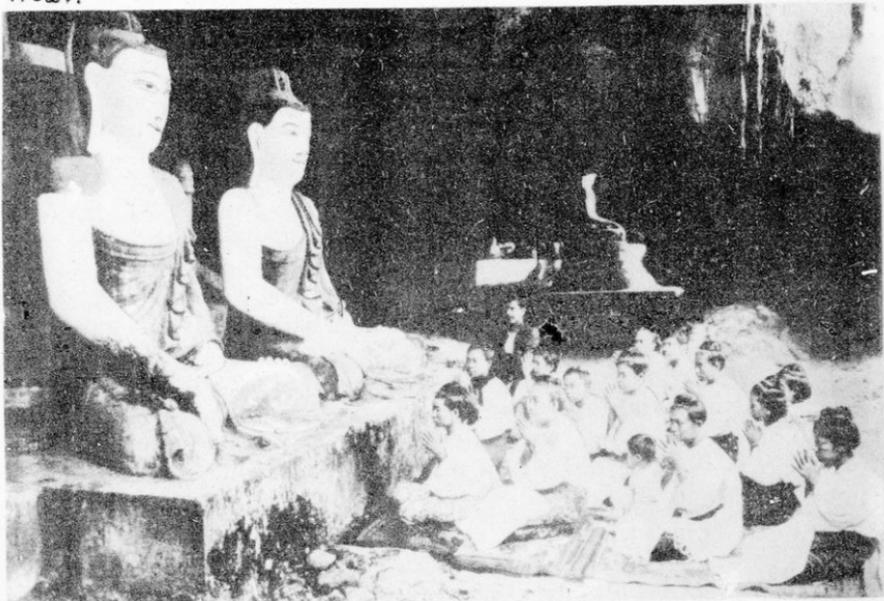
Τὰ ἀρχαῖα ἱερὰ βιβλία τῶν Ἰνδῶν λέγονται Βέδα, ποὺ σημαίνει ἱερὰν ἐπιστήμην ἢ θεῖαν γνώσιν. Ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὠνομάσθη ἡ θρησκεία τῶν Βεδικῶν.

β) Ὁ Βραχμανισμὸς

Ἡ θρησκεία αὐτὴ παρουσιάσθη τὸν ὄγδοον αἰῶνα π. Χ. Ἐλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴν της τὸν Βράχμα, ποὺ σημαίνει θεῖος λόγος.

Οι Ἴνδοι ἐπίστευαν ὅτι ὁ θεὸς των Βράχμα εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν κτισμάτων τοῦ κόσμου. "Ὅτι μὲ τὴν θεϊαν δυνάμιν του ζωογονεῖ τὰ πάντα καὶ προνοεῖ δι' αὐτά. "Ὅλα προέρχονται ἀπὸ αὐτὸν καὶ εἰς αὐτὸν ἐπιστρέφουν.

Οἱ ἱερεῖς των ἀποτελοῦν τὴν ἀνωτάτην μορφωμένην τάξιν τῶν Ἴνδων.

Πιστοὶ τοῦ Βουδδά προσεύχονται.

ο γ) Ὁ Βουδδισμὸς

Ἀρχηγὸς καὶ Ἰδρυτὴς τῆς θρησκείας αὐτῆς εἶναι ὁ Βουδδας, πού σημαίνει σοφός.

Ἐγενήθη τὸ 560 π. Χ. Κατήγετο ἀπὸ ἡγεμονικὸν οἶκον.

Εἰς ἡλικίαν 29 ἐτῶν ἀφίνει ἀνάκτορα καὶ κάθε βασιλικὴν ζωὴν καὶ πηγαίνει εἰς ἓνα ἔρημον δάσος. Ἐκεῖ ζῆ ὡς ἄσκητὴς ἐπὶ ἕξ ἔτη. Ἐρχεται ἔπειτα εἰς τὸν κόσμον καὶ τρέχει ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν ἐπὶ 45 ἔτη καὶ κηρύττει τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Τότε ἔλαβε τὸ ὄνομα Βουδδας, δηλ. φωτισμένος, σοφός, διότι τὸ καθ' ἑαυτὸ ὄνομά του ἦτο Γα-ουτάμα.

Μὲ τὰ κηρύγματά του ἔκαμε πολλοὺς ὁπαδοὺς καὶ εἰς ἡλικίαν 83 ἐτῶν ἀπέθανε, ὅποτε οἱ ὁπαδοὶ του τὸν ἔθεοποίησαν.

Κατὰ τὴν Βουδδικὴν διδασκαλίαν οἱ ὁπαδοὶ της πρέπει νὰ ἀποφεύγουν τὸν φόνον, τὰς ἀνηθίκους πράξεις, τὸ ψεῦδος, τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ καὶ τὴν κλοπὴν.

Ἐκ τῆς Ἰνδίας ἐξήπλωθη ὁ Βουδδισμὸς καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Σήμερον ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Κίναν, Θιβέτ, Ἰνδοκίναν, Ἰαπωνίαν κλπ. Οἱ Βουδδισταὶ εἶναι 160 ἑκατομμύρια.

3. Αἱ Θρησκείαι τῶν Σινῶν

Εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Κίνας ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ οὐρανὸς θεωροῦνται ἀνώτατοι θεοί. Οἱ πρόγονοι τοῦ αὐτοκράτορος, αἱ ψυχαὶ τῶν καὶ ἡ γῆ ποὺ τὰς περικλείει, καθὼς καὶ ὅλοι ὄσοι ὑπεστήριξαν τὸ κράτος καὶ τὴν θρησκείαν εἶναι κατώτεροι θεοί. Ἡ κυριώτερα διδασκαλία τῶν θρησκειῶν αὐτῶν εἶναι ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς νεκροὺς προγόνους. Ἡ τιμὴ αὐτὴ γίνεται μὲ θυσίαν καὶ διαρκεῖ 27 μῆνες μετὰ τὸν θάνατον.

α) Ἡ θρησκεία τοῦ Κομφουκίου

Μία ἀπὸ τὰς κυριώτερας θρησκείας τῶν Σινῶν εἶναι ἡ θρησκεία τοῦ Κομφουκίου. Ὁ Κομφούκιος ἦτο Κινέζος φιλόσοφος καὶ πολιτικός. Ἐγεννήθη τὸ 550 π. Χ.

Τὴν θρησκείαν τοῦ Κομφουκίου πιστεύουν ἑκατομμύρια Κιτρίνων. Ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ προσέχη πολὺ εἰς τὰ καθάρα καὶ ἀγνά ἦθη του. Ὡς παράδειγμα πρέπει νὰ ἔχουν τοὺς ἄρχοντας τῆς πολιτείας, οἱ ὅποιοι, ὡς ἔλεγεν ὁ Κομφούκιος, πρέπει νὰ εἶναι παραδείγματα ἀρετῆς.

4. Ἡ θρησκεία τῶν Ἰαπώνων

Ἡ θρησκεία τῶν Ἰαπώνων λέγεται Σιντοϊσμός, ποὺ σημαίνει ὁδὸς τῶν θεῶν.

Τὸ ἱερόν βιβλίον τῆς θρησκείας αὐτῆς ἀρχίζει ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Ὁ κόσμος, λέγει τὸ βιβλίον αὐτό, ἐγένεν ἀπὸ ἓνα ἀνώτατον Θεόν, λεγόμενον Ἰζανάγι. Ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτὸν προήλθαν α' θεαὶ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης.

Ἰδιαίτερα τιμοῦν τὴν θεάν τοῦ Ἡλίου, ποὺ ἀπόγονοί της εἶναι οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ἰαπωνίας, λεγόμενοι Μικάδοι.

Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ἔχει διαδοθῆ καὶ ὁ Βουδδισμὸς, καθὼς καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Κομφουκίου. Τὴν θρησκείαν τοῦ Κομφουκίου ἀκολουθοῦν οἱ μορφωμένοι Ἰάπωνες.

Πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι ἦσαν καὶ αἱ θρησκείαι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Εἶδος τῶν θρησκειῶν αὐτῶν ἦτο ἡ ἀνθρωπολατρία. Ἐφ'αντάζοντο οὗτοι τοὺς θεοὺς τῶν μὲ ἀνθρωπίνην μορφήν. Ἐθεοποίησαν διαφόρους δυνάμεις τῆς φύσεως, (π.χ. Ποσειδῶν θεὸς τῆς θαλάσσης) ἢ ἡρώων ἀνδρῶν, διὰ τοὺς ὅποιους διηγείτο ἡ φήμη ὅτι ἐγίναν εὐεργεταὶ τοῦ κόσμου (ὡς π.χ. ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς) ἢ ἰδέας (ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ, θεὰ τῆς θείας σοφίας).

Β'. Αί Μονοθεϊστικά θρησκείαι

Οί ὅπαδοί τῶν θρησκειῶν αὐτῶν παραδέχονται ἓνα μόνον Θεόν. Δι' αὐτό λέγονται μονοθεϊστικά, καί εἶναι τρεῖς: 1) Ἡ Ἰουδαϊκή θρησκεία, 2) ἡ Χριστιανική θρησκεία καί 3) ἡ Μωαμεθανική θρησκεία.

1. Ἰουδαϊκή θρησκεία ἢ Ἰουδαϊσμός

Πρῶτοι οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστευσαν καί ἐλάτρευσαν ἓνα μόνον Θεόν καί δημιουργόν τοῦ κόσμου.

Ἰδρυτής τῆς θρησκείας αὐτῆς εἶναι, ὡς ἐμάθομεν εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ὁ Θεός διὰ τοῦ Μωϋσέως, εἰς ὃν ἔδωκε τὰς δέκα ἐντολάς του.

Πρῶτην φοράν ἡ θρησκεία αὐτὴ ἀνυψώνει τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἓνα καί μόνον ἀληθινόν Θεόν. Ἄλλὰ καί ἡ θρησκεία αὐτὴ δὲν ἦτο ἡ τελεία θρησκεία. Θὰ ἐχρησίμευε μόνον ὡς μία προετοιμασία εἰς τὴν τελειοτάτην χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἦτο καί παιδαγωγός εἰς Χριστόν.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐθεωροῦσαν ὅτι ὁ Θεός δὲν εἶναι Θεός ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ μόνον τῶν Ἰουδαίων. Ἐπίστευαν ἀκόμη ὅτι ὁ Θεός εἶναι Κύριος, εἰς τὸν ὅποιον οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ὑπακούουν ὡς δοῦλοι· ὅτι ὁ Θεός κατοικεῖ μόνον εἰς τὸν ναόν τῶν Ἱεροσολύμων καί πρέπει νὰ λατρεύεται μὲ θυσίας ὑλικάς, δηλ. ζῶων, τὰ ὅποια ἔκαϊαν.

Ὅταν ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν Χαναάν, ἐκινδύνευσαν νὰ γίνουν εἰδωλολάτραι, διότι ἀνεμίχθησαν μὲ λαοὺς εἰδωλολατρικῶς καὶ ἄρχισαν νὰ τοὺς μιμοῦνται. Ἄρχισαν νὰ μιμοῦνται τὴν ἀμαρτωλὴν ζωὴν τοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ κόσμου. Ἡ κατάστασις αὐτὴ διαρκῶς ἐχειροτέρευε.

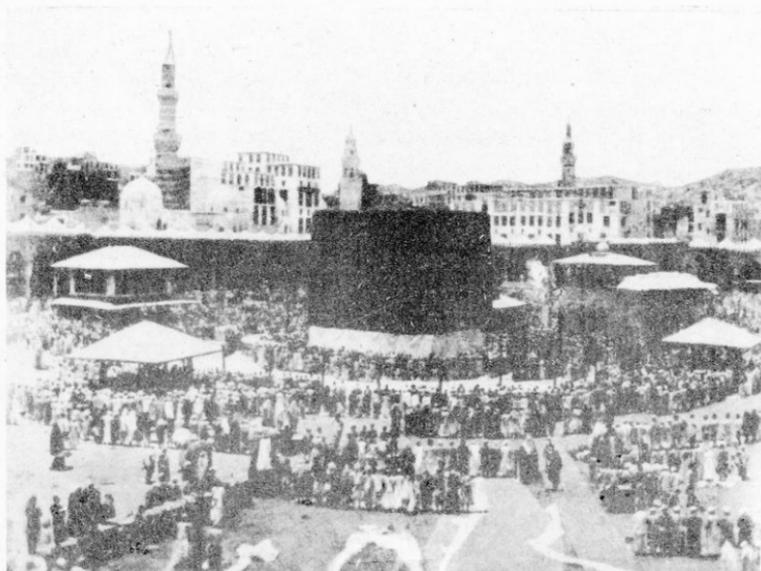
2) Μωαμεθανικὴ θρησκεία ἢ Μωαμεθανισμός

Τὴν θρησκείαν αὐτὴν ἴδρυσεν ὁ Μωάμεθ, ποῦ ἐγεννήθη τὸ 571 μ. Χ. εἰς τὴν Μέκκαν τῆς Ἀραβίας. Οἱ Ἄραβες προτοῦ παρουσιασθῆ ὁ Μωάμεθ, ἦσαν πολυθεῖσταί.

Ὁ Μωαμεθανισμός εἶναι ἓνα μίγμα τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ Χριστιανικῆς θρησκείας μὲ ἰδέας εἰδωλολατρικὰς τῶν ἀρχαίων Ἀράβων.

Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ δὲν ἀναγνωρίζει τὸν ἀληθινόν Θεόν καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου, μὲ τὸν ὅποιον ἔγινεν ἡ σωτηρία αὐτοῦ.

Ὁ Μωάμεθ ἐδίδασκειν ὅτι εἷς Θεός ὑπάρχει, καὶ ὅτι αὐτός εἶναι ὁ τελευταῖος καὶ ὁ ἐπισημότερος προφήτης του. Διότι, ἔλεγεν, εἰς αὐτὸν ὁ Θεός ἐφάνερωσε τὸ θέλημά του μὲ τὸν ἄγγελον Γαβριήλ. Παραδέχεται πεπρωμένον, δηλαδὴ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Θεός ἔχει ἀπὸ πρωτότερα ὀρίσει τὴν τύχην κάθε ἀνθρώπου. Δηλ. ὁ Θεός ἄλλους προώρισε νὰ γίνουν καλοὶ καὶ ἄλλους κακοί. Τότε ὅμως ὁ Θεός δὲν θὰ ἦτο πανάγαθος καὶ ὁ

Μωαμεθανοί προσκυνηταί στο ιερό «Κάαμπα» της Μέκκας.

ἄνθρωπος ὁ κακὸς δὲν εἶχε φόβον νὰ τιμωρηθῆ. Ἐπιτρέπει τὴν πολυγαμίαν, ἡ ὁποία ταπεινώνει τὴν γυναῖκα, καὶ ἐμποδίζει τὴν οἰκογένειαν νὰ ἀναπτυχθῆ ἄρμονικά. Παραδέχεται τὴν δουλείαν καὶ ὑπόσχεται εἰς τοὺς ὄπαδούς του ὑλικὰς ἀπολαύσεις εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Αἱ διδασκαλίαι τῆς θρησκείας αὐτῆς εὐρίσκονται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν, λεγόμενον Κοράνιον.

Οἱ ὄπαδοί του ὀφείλουν νὰ προσεύχωνται πέντε φορές τὴν ἡμέραν. Νὰ ἐλεοῦν, νὰ νηστεύουν κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν, (ραμαζάνι). Εἰς τὸν μῆνα αὐτόν, πού εἶναι ὁ ἔνατος τοῦ Μωαμεθανικοῦ ἔτους, γίνεται μεγάλη θρησκευτικὴ ἑορτὴ καὶ νηστεία μόνον τὴν ἡμέραν. Τὸ βράδυ καὶ ὄλην τὴν νύκτα ὀργιάζουν εἰς τὰς διασκεδάσεις.

3) Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία

Τὸν Ἰουδαϊσμόν συνεπλήρωσε καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ Χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης, ἡ μόνη ἀληθινὴ καὶ τελεία θρησκεία. Διότι ὁ Χριστιανισμός, πρῶτος ἐφανερώσεν (ἀπεκάλυψεν) εἰς ἡμᾶς μὲ τελειότατον τρόπον τὸν Θεὸν ὡς Θεὸν ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Διότι ὁ Χριστιανισμός κυρίως ἐκήρυξεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πατὴρ πλήρης ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄφου ὁ Θεὸς προετοίμασε τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς προφῆτας καὶ τὸν Μωϋσῆν, δηλαδὴ μὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου κατὰ τὸ 750 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, ἔστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, νὰ διδάξῃ τὴν θρησκείαν του. Διότι ὁ κόσμος εἶχε φθάσει εἰς τὸ μεγαλύτερον σημεῖον τῆς διαφθορᾶς. Εἶχεν ἤδη προετοιμάσει τὸν δρόμον τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος μὲ τὸ κήρυγμά του. Ἔρχεται τότε ὁ Χριστὸς καὶ δημιουργεῖ τὴν νέαν θρησκείαν του, τὴν Χριστιανικὴν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀληθὴς θρησκεία. Ἡ νέα αὕτη θρησκεία λέγεται Χριστιανισμός, διότι ἰδρυτὴς τῆς εἶναι αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἡ λατρεία εἰς τὸν Χριστιανισμόν δὲν εἶναι ὑλική, δηλ. θυσία διαφόρων ζώων, ἀλλὰ πνευματικὴ, ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πνεῦμα.

Διότι ὁ Θεὸς ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς νὰ ὑψώσωμεν τὸ πνεῦμά μας πρὸς αὐτὸν καὶ τὰς καρδίας μας: «Πνεῦμα εἶναι ὁ Θεός, λέγει ὁ Κύριος, καὶ οἱ προσκυνοῦντες αὐτὸν ὀφείλου νὰ τὸν προσκυνοῦν εἰλικρινᾶ καὶ ἀληθινά» (*).

Διδάσκει τὴν ἀγάπην καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς ἐχθρούς. Παράδειγμα, εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, πού σκορπίζει τὰ ἀγαθὰ του καὶ εἰς πονηροὺς καὶ εἰς ἀγαθοὺς.

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία διδάσκει τὴν πίστιν εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐφανερώσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ θεῖον θέλημά του.

Ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐκείνη πού μόνον αὕτη μᾶς λύει ὅλα τὰ ζητήματα τῆς ζωῆς μας. Δὲν στηρίζεται εἰς τὴν βίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐλευθέραν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου.

Αἱ ἄλλαι θρησκεῖαι, πού ἐμάθαμεν, ἡμπορεῖ νὰ ἔχουν μερικὰς ἀληθειάς, ἀλλὰ ἔχουν περισσοτέρας πλάνας.

Μόνον εἰς τὸν Χριστιανισμόν εὐρίσκομεν τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν. Ὁ Χριστιανισμός δὲν πλανᾶται, ἀλλὰ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ πράττῃ πάντοτε τὸ καλὸν καὶ ἠθικόν. Καὶ ἔτσι σώζεται. Τὴν σωτηρίαν αὐτὴν τῆς

(*) Ἰωάν. 4,24.

ψυχής του ό Χριστιανός εύρσκει εις την Έκκλησίαν του. Διότι την Έκκλησίαν αυτήν Ίδρυσεν ό Χριστός, την έθεμελίωσαν οι Άπόστολοι και την όδηγει τό Πνεύμα τοϋ Θεοϋ.

Άφοϋ λοιπόν ή Χριστιανική θρησκεία, καθώς είδομεν, είναι ή μόνη άληθινή, διά τοϋτο έχομεν καθήκον νά γνωρίσωμεν αυτήν. Διότι όταν γνωρίσωμεν αυτήν, τότε θα είμεθα άληθείς χριστιανοί, θα ζώμεν εύτυχώς και θα άπολαύσωμεν την τελείαν εύτυχίαν εις την μέλλουσαν ζωήν.

Τό βιβλίον, πού μας διδάσκει τάς άληθείας της Χριστιανικής θρησκείας, λέγεται Όρθόδοξος Χριστιανική Κατήχησις.

5. Τί είναι Κατήχησις

Σύμφωνα μέ την διδασκαλίαν της Χριστιανικής Έκκλησίας διά νά γίνη κανείς χριστιανός και νά λέγεται πραγματικόν μέλος της, έπρεπε νά βαπτισθῆ.

Προτου όμως νά βαπτισθῆ ώφειλε άπαραίτητα νά διδαχθῆ τί πρέπει νά πιστεύη και τί πρέπει νά πράττη.

Όλη αυτή ή προετοιμασία πρό της βαπτίσεως του έγίνετο μέ μίαν προφορικήν διδασκαλίαν, ή όποία λέγεται Κατήχησις(*).

Οί διδάσκοντες την κατήχησιν έλέγοντο Κατηχηταί. Οί διδασκόμενοι την κατήχησιν έλέγοντο κατηχούμενοι.

Κατά τούς πρώτους χριστιανικούς χρόνους κατηχηταί ήσαν οι Άπόστολοι. "Όταν ό Χριστός έσταλλε τούς Άποστόλους εις τό κήρυγμα, παρήγγελλεν εις αυτούς νά μαθητεύσουν, δηλ. νά διδάξουν, τά έθνη και έπειτα νά τά βαπτίζουν(**).

Μετά τούς Άποστόλους κατηχηταί ήσαν οι Έπίσκοποι, οι πρεσβύτεροι και οι διάκονοι. Ήσαν και διακόνισσαι, πού έκατηχούσαν τάς γυναίκας.

Ό χρόνος της κατηχήσεως των κατηχουμένων δεν ήτο ώρισμένος. Έκανονίζετο ανάλογα μέ την ηλικίαν, τόν ζήλον και την μόρφωσιν αυτών.

Όταν έπεκράτησεν εις την Έκκλησίαν τό βάπτισμα των νηπίων (ό νηπιοβαπτισμός), κατά τά μέσα τοϋ 3ου αιώνας, ή κατήχησις αυτών έγίνετο από την οικογένειαν, από τό σχολείον και από τούς αναδόχους. Οί ανάδοχοι έδιδασκον εις αυτά τό Σύμβολον της πίστεως και την Κυριακήν προσευχήν (τό «Πάτερ ήμών»). "Έπειτα συνεπλήρωναν την Κατήχησιν των οι άναγνώσται και οι διάκονοι. Οί έπίσκοποι και οι πρεσβύτεροι ανέλαμβάνον την άνωτέραν Κατήχησιν.

(*) Κατηχώ σημαίνει διδάσκω προφορικά τά της θρησκείας. Κατηχούμαι σημαίνει διδάσκομαι.

(**) Μαθ. 28,19.

6. Ἡ ἱστορία τῆς Κατηχήσεως

Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ τὸ μεγάλον αὐτὸ ἔργον τῆς κατηχήσεως. Διότι αὐτὸ ἦτο καὶ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποῦ θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ μάθουν τὴν Χριστιανικὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἔθεώρησε πάντοτε ὅτι καθήκον τῆς εἶναι νὰ διδάσκη ἐκείνους ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ γίνουν ὁπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὸν σκοπὸν μάλιστα αὐτὸν ἰδρύθησαν, παλαιότερα, ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου αἰῶνος, καὶ Κατηχητικαὶ Σχολαί. Περίφημος ἐξ αὐτῶν ἦτο ἡ κατηχητικὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου ἐδίδαξαν ὀνομαστοὶ κατηχηταί.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν καὶ τῶν αἰρέσεων ἡ Ἐκκλησία προσεπάθησε καὶ πάλιν μὲ τὴν Κατήχησιν νὰ σώσῃ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὰς πλάναις τῶν αἰρετικῶν. Καὶ τὸ κατηχητικὸν τῆς ἔργον ἐξακολούθησεν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἀργότερα, καὶ τὸ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον.

Μεγάλῃ καὶ σπουδαίᾳ εἶναι σήμερον ἡ προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας καὶ πολλῶν ὀρθοδόξων χριστιανικῶν συλλόγων διὰ τὴν κατήχησιν τῶν νέων.

Πολλὰ κατηχητικὰ σχολεῖα ἰδρύθησαν καὶ λειτουργοῦν εἰς τὰς πόλεις καὶ πολλὰ χωρία.

Χιλιάδες μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα διδάσκονται ἀπὸ ἠθικῶν καὶ μορφωμένους κατηχητάς.

Ὁρθόδοξοι χριστιανικαὶ ὀργανώσεις δεικνύουν ἀξιέπαινον χριστιανικὸν ζήλον διὰ νὰ ἰδρῦσουν καὶ ἐξαπλώσουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα κατηχητικὰ σχολεῖα. Καὶ αἱ προσπάθειαι αὐταὶ μὲ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν κατὰ τόπους Μητροπολιτῶν, προοδεύουν. Καὶ σεῖς, παιδιὰ, ποῦ ἀσφαλῶς θὰ ἔχετε ἐγγραφῆ εἰς τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα τῆς ἐνορίας σας, πρέπει νὰ φοιτᾶτε τακτικά. Καὶ μὲ προσοχὴν νὰ ἀκούετε τὴν κατηχητικὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τοῦς καλοῦς καὶ σεβαστοῦς κατηχητάς σας. Διότι ἐκεῖ θὰ συμπληρῶντε ὅσα μαθαίνετε εἰς τὸ σχολεῖον σας. Δηλαδή νὰ πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἀγαπᾶτε τὴν Πατρίδα.

7. Ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀξία τῆς Κατηχήσεως

Ὁ Χριστὸς μας εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ σπορέως μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ πίστις μας ἂν δὲν εἶναι ριζωμένη μέσα μας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸν πειρασμόν, δηλ. ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Ὁ σκοπὸς λοιπὸν τῆς Κατηχήσεως εἶναι νὰ ριζώσῃ εἰς τὰς καρδίας μας τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ μέθοδον ποῖται εἶναι αἱ θρησκευτικαὶ καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀλήθειαι τῆς θρησκείας μας. Ἀπὸ τὸν σκοπὸν λοιπὸν αὐτὸν φαίνεται καὶ ἡ ἀξία, ποῦ ἔχει ἡ Κατήχησις. Διότι ὅσοι δὲν ξέρουν τὰ καθήκοντά τους ἢ τὰ μανθάνουν ἀπρόθυμα τώρα ποῦ εἶναι νέοι, κίνδυνος εἶναι νὰ γίνουν μίαν ἡμέραν πρόξενοι πολλῶν κακῶν εἰς τὴν κοινωνίαν.

8. Αί πηγαί τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως

“Ολαί αἱ ἀλήθειαι τῆς θρησκείας μας πού θά μᾶς διδάξῃ ἡ Κατήχσις περιέχονται εἰς τὴν ἅγιαν Γραφήν καί εἰς τὴν ἱεράν Παράδοσιν, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο ὀνομάζονται πηγαί τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Ἰα Α'. Περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς

Ἁγία Γραφή εἶναι μία μεγάλη συλλογὴ βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν ἀπὸ εὐσεβεῖς ἄνδρας, δηλ. τοὺς Προφῆτας καί τοὺς Ἀποστόλους. Ὁ Θεὸς ἐφώτισε τὸν νοῦν τῶν εὐσεβῶν αὐτῶν ἀνδρῶν (συγγραφέων) διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ νὰ γράψουν τὰ βιβλία των. Διὰ τοῦτο ἡ Ἁγία Γραφή λέγεται **Θεόπνευστος**.

Ἡ μεγάλη αὕτη συλλογὴ τῶν βιβλίων, πού ἀποτελεῖ τὴν ἅγιαν Γραφήν, διαιρεῖται εἰς δύο μικροτέρας συλλογὰς βιβλίων. Ἡ πρώτη (συλλογὴ), πού εἶναι καί ἡ ἀρχαιότατη ὀνομάζεται **Παλαιὰ Διαθήκη**, ἡ δευτέρα, ἡ νεωτέρα, ὀνομάζεται **Καινὴ Διαθήκη**.

Ἡ Π. Διαθήκη περιέχει ὅσα ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν (ἐφανέρωσεν) εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ μέσου τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καί τῶν Προφητῶν.

Ἡ Κ. Διαθήκη περιέχει ὅσα ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

α) Τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης εἶναι 49 καί διαιροῦνται εἰς βιβλία : 1) Ἱστορικά, 2) διδακτικά καί 3) προφητικά.

1) Τὰ Ἱστορικά βιβλία διηγοῦνται τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ καί εἶναι 23, τὰ ἐξῆς :

Ἡ Πέντάτευχος, δηλαδή τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως (Γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικόν, ἀριθμοὶ καί Δευτερονόμιον). Γένεσις· διηγεῖται τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Ἔξοδος· διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον καί τὴν ἔξοδον αὐτῶν, μετὰ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Μωϋσέως. Λευϊτικόν· περιέχει θρησκευτικούς καί πολιτικούς νόμους διὰ τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων. Δευτερονόμιον· περιέχει ἐπανάληψιν τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καί συμπλήρωσιν αὐτοῦ. Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τῶν Κριτῶν, τῆς Ρούθ, τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Βασιλειῶν, τὰ δύο τῶν Παραλειπομένων, τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἑσδρα, τὸ βιβλίον τοῦ Νεεμίου, τοῦ Τωβίτ, τῆς Ἰουδίθ, τῆς Ἑσθήρ, καί τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων.

2) Τὰ διδακτικά βιβλία περιέχουν ὕμνους πρὸς τὸν Θεὸν καί πολυλὰς διδασκαλίαις πολὺ ὠφελίμους εἰς ἡμᾶς καί εἶναι ἑπτὰ, τὰς ἐξῆς : Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ, οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ, αἱ Παροιμίαι τοῦ Σολομώντος, ὁ Ἐκκλησιαστής τοῦ Σολομώντος, τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων τοῦ Σολομώντος, Σοφία Σολομώντος καί Σοφία Σειράχ.

3) Τὰ προφητικά βιβλία περιέχουν διαφόρους προφητείας περὶ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ καί ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ ἐρχομοῦ καί τοῦ βίου τοῦ

Μεσσίου, τοῦ Χριστοῦ, καί εἶναι δέκα ἑννέα. Ὅπως εἶναι π.χ. ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαΐου, τοῦ Ἰερεμίου, τοῦ Ἰεζεκιήλ, τοῦ Δανιήλ, τοῦ Ἰωνᾶ, τοῦ Ζαχαρίου κλπ.

Ὁ προφήτης Ἡσαΐας εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς προφῆτας. Προφητεῦει καὶ περιγράφει τὸν ἐρχομὸν καὶ τὸ ὄλον ἔργον τοῦ Μεσσίου. Ἰερεμίας προεφήτευσεν τὰς συμφορὰς, ποὺ ἔμελλεν νὰ πάθῃ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός. Ἰεζεκιήλ· προφητεῦει τὰ φοβερὰ κακά, ποὺ θὰ ἤρχοντο εἰς τὴν Ἰερουσαλήμ. Δανιήλ· αἰχμάλωτος εἰς Βαβυλῶνα προφητεῦει τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ.

Τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγα βιβλία ποὺ ἐγράφησαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἢ τὴν Ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν. Ἀραμαϊκὴ ἐλέγετο ἡ γλῶσσα, ποὺ ὠμιλοῦσαν τότε οἱ Ἑβραῖοι.

Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα π. Χ. μετεφράσθησαν τὰ βιβλία αὐτὰ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, χάριν κυρίως τῶν Ἑβραίων τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι δὲν ἤξευραν τὴν Ἑβραϊκὴν, καὶ ὠμιλοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴν. Ἡ μετάφρασις αὐτῆ λέγεται ἡ μετάφρασις τῶν ἑβδομήκοντα, διότι 72 Ἕλληνοισταὶ Ἰουδαῖοι μετέφρασαν τὰ βιβλία αὐτὰ.

β) Τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης εἶναι 27 καὶ περιγράφουν ὅσα ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς εἰς ὄλον τὸν κόσμον διὰ μέσου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ περιέχουν τὸ θέλημά Του. Διαιροῦνται καὶ αὐτὰ εἰς ἱστορικά, διδακτικά καὶ προφητικά.

1) Ἱστορικά εἶναι τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια τοῦ Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου, ὅπου γράφεται ἡ ἱστορία τοῦ βίου καὶ περιέχεται ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος. Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὅπου γράφεται ἡ ἱστορία τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως (ἔργων - πράξεων) τῶν Ἀποστόλων καὶ ἰδίως τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

2) Τὰ διδακτικά βιβλία περιέχουν διαφόρους διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων πρὸς τοὺς Χριστιανούς καὶ ἔχουν τὴν μορφήν ἐπιστολῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτὰ εἶναι 21. Δεκατέσσαρας ἐγράψεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, καὶ ἑπτὰ οἱ ἀπόστολοι Ἰάκωβος, Πέτρος, Ἰούδας καὶ Ἰωάννης.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου εἶναι αἱ ἐξῆς: ἀπὸ δύο πρὸς Κορινθίους, πρὸς Θεσσαλονικεῖς καὶ πρὸς Τιμόθεον, ἀπὸ μίαν πρὸς Ῥωμαίους, Γαλάτας, Ἐφεσίους Κολασσαεῖς, Φιλιππησίους, Τίτον, Φιλήμονα καὶ πρὸς Ἑβραίους.

Αἱ ἑπτὰ ἄλλαι ἐπιστολαὶ λέγονται καθολικαί, διότι ἐγράφησαν πρὸς ὅλους τοὺς Χριστιανούς, δηλ. πρὸς τὴν καθόλου (καθολικὴν) Ἐκκλησίαν. Καὶ εἶναι τρεῖς τοῦ ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, δύο τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἀνὰ μία τῶν ἀδελφοθέων ἀποστόλων Ἰακώβου καὶ Ἰούδα.

3) Προφητικά. Ἡ Κ. Διαθήκη ἔχει ἓνα μόνον προφητικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον προφητεῦει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ νικήσῃ ὅλα τὰ ἐμπόδια

των Ἰουδαίων καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ εἰς τὸ τέλος θά θριαμβεύσῃ. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔγραψεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης καὶ λέγεται Ἀποκάλυψις.

Τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἐγράφησαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ πρώτου αἰῶνος μετὰ Χριστὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου. Τοῦτο ἐγράφη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν (αῤαμαϊκὴν) καὶ ἀμέσως ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχασε κάθε ἀξίαν.

να Π Β'. Ἱερὰ Παράδοσις

Ἱερὰ παράδοσις εἶναι τὸ σύνολον ὄλων τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν, ποῦ δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀλλὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς καὶ μετεδόθησαν ἀπὸ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς αἰῶνας μέχρις ἡμῶν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Προτοῦ νὰ συγγραφοῦν τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἡ Ἐκκλησία ἐξηπλῶνετο, μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, μὲ τὸ προφορικὸν κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων. Καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ ἐγράφησαν τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης, ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐξαπλώνεται τὸ κήρυγμα αὐτό. Διότι ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε πολλὰ περισσότερα εἰς τὰ τρία ἔτη τοῦ δημοσίου βίου του, ἀπὸ ὅσα γράφονται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἀφοῦ καὶ οἱ Ἀπόστολοι πολλὰ παρέδωσαν μὲ τὸ προφορικὸν των λόγον ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ γράφονται εἰς τὰς ἐπιστολάς των.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του. «Πολλὰ καὶ ἄλλα σημεῖα ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι γραμμένα εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο...

«Υπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἔκαμεν ὁ Χριστὸς, τὰ ὁποῖα, ἐὰν γράφονται καθ' ἓνα χωριστά, νομίζω ὅτι οὔτε ὁ κόσμος ὅλος θὰ χωροῦσε τὰ γραφόμενα βιβλία» (*).

Τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης δὲν ἀποτελοῦν πλήρη καὶ ὅλην τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος. Διότι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους δὲν ἔγραψαν βιβλία, ἄλλοι ἔγραψαν συντόμους ἐπιστολάς ὡς ὁ Πέτρος. Διὰ τοῦτο δὲν παρουσιάζουν ὅλον τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐκήρυξαν μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος. Ὑπάρχει λοιπὸν καὶ ἄλλη διδασκαλία τῶν ἀποστόλων πολὺ χρήσιμος καὶ ἀναγκαία, ἡ ὁποία δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ ἡ ὁποία μετεδόθη προφορικῶς ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ διαδόχους αὐτῶν.

Εἶναι ὅμως καὶ ἄλλοι λόγοι καὶ ἄλλαι ἀνάγκαι, ποῦ ἐξακολουθοῦσε ἡ Ἱερὰ Παράδοσις καὶ ἀφοῦ ἐγράφησαν τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης.

α) Πολλοὶ Ἐκκλησιαὶ τότε, δὲν ἦσαν βέβαιαι ἀκόμη ἂν τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἦσαν γνήσια. Καὶ δι' αὐτὸ μέχρις οὗτο ἀποδειχθῆ ἡ γνησιότης των, μεταχειρίζοντο τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

(*) Ἰωάν. 20,30 καὶ 21,25.

β) Πολλοί διδασκαλίοι τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐντολαί, ποὺ ἔχουν σπουδαίαν καὶ μυστικὴν ἀνωτέραν σημασίαν, δὲν ἐγράφησαν ἀπὸ σκοποῦ. Δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν γνωσταὶ εἰς ἐκείνους, ποὺ δὲν ἦσαν ἀκόμη Χριστιανοὶ (δηλ. ἀμύητοι). Ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν διεφύλαξαν μὲ σιγὴν καὶ διέδωσαν μὲ σιωπὴν τὰ σεβαστὰ τῶν μυστηρίων. Δὲν ἐπετρέπετο καθόλου νὰ τὰ ἐξετάζουν οἱ ἀμύητοι.

Ἡ Παράδοσις εἶναι συνέχεια τῆς γραπτῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἡ Παράδοσις συμπληρῶνει καὶ ἐξηγεῖ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Καὶ ἔτσι ἡ Παράδοσις διετήρησεν ἀκεραίαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὁπότε γραπτὴ διδασκαλία ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε, δηλ. τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἡ Παράδοσις λοιπὸν ἔγινε τὸ ὄργανον μὲ τὸ ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία διέδωσε τὰς θείας ἀληθείας πρὸς τῆς Γραφῆς.

Οἱ ἀκόλουθοι λόγοι τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς δεικνύουν καθαρά ὅτι ἡ παράδοσις ἀναπληροῦσε τὴν Κ. Διαθήκην πρὸς τῆς συγγραφῆς αὐτῆς: «Καὶ σὰς παραγγέλλομεν, ἀδελφοί, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ἀποφεύγετε κάθε ἀδελφὸν ποὺ ζῆ ἄτακτα, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν τὴν ὁποῖαν παρέλαβεν ἀπὸ ἡμᾶς» (*).

Ἡ Παράδοσις ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἴδιαν σημασίαν, ποὺ ἔχει καὶ ἡ Ἀγία Γραφή. Δι' αὐτὸ ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει: «Ἀδελφοί, κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, τὰς ὁποίας ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ τοῦ λόγου εἴτε διὰ τῆς ἐπιστολῆς μας» (**).

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Παύλου διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Παραδόσεως καὶ ἡ σημασία ποὺ δίδει εἰς αὐτὴν φαίνονται ἀπὸ τοὺς ἐπαινετικούς λόγους τοῦ πρὸς Κορινθίους: «Καὶ σὰς ἐπαινῶ, ἀδελφοί, ὅτι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμεῖσθε, καὶ καθὼς σὰς παρέδωσα τὰς παραδόσεις, τὰς κρατεῖτε» (**).

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις διετηρεῖτο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ στόμα εἰς στόμα μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Τότε διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ ὁ ἄγραφος αὐτὸς λόγος ἔγραψαν αὐτὸν οἱ Πατέρες εἰς τὰ συγγράμματά των καὶ αἱ Σύνοδοι εἰς τὰς ἀποφάσεις των. Καὶ ἔτσι διατηρεῖται ἀμετάβλητος ἡ Παράδοσις μέχρι σήμερον.

Ὅλοι οἱ θεοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Βασίλειος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος κλπ. ἐδίδαξαν ὅτι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι ἡ δευτέρα Πηγὴ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει ὅτι «ἂν τὰ ἄγραφα περιφρόνησωμεν, θὰ ζημιώσωμεν τότε πολὺ σοβαρὰ τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, μὲ τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ,

(*) Β' Θεσσαλ. 3,6.

(**) Β' Θεσσαλ. 2,15.

(***) Β' Κορινθ. 11,2.

ὅποιος τὸ ἐδίδασκε γραπτῶς ; Τὸ νὰ στρέψωμεν πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὰς προσευχὰς μας, ποῖος μᾶς τὸ ἐδίδασκε γραπτῶς ; Οἱ λόγοι, ποῦ λέγει ὁ ὁ ἱερεὺς διὰ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον τῆς θείας Εὐχαριστίας, ποῖος τοὺς ἄφησε γραπτῶς ; κλπ. Δὲν τὰ ἐπήραμεν, λέγει ὁ Βασίλειος, ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὴν σιωπηλὴν καὶ μυστικὴν Παράδοσιν ;» Χωρὶς τὴν ἁγίαν Παράδοσιν δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν Ἅγιαν Γραφήν. Δὲν θὰ ἐγνωρίζομεν τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τῶν Μυστηρίων, καθὼς καὶ ἄλλα ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὅπως π.χ. τὰ ἐγκαίνια τῶν ναῶν, τὰς ἀγίας εἰκόνας, τὸν φωτισμὸν τοῦ ναοῦ, τὸ θυμίαμα, τέλεσιν μνημοσύνων κλπ. ποῦ δὲν γράφονται εἰς τὴν Ἅγιαν Γραφήν. Ἰερὰ Παράδοσις εἶναι π.χ. καὶ τὸ νὰ προσευχώμεθα πρὸς ἀνατολὰς, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὁ ἀγιασμὸς τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἁγίου μύρου, τὰ μνημόσυνα, τὰ ἄμφια τῶν ἱερέων, τὸ νὰ ἀνάπτωνται φῶτα κατὰ τὰς ἱεράς τελετὰς καὶ ἄλλα λαμπρὰ καὶ ἱερὰ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἡ ἁγία Γραφή λοιπὸν καὶ ἡ Ἰερὰ Παράδοσις περιέχουν ὅλην τὴν γραπτὴν καὶ ἄγραφον ἱστορίαν τῆς θρησκείας μας.

Καὶ τὰς δύο αὐτὰς πηγὰς τῆς θρησκείας μας, ὀφείλει ὁ Χριστιανὸς νὰ πιστεύῃ ὡς τοὺς δύο θησαυροὺς τῆς θρησκείας του. Καὶ νὰ παραδέχεται ὅτι καὶ αἱ δύο εἶναι ἔργα τοῦ ἰδίου θεοῦ Πνεύματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐνεπνέοντο οἱ ἱεροὶ ἄνδρες γράφοντες καὶ κηρύττοντες.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία μετὰ τὸ Σχίσμα, ἔκοψε τὸν δεσμόν της μὲ τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἤλλαξε καὶ τὴν Παράδοσιν. Ἐνόθευσε τὴν πραγματικὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν μὲ τόσῃν εὐλάβειαν φυλάττει ἡ Ἐκκλησία μας. Ἐδῶσε μάλιστα τόσῃν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν νοθευμένην αὐτὴν Παράδοσιν, ὥστε ἡ Ἅγία Γραφή νὰ λησμονηθῇ ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς της κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Οἱ Ἐπίσκοποι μάλιστα τῆς Ρώμης ἀπηγόρευσαν καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν μετάφρασιν της. Ὅλα αὐτὰ ἔκαμαν, καθὼς γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, διὰ νὰ δικαιολογοῦνται αἱ νέαι ἰδέαι τῶν Παπῶν, ποῦ ἔγιναν ἀφορμὴ εἰς τὸ Σχίσμα καὶ ἔπειτα εἰς τὴν θρησκευτικὴν Μεταρρύθμισιν.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ἀντίθετα πρὸς τὴν Ὅρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὴν Δυτικὴν, ἀπορρίπτουν τὴν Ἰερὰν Παράδοσιν, ὡς πηγὴν τῆς θρησκείας. Παραδέχονται αὐτὴν ὡς ἀπλὴν βοήθον εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς Γραφῆς. Ὡς ἐπίσημον πηγὴν τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας παραδέχονται μόνον τὴν ἁγίαν Γραφήν.

9. Διαίρεσις τῆς Κατηγήσεως

Ὅπως ἐμάθομεν προηγουμένως ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ μάθῃ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ καὶ τί νὰ πράττῃ. Αἱ ἀλήθειαι ποῦ πρέπει νὰ πιστεύῃ λέγονται δογματικαὶ ἢ δόγματα· αἱ ἀλήθειαι ποῦ πρέπει νὰ πράττῃ λέγονται ἠθικαὶ ἢ ἔντολαί.

Ἡ Κατήγησις λοιπὸν διαιρεῖται εἰς δύο μέρη : α) Τὸ Δογματικόν, καὶ β) τὸ Ἠθικόν.

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'

Δ Ο Γ Μ Α Τ Ι Κ Ο Ν

Τί πρέπει να πιστεύωμεν

1. Το Σύμβολον

Δόγματα είναι αί ἀλήθειαι πού πρέπει να πιστεῦη ὁ Χριστιανός μολονότι δέν δύναται να ἐννοήσῃ αὐτάς ἀκριβῶς. Τά δόγματα καθὼς ἐμάθαμεν, εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ εἰς τὴν ἱεράν Παράδοσιν. Δέν εἶναι ὅμως εὐκόλον να ἀναγνώσωμεν καὶ να ἐννοήσωμεν ὀλόκληρον τὴν Γραφήν καὶ τὴν Παράδοσιν διὰ να μάθωμεν τί πρέπει να πιστεύωμεν.

Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἐφρόντισε πρὸς εὐκολίαν μας να συντάξῃ μίαν σύντομον ἔκθεσιν, ἡ ὁποία περιέχει τὰς κυριωτέρας ἀληθείας τῆς θρησκείας μας εἰς δώδεκα συντόμους προτάσεις, πού λέγονται ἄρθρα. Τὰ ἄρθρα αὐτά ἀποτελοῦν τὸ «Πιστεύω» μας ἢ τὸ «Σύμβολον τῆς πίστεώς μας».

Λέγεται δὲ σύμβολον, διότι μὲ αὐτὸ διακρινόμεθα ὡς Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας, τοὺς αἰρετικούς. Λέγεται καὶ ὁμολογία τῆς πίστεώς μας, διότι ὅταν τὸ ἀπαγγέλλωμεν, ὁμολογοῦμεν τὴν πίστιν μας.

2. Ἱστορία τοῦ Συμβόλου

Εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Ἐκκλησία μας ἔδιδεν εἰς ἐκείνους πού ἤθελον να γίνουιν Χριστιανοί, μίαν σύντομον ἔκθεσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν ἡμπαρουσαν εὐκόλα να τὴν μάθουν ἀπ' ἑξῶ. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ μικρὰς καὶ εὐκολομνημονεύτους προτάσεις, τὰς ὁποίας ἐμάνθανον προτοῦ να βαπτισθοῦν, ὅσοι ἐπρόκειτο να γίνουιν Χριστιανοί.

Αἱ ἐκθέσεις αὐταὶ ἦσαν τὰ πρῶτα χριστιανικὰ σύμβολα.

Τὴν συνήθειαν αὐτὴν ἀκολουθοῦσε ἡ Ἐκκλησία μας μέχρι τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Διότι τότε συνέταξεν ἡ Ἐκκλησία τὸ σημερινὸν Σύμβολον ἢ τὸ Πιστεύω δι' ὅλους τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανούς. Τὸ Σύμβολον αὐτό, ὅπως ἐμάθαμε εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, συνέταξαν αἱ δύο πρῶται Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι. Ἡ μία εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυ-

νίας τὸ 325, ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἐναντίον τοῦ αἵρετικοῦ Ἀρείου, πού δὲν παραδέχεται τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἄλλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 381 ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἐναντίον τοῦ αἵρετικοῦ Μακεδονίου, πού δὲν παρεδέχεται τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ Σύμβολον ἀπαγγέλλεται εἰς τὰς περισσοτέρας ἱεράς ἀκολουθίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος.

3. Ἀνάπτυξις τῶν ἄρθρων τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως

Ν Δ Α Ο Θ Ε Ο Σ

Ἄρθρον πρῶτον: *«Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, Ποιητὴν Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».*

Τὸ πρῶτον τοῦτο ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν εἰς ἕνα καὶ μόνον Θεόν, πού εἶναι ὁ Πατέρας ὄλων μας. Εἶναι ὁ παντοδύναμος καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου (οὐρανοῦ καὶ γῆς) καὶ ὄλα βλέπομεν καὶ ἐκείνων, πού δὲν βλέπομεν, δηλαδὴ τῶν ψυχῶν μας καὶ τῶν ἀγγέλων κλπ.

1. Τί εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ποῖα αἱ ιδιότητές του

Ὅταν συνωμιλοῦσεν ὁ Χριστὸς μὲ τὴν Σαμαρεΐτιδα, ὅπως ἐμάθαμε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα «Πνεῦμα ὁ Θεός...»

Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει σῶμα, δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς εἶναι ἀόρατος, δηλ. δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸν ἴδωμεν. Τί εἶναι λοιπὸν ὁ Θεός, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐνοήσωμεν ἀκριβῶς.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει ὅτι «κανεὶς ποτὲ δὲν εἶδε τὸν Θεόν» (*). Δυνάμεθα ὁμῶς νὰ σχηματίσωμεν κάποιαν ἰδέαν περὶ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰς ιδιότητάς του, δηλ. ἀπὸ τὰ γνωρίσματά του (ιδιώματα), τὰς ὁποίας μαθαίνομεν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα του. Καὶ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ κόσμος, ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου καὶ ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὅπως π.χ. δι' ἕνα ἄνθρωπον, πού δὲν τὸν γνωρίζομεν, ἠμποροῦμεν ὁμῶς νὰ σχηματίσωμεν κάποιαν ἰδέαν ἀπὸ τὰς ιδιότητάς του, δηλ. ἂν εἶναι ἀγαθός, δίκαιος, σοφός κλπ., ἔτσι καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ ἠμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν κάπως ὅποιος εἶναι ἀπὸ τὰς ιδιότητάς του.

Ἡμεῖς λέγομεν π.χ. ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατός, ἡ Ἁγία Γραφή ὁμῶς καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ὀνομάζει τὸν Θεὸν Παντοκράτορα,

(*) Ἰωάν. 1, 18.

δηλ. **Παντοδύναμον**. Διότι ο Θεός ήμπορεί νά πράττη καί τά πλέον αδύνατα, έκτός του κακοῦ, τό ὁποῖον δέν πράττει, διότι μισεῖ αὐτό.

Ὁ εὐσεβής Ἰώβ λέγει : «Ξέρω, Κύριε, ὅτι ὄλα δύνασαι νά κάμησ καί τίποτε δέν σοῦ εἶναι ἀδύνατον» (*).

Καί πραγματικά βλέπομεν τήν μεγάλην του δύναμιν εἰς τήν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ μηδενός, εἰς τήν φροντίδα του περί τοῦ κόσμου καί εἰς τήν σωτηρίαν αὐτοῦ μέ τήν θυσίαν τοῦ Υἱοῦ του, ὅπως εἴπομεν πρωτότερα.

Ἐπίσης λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι σοφός, ἡ Ἁγία Γραφή ὅμως ὀνομάζει τόν Θεόν μόνον σοφόν, δηλαδή **Πάνσοφον**, διότι «πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε» (**).

Ὁ προφήτης Δαβίδ γράφει εἰς ἕνα του ψαλμόν, εἰς τόν ὁποῖον περιγράφει τό μεγαλεῖον τῆς δημιουργίας : «Ὡς ἐμεγαλύνθη τά ἔργα Σου, Κύριε ! Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς Σου» (***) . Δηλαδή, πόσον μεγαλεῖον ἔχουν τά ἔργα Σου, Κύριε ! Ὅλα μέ σοφίαν τά ἔκαμες. Ἡ γῆ εἶναι γεμάτη ἀπό τά ἔργα τῆς δημιουργίας Σου.

Λέγομεν ἀκόμη ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀγαθός, ὁ Θεός ὅμως εἶναι ὁ μόνος ἀγαθός, δηλ. Πανάγαθος, διότι εἶναι πλήρης ἀγάπης πρὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι μακρόθυμος πρὸς ὄλους τοὺς ἁμαρτάνοντας, δηλ. ἀναβάλλει τήν τιμωρίαν του διὰ νά δώσῃ καιρὸν εἰς τόν ἁμαρτωλὸν νά μετανοήσῃ. Συγχωρεῖ ἐκείνους ποὺ μετανοοῦν καί δίδει εἰς ὄλους ἀφθόνως τά ἀγαθά του.

Λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος, ὁ Θεός ὅμως εἶναι ὁ μόνος **Δίκαιος**, διότι θά κρίνῃ ἀμερόληπτα τοὺς ἀνθρώπους καί θά ἀποδώσῃ εἰς καθένα κατὰ τά ἔργα του. Ὅλους δηλαδή δικάζει δίκαια. Ἄνταμείβει τό καλὸν καί τιμωρεῖ τό κακὸν χωρίς καμμίαν διάκρισιν, καθὼς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος : «ὅς (ὁ Θεός) ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τά ἔργα του», δηλ. θά ἀποδώσῃ εἰς καθένα σύμφωνα μέ τὰς πράξεις του (****).

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι γνώστης πολλῶν πραγμάτων, ὁ Θεός ὅμως εἶναι **Παντογνώστης**, δηλ. γνωρίζει ὄλα τὰ περασμένα, τὰ τωρινά καί τὰ μέλλοντα καί ὄλας τὰς κρυφὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Δαβίδ λέγει «Σὺ ξέρεις τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρὰν» (*****).

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος διὰ τήν παγγνωσίαν τοῦ Θεοῦ γράφει ὅτι ὁ Θεός εἶναι : «κριτικὸς ἐνθυμήσεων καί ἐννοιῶν καρδίας», δηλ. ὁ Θεός γνωρίζει καί κρίνει τὰς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων» (*****).

Ὁ Θεός εἶναι πανταχοῦ παρών, δηλ. εὐρίσκεται εἰς παντοτεινήν

(*) Ἰώβ. 42,2.

(**) Ψαλ. 103,24.

(***) Ψαλ. 102,8.

(****) Ρωμ. 2,6.

(*****) Ψαλ. 138,2.

(******) Ἐβρ. 4,12.

σχέσιν μὲ τὸν κόσμον καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον χωρὶς νὰ περιορίζεται εἰς ἓνα περιορισμένον χῶρον, ὅπως ὁ ἄνθρωπος περιορίζεται. Εὐρίσκεται παντοῦ καὶ πληροῖ (πληρώνει) τὰ πάντα.

Μὲ τοὺς ἀκολουθούθους ὠραίους λόγους παριστάνει ὁ Δαβὶδ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ: «Ποῦ ἠμπορῶ νὰ πορευθῶ μακρὰν ἀπὸ τὸ Πνεῦμά σου καὶ ποῦ νὰ φύγω μακρὰν ἀπὸ τὸ πρόσωπόν Σου (τῆς παρουσίας σου;) Ἐὰν ἀνεβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν Σὺ εὐρίσκεσαι ἐκεῖ. Ἐὰν κατεβῶ εἰς τὸν Ἄδην ἰδοὺ σὺ ἐκεῖ εἶσαι παρῶν...» (*).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ιδιότητας αὐτὰς ἔχει ὁ Θεὸς καὶ ἄλλας τὰς ὁποίας ἔχει εἰς τὴν ἐντέλειαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Δι' αὐτὸ λέγομεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τέλειον ὄν, ὅπως εἶπαμε πρωτύτερα. Ὁ ἄνθρωπος π.χ. ἐκτὸς τῆς ψυχῆς ἔχει καὶ σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπὸ ὕλην, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι φθαρτός, δηλ. τὸ σῶμα του φθείρεται (καταστρέφεται) μετὰ θάνατον. Ἡ Ἁγία Γραφή ὁμῶς μᾶς βεβαιώνει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἄφθαρτος καὶ *ἀθάνατος*: διότι, ὅπως ἐμάθομεν προηγουμένως, εἶναι πνεῦμα. «Εἰς τὸν βασιλέα τῶν αἰῶνων, εἰς τὸν ἄφθαρτον, ἀόρατον καὶ μόνον σοφὸν Θεόν, ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα αἰωνίως» (**).

Ἐπίσης ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀμαρτάνει, λέγομεν ὅτι εἶναι ἀμαρτωλός, ἢ Ἁγία Γραφή ὁμῶς ὀνομάζει τὸν Θεὸν *Ἄγιον*, δηλ. ἀναμάρτητον, διότι μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται τὸ κακόν.

2. Ὁ Θεὸς δημιουργὸς τοῦ κόσμου

*«Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς,
ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».*

Εἰς τὸ ἴδιον ἄρθρον ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι καὶ ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς, δηλαδὴ δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Π. Διαθήκης ἐμάθομεν ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενός, εἰς ἕξ ἡμέρας, μὲ μόνην τὴν θείαν του δύναμιν καὶ σοφίαν. Ὅλα τὰ διάφορα κτίσματα, ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, ἔχουν ἓνα δεσμὸν μεταξύ των, διὰ νὰ χρησιμεύῃ καθένα εἰς τὸ ἄλλο, καὶ ὅλα μαζὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον χάριν τοῦ ὁποίου ἐγινεν ὁ κόσμος.

Ἄλλα ἀπὸ τὰ κτίσματα αὐτὰ εἶναι ὄρατά, δηλ. τὰ βλέπομεν ἢ τὰ αἰσθανόμεθα, ἄλλα εἶναι ἀόρατα. Ὁ κόσμος λοιπὸν διακρίνεται εἰς δύο. Ὁ ἓνας λέγεται ὄρατός ἢ ὕλικός κόσμος, ὁ ἄλλος λέγεται ἀόρατος ἢ πνευματικός κόσμος.

Δι' αὐτὸ γράφεται εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ «ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος διὰ τὸν δημιουργὸν τῶν ὄρατῶν καὶ ἀοράτων τοῦ κόσμου γράφει: «διὰ μέσου αὐτοῦ ἐκτίσθησαν τὰ πάντα, ὅσα εἶναι

(*) Ψαλ. 138, 7—12.

(**) Α'. Τιμόθ. 1, 17.

εις τούς ούρανοῦς, καί ὅσα εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, τὰ ὄρατά καὶ τὰ ἀόρατα...» (*).

α) Ὁ ὕλικός κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος

Ὁ κόσμος αὐτός ἀποτελεῖται ἀπὸ δημιουργήματα ὕλικά, ὅπως π.χ. εἶναι ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, οἱ ἀστέρες, τὰ διάφορα εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων.

Ὅλα αὐτὰ δημιουργήθησαν δι' ἓνα πολὺ ἀνώτερον σκοπὸν, ποῦ εἶναι ἐπὶ γῆς ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι τὸ τελευταῖον καὶ τὸ τελειότερον κτίσμα τοῦ ὕλικου κόσμου.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη, ὅπως ἐμάθαμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Π. Διαθήκης, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Ἔδωκεν δηλ. ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ὥστε ἂν θέλῃ, νὰ ὁμοιάσῃ μὲ τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπλάσθη μόνον διὰ τὴν προσωρινὴν ζωὴν του εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν αἰωνιότητα.

Ὅπως μᾶς λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ἀθῶον καὶ καθαρὸν. Ὁ ἄνθρωπος ἤμποροῦσε, ἂν ἤθελε, νὰ εἶναι πάντοτε εὐτυχής. Δὲν ἠθέλησεν ὁμοῦς καὶ ἔτοι ἐπεσεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

Ἄμαρτία εἶναι ἡ παράβασις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴν τὴν πρώτην ἁμαρτίαν οἱ πρωτόπλαστοι, Ἄδὰμ καὶ Εὐὰ, τὴν μετέδωσαν εἰς τοὺς ἀπογόνους των. Ἡ ἁμαρτία αὐτή, ὅπως γνωρίζομεν, εἶναι τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον σβήνομεν μὲ τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος.

Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον ὕλικόν (λαβὼν χοῦν ἐκ τῆς γῆς) καὶ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὸν πνοὴν ζωῆς. Ἐπλασε δηλ. τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ σῶμα, ποῦ εἶναι θνητόν, καὶ ἀπὸ ψυχὴν ἀθάνατον, διότι εἶναι (ἡ ψυχὴ) πνοὴ θεία.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἀνήκει μὲ τὸ σῶμά του εἰς τὸν ὕλικόν κόσμον, καὶ μὲ τὴν ψυχὴν του εἰς τὸν πνευματικόν.

β) Ὁ Πνευματικὸς κόσμος καὶ οἱ Ἄγγελοι

Ὁ κόσμος αὐτός ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ πνεύματα, τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι ἐδημιουργήθησαν προτοῦ γίνῃ ὁ ὕλικός κόσμος, ὅπως μᾶς διδάσκουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἰώβ εἰς τὸ βιβλίον του γράφει: «ὄτε ἔγιναν καὶ πρωτόλαμψαν τὰ ἄστρα, μὲ ὕμνησαν ὅλοι οἱ ἄγγελοί μου».

Οἱ ἄγγελοι εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ πνευματικά. Πνευματικὰ καὶ δυνάμεις ἀσώματοι.

Οὗτοι ὕμνουں καὶ δοξολογοῦں τὸν Θεόν, ἐκτελοῦں πιστῶς τὸ θελήμα Του καὶ τὸ κάμνουں γνωστὸν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς ἀνθρώπους.

(*) Κολλοσ. 1,16.

Είναι ακόμη οι φύλακες του ανθρώπου και άχώριστοι σύντροφοι αυτού από την στιγμήν του βαπτίσματος μέχρι του θανάτου του. Μόνον με τὰς άσεβείς πράξεις του ο άνθρωπος θά παύση νά ἔχη πλέον τὴν προστασίαν των.

Ὁ Δαβίδ λέγει : « Ἄγγελος Κυρίου θά προστατεύσῃ ἐκείνους ποὺ σέβονται τὸν Κύριον, καὶ θά σώσῃ αὐτούς » (*).

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία μας δέεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ λέγει εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν : « ἄγγελον εἰρήνης πιστὸν ὁδηγόν, καὶ φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα ».

Ὁ Μέγας Βασίλειος βεβαιώνει καὶ γράφει : « Ἐδωσεν εἰς τοὺς πιστούς, διὰ νὰ τοὺς φυλάττουν καὶ νὰ τοὺς φρουροῦν, τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ». Ὁ ἅγιος Γρηγόριος λέγει : « Αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις βοηθοῦν ἡμᾶς καὶ μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὸ καλύτερον ».

Οἱ ἄγγελοι, λαμβάνουν κάποτε μίαν μορφήν. Εἰς τὰς εἰκόνας ζωγραφίζονται ὡς ἑξαπτέρυγα Σεραφίμ ἢ πολυόμματα Χερουβίμ.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἀπὸ ὑπερηφάνειαν παρήκουσαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ μετεβλήθησαν εἰς πονηροὺς ἀγγέλους ἢ δαίμονας καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἀπὸ τότε ἔγιναν ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Ἀρχηγὸς αὐτῶν λέγεται διάβολος, διότι διέβαλε τὸν Θεόν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους. Λέγεται καὶ σατανᾶς, δηλ. ἐναντίος, διότι ἐναντιώνεται εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

3. Ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου

Ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, δὲν ἄφησεν αὐτὸν εἰς τὴν τύχην του. Φροντίζει νὰ τὸν συντηρῇ καὶ νὰ τὸν κυβερνᾷ. Ἡ συντήρησις αὐτῆ καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ κόσμου λέγεται Θεία Πρόνοια. Ὁ ἄνθρωπος ἰδιαίτερα, αὐτὸς ποὺ ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὅτι θά ἔμενε ἀπροστάτετος. Τὰ εὐεργετικά ἀποτελέσματα τῆς Θείας Προνοίας διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι πολλὰ καὶ φανερά.

Μὲ τὴν πρόνοιάν του ὁ Θεὸς διευθύνει κάθε δημιουργήμα του, ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον ὡς τὸ μικρότερον, εἰς τὸν προορισμὸν του. Δηλαδὴ εἰς τὸν σκοπὸν, ποὺ ὠρίσθη νὰ ἐκτελῇ κάθε δημιουργήμα. Ἄν ὁ Θεὸς ἔπαυε νὰ συντηρῇ τὰ δημιουργήματά του, τότε ὅλα θά κατεστρέφοντο καθὼς λέγει ὁ Δαβίδ μετ' αὐτοὺς τοὺς ὠραίους λόγους : « Ἄν πάρῃς ἀπὸ τὰ δημιουργήματά σου τὴν ζωὴν των, ἀφανίζονται καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὸ χῶμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπλάσθησαν. Ἄν στείλῃς εἰς αὐτὰ πάλιν τὴν πνοήν σου, δημιουργοῦνται πάλιν. Καὶ ἔτσι ἀνανεῶνεις τὴν μορφήν τῆς γῆς » (**).

(*) Ψαλ. 33,8.

(**) Ψαλ. 103, 29—30.

“Ενας από τους Πατέρας της Ἐκκλησίας μας, ὁ Θεοδώρητος, λέγει : «Βλέπετε τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ νὰ φωνάζῃ μὲ αὐτὰ τὰ δημιουργήματά του. Βλέπετε αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τοὺς οὐρανίους φωστῆρας, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄστρα. Εἰς τὸν ἄερα, εἰς τὰ σύννεφα, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν. Διότι, λέγει, κυβερνᾷ τὸν κόσμον ὁ δημιουργὸς καὶ δὲν ἀφήκεν ἀκυβέρνητον τὸ σκάφος τοῦ ἐδημιούργησε. Αὐτὸς εἶναι ὁ ναυπηγὸς (ὁ κατασκευαστὴς τοῦ πλοίου), καὶ ἀφοῦ ἐναυπήγησε τὸ σκάφος, διευθύνει τὸ πηδάλιον του».

Ἄλλος Μέγας Βασίλειος λέγει : «τίποτε δὲν εἶναι ἀπρόνοητον, τίποτε ἡμελημένον ἀπὸ τὸν Θεόν». Τὴν ἰδιαιτέραν πρόνοιαν διὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἔδειξε καὶ διότι ἔστειλε καὶ τὸν μονογενῆ του Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον χάριν τῆς σωτηρίας του.

Ὁ Χριστὸς διὰ νὰ δεῖξῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, φέρει ὡς παράδειγμα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ. «Στοχασθῆτε, λέγει, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ ὁποῖα οὔτε σπείρουν, οὔτε θερίζουν, οὔτε μαζεύουν τοὺς καρποὺς εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ οὐράνιος Πατὴρ τὰ τρέφει. Καὶ σεῖς δὲν διαφέρετε πολὺ ἀπὸ αὐτὰ» (*).

Β'. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ

1. Ἡ Θεότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ἄρθρον 2ον. «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ καθὼς καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸ ρῆμα «Πιστεύω» τοῦ πρώτου ἁρθρου.

Ἀπὸ τοῦ ἁρθρου αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἐξηγεῖ ἡ Ἐκκλησία μας τὴν διδασκαλίαν τῆς περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο μᾶς ἐξηγεῖ ποῖαν σχέσιν ἔχει ὁ Χριστὸς μὲ τὸν Πατέρα του καὶ ποῖα ὀνόματά Του φανερώνουν τὴν σχέσιν αὐτὴν.

Ὁ Χριστὸς διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν Πατέρα εἶπεν : «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμὲν» (**). Δηλαδή Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ μου εἴμεθα (ἐσμὲν) τῆς αὐτῆς οὐσίας.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον διὰ μόνου τοῦ λόγου του. Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ δι' αὐτὸ λέγεται «δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο (ἔγιναν)». Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὁ Χριστὸς λέγεται :

1) *Κύριος*, δηλ. κυρίαρχος τῆς φύσεως, ὅπως καὶ ὁ Πατὴρ του. Εἰς

(*) Ματθ. 6,26.

(**) Ἰωάν. 1,30.

τὸν Χριστὸν «ἐδόθη κάθε ἐξουσία εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν» (*).

2) **Ἰησοῦς**, ἦτο τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη κατὰ τὴν περιτομὴν του.

Ἰησοῦς σημαίνει Σωτὴρ καὶ φανερώνει τὸ ἔργον, ποῦ ἀνέλαβεν ὁ Ἰησοῦς νὰ ἐκτελέσῃ, δηλ. τὴν σωτηριάν τοῦ κόσμου.

Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸν ὠνόμασε ὁ ἄγγελος Κυρίου, ὁ ὁποῖος προεῖπε τὴν γέννησίν του εἰς τὴν Παρθένον καὶ τὸν Ἰωσήφ. «Θά γεννήσῃ ἡ Παρθένος, εἶπε, Υἱὸν καὶ θὰ τὸν ὀνομάσῃς Ἰησοῦν».

3) **Χριστός**, δηλ. χρισμένος Μεσσίας. "Ὅπως ἐμάθαμεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Π. Διαθήκης, οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν, καθὼς καὶ οἱ Προφῆται τῶν ἐχρίοντο (ἀλείφοντο) μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον. Καὶ μὲ τὴν χρίσιν αὐτὴν, ἐξεχωρίζετο ἡ ἰδιαιτέρα ἐξουσία τῶν. Ὁ Χριστὸς ὁμοῦς δὲν ἐχρίσθη μὲ τὸ ἔλαιον τοῦ Μωσσαϊκοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὅπως λέγει ὁ ἴδιος: «Πνεῦμα Κυρίου ἦλθεν ἐπάνω εἰς ἐμέ, καὶ διὰ τοῦτο μὲ ἔχρισε» (**).

4) **Μονογενής**, δηλ. εἶναι ὁ μόνος ὁμοούσιος καὶ φυσικὸς Υἱὸς Θεοῦ ἐνῶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι λεγόμεθα Υἱοὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν, δηλ. μᾶς υἰοθέτησεν. Ἐγεννήθη δὲ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Υ

5) **Ὁ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων**. Ὁ Χριστὸς δηλ. ἐγεννήθη πρὸ πάντων τῶν αἰώνων (προαιωνίως). Δὲν ὑπῆρχε δηλαδὴ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποῖαν νὰ μὴν ὑπάρχῃ ὁ Υἱός. Εἶναι δηλ. χωρὶς ἀρχὴν (ἀναρχος) καὶ χωρὶς τέλος (ἀθάνατος), ὅπως καὶ ὁ Πατὴρ. Δὲν ἐκτίσθη ὅπως τὰ κτίσματα καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅπως ἔλεγεν ὁ Ἄρειος.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ λέγει τὰ ἐξῆς: «Πιστεue τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν προαιώνιον λόγον, τὸν γεννηθέντα ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀχρόνως καὶ χωρὶς σώμα. Οὗτος εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας ἔγινε διὰ σὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν...».

6) **«Φῶς ἐκ φωτός»**, δηλαδὴ εἶναι φῶς καὶ γεννᾶται ἐκ θεοῦ φωτός, τοῦ Πατρὸς.

Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας λέγει: «ἔσται (= θὰ εἶναι) Κύριος φῶς αἰώνιον» (***) .

7) **Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθεὶς οὐ ποιηθεὶς**. Δηλαδὴ, ἀφοῦ ἐγεννήθη ἀπὸ Θεὸν ἀληθινόν, εἶναι καὶ αὐτὸς Θεὸς ἀληθινὸς καὶ τέτοιος ἐγεννήθη καὶ δὲν ἐκτίσθη, ὅπως τὰ λοιπὰ κτίσματα καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι.

8) **Ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο**. Ἔχει δηλαδὴ τὴν

(*) Ματθ. 28,18.

(**) Λουκ. 4,18.

(***) 60,19.

αὐτὴν οὐσίαν μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς. Θεὸς ὡς καὶ ὁ Πατὴρ του. Διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον.

Διὰ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ ἄρθρου κατεδίκασεν ἡ Α' εἰς Νίκαιαν Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τὴν διδασκαλίαν τοῦ αἰρετικοῦ Ἀρείου, ὅπως ἐμάθαμεν περὶ αὐτῆς εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν μας.

2. Ἐνσάρκωσις καὶ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος

Ἄρθρον 3ον. «Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

Τὸ ἄρθρον τοῦτο μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ Χριστὸς χάριν τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων κατήλθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔλαβε σάρκα ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ ἀπὸ τὴν Μαρίαν τὴν Παρθένον. Ὁ Χριστὸς δηλαδὴ, ποῦ ἔγινεν ἄνθρωπος, ἔχει πάντοτε τὴν φύσιν τῆς θεότητος του, καθὼς καὶ πρῶτα.

Εἰς μίαν ὑπόστασιν (πρόσωπον) φέρει δύο φύσεις, τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην. Διὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τὰς δύο φύσεις αὐτοῦ ἡ τρίτη Οἰκουμενικὴ εἰς τὴν Ἔφεσον τὸ 431 ἐξέδωκε τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν. «Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν Θεότητά του καὶ ὁμοούσιος μὲ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἔγινε δηλαδὴ ἔνωσις δύο φύσεων. Δι' αὐτὸ ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱόν, ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν. Ὁμολογοῦμεν ἐπίσης τὴν ἁγίαν Παρθένον Θεοτόκον, διότι δι' αὐτῆς ἐσαρκώθη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος...».

Καὶ ἔτσι ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος, καὶ τέλειος Θεὸς ὅπως ἦτο. Καὶ διὰ τοῦτο λέγεται Θεάνθρωπος. Ἔγινεν ἄνθρωπος ὁμοιος μὲ ἡμᾶς ἐκτός τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτιῶν.

Τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος προφητεύουν οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπως ὁ Ἡσαΐας ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι θὰ γεννηθῆ ἀπὸ Παρθένου, ὁ Μιχαίας, ὁ ὁποῖος μάλιστα προσδιορίζει καὶ τὸν τόπον τῆς γεννήσεως, δηλαδὴ τὴν Βηθλεὲμ κ.λ.π. (*).

Ἐπίσης εἰς τὴν Κ. Διαθήκην γράφεται «καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο», ὁ δὲ ἄγγελος Γαβριὴλ εἰδοποιεῖ τὴν Παρθένον, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ γεννηθῆ ἀπ' αὐτὴν καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἡ Παρθένος Μαρία προσέφερε τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ ὁ σεβασμὸς μας πρὸς τὴν Θεοτόκον πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μέγας. Καὶ δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας τὴν μακαρίζει καὶ τὴν μεγαλύνει μὲ τοὺς ὕμνους τῆς.

Μὲ τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ ὁ Χριστὸς συνεφι-

(*) Προβλ. Ἦσ. 7,14 καὶ Μιχ. 5,2—4.

λίωσε τον άνθρωπον με τον Θεόν και τοῦ ἔδωκε νέαν ζωήν. Τὸν ἐδίδαξε διὰ τὸ νὰ γίνῃ εὐτυχὴς πρέπει νὰ ὑπομένῃ τὰς θλίψεις, νὰ εἶναι ταπεινός, νὰ εἶναι πρᾶος, νὰ βοηθῇ τὸν πλησίον του, νὰ πιστεύῃ, νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὸν Θεόν. Καὶ νὰ μὴ λησμονῇ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ποῦ τοῦ ἐχάρισε, καὶ μάλιστα τὸ μεγαλύτερον ἀπ' ὅλα, ποῦ εἶναι ἡ σωτηρία του μετὰ τὸν σταυρικόν του θάνατον.

3. Ὁ Σταυρικὸς θάνατος τοῦ Κυρίου

Ἄρθρον 4ον. «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη χάριν τῆς σωτηρίας μας. Ὅτι ἡ σταύρωσις του ἐγένετο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ῥωμαίου διοικητοῦ τῆς Ἰουδαίας Ποντίου Πιλάτου, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἔπαθε τὰ φρικτὰ πάθη του ἐτάφη.

Ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ὁ ἐκούσιος θάνατος τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ.

Ἡ ἔξοχος διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος, τὸ λαμπρόν του παράδειγμα καὶ γενικῶς ἡ ζωὴ του, ὅπως ἐμάθαμεν εἰς τὴν Κ. Διαθήκην, ἐγοήτευσαν καὶ προσεϊλκυσαν τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων. Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Συρίας ἤρχοντο κατὰ χιλιάδας, ὅπου ἐδίδασκε, καὶ τὸν παρακολουθοῦσαν ὅπου ἐπορεύετο.

Ἡ ἀφοσίωσις αὐτῆ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Σωτῆρα ἐκίνησε τὸν φθόνον τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, τῶν διεφθαρμένων γραμματέων καὶ Φαρισαίων, τοὺς ὁποίους ἤλεγχε διὰ τὴν ὑποκριτικὴν εὐσέβειάν των. Ἀποτέλεσμα τοῦ φθόνου τῶν ἡτοῦ καταδίκη του εἰς τὸν σταυρικόν θάνατον, εἰς τὸν ὅποιον κατεδικάζοντο οἱ κακοῦργοι.

Ὁ προφῆτης Ἡσαΐας ἐπροφήτευσεν καὶ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ὅπως καὶ διὰ τὴν γέννησίν του, μετὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: «Ὁ Χριστὸς ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν ὡσάν τὸ ἄκακον καὶ ἀθῶον πρόβατον, καὶ καθὼς ὁ ἄμνός ὠδηγεῖται χωρὶς νὰ φωνάξῃ εἰς ἐκεῖνον, ποῦ θὰ τὸν κουρέψῃ.*).

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς προλέγει τὸν Σταυρικόν του θάνατον. «Ἐγὼ, λέγει, εἶμαι ὁ ζωντανὸς ἄρτος, ὁ ὁποῖος κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανόν· καὶ ὁποῖος φάγει ἀπὸ τὸν ἄρτον αὐτόν, θέλει ζῆσει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος τὸν ὅποιον θὰ δώσω, εἶναι ἡ σὰρκα μου, τὴν ὁποίαν ἐγὼ θὰ προσφέρω διὰ τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου.**).

Ὁ Χριστὸς μετὰ τὸν θάνατόν του μᾶς ἔδωκεν ἕνα ὠραιότατον παράδειγμα, ὅτι πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ θυσιάζωμεν καὶ τὴν ζωὴν μας ἀκόμη χάριν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον μας.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ποῦ ἐξηγεῖ τὸ ἄρθρον αὐτό, λέ

(*) Ἡσ. ΝΓ' 7-8.

(**) Ἰωάν. 6,51.

γει: «Καύχημα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ κάθε πράξις τοῦ Χριστοῦ. Καύχημα καυχημάτων ὁ Σταυρός».

Ἡ μεγάλη ὁμως θυσία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔγινε μόνον δι' ἡμᾶς τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς νεκροὺς.

4. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος

Ἄρθρον 5ον. «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».

Ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀνέστη ἐνδόξως ἐκ νεκρῶν, ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὴν τρίτην ἡμέραν συμφώνως μὲ τὰς προφητείας τῶν προφητῶν καὶ ὅπως ὁ ἴδιος προεῖπεν εἰς τοὺς μαθητάς του· «ὅτι θὰ παραδοθῆ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς χεῖρας ἀνθρώπων καὶ αὐτοὶ θὰ τὸν σταυρώσουσιν καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν θὰ ἀναστηθῆ».

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ μεγαλύτερον θαῦμα. Ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ θαῦμα στηρίζεται ὅλη ἡ θρησκεία μας καὶ ἡ πίστις μας.

Εἴκοσι αἰῶνες ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ θαῦμα αὐτὸ μέχρι σήμερον. Καὶ ὁ ἐχθροὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸ διαψεύσουν καὶ νὰ κλονίσουν τὴν πίστιν μας.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ θαύματος αὐτοῦ εἶναι ἀσάλευτος. Οἱ Ἀπόστολοι, ποὺ οἱ ἴδιοι εἶδον τὸ θαῦμα τοῦτο, ἐξήπλωσαν μὲ τόσην ταχύτητα τὸ Εὐαγγέλιον, διότι τοὺς ἔδωσε τὸ θαῦμα αὐτὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν πίστιν εἰς τὰ κηρύγματά των. Ἐπειτα πῶς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀναστήσῃ ὁ Χριστὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἀφοῦ ἄλλους νεκροὺς ἀνέστησε;

Μὲ τὴν ἀνάστασιν του ὁ Χριστὸς μᾶς ἔδωσε τὴν παρήγορον ἐλπίδα, ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ ἀναστηθῶμεν μίαν ἡμέραν ἐκ νεκρῶν.

5. Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου

Ἄρθρον 6ον. «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

Ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ἀνέστη, παρέμεινε εἰς τὴν γῆν μὲ τοὺς μαθητάς του, ὅπως γνωρίζομεν, τεσσαράκοντα ἡμέρας. Ἐπειτα ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς (ἀνελήφθη) καὶ ἐκάθισε δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. Δηλαδή ἔλαβε τὴν δόξαν τὴν ὅποιαν εἶχε προαιωνίως. Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἰς λόγον του διὰ τὴν Ἀνάληψιν λέγει: «Ἡ μνήμη τῆς Ἀναστάσεως χαρίζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ νικητήρια ἐναντίον τοῦ θανάτου. Ἡ πανήγυρις τῆς Ἀναλήψεως φέρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν οὐρανόν».

6. Ἡ δευτέρα Παρουσία τοῦ Σωτῆρος

Ἄρθρον 7ον. «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο μέλλει νὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν

εις τόν κόσμον ἐνδόξως διὰ νά κρίνῃ ζώντας καί νεκρούς καί θά εἶναι ἡ βασιλεία του αἰωνία.

Τήν πρώτην φοράν ἦλθεν ὡς Θεός εὐσπλαγχνος καί ἀπέθανε διὰ νά σώσῃ τόν ἄνθρωπον. Τήν δευτέραν φοράν θά ἔλθῃ ὡς Θεός δίκαιος διὰ νά κρίνῃ τās πράξεις ὅλων τῶν ζώντων καί νεκρῶν.

Τήν δευτέραν παρουσίαν του προεἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστός μέ τοὺς λόγους: «Ὅταν θά ἐλθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέ ὄλην τήν δόξαν του καί ὄλοι οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μαζί του, τότε θά καθίσῃ ἐπάνω εἰς δοξασμένον καί μεγαλοπρεπεῖ ἰθὺν καί θά μαζευθοῦν ἐμπρός του ὄλα τὰ ἔθνη...».

Δὲν γνωρίζομεν πότε ἀκριβῶς θά ἔλθῃ ὁ Χριστός. Καί διὰ αὐτό πρέπει νά ἐνθυμούμεθα πάντοτε τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ: «Γρηγορεῖτε (νά εἴσθε πάντοτε ἐτοιμασμένοι δηλ. μέ τήν πίστιν καί τὰ καλά σας ἔργα) διότι δὲν ἤξεύρετε εἰς ποίαν ὥραν ἔρχεται ὁ Κύριός σας» (*).

Τήν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν αὐτὴν τῆς Ἐκκλησίας μας δὲν παραδέχονται οἱ αἵρετικοὶ χιλιασταί, περὶ τῶν ὁποίων ἐμάθαμεν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν μας. Οὗτοι παραδέχονται ὅτι τάχα ἀπὸ τῆς δευτέρας του παρουσίας ὁ Χριστός θά βασιλεύσῃ χίλια ἔτη ὡς κοσμικὸς βασιλεὺς.

Γ'. ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἄρθρον 8ον. «Καί εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν».

Τὴν διδασκαλίαν τῆς αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία μας στηρίζει εἰς τās ἀποφάσεις τῆς δευτέρας εἰς Κωνσταντινούπολιν Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἡ Σύνοδος αὐτή, ὅπως ἐμάθαμε, συνέταξε τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἐναντίον τοῦ αἵρετικοῦ Μακεδονίου, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἓνα δημιούργημα καί δὲν ἔχει τὴν ἰδίαν οὐσίαν μέ τὸν Πατέρα.

Ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ἡμεῖς (δηλ. οἱ Συνοδικοί, οἱ Πατέρες) ἐμάθαμεν ἀπὸ τὴν Παράδοσιν καί πιστεύομεν, ὅτι τὸ Πανάγιον Πνεῦμα εἶναι Θεὸς ἀληθινός. Ὅτι εἶναι ὁμοούσιον μέ τὸν Θεὸν καί Πατέρα, καί μέ τὸν Υἱόν, διότι ὁ Χριστός ἔτσι εἶπε, δηλ. νά πιστεύωμεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καί δὲν θά ἔλεγε αὐτά, ἂν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἦτο κτίσμα...».

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι, κατὰ τὸ ἄρθρον, ἅγιον, διότι εἶναι ἀναμάρτητον ὡς ὁ Πατὴρ καί ὁ Υἱὸς καί συντελεῖ εἰς τὸν ἁγιασμόν τοῦ Χριστιανοῦ.

(*) Ματθ., 24, 42.

Είναι το *Κύριον*, έχει δηλαδή την ίδιαν εξουσίαν εις τόν κόσμον, ὅπως ὁ Πατήρ καί ὁ Υἱός.

Είναι *ζωοποιόν*, διδίδει τήν πνευματικὴν ζωὴν εἰς τοὺς χριστιανοὺς. Δηλαδή φωτίζει τὸν νοῦν αὐτῶν διὰ τὰ σκέπτωνται πάντοτε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε τοὺς Ἀποστόλους τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸ ἴδιον τοῦτο Πνεῦμα μένει ἀπὸ τότε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν προφυλάσσει ἀπὸ κάθε πλάνην. Τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ μὲ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως θὰ μάθωμεν ἀκολουθῶς. *Εἶναι τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον*. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται (πηγάζει) προαιωνίως ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα.

Εἶναι τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον. Ὁφείλομεν δηλαδή νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸ τὴν ἴδιαν προσκύνῃσιν καὶ δόξαν ὅπως εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Καὶ τέλος εἶναι *τὸ λαλήσαν διὰ τῶν Προφητῶν*. Τὸ Πνεῦμα ἐφώτισε τοὺς προφήτας καὶ προεῖπον οὗτοι εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὸν ἐρχομὸν τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου διὰ μέσου αὐτοῦ.

Δ'. Η ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ

Ὁ Θεός, καθὼς εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου καὶ καθὼς διδάσκει ἡ ἅγια Γραφή, ἐνῶ εἶναι εἰς διακρίνεται εἰς τρία πρόσωπα ἢ ὑποστάσεις. Ταῦτα εἶναι ὁ Πατήρ, ὁ Υἱός καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Αἱ τρεῖς αὐταὶ ὑποστάσεις προσκυνοῦνται ὡς ὁμοούσιοι καὶ ἀποτελοῦν ἓνα Θεὸν τρισυπόστατον, δηλαδή τὴν ἁγίαν Τριάδα.

Μὲ τὸν μικρὸν μας ὅμως νοῦν δὲν ἠμποροῦμεν βέβαια νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς ἓνας Θεός προσκυνεῖται καὶ λατρεύεται εἰς ὑποστάσεις. Δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας θεωρεῖ τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος μυστήριον.

Εἰς τὴν βάπτισιν π.χ. τοῦ Χριστοῦ παρουσιάζονται καὶ τὰ τρία πρόσωπα. Τὸ ἓνα εἶναι ὁ Χριστὸς ποὺ βαπτίζεται, τὸ δεῦτερον εἶναι ὁ Πατήρ ποὺ ἀκούεται ἡ φωνὴ του : «Οὗτος εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός...» καὶ τὸ τρίτον τὸ ἅγιον Πνεῦμα ποὺ κατέβη ὡς περιστέρα καὶ ἐκάθησεν ἐπάνω αὐτοῦ.

Ε'. ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἄρθρον 9ον. «Καὶ εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Κατὰ τὸ ἄρθρον αὐτὸ τοῦ Συμβόλου ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ὁ τόπος τῆς προσευχῆς, δηλ. ὁ ναός. Ἐκκλησίαν ἐδῶ ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς Σωτῆρα

τοῦ κόσμου. Καί οἱ ὅποιοι συνδέονται μέ αὐτόν καί μεταξύ των μέ τήν ἴδιαν πίστιν καί λατρείαν, καθῶς καί μέ τήν ἴδιαν διοίκησιν.

Ἰδρυτής τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐξέλεξε τοὺς πρῶτους μαθητάς του, καί τήν ὁποίαν ἐξήπλωσαν οἱ Ἀπόστολοι, μετὰ τήν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, ἀπό τῆς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς. Ἀπό τότε περιοδεύουν εἰς τοὺς διαφόρους τόπους τοῦ ἀρχαίου κόσμου καί ἰδρύουν παντοῦ κοινότητες (Ἐκκλησίας).

Ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν, ὡς κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦν τὰ μέλη αὐτῆς. Καί τὰ μέλη ἐκεῖνα πού ἐχειροτονήθησαν διὰ νὰ κυβερνοῦν τήν Ἐκκλησίαν καί νὰ τελοῦν τὰς διαφόρους τελετάς τῆς λατρείας λέγονται κληρικοί. Τὰ λοιπὰ μέλη λέγονται λαϊκοί ἢ λαός.

Οἱ κληρικοί λοιπὸν συνεχίζουν τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Ἰδρυτοῦ αὐτῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι σήμερον.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὁμῶς ἀντιθέτως πρὸς τήν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας δὲν παραδέχονται ὡς ἰδιαιτέραν τάξιν τοὺς κληρικούς. Λέγουν ὅτι ἀνήκουν εἰς ὅλους τοὺς πιστούς, οἱ ὅποιοι ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καί κληρικοί. Καί ἔτσι εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξύ λαϊκῶν καί κληρικῶν.

Μόνον εἰς τήν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν διετηρήθη ἡ ἱερωσύνη καί ὁ βαθμὸς τοῦ Ἐπισκόπου καί οἱ ἄλλοι κληρικοί.

1. Ἰδιότητες τῆς Ἐκκλησίας

Κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ Συμβόλου ἡ Ἐκκλησία λέγεται :

1ον) **Μία.** Εἶναι μία ἡ Ἐκκλησία μας, διότι ἕνας καί μόνος εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καί ὁ Ἰδρυτής της καί μία ἡ κεφαλὴ της, δηλαδή ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Διότι ὅλοι ἡμεῖς, πού εἴμεθα ὁπαδοί της ἀποτελοῦμεν μίαν ποίμνην καί ἀναγνωρίζομεν ἕνα ποιμένα, τὸν Χριστόν. Μία ἀκόμη εἶναι ἡ λατεία της, μία εἶναι ἡ διοίκησις της καί μία ἡ διδασκαλία της,

2ον) **Ἁγία.** Ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι ἁγία, διότι τήν ὀδηγεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ νὰ μὴν ὑποπέσῃ εἰς πλάνην καί ἁμαρτίαν. Διότι καί ὁ σκοπὸς της εἶναι νὰ κάμῃ τὰ μέλη αὐτῆς ἁγία. Καί διότι ἠγιάσθη διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀρχηγοῦ της Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3ον) **Καθολικὴ.** Ἡ Ἐκκλησία λέγεται Καθολικὴ διότι εἶναι ἐξηπλωμένη εἰς τὸν κόσμον καί σκοπὸν ἔχει νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους της ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς Ὁ προφήτης Δαβὶδ προφητεύει : «Θὰ ἐνθυμηθοῦν τὸν Θεὸν καί θὰ ἐπιστρέψουν πρὸς αὐτὸν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς καί θὰ πέσουν νὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλα τὰ ἔθνη τῆς οἰκουμένης». Καί ὁ Χριστὸς προλέγων διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Ἐκκλησίας του εἰς ὅλα τὰ ἔθνη λέγει, ὅτι θὰ ἀποτελέσουν αὐτὰ μίαν ποίμνην μέ ἕνα ποιμένα (*).

(*) Ἰωάν. 10, 16.

4ον) **Ἀποστολική**. Λέγεται ἀποστολική, διότι ἐξηπλώθη καὶ διεδόθη μὲ τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων. Καὶ διότι διαφυλάττει σώαν καὶ ἀκεραίαν τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Καὶ διατηρεῖ τὴν σχέσιν τῆς πρὸς τὴν πρώτην Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

2. Αἱ διάφορα Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι

Διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ Ἐκκλησία μέχρι τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἦτο μία. Αἱ δὲ Ἐκκλησίαι τῶν τότε αἵρετικῶν ἀπέναντι τοῦ μεγάλου ὄγκου τῶν πραγματικῶς Χριστιανῶν ἀποτελοῦσαν μίαν μικρὰν μειοψηφίαν. Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ὅμως αὐτοῦ ἡ μία Ἐκκλησία, ὅπως ἐμάθαμεν εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν, ἐχωρίσθη εἰς δύο, δηλ. εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν ἢ Παπικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀπὸ δὲ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας πολλοὶ χριστιανοὶ καὶ ἐσχημάτισαν ἰδιαιτέρας Ἐκκλησίας, τὰς τῶν Διαμαρτυρομένων.

α) Ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία

Ἡ Ἐκκλησία αὕτη εἶναι ἡ μόνη ποῦ δικαιόηται νὰ λέγεται μία, ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Διότι εἶναι ἡ μόνη, ἡ ὅποια διετήρησε σώαν καὶ ἀνόθευτον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτήρος, ἡ ὅποια περιέχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Καὶ τὴν παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀρχαίας ἐνδόξου Ἐκκλησίας συνεχίζει ἀδιακόπως, παρ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις καὶ τὰς ἐχθρότητας τῶν ἀντιπάλων τῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὕτη καὶ μόνη διαφυλάττει μὲ ἀκρίβειαν τὴν ὀρθὴν δόξαν (γνώμην) τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, λέγεται Ὁρθόδοξος. Λέγεται καὶ Ἀνατολική, διότι περιελάμβανε τοὺς χριστιανούς τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους κατὰ τὴν διαίρεσιν αὐτοῦ.

Τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅπως πάλιν ἐμάθαμεν εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν, ἀποτελοῦν πολλοὶ μερικαὶ Ἐκκλησίαι, αἱ ὅποια εἶναι κατὰ τὴν διοίκησιν ἀνεξάρτητοι μεταξύ των.

Εἶναι αἱ ἑξῆς :

1) Τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα, δηλ. Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, 2) ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥωσίας, ἡ ὅποια ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Σοβιετικοποιήσεώς της κατ' οὐσίαν δὲν πολιτεύεται σύμφωνα μὲ τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς πίστεως, 3) ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, 4) ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας, 5) ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας, 6) ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, 7) αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Λεττονίας, Λιθουανίας, Ἑσθονίας καὶ Πολωνίας καὶ 8) ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας.

Ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοῦ πέμπτου καὶ ἕκτου αἰῶνος, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Κόπται, οἱ Ἀβησσυνοὶ καὶ μερικοὶ

ἄλλοι. Οὗτοι διεφώνησαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι αἰρετικοί. Λέγονται μονοφυσίται, διότι δὲν παραδέχονται, ὅπως ἡμεῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Παραδέχονται μόνον τὴν μίαν φύσιν (μονοφυσίται), τὴν θεῖαν τοῦ Χριστοῦ.

β) Ἡ Δυτικὴ ἢ Παπικὴ Ἐκκλησία

Ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ὅπως εἶδομεν προηγουμένως, ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, ποὺ ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν μίαν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκουν καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Οὐνιτῶν καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν.

1) Οἱ Οὐνῖται, ποὺ σημαίνει ἡνωμένοι, ἦσαν πρωτύτερα ὀρθόδοξοι καὶ ἐγιναν Δυτικοί. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει εἰς τοὺς κληρικούς τῆς νὰ τελοῦν τὰς λειτουργίας τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τοὺς ἐπιτρέπει τὸν γάμον τῶν κληρικῶν προτοῦ χειροτονηθοῦν, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον. Ἀρκεῖ νὰ ἀναγνωρίζουν ὡς ἀρχηγόν των τὸν Πάπαν καὶ τὸ σύμβολον, ὅπως τὸ μετέβαλεν ἡ Δ. Ἐκκλησία. Οἱ Οὐνῖται εἶναι περὶ τὰ ὀκτῶ ἐκατομύρια εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Ἡ Οὐνία ἢ ὁ Οὐνιτισμὸς εἶναι ἓνα σύστημα Ἐκκλησιαστικόν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας μὲ σκοπὸν προσηλυτιστικόν, δηλ. νὰ παρασύρῃ τοὺς ὀρθοδόξους εἰς αὐτὴν.

2) Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ εἶναι Δυτικοὶ Χριστιανοί, οἱ ὅποιοι διεμαρτυρήθησαν ἐναντίον τοῦ δόγματος τοῦ Πάπα περὶ τοῦ ἀλαθήτου αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ δόγμα αὐτὸ ὁ Πάπας εἶναι δῆθεν ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀλάθητος. Ἡ Ἐκκλησία μας παραδέχεται ὀρθῶς ὅτι τὸ ἀλάθητον (δηλ. ἡ πραγματικὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια) εὐρίσκεται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Λέγονται λοιπὸν παλαιοκαθολικοὶ, διότι, ὡς λέγουν, εἶναι γνήσιοι καὶ ἀληθινοὶ Καθολικοί, ἐπειδὴ ἀκολουθοῦν τὰ δόγματα τῆς παλαιᾶς καθολικῆς ἐκκλησίας.

Οἱ παλαιοκαθολικοὶ ἔχουν κάμει πολλὰ συνέδρια καὶ ζητοῦν νὰ συμφιλιωθοῦν μὲ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

γ) Ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων

Ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων χωρίζεται εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους αἰρετικὰς Ἐκκλησίας. Αἱ Ἐκκλησίαι π.χ τῶν Εὐαγγελικῶν τῶν Λουθηρανῶν, τῶν πρεσβυτεριανῶν καὶ τῶν Καλβινικῶν, τῶν ἀναμορφωτῶν.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Ἀγγλίας ἔχει πολλὰς αἰρέσεις.

Ἡ Ἐκκλησία αὕτη λέγεται Ἀγγλοκαθολικὴ ἢ Ἐπισκοπιανή, διότι διατηρεῖ τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου.

ΣΤ' ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Ἄρθρον 10ον. «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἐκτελεῖ ἡ Ἐκκλησία μὲ δύο μέσα α) διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου καὶ β) διὰ τῶν Μυστηρίων. Τὸ βάπτισμα, διὰ τὸ ὅποσον ὁμιλεῖ τὸ ἄρθρον αὐτό, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μυστήρια τὰ ὑποχρεωτικά.

Τὰ Μυστήρια εἶναι ἱεραὶ τελεταί, τὰς ὁποίας ὤρισεν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Καὶ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ μεταδίδουν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ μέσου μερικῶν σημειῶν ὁρατῶν ἢ αἰσθητῶν. Εἰς τὸ βάπτισμα π.χ. ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως, ὁρατὰ ἢ αἰσθητὰ σημεῖα τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔλαιον κλπ.

Ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγεννᾷ καὶ ἀγιάζει τὸν χριστιανόν. Δηλ. ὁ χριστιανὸς ποῦ λαμβάνει τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀποβάλλει τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ γίνεται νέος, δηλ. ἐνάρετος, χρηστός κλπ. Διὰ νὰ ἔχη ὁμοίως ἢ θεῖα χάρις τὰ σωτήρια αὐτὰ ἀποτελέσματα, πρέπει ὁ χριστιανὸς νὰ προσέρχεται εἰς τὰ μυστήρια προετοιμασμένος. Δηλ. νὰ ἔχη πίστιν, νὰ μετανοῇ ἐλικρινῶς καὶ νὰ ἔχη ἀκόμη θερμὴν ἐπιθυμίαν τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος λέγει : «Μυστήριον εἶναι σημεῖον αἰσθητὸν (ὁρατὸν), τὸ ὅποσον περιέχει τὴν ἀόρατον χάριν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅτι ἔχει ὀρθῆ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων...»

Τὰ Μυστήρια εἶναι ἑπτὰ : 1) Τὸ Βάπτισμα, 2) τὸ Χρῖσμα, 3) ἡ Ἁγία Μετάληψις ἢ θεῖα Εὐχαριστία, 4) ἡ Μετάνοια, 5) τὸ Εὐχέλαιον, 6) ὁ Γάμος καὶ 7) ἡ Ἱερωσύνη.

Τὰ τέσσαρα πρῶτα εἶναι ὑποχρεωτικά διὰ τὸν ἄνθρωπον. Τὰ ἄλλα τρία δὲν εἶναι ὑποχρεωτικά, ἀλλ' ἀφίνονται εἰς τὴν ἐκλογὴν του, καὶ δι' αὐτὸ λέγονται προαιρετικά.

Ἀπὸ τὰ ὑποχρεωτικά τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῖσμα, καὶ ἀπὸ τὰ προαιρετικά ἡ Ἱερωσύνη, δὲν ἐπαναλαμβάνονται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὴ ἑπτὰ μυστήρια. Παραδέχεται ὁμοίως, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας Ἐκκλησίαν, ὅτι τὰ μυστήρια ἐνεργοῦν μὲ ἓνα τρόπον μαγικὸν εἰς τὸν Χριστιανόν, χωρὶς αὐτὸς νὰ ἔχη καὶ τὴν εὐσεβῆ διάθεσιν διὰ νὰ σωθῇ μὲ αὐτά.

Οἱ Διαμαρτυρούμενοι παραδέχονται ὡς μυστήρια μόνον τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν Εὐχαριστίαν. Ἡ Ἀγγλικανικὴ ὁμοίως Ἐκκλησία διατηρεῖ καὶ τὰ ἑπτὰ μυστήρια.

1. Τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος

Τὸ Βάπτισμα εἶναι τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν Μυστηρίων. Διότι μὲ αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα ὡς ὄπαδός τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Του.

Εἶδομεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μαθήματος τῆς Κατηχήσεως ὅτι εἰς τοὺς παλαιούς χριστιανικούς χρόνους διὰ νὰ γίνῃ ἕνας ἀληθινὸς ὁπαδὸς τοῦ Χριστοῦ, ἐκατηχέτο καὶ ἔπειτα ἐβαπτίζετο. Ὅταν ὁμως ἤρχισεν ἡ συνήθεια τῆς βαπτίσεως τῶν νηπίων (νηπιοβαπτισμός), ἀπὸ τοῦ 3ου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, κατηργήθη φυσικὰ καὶ ἡ κατήχησις καὶ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως, πὺ ἐκάναν οἱ Κατηχούμενοι. Δι' αὐτὸ τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν δίδει ὁ ἀνάδοχος (νουός). Καὶ ὑποχρεοῦται νὰ κατηχήσῃ τὸ παιδί (ἀναδεκτὸν ἢ ἀναδεκτὴν του), εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν. Πρέπει ὁμως ὁ ἀνάδοχος νὰ εἶναι ὀρθόδοξος, διότι μόνον αὐτὸς θὰ ἠμπορῇ νὰ διδάξῃ τὴν ὀρθόδοξον κατήχησιν εἰς αὐτά. Δι' αὐτὸ τὴν στιγμὴν, πὺ τελεῖται ἡ ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὁ ἀνάδοχος ἀπαγγέλλει τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ὡσάν ἀντιπρόσωπος τοῦ νηπίου.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος διὰ τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων λέγει : «Καὶ τί ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ καὶ διὰ τὰ νήπια, τὰ ὁποῖα οὔτε τὴν ζημίαν καταλαβαίνουν οὔτε καὶ τὴν χάριν. Προτιμότερον εἶναι νὰ ἀγίασθουν διὰ τοῦ βαπτίσματος παρά νὰ ἀποθάνουν ἀσφράγιστα».

Τὸ Μυστήριον τοῦτο ἴδρυσεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ βάπτισμα, πὺ ἐδέχθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον. Ὑστερα, μετὰ τὴν Ἀνάστασιν του, πὺ ἔστειλε τοὺς μαθητὰς του νὰ κηρύξουν εἰς τὰ ἔθνη, τοὺς ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ βαπτίζουν εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος τοὺς νέους ὁπαδοὺς.

Εἰς τοὺς πρώτους λοιπὸν χρόνους τὸ βάπτισμα ἐγένετο ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους μόνον. Ἐπειτα ἡ ἐξουσία αὐτὴ ἐδόθη εἰς τοὺς Ἐπισκόπους καὶ εἰς τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τοὺς διακόνους.

Ἄλλὰ καὶ λαϊκοὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ βαπτίσουν ἂν τὸ νήπιον κινδυνεῦῃ ν' ἀποθάνῃ ἀβάπτιστον ἀπὸ ἀσθένειαν, καὶ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ἱερεὺς. Τότε ἕνας ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν κρατεῖ τὸ βρέφος καὶ τὸ ὑψώνει τρεῖς φορὰς εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τρεῖς ἀνυψώσεις καὶ τρεῖς καταβάσεις εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὸ βάπτισμα αὐτὸ λέγεται ἀεροβάπτισμα. Καὶ τὸ παιδί θεωρεῖται βαπτισμένον. Ἄν τὸ παιδί ζήσῃ, τότε διαβάζεται ἡ ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος ἀπὸ τὸν ἱερέα, χωρὶς νὰ τὸ βυθίσῃ τρεῖς φορὰς εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀεροβάπτισμα, ἡ Ἐκκλησία μας εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, πὺ ἠμπορεῖ νὰ βλάψῃ τὴν ὑγίαν τοῦ νηπίου ἢ βύθισίς του εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας, ἐπιτρέπει τὴν ἐπίχυσιν τοῦ ὕδατος ἢ τὸ ράντισμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του μόνον. Εἰς ὅλας τὰς ἄλλας περιστάσεις τὸ βάπτισμα τοῦ νηπίου γίνεται μετὰ τὸ βύθισμα αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας. Ἡ κολυμβήθρα ἀντικατέστησε τὰ ἀρχαῖα βαπτιστήρια, ὅπου ἐβαπτίζοντο οἱ κατηχούμενοι, ὡς θὰ μάθωμεν εἰς τὴν Λειτουργικὴν.

Τὸ Βάπτισμα καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὸν νηπιοβαπτισμὸν ἐγένετο μετὰ τρεῖς ἀναδύσεις καὶ καταδύσεις, αἱ ὁποῖαι συμβολίζουν τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ ὕδωρ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς, ἐνῶ ἀπαγγέλλει μίαν ἀγιαστικὴν εὐχὴν, φυ-

σῆ τρεῖς φορές, διὰ νὰ γίνη τὸ ἄπλοῦν αὐτὸ ὕδωρ, ὕδωρ ἁγιάσμου. Ἐπει-
τα ἀλείφει τὸ νήπιον μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώ-
ματός του. Ἡ ἐπάλειψις μὲ τὸ ἔλαιον αὐτὸ εἶναι ἓνα ὁρατὸν σημεῖον,
ποῦ συμβολίζει ὅτι ὁ βαπτιζόμενος διὰ νὰ γίνη ἄξιον μέλος τῆς Ἐκκλη-
σίας, εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀγωνισθῇ διὰ τὴν ἀρετὴν ἐναντίον τῆς κακίας. Ἀρ-
χαιότερα οἱ κατηχούμενοι κατὰ τὸ βάπτισμά των ἠλείφοντο μὲ τὸ ἡγια-
σμένον ἔλαιον. Τοῦτο ἐφανέρωνε ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀγωνισθοῦν, ὡς ἂν
ἄλλοι ἀθληταί, ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας. (Διότι κατὰ τοὺς σωματικούς ἀγῶ-
νας οἱ ἀθληταί ἠλείφοντο μὲ ἄπλοῦν ἔλαιον προτοῦ νὰ ἀρχίσουν αὐτούς).

Συμβολίζει ἀκόμη τὸ ἔλαιον τοῦτο καὶ τὴν θεραπείαν τῶν πνευματι-
κῶν του πληγῶν, δηλ. τῶν ἁμαρτιῶν, ὅπως ἄλλοτε ἐθεράπευον οἱ ἄνθρω-
ποι τὰς σωματικὰς πληγὰς μὲ ἔλαιον. Καὶ ἀμέσως τὸ βυθίζει εἰς τὸ ὕδωρ
διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων, ὅπως εἶπαμεν πρωύτερα, ἐνῶ λέγει:
«Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, Ἄμην· καὶ τοῦ
Υἱοῦ, Ἄμην καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἄμην».

Ἡ ἁγιαστικὴ εὐχή, τὸ ὕδωρ, τὸ ἔλαιον, αἱ τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀνα-
δύσεις εἶναι τὰ ὁρατὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου καὶ μὲ αὐτὰ μεταδίδεται εἰς
τὸν βαπτιζόμενον ἡ θεία χάρις.

Μὲ τὴν χάριν αὐτὴν ὁ βαπτιζόμενος, ἂν εἶναι νήπιον, συγχωρεῖται
ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἂν εἶναι ἐνήλικος, καὶ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας
τὰς ἰδικὰς του.

Τὸ βάπτισμα λοιπόν, εἶναι μία ἱερὰ τελετὴ εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρω-
πος μὲ τὰς τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀναδύσεις εἰς τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ καὶ
εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, καθαρίζεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρ-
τημα καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του ἁμαρτίας (προαιρετικὰς) ἂν εἶναι ἐνήλικος.
Καὶ ἔτσι γίνεται πραγματικὸς ὁπαδὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου θὰ εὕρῃ τὴν
σωτηρίαν του σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ: «Ὁ πιστεύσας καὶ
βαπτισθεὶς σωθήσεται».

Οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι τελοῦν τὸ βάπτισμα διὰ ραντί-
σματος. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία σύμφωνα μὲ τὸ εὐχολόγιόν της καὶ
βαπτίζει καὶ ραντίζει. Ραντίζει ἂν βεβαιώσουν οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ ὅτι
εἶναι ἀσθενές.

2. Τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος

Ὁ ἱερεὺς ἀμέσως, ἀφοῦ βαπτίσῃ τὸ νήπιον, χρίει (ἀλείφει) τὰ κυριώ-
τερα μέρη του καὶ τὰ αἰσθητήριά του μὲ τὸ ἅγιον μύρον. Καὶ μὲ τὴν χρί-
σιν αὐτὴν μεταδίδονται εἰς τὸν βαπτισθέντα τὰ διάφορα καὶ πολλὰ χαρί-
σματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ποῦ εἶναι ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς, ἡ ἀγάπη, ἡ εἰ-
ρήνη κλπ. Καὶ ἔτσι σφραγίζεται (βεβαιώνεται) ἡ νέα πνευματικὴ ζωὴ, ποῦ
ἔλαβε ἀπὸ τὸ βάπτισμα. Καὶ ἀκόμη λαμβάνει τὴν δύναμιν εἰς τὸν ἀγῶνα
του ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας.

Ὅπως κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ ἐφανερῶθη τὸ ἅγιον Πνεῦμα

διά να τὸ βεβαιώση (ἐπισφραγίσῃ), ἔτσι καὶ κατὰ τὸ βάπτισμα τῶν Χριστιανῶν γίνεται τὸ Χρῖσμα διὰ νὰ βεβαιώσῃ αὐτό. Δι' αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ χωρισθῇ τὸ χρῖσμα ἀπὸ τὸ βάπτισμα.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ οἱ Ἀπόστολοι ἔκαμνον μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τῶν εἰς ἐκείνους ποὺ ἐβάπτιζαν. Οἱ διάδοχοι ὁμῶς αὐτῶν, ἐπειδὴ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐξηπλώθη παντοῦ, ἔτελοῦσαν τὸ μυστήριον μὲ τὸ μύρον, ποὺ ἠγίασαν οἱ Ἀπόστολοι. Καὶ ἔτσι ἀντὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων, ποὺ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τρέχουν παντοῦ καὶ ἐπιθέτουν τὰς χεῖράς των, ἔχριον τοὺς βαπτιζομένους μὲ τὸ ἅγιον μύρον. Δι' αὐτὸ οἱ Ἐπίσκοποι ἔδιδαν τὸ μύρον, ποὺ αὐτοὶ ἠγίαζον, εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ ἔχριον τοὺς βαπτιζομένους.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τὸ λαμβάνει ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ δείξῃ τὸν σεβασμὸν τῆς πρὸς ἐκεῖνο. Διότι ἦτο ἄλλοτε ἠνωμένη μὲ αὐτό.

Τὸ μύρον εἶναι μία οὐσία, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔλαιον, κηρόν, μαστίχην, ἀλόην, σμύρναν καὶ ἀπὸ ἄλλα, 40 ἐν ὄλῳ μυρωδικά, διὰ νὰ δειχθῇ ἡ ποικιλία καὶ εὐωδία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ μύρον ἐτοιμάζεται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τὴν Μεγ. Τετάρτην, καὶ τὴν Μεγ. Πέμπτην ἀγιάζεται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου.

Μὲ τὸ μύρον αὐτὸ ὁ ἱερεὺς χρεῖε σταυροειδῶς τὸ μέτωπον, τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὴν ρίνα, τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα καὶ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, ἐνῶ λέγει : «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου, ἀμήν». Ἡ χρεῖσις τῶν αἰσθησέων σημαίνει ὅτι ὁ βαπτισθεὶς πρέπει πάντοτε νὰ σκέπτεται καὶ νὰ θέλῃ τὰς καλὰς πράξεις. Τὰ ἄλλα μέλη, ποὺ χρίονται, εἶναι αἱ χεῖρες, οἱ πόδες κλπ. διὰ νὰ εἶναι τὰ ἔργα του καὶ ὁ δρόμος τῆς ζωῆς του χριστιανικά. Ὁ ἱερός Κύριλλος γράφει τὰ ἐξῆς διὰ τὴν χρεῖσιν αὐτὴν τῶν μελῶν τοῦ βαπτισθέντος. «Καὶ πρῶτα χρεῖσθε εἰς τὸ μέτωπον διὰ νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν ἐντροπήν... ἔπειτα εἰς τὰ ὦτα, διὰ νὰ ἀποκτήσετε τὰ ἀκουστικά ὦτα τῶν θείων μυστηρίων...»

Μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως καὶ μὲ τὴν χρεῖσιν τοῦ ἁγίου μύρου, ποὺ εἶναι τὰ ὄρατὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου τούτου, μεταδίδεται εἰς τὸν βαπτιζόμενον ἡ θεῖα χάρις. Ἡ χάρις αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἀγιάζεται ὡς ἐκλεκτός Χριστιανός.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐχώρισε τὸ χρῖσμα ἀπὸ τὸ βάπτισμα. Καὶ ὥρισε νὰ γίνεται ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 12ου ἔτους καὶ ὄχι ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα. Ἐνῶ εἶναι φανερόν ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῆς Παλαιᾶς Ἐκκλησίας καὶ ἀπὸ μαρτυρίας Συνόδων, ὅτι τὸ χρῖσμα ἐτελεῖτο ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα.

Ἄλλη καινοτομία (νεωτερισμός) τῶν Δυτικῶν εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι ὅτι τὸ τελεῖ μόνον ἐπίσκοπος καὶ ὄχι καὶ ἱερεὺς. Ἐνῶ ἔχομεν πολλὰς μαρτυρίας ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ὅτι οἱ πρεσβύτεροι ἐσφράγιζον μὲ τὸ μύρον τὰ βαπτιζόμενα νήπια. Τοῦτο βεβαιώνει καὶ ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος.

Και οι Διαμαρτυρόμενοι έχωρισαν το χρίσμα από το βάπτισμα, αλλά το κάμνουν με την επίθεσιν των χειρών μόνον (άγγλικανική εκκλησία).

3. Το μυστήριον τῆς Μετανοίας ἢ Ἐξομολογήσεως

Πολλάκις ὁ Χριστιανὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, νικᾶται ἀπὸ τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας του καὶ ἁμαρτάνει καὶ παραβαίνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁμως συναισθανθῆ (καταλάβῃ) τὰς ἁμαρτίας του, καὶ ἀποφασίσῃ νὰ ἀλλάξῃ ζωὴν, τότε λέγομεν ὅτι μετενόησε. Καὶ ὅταν ὁμολογήσῃ εἰλικρινὰ τὰς ἁμαρτίας του εἰς τὸν πνευματικὸν ἱερέα, δηλ. ἐξομολογήθῃ, συγχωρεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν. Εἰς τὸν πνευματικὸν ἱερέα του, θὰ εἴπῃ εἰλικρινὰ ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Ὁ πνευματικὸς ἱερεὺς τότε, μετὰ τὴν μετάνοιαν καὶ εἰλικρινῆ ἐξομολόγησίν του, θὰ τοῦ συστήσῃ τὰ κατάλληλα πνευματικὰ φάρμακα πρὸς θεραπείαν, ὡς π.χ. τὴν προσευχὴν, τὴν ἀνάγνωσιν θρησκευτικῶν βιβλίων, τὴν φιλανθρωπίαν κλπ.

Εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην εἶδομεν πολλοὺς ποῦ μετενόησαν καὶ ἐζήτησαν συγχώρησιν καὶ συνεχωρήθησαν. Ὅπως π. χ. ὁ Ἰακώβ, ὁ Δαβὶδ, ὁ Ἰωνᾶς καὶ ἄλλοι.

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην γνωρίζομεν ὅτι, ὅσοι ἐπήγαιναν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἰς τὸν Ἰορδάνην, ἐξομολογοῦντο πρῶτα τὰς ἁμαρτίας των.

Τὴν ἱερὰν αὐτὴν πράξιν ὁ Χριστὸς τὴν καθιέρωσεν ὡς μυστήριον μετὰ τοὺς λόγους, ποῦ εἶπεν εἰς τοὺς μαθητὰς του «ὄσα δὲν συγχωρήσετε εἰς τὴν γῆν, θὰ μείνουν ἀσυγχώρητα καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὄσα συγχωρήσετε εἰς τὴν γῆν, θὰ συγχωροῦνται καὶ εἰς τὸν οὐρανόν». (*)

Ὁ Χριστὸς λοιπὸν ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἐκεῖνοι τὴν μετέδωκαν εἰς τοὺς ἐπίσκοπους καὶ οἱ ἐπίσκοποι σήμερον δίδουν αὐτὴν εἰς ἐκείνους τοὺς ἱερεῖς, ποῦ τοὺς θεωροῦν καταλλήλους (τοὺς πνευματικούς).

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος διὰ τὴν σημασίαν τοῦ μυστηρίου τούτου γράφει: «Καθὼς ὁ ἄνθρωπος βαπτιζόμενος ἀπὸ τὸν ἱερέα φωτίζεται μετὰ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔτσι καὶ ὁ ἐξομολογούμενος καὶ μετανοῶν λαμβάνει διὰ τοῦ ἱερέως τὴν συγχώρησιν μετὰ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ».

Μετὰ τὴν ἐξομολόγησίν μας τὴν εἰλικρινῆ, μετὰ τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν καὶ μετὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως, ποῦ εἶναι ὅλα αὐτὰ τὰ ὁράτα σημεῖα τοῦ μυστηρίου, λαμβάνομεν τὴν θείαν χάριν.

Ἡ θεία χάρις συνίσταται εἰς τὸ νὰ γίνωμεν καὶ πάλιν φίλοι τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὅποιον μᾶς ἐχώρισαν αἱ ἁμαρτίαι μας, ἐνῶ μαζὶ λαμβάνομεν τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μας.

Ἡ μετάνοια λοιπὸν ἢ ἡ ἐξομολόγησις εἶναι τὸ πλεον σωτήριον καὶ καὶ ὠφέλιμον τῶν ψυχῶν μας μυστήριον.

(*) Ματθ. 18, 18.

Οι Διαμαρτυρόμενοι δὲν θεωροῦν τοῦτο ὡς μυστήριον, παρὰ μόνον ὡς μίαν ἀπλήν τελετὴν πρὸ τῆς θείας κοινωνίας ἢ ὡς ἓνα ἔργον ψυχοφελές.

4. Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας

Ὁ Κύριος ἡμῶν μίαν ἑσπέραν προτοῦ νὰ παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὑπὸ τοῦ προδότου Ἰούδα, ἐκάλεσε τοὺς Ἀποστόλους καὶ συνέφαγε μὲ αὐτοὺς εἰς μυστικὸν δεῖπνον. Κατὰ τὸν δεῖπνον αὐτὸν ἔλαβεν ἄρτον καὶ ἀφοῦ πρῶτα ἠὲ χαρίσθη τὸν Θεόν, ἔκοψεν εἰς τεμάχια καὶ τὸν διένειμεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἶπε : «Λάβετε, φάγετε, τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον (κοιπτόμενον)». Ἐπειτα ἐπήρε ποτήριον οἴνου καὶ εἶπε : «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς πιστεύομεν ὅτι μὲ τὸν μετουσιωμένον ἄρτον καὶ οἶνον μεταλαμβάνομεν αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ὁ ἄρτος πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ καθαρὸν σῖτον καὶ ἐνζυμος, ὁ δὲ οἶνος γνήσιος ἐκ σταφυλῶν καὶ ἐρυθρός.

Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετουσιώνονται (μεταβάλλουν τὴν οὐσίαν των) εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἱερεὺς λέγῃ τὴν εὐχὴν τῆς μετουσιώσεως, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν Λειτουργικὴν.

Δι' αὐτὸ κάθε χριστιανὸς προτοῦ κοινωνήσῃ πρέπει νὰ προετοιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν μετάνοιαν ἢ τὴν ἐξομολόγησιν. Διότι καθὼς λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος : «ὅποιος τρώγει τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ πίνει τὸ αἷμά του, ἐνῶ δὲν εἶναι ἄξιος, πολὺ μεγάλο ἁμάρτημα πράττει» (*).

Τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς θείας εὐχαριστίας μᾶς ἐνθυμίζει τὴν μεγάλην θυσίαν, τὴν ὁποίαν προσέφερεν ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ χάριν τῆς σωτηρίας μας. Μᾶς ἐνώνει μὲ τὸν Χριστόν. Μᾶς κάμνει ἀξίους τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Μᾶς στηρίζει εἰς τὴν ἀρετὴν. Καὶ μᾶς ὑπόσχεται μίαν ἄλλην ζωὴν ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν τωρινήν, δηλ. τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Οἱ Δυτικοὶ μεταχειρίζονται ἀντὶ ἐνζύμου ἄρτου ἄζυμον, καὶ ἀπ' αὐτοὺς παρέλαβον τὰ ἄζυμα καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀποκλείει ἀπὸ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν τὰ μικρὰ παιδιά, πρὶν λάβουν τὸ χρῆσμα. Τοὺς λαϊκοὺς κοινωνεῖ μόνον μὲ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου, ὄχι καὶ τοῦ οἴνου. Ὁ Χριστὸς ὁμῶς εἶπε : «πίετε ἀπὸ αὐτὸν ὅλοι». Ἐπιτρέπει μόνον εἰς τοὺς κληρικοὺς τὴν κοινωνίαν καὶ τοῦ οἴνου.

Ὁ ἄρτος, πὺ δίδει εἰς τοὺς λαϊκοὺς λέγεται ὄστια, πὺ σημαίνει θυσία.

Ἡ ὄστια σχηματίζεται ἀπὸ ἄζυμον ἄλευρον εἰς σχῆμα στρογγυλοῦ νομίσματος. Φέρει εἰς τὴν μίαν ἐπιφάνειαν τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ.

(*) Α' Κορινθ. 11,28—29.

Οι Διαμαρτυρόμενοι δὲν παραδέχονται ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶναι αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἀπλῶς τύπος τούτων. (Δηλ. οἱ χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας).

5. Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου

Οἱ Χριστιανοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων συνήθιζον, ὅταν ἦσαν ἀσθενεῖς ἢ ἁμαρτωλοὶ, νὰ ζητοῦν τὴν σωματικὴν ἢ τὴν ψυχικὴν των θεραπείαν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους. Καὶ τότε οἱ Ἀπόστολοι ἔχριον αὐτοὺς μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον διὰ νὰ τοὺς θεραπεύσουν ἀπὸ τὰς ἀσθενείας των ἢ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας των. «Καὶ ἤλειφον (οἱ Ἀπόστολοι) ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον» (*). Καὶ ἐνῶ ἤλειφον τὰ διάφορα μέλη τοῦ ἀσθενοῦς, ἔλεγον καὶ μίαν εὐχὴν. Διὰ τοῦτο ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος γράφει εἰς τὴν ἐπιστολὴν του τὰ ἑξῆς. «Εἶναι κανεὶς ἀπὸ σᾶς ἄρρωστος; Ἄς προσκαλέσῃ τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτοὶ ὡς προσευχηθῶν δι' αὐτόν, ἐνῶ θὰ ἀλείφουν αὐτόν μὲ ἔλαιον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως θὰ σώσῃ τὸν ἄρρωστον καὶ ἂν εἶναι ἁμαρτωλός, θὰ συγχωρηθῇ» (**).

Οἱ Ἀπόστολοι λοιπὸν παρέδωκαν τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ οἱ ἐπίσκοποι εἰς τοὺς πρεσβυτέρους.

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὠρίσθη τὸ μυστήριον τοῦτο. Καὶ λέγεται εὐχέλαιον, διότι ἡ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ θεραπεία τοῦ Χριστιανοῦ γίνεται μὲ τὸ ἡγιασμένον ἔλαιον καὶ μὲ τὴν εὐχὴν τῶν ἱερέων (εὐχὴ-ἔλαιον).

Σήμερον τὸ μυστήριον αὐτὸ τελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ ἱερεῖς, διότι ἑπτὰ εἶναι τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ διότι ἑπτὰ μέρη ἀποτελοῦν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μυστηρίου τούτου, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν Λειτουργικὴν.

Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ γίνεται εἰς τὸν ναόν, ἂν ὁ ἀσθενὴς ἡμπορῇ νὰ προσέλθῃ ἢ εἰς τὴν οἰκίαν, ἂν εἶναι πολὺ ἄρρωστος.

Καὶ ἕνας ἱερεὺς ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ τελέσῃ τὸ μυστήριον. Ὁ ἱερεὺς λοιπὸν, ἐνῶ διαβάζει τὰς ἀγιαστικὰς εὐχὰς, χρεῖε τὸν ἀσθενῆ εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματός του. Καὶ ἐπικαλεῖται μαζὶ τὴν θείαν χάριν, ἢ ὅποια θεραπεύει αὐτόν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Ἄν τὸ σῶμα τοῦ ἀρρώστου δὲν λαμβάνῃ πάντοτε τὴν θεραπείαν, τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ παντογνώστου Θεοῦ καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀσθενοῦς ὡς καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ.

Ἡ συγχώρησις πάλιν τῶν ἁμαρτιῶν του θὰ δοθῇ, ἐὰν ἀληθινὰ καὶ ἐλικρινὰ πιστεῦῃ καὶ μετανοῇ ὁ χριστιανός.

Δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία ἐκτελεῖ τὸ μυστήριον αὐτὸ καὶ εἰς ὕγιεις, ὅταν ἔπειτα ἀπὸ μετάνοιαν θέλουν νὰ κοινωνήσουν.

Καὶ γενικὰ δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς ἡ Ἐκκλησία τελεῖ τοῦτο κατὰ

(*) Μάρκ. 6,13.

(**) 5,14—16.

την Μεγ. Τετάρτην, διὰ νὰ προετοιμασθοῦν οἱ Χριστιανοὶ νὰ κοινωνήσουν τὴν Μεγ. Πέμπτην.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸ μυστήριον τοῦτο μόνον εἰς τοὺς ἐτοιμοθανάτους, διὰ νὰ τοὺς χρησιμεύσῃ ὡς ἕνα ἐφόδιον εἰς τὴν μέλλουσαν καὶ αἰώνιον ζωὴν. Καὶ τὸ τελεῖ μόνον Ἐπίσκοπος. Ἀπαγορεύει δμως νὰ γίνεται τοῦτο εἰς παῖδας κάτω τῶν 14 ἐτῶν.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲν ἀναγνώριζον τοῦτο ὡς μυστήριον.

6. Τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου

Ὅταν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Ἀδάμ, εἶδεν ὅτι δὲν εἶναι καλὸν νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος τοῦ καὶ ἐδημιούργησεν εὐθὺς τὸν βοηθόν του, τὴν Εὔαν. Καί, ἀφοῦ ἠλόγησε τὸ πρῶτον αὐτὸ ἀνδρόγυνον, τοὺς εἶπε νὰ ἀξάνωνται καὶ νὰ πληθύνωνται.

Μὲ τὴν εὐλογίαν λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἐγένεν ἡ ἔνωσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ ἀπὸ τότε ἠῤῥησε καὶ ἐπολλαπλασιάσθη τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Τὴν θεῖαν αὐτὴν ἔνωσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἠγάσασεν καὶ ὁ Χριστὸς, ὅταν ἔκαμε τὸ πρῶτον τοῦ θαύμα εἰς τὸν ἐν Κανᾷ γάμον. Ἡ θεία καὶ ἀγία αὐτὴ ἔνωσις εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ γάμου.

Ὁ γάμος ἔχει σπουδαίαν σημασίαν, διότι ἐπάνω εἰς αὐτὸν στηρίζεται ἡ χριστιανικὴ οἰκογένεια. Δι' αὐτὸ ὁ ἀπόστολος Παῦλος διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν σημασίαν τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ παραβάλλει τὴν ἔνωσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς πρὸς τὴν ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν.

Αἱ γυναῖκες, γράφει ὁ Ἀπόστολος, νὰ ὑποτάσσεσθε εἰς τοὺς ἀνδρας σας, καθὼς (ὑποτάσσεσθε) εἰς τὸν Κύριον» (*).

Ἡ ἔνωσις λοιπὸν αὐτὴ εἶναι ἕνας ἱερὸς δεσμὸς ἀδιάλυτος. Κανένας ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ κάταργήσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, ποῦ εἶπε : «Δὲν εἶναι πλέον δύο (ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή), ἀλλὰ μία σάρκα. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ ὁ Θεὸς ἠνώσεν, ἄνθρωπος ἄς μὴ τὸ χωρίσῃ» (**).

Ἡ Ἐκκλησία μας δμως καθὼς καὶ ἡ δικαστικὴ ἀρχή, εἰς ὠρισμένας σοβαρὰς περιστάσεις, ποῦ οἱ σύζυγοι ἔδειξαν περιφρόνησιν εἰς τὸν δεσμὸν αὐτόν, δέχεται νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον αὐτόν. Ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία μας ἀπαγορεύει νὰ κάμουν γάμον τὰ ἴδια πρόσωπα περισσότερον ἀπὸ τρεῖς φορές. Δηλαδὴ ἐπιτρέπει νὰ ἔλθουν εἰς δεῦτερον καὶ εἰς τρίτον γάμον, μετὰ τὸ διαζύγιον (διάλυσιν τοῦ γάμου) ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δύο συζύγων.

Διὰ νὰ γίνῃ ἕνας γάμος πρέπει νὰ ἔχουν μεταξύ των οἱ ἐρχόμενοι εἰς τὸν γάμον αὐτόν 1) εἰλικρινῆ καὶ ἐλευθέραν συγκατάθεσιν, 2) εἰλικρινῆ ἀγάπην, 3) νόμιμον ἡλικίαν. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἔχουν 1) σωματικὴν συγγένειαν, 2) πνευματικὴν συγγένειαν. Ἡ συγγένεια αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος. (π. χ. δὲν γίνεται γάμος μεταξύ ἀναδόχου

(*) Ἐφεσ. 5,22.

(**) Ματθ. 19,6.

καί ἀναδεκτῆς τοῦ ἢ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀναδόχου μὲ τὴν ἰδίαν κλπ.) 3) πολιτικὴν συγγένειαν, ἢ ὁποία προέρχεται ἀπὸ υἰοθεσίαν. Δηλαδή ἕνας νέος, ποῦ υἰοθετήθη ἀπὸ ἕναν, δὲν ἔμπορεῖ νὰ λάβῃ ὡς σύζυγόν του τὴν κόρην ἐκείνου, ποῦ τὸν υἰοθέτησε καὶ 4) διαφορὰν θρησκείας (δηλαδή γάμος μεταξὺ πιστῶν καὶ ἀπίστων δὲν ἐπιτρέπεται). "Ὅλα αὐτά, ποῦ ἐμποδίζουν νὰ γίνῃ γάμος, λέγονται κωλύματα (ἐμπόδια) τοῦ γάμου.

Ὡς κώλυμα γάμου θεωρεῖται εἰς πολλὰς χώρας καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ κακὴ υἰγιεινὴ κατάστασις τῶν ἐρχομένων ἢ τοῦ ἐρχομένου εἰς κοινωνίαν γάμου.

"Ὅλα αὐτὰ τὰ κωλύματα ἔχουν σκοπὸν νὰ κάμουν τοὺς συζύγους τέτοιους, ὥστε νὰ βοηθῶνται σωματικῶς καὶ πνευματικῶς ἀναμεταξὺ των. Νὰ κάμουν τέκνα καὶ νὰ δίδουν εἰς αὐτὰ ὀρθόδοξον χριστιανικὴν ἀνατροφὴν καὶ νὰ αὐξάνουν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αὐταὶ αἱ ὑποχρεώσεις των εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου.

"Ὡστε ὁ γάμος εἶναι ἕνα μυστήριον, ποῦ τὸ καθιέρωσεν αὐτὸς ὁ Θεός. Κατ' αὐτὸ ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται τὴν θείαν χάριν διὰ νὰ εὐλογῆσῃ καὶ ἀγιάσῃ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν σύνδεσμον αὐτῶν διὰ τὴν αὐξήσιν καὶ συντήρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Κατ' αὐτὸ ἀγιάζεται ὁ δεσμὸς τῶν νεονύμφων μὲ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἔχουν ἀγάπην μεταξὺ των, νὰ κάμουν τέκνα καὶ νὰ τὰ ἀνατρέφουν χριστιανικά. Ὁ Θεός ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ γῆν, ἀπὸ δὲ τὸν Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα. Καὶ τοῦτο ἔκαμε διὰ νὰ δεῖξῃ ὅτι καὶ οἱ δύο, ἀνὴρ καὶ γυνή, εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως, καὶ πρέπει νὰ ἔχουν ἀναμεταξὺ των φυσικὴν φιλοστοργίαν. Διότι ὁ γάμος εἰς μίαν σάρκα ἐνώνει τὰ δύο γένη.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐπιτρέπει τὸ διαζύγιον διὰ κανένα ἀπολύτως λόγον καὶ ἐπιτρέπει τὸν τέταρτον γάμον.

Ἐὰν ἐκεῖνοι, ποῦ θὰ ἔλθουν εἰς γάμον εἶναι ἑτερόδοξοι, δηλαδή ὁ ἀνὴρ δυτικὸς καὶ ἡ γυνὴ ὀρθόδοξος ἢ καὶ τὸ ἀντίθετον, τότε συμφωνοῦν αἱ δύο ἐκκλησίαι νὰ γίνῃ ὁ γάμος μικτός, δηλαδή νὰ γίνουσι δύο μυστήρια εἰς αὐτούς, ἕνα ὀρθόδοξον καὶ ἕνα δυτικόν. Πρέπει ὅμως τὰ τέκνα νὰ ἀνατραφοῦν μὲ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα.

"Ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν λειτουργικὴν μεταξὺ τῶν ὁρατῶν σημείων τοῦ μυστηρίου τούτου, εἶναι οἱ δακτύλιοι ἀρραβῶνος καὶ τὰ στέφανα.

Οἱ δακτύλιοι εἶναι τὸ σημεῖον ὅτι θὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ὑπόσχεσις διὰ τὸν γάμον. Τὰ στέφανα φανερώουν πόσον τιμᾷ ἡ Ἐκκλησία τοὺς νεονύμφους. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουν τὸν γάμον ὡς μυστήριον. Δὲν ἀρνοῦνται ὅμως τὸν θεῖον σκοπὸν τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ παραδέχονται τὸν πολιτικὸν γάμον, δηλαδή γάμον, ποῦ τὸν ἀναγνωρίζει μόνον ἡ πολιτεία. Ἐπιτρέπουν τὸ διαζύγιον καθὼς καὶ τὸν τέταρτον γάμον.

7. Τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης

Ἡ Ἐκκλησία μας παρέχει εἰς τοὺς χριστιανούς ὄλα τὰ μυστήρια, περὶ τῶν ὁποίων εἶπομεν, μὲ ὀρισμένα καὶ ἐκλεκτὰ πρόσωπα. Τὰ πρόσωπα

αυτά λέγονται κληρικοί, όπως έμαθoμεν, οί οποίοι εκτός τής τελέσεως τών μυστηρίων, ανέλαβον και τās άλλας ιεροπραξίας τής Έκκλησίας ως και τήν διοίκειν αυτής και τήν διδασκαλίαν τών πιστών.

Τήν έξουσίαν αυτήν έλαβον οί κληρικοί παρ' αυτών τών 'Αποστόλων. 'Ο Σωτήρ δηλ. έξέλεξε τούς 'Αποστόλους και έδωκεν εις αυτούς τήν έξουσίαν νά διοικούν τήν Έκκλησίαν, νά τελούν τά μυστήρια και νά κηρύττουν τόν λόγον του Θεοῦ.

Οί 'Απόστολοι έπειτα έδωσαν τήν έξουσίαν αυτήν εις τούς διαδόχους των, άφοῦ έθεσαν εις τās κεφαλās αυτών τās χειράς των και επεκαλέσθησαν τήν χάριν του άγιου Πνεύματος. Και έτσι μετεδόθη αυτή από τόν Χριστόν και τούς 'Αποστόλους και τούς μαθητάς αυτών μέχρι σήμερα διά του μυστηρίου τής 'Ιερωσύνης.

Σήμερα με τó μυστήριο τουτο ó επίσκοπος διά τής επιθέσεως τών χειρών του επί τής κεφαλής του ύποψηφίου κληρικού και διά ιδιαιτέρας εύχης επικαλείται τήν χάριν του Θεοῦ, ή οποία αγιάζει αυτόν και τόν κατατάσσει εις ένα από τούς βαθμούς τής ιερωσύνης.

α.) Οί βαθμοί τής 'Ιερωσύνης

Οί κληρικοί διακρίνονται εις τρεις τάξεις (βαθμούς), 1) εις τόν βαθμόν του Διακόνου, 2) εις τόν βαθμόν του Πρεσβυτέρου και 3) εις τόν βαθμόν του 'Επισκόπου.

1) 'Ο **Διάκονος**. 'Ο Διάκονος διακονεί (ύπηρετεί) τόν ιερέα και τόν 'Επίσκοπον, όταν τελούν τά μυστήρια και τās ιεράς τελετάς, χωρίς νά δύναται νά τελήσει αυτός αυτά. Κηρύττει και τόν λόγον του Θεοῦ με τήν άδειαν του 'Επισκόπου.

2) 'Ο **Πρεσβύτερος** (ιερέυς). Οί πρεσβύτεροι τελούν δια τά μυστήρια εκτός του μυστηρίου τής 'Ιερωσύνης, του άγιασμοῦ του μύρου και τών έγκαινίων του ναοῦ. Τó μυστήριο τής έξομολογήσεως εκτελεί τότε μόνον, όταν λάβη τήν άδειαν του 'Επισκόπου, καθώς έμαθoμεν.

Εις τόν πρεσβύτερον άκόμη επιτρέπεται νά κηρύττη τόν θεϊόν λόγον και νά κυβερνή τήν ένορίαν του.

3) 'Ο **Έπίσκοπος** εκτελεί δια άνεξαιρέτως τά μυστήρια και δια τās τελετάς, κηρύττει τόν λόγον του Θεοῦ και κυβερνή τās ψυχάς του ποιμνίου τής έπισκοπής του.

Οί κληρικοί τών τριών τούτων βαθμών έχουν και άλλα όνόματα, τά οποια δέν σημαίνουν βαθμούς, αλλά αξιώματα τιμητικά π. χ. 'Ο 'Επίσκοπος λέγεται και αρχιεπίσκοπος, Μητροπολίτης, Πατριάρχης, Πάπας κ.λ.π. 'Ο Πρεσβύτερος λέγεται και πρωθιερέυς, Πρωτοπρεσβύτερος, Πρωτοπαπās, Οικονόμος κ.λ.π. 'Ο άγαμος πρεσβύτερος λέγεται ιερομόναχος, αρχιμανδρίτης κ.λ.π. 'Ο Διάκονος, αρχιδιάκονος κ.λ.π.

'Ο προορισμός τών κληρικών είναι πολύ μεγάλος, διότι ή Έκκλησία παραδίδει εις αυτούς τās ψυχάς τών χριστιανών διά νά τās οδηγήσουν εις τήν όδόν τής σωτηρίας.

Δι' αὐτὸ οἱ κληρικοί πρέπει νὰ εἶναι ἠθικοί ἄνθρωποι καὶ μορφωμένοι καὶ πιστοί.

Ἡ ἐκλογή ὡς κληρικοῦ ἑνὸς λαϊκοῦ γίνεται διὰ τῆς χειροτονίας, μὲ τὴν ὁποίαν λαμβάνει τὴν θείαν χάριν τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν Λειτουργικὴν.

Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπισκόπου ἐπὶ τοῦ ὑποψηφίου κληρικοῦ καὶ αἱ εὐχαί, τὰς ὁποίας ἀπαγγέλλει ὁ Ἐπίσκοπος, εἶναι τὰ ὁρατὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου τούτου.

Ὁ Διάκονος καὶ ὁ Πρεσβύτερος χειροτονοῦνται ἀπὸ ἑνα Ἐπίσκοπον. Καὶ δύο τοῦλάχιστον Ἐπίσκοποι χειροτονοῦν τὸν Ἐπίσκοπον. Ἀπαγορεύεται νὰ εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος ἕγγαμος Ἐπιτρέπεται μόνον ὁ γάμος εἰς τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους προτοῦ ὅμως νὰ χειροτονηθοῦν. Ἐπιτρέπεται, ἐπίσης ἕγγαμος Πρεσβύτερος νὰ γίνῃ Ἐπίσκοπος, ἂν ἔχη ἀποθάνει ἡ σύζυγός του (εὐρίσκεται εἰς χηρείαν).

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ὑποχρεώνει ὅλους τοὺς κληρικούς, καὶ τῶν τριῶν βαθμῶν, νὰ εἶναι ἄγαμοι.

Ἀπὸ τοὺς Διαμαρτυρομένους μόνον οἱ Ἀγγλικανοὶ ἢ Ἐπισκοπιανοὶ ἔχουν καὶ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης. Οἱ ἄλλοι διατηροῦν τὸν βαθμὸν τοῦ Πρεσβυτέρου. Ἐπιτρέπουν καὶ τὸν δεύτερον καὶ τρίτον γάμον τῶν κληρικῶν τῶν.

Ἐ ρ γ α σ ί α ι :

- 1) Πόσα καὶ ποῖα εἶναι τὰ μυστήρια ;
- 2) Διὰ τί λέγονται μυστήρια ;
- 3) Ποῖα μυστήρια εἶναι ὑποχρεωτικά ;
- 4) Ποῖα μυστήρια εἶναι προαιρετικά ;
- 5) Ποῖα ἐπιτρέπεται νὰ ἐπαναληφθοῦν ;
- 6) Ποῖα γίνονται μόνον μίαν φορὰν ;
- 7) Ποῖα εἶναι τὰ ὁρατὰ σημεῖα ἐκάστου μυστηρίου ;
- 8) Ποιοὶ οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης ;
- 9) Ποῖαι αἱ διαφοραὶ τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὰ μυστήρια ;
- 10) Ποῖαι αἱ διαφοραὶ αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν κληρικῶν ;

⊕ Ζ'. Η ΜΕΛΛΟΥΣΑ ΖΩΗ

Ἄρθρον 11ον. «Προσοδοῦ ἀνάστασιν νεκρῶν».

Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ θάνατον χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμά του. Καὶ ἐνῶ τοῦτο καταστρέφεται, ἡ ψυχὴ ὅμως μένει ἀθάνατος, ὅπως ἐμάθομεν καὶ εἰς προηγούμενον μάθημα. Τότε τῶν μὲν ἀγαθῶν ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ μεταβαίνουν εἰς τὸν Παράδεισον, ὅπου λαμβάνουν μέρος τῆς ἀμβίβης τῶν. Τῶν δὲ κακῶν αἱ ψυχαὶ μεταβαίνουν εἰς τὴν κόλασιν, ὅπου λαμβάνουν ἕνα μέρος τῶν τιμωριῶν τῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον λοιπὸν τοῦτο τὰ σώματα ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ἔζησαν εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι

της δευτέρας παρουσίας του Χριστού, θά ἀναστηθοῦν θά ἐνωθοῦν τότε μετὰ τὰς ψυχὰς των καὶ θά εἶναι πνευματικώτερα καὶ ἀθάνατα, δὲν θά εἶναι δηλ. ὅπως πρὶν, ὑλικά καὶ φθαρτά. Ὅσοι δὲ κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν θά εἶναι ζωντανοί, καὶ αὐτῶν τὸ σῶμα θά γίνῃ ὅμοιον μετὰ τὰ σώματα τῶν ἀναστάντων νεκρῶν. Διότι ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν του θά κρίνῃ «ζῶντας καὶ νεκρούς».

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀλλαγὴν τῶν σωμάτων τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν θά γίνῃ ἡ δευτέρα Παρουσία. Ὁ Χριστὸς θά παρουσιασθῇ, καθὼς εἶδομεν εἰς τὸ ἑβδομον ἄρθρον, με ἀπερίγραφτον μεγαλοπρέπειαν. Θά κάθεται ἐπὶ θρόνου δόξης ὡς ἀνώτατος καὶ δίκαιος κριτὴς εἰς τὸ μέσον μυριάδων ἀγγέλων καὶ θά ἀνταποδώσῃ εἰς ἕκαστον σύμφωνα μετὰ τὰ ἔργα του. Τότε ὅσοι ἦσαν καλοὶ καὶ φιλόανθρωποι, θά θεωρηθοῦν ὅτι εὐηργέτησαν αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἐνῶ οἱ κακοὶ πρὸς τὸν πλησίον θά θεωρηθοῦν ὡς κακοὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Σωτῆρα. Τὴν εἰκόνα αὐτὴν τῆς δευτέρας παρουσίας του περιέγραψεν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν παραβολὴν περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, ὡς ἐμάθομεν εἰς τὴν ἱεράν ἱστορίαν τῆς Κ. Διαθήκης.

Τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν προεῖπον καὶ προφήται, ὅπως ὁ Ἡσαΐας, ὁ ὁποῖος λέγει: «Θά ἀναστηθοῦν οἱ νεκροὶ καὶ θά σηκωθοῦν ἀπὸ τοὺς τάφους» (*).

Ἡ ἐλπίς τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν στηρίζεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Ἄρθρον 12ον. «Καὶ ζῶν τὸ μέλλοντος αἰῶνος».

Ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ χωρίσῃ τοὺς καλοὺς ἀπὸ τοὺς κακοὺς, θά εἴπῃ εἰς τοὺς πρώτους, ποῦ θά εἶναι πρὸς τὰ δεξιὰ του: «Πηγαίνετε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου νὰ κληρονομήσητε τὴν βασιλείαν ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῇ διὰ σᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου» (**). Εἰς δὲ τοὺς δευτέρους θά εἴπῃ: «Πηγαίνετε σεῖς οἱ καταραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον» (***).

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας μας ὅτι ἐκτός τοῦ Παραδείσου καὶ τῆς Κολάσεως μετὰ θάνατον ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη κατάστασις τῶν ψυχῶν. Τὴν τρίτην αὐτὴν κατάστασιν ὀνομάζει Καθαρτῆριον πῦρ. Δηλαδή εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν πηγαίνουν αἱ ψυχὰι ἐκείνων, ποῦ εἰλικρινά εἶχαν μετανοήσει, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ κάμουν τὸν κανόνα των. Καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν καθαρίζονται καὶ ἔπειτα πηγαίνουν εἰς τὸν Παράδεισον.

(*) Ἡσαΐα 26,19.

(**) Ματθ. 25,34.

(***) Ματθ. 25,41.

Σημειώσεις δια τὸ ἅγιον Πνεῦμα σελ. 29

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία διδάσκει ἀντιθέτως ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱόν. Καὶ ἔκαμε τὴν προσθήκην αὐτὴν εἰς τὸ Σῦμβολον τῆς πίστεως, «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ».

Ἡ νέα αὐτὴ ἀντίθετος διδασκαλία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἦτο μία ἀπὸ τὰς πολλὰς αἰτίας ποῦ ἔγινε καὶ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἐμάθαμε εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν μας.

Τὴν αἰρετικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας παραδέχονται καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι.

Ἐ ρ γ α σ ί α ι

- 1) Ποῖον εἶναι τὸ Σῦμβολον τῆς Πίστεως καὶ ἀπὸ πόσα ἄρθρα ἀποτελεῖται;
- 2) Εἰς ποῖα πρόσωπα ἀναφέρεται;
- 3) Ποῖα εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως;
- 4) Ποῖα εἶναι τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα τοῦ πρώτου ἄρθρου;
- 5) Ποῖαι εἶναι αἱ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ;
- 6) Τί ἀναφέρει τὸ Σῦμβολον τῆς Πίστεως περὶ τοῦ Χριστοῦ;
- 7) Τί ἀναφέρει περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;
- 8) Νὰ μάθετε καλὰ ἀπὸ μνήμης τὸ Σῦμβολον τῆς Πίστεως.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΗΘΙΚΟΝ

1. Ὁ Δεκάλογος

Εἰς τὸ δογματικὸν μέρος, τὸ πρῶτον, τῆς Κατηχήσεως, ἐδιδάχθημεν τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν, καὶ αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ὅπως ἐμάθομεν. Πρέπει ὅμως τώρα νὰ μάθωμεν καὶ τί πρέπει νὰ πράττωμεν, διότι ἡ πίστις μας πρέπει νὰ δεικνύεται μὲ ἀγαθὰ ἔργα, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος: «καθὼς τὸ σῶμα χωρὶς πνεῦμα εἶναι νεκρὸν, ἔτσι καὶ ἡ πίστις χωρὶς ἔργα εἶναι νεκρά» (*). Τὰ ἔργα δὲ αὐτὰ θὰ μάθωμεν εἰς τὸ δευτέρον τοῦτο μέρος, τὸ ἠθικόν, ὅπου περιέχονται αἱ ἠθικαὶ ἀλήθειαι, δηλ. τὰ καθήκοντά μας (αἱ ὑποχρεώσεις μας) πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας.

Τὰ καθήκοντα αὐτά, ποῦ εἶναι καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, περιέχονται μὲ συντομίαν εἰς τὸν Δεκάλογον. Δηλαδή εἰς τὰς δέκα ἐντολάς, ὅπως ἐμάθομεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Π. Διαθήκης, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως εἰς τοὺς Ἑβραίους ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ.

Τὰς ἐντολάς αὐτάς ἄν καὶ ἐδόθησαν εἰς τὸν λαὸν τῶν Ἑβραίων, ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλομεν νὰ φυλάττωμεν. Διότι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ παρηγγεῖλε νὰ φυλάττωμεν τὰς ἐντολάς αὐτάς, ἀφοῦ μάλιστα τὰς συνεπλήρωσεν εἰς τὴν ἐπί τοῦ ὄρους ὁμιλίαν του. Καὶ ἡ συμπλήρωσις αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν κανόνα τοῦ ἠθικοῦ μας βίου. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐδίδαξεν ὅτι αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ περιέχουν τὸν νόμον, ποῦ εἶναι γραμμένους εἰς τὰς καρδίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ δεκάλογος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰς τέσσαρας πρώτας ἐντολάς καὶ διδάσκει τὰ καθήκοντα ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν. Τὸ δευτέρον μέρος περιλαμβάνει τὰς λοιπὰς ἕξ καὶ διδάσκει τὰ καθήκοντα ἡμῶν πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μας.

Α΄. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν.

Ὁ Θεός, εἶδομεν, ὅτι εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ὅτι προνοεῖ δι' αὐτὸν καὶ ἰδιαιτέρως δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ποῦ μᾶς παρέχει κάθε ἀγαθόν, ὡς ἀγαθός, ὁ οὐράνιος Πατὴρ μας.

Ὁφείλομεν λοιπὸν νὰ ὁμολογῶμεν καὶ νὰ λατρεύωμεν ἕνα μόνον Θεὸν καὶ ὄχι πολλοὺς, ὅπως λέγει ἡ πρώτη ἐντολή: «*Ἐγὼ εἰμι Κύριος*

(*) Ἐπιστ. 2,26.

ὁ Θεός σου, οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροὶ πλὴν ἐμοῦ». Ἡ πίστις μας ὄμως εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, παντοδύναμον καὶ ἀγαθὸν περιλαμβάνει καὶ τὴν ἀγάπην μας καὶ τὴν ἐλπίδα μας πρὸς αὐτόν.

Τὴν πρώτην αὐτὴν συμπληρώνει ἡ δευτέρα *«Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς»*.

Δι' αὐτῆς διδασκόμεθα νὰ λατρεύωμεν αὐτὸν καὶ μόνον τὸν ἀληθινὸν Θεόν καὶ ὄχι ψευδεῖς θεοὺς, ὅπως οἱ εἰδωλολάτραι, οἱ ὅποιοι ἀντὶ νὰ λατρεύουν τὸν Κτίστην ἐλάτρουον τὰ κτίσματα αὐτοῦ. Ἡ προσκύνῃσις εἰδῶλων καὶ ὁμοιωμάτων τῆς φύσεως, τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς, τῆς θαλάσσης ἀποτελεῖ τὴν ψευδῆ θρησκείαν των. Ὁ Θεός εἶναι πνευματικὸς, ἐνῶ τὰ κτίσματά του εἶναι ὕλικά. Ὁφείλομεν νὰ τὸν προσκυνῶμεν πνευματικῶς, ὅπως ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν ὁμιλίαν του μετὰ τὴν Σαμαρείτιδα.

Ὁ Θεός εἰς τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καταδικάζει τὴν εἰδωλολατρίαν, δηλαδὴ τὰ ἔργα τῆς τέχνης, τὰ ὅποια οἱ εἰδωλολάτραι τὰ θεοποιοῦν. Ἔργα τέχνης ὄμως εἶναι καὶ αἱ ἅγιοι εἰκόνες. Δὲν εἶναι ὄμως εἰδῶλα. Τὰς εἰκόνας δὲν λατρεύομεν, ἀλλὰ τιμῶμεν, διότι παριστάνουν πρόσωπα ἱερά. Ἡ τιμὴ διαβαίνει εἰς τὸ πρόσωπον ποῦ παριστᾷ ἡ εἰκὼν (εἰς τὸ πρωτότυπον), ὅπως μᾶς διδάσκουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ προφέρωμεν μετὰ τὸν μεγαλύτερον σεβασμόν.

Ἐχομεν δηλαδὴ καθῆκον νὰ μὴ μεταχειριζώμεθα καὶ νὰ ἐπικαλούμεθα τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ μετὰ ἀσέβειαν καὶ χωρὶς λόγον, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ τρίτη ἐντολὴ *«Οὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ»*.

Τὴν ἀσέβειάν μας αὐτὴν δεικνύομεν πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς ὄρκους μας καὶ εἰς τὰς βλασφημίας μας. Οἱ ψεύτικοι ὄρκοι, ποὺ κάμνομεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς διάφορα πράγματα καὶ αἱ βλασφημίαι τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ εἶναι δύο πολὺ μεγάλα ἁμαρτήματα, ἀπὸ τὰ ὅποια πρέπει νὰ προφυλασσώμεθα. Ὑπάρχουν ὄμως καὶ περιστάσεις ποὺ ὀρκιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν καλούμεθα πρώτην φορὰν εἰς τὸν στρατόν, ὀρκιζόμεθα ὅτι θὰ διαφυλάξωμεν τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα. Εἶναι οἱ ὄρκοι τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, οἱ ὄρκοι ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου κ.λ.π.

Ἡ τετάρτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει νὰ μὴ λησμονῶμεν νὰ ἀγιάζωμεν τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, ποῦ εἶναι εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἡ Κυριακὴ καὶ κάθε ἑορτῆ. Ἐξ ἡμέρας πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα καὶ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ὀφείλομεν νὰ ἀναπαυώμεθα. Ἡ ἱερά αὐτὴ ἀνάπαυσις ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἐβδομάδος θὰ μᾶς δώσῃ τὸν καιρὸν νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν, νὰ μὴ λησμονῶμεν τὰ ἱερά καθήκοντά μας καὶ νὰ κερδίζωμεν νέας δυνάμεις χάριν τῆς ὑγείας μας, ὅπως λέγει ἡ ἐντολὴ: *«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν*

Σαββάτων αγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργῶ, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».

Ἡ ἀνάπαυσις αὐτὴ λέγεται Κυριακὴ ἀργία. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν πρέπει νὰ μεταβαίνομεν εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν, νὰ διδασκώμεθα τὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας μας καὶ νὰ κάμνωμεν καλὰ καὶ φιλόνηθρα ἔργα.

Ὅπως εἶδαμεν, ἁμαρτία εἶναι ἡ ἐργασία τὴν ἡμέραν τῆς ἀναπαύσεως, τῆς Κυριακῆς. Ἅμαρτία ὅμως εἶναι καὶ ἡ ἀργία εἰς τὰς ἐργασίμους ἡμέρας.

Ἅμαρτία εἶναι καὶ ἡ ὀκνηρία διότι οἱ ὀκνηροὶ παραβαίνουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Θεὸς διέταξεν «ἔξ ἡμέρας ἔργῶ».

Ἡ Κυριακὴ ὡς ἡμέρα ἀργίας ὠρίσθη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων. Ἀργότερα μὲ τὸν καιρὸν, ὠρίσθησαν αἱ διάφορα ἑορταὶ εἰς μνήμην καὶ τιμὴν τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων.

Εἰς τοὺς Ἑβραίους ἐτηρεῖτο αὐστηρῶς ἡ ἀργία καὶ ἀπηγορεύετο καὶ αὐτὴ ἡ ἀγαθοεργία. Ὁ Σωτὴρ ὅμως μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι, ὅταν εἶναι ἀνάγκη διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας, ἐπιτρέπεται ἡ ἐργασία καὶ κατὰ τὰς ἑορτάς. ✕

Β'. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον μας καὶ τὸν ἑαυτὸν μας

Αἱ λοιπαὶ ἔξ ἐντολαὶ μᾶς διδάσκουν, ὅπως ἐμάθομεν, τὰ καθήκοντα ποῦ πρέπει νὰ ἔχωμεν πρὸς τοὺς πλησίον μας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ συμπεριφορὰ μας πρέπει νὰ εἶναι ὁμοία μὲ τὴν συμπεριφορὰν μας πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας.

Εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἐλεήμονος Σαμαρείτου ἐμάθαμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς τὸν νομικὸν ἐκεῖνον ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὸ καθήκον μας πρὸς τὸν Θεόν, ἔρχεται ὡς δευτέρον τὸ καθήκον μας πρὸς τὸν πλησίον : «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν».

Εἰς τὴν ἰδίαν παραβολὴν μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι πλησίον μας εἶναι καὶ κάθε ὁμοίος μας, δηλαδὴ κάθε ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἡμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐχθρὸς μας ἀκόμη, εἴτε καὶ ἀπὸ ἄλλον τόπον ἢ καὶ ἄλλης θρησκείας.

Εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁ Σωτῆρ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ ἔδειξαν τὴν εὐεργεσίαν των πρὸς τὸν πλησίον θεωροῦνται ὅτι εὐηργέτησαν αὐτὸν τὸν ἴδιον. Διότι δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἐνῶ μισεῖ τὸν πλησίον του. Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἀγαπᾷ καὶ τὸν πλησίον. Καὶ ἀντιθέτως ἐκεῖνος, ποῦ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον εἶναι ὡς νὰ ἀγαπᾷ αὐτὸν τὸν Θεόν.

Δύο εἶναι τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς τὸν πλησίον, ἡ ἀγάπη ὅμως εἶναι μία, διότι δὲν ἀγαπᾷ κανεὶς τὸν πλησίον δι' ἄλλης ἀγάπης καὶ δι' ἄλλης αὐτὸν τὸν Θεόν. Δι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς μᾶς διδάσκει ὅτι ὁμοίᾳ πρὸς τὴν πρώτην ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν εἶναι καὶ ἡ δευτέρα : «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν».

Ἡ δὲ ἀγάπη μας πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας δὲν πρέπει νὰ εἶναι τόσο ὑπερβολικὴ ὥστε νὰ καταντᾷ ὁ χριστιανὸς φίλαυτος, δηλ. ἐγωϊστῆς. Πρέ-

πει ή αγάπη αυτή νά κανονίζεται σύμφωνα με την αγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον.

Ἡ αγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς μας. Οἱ πρῶτοι πλησίον μας εἶναι οἱ γονεῖς μας. Δι' αὐτὸ ή ἐντολή μᾶς διδάσκει νά σεβώμεθα καὶ νά αγαπῶμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μας. Καὶ ή αγάπη αὐτὴ θά μᾶς κάμῃ εὐτυχεῖς εἰς ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς μας : *«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς»*.

Οἱ γονεῖς μας εἶναι οἱ πρῶτοι εὐεργέται μας, διότι αὐτοί, ἀφοῦ μᾶς ἔφεραν εἰς τὸν κόσμον, δὲν παύουν νά κοπιᾶζουν, νά ὑποφέρουν διὰ τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξίν μας· καὶ νά μᾶς κάμουν καλοὺς καὶ χρησίμους ἀνθρώπους.

Τὰ τέκνα πρὸς τοὺς γονεῖς χρεωστοῦν α) Ὑπακοήν, διότι χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατὴ ή χριστιανικὴ ἀνατροφή. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει : «τὰ τέκνα ὑπακούετε εἰς τοὺς γονεῖς σας.. » β) ἀπεριόριστον σεβασμὸν, διότι αὐτοὶ εἶναι οἱ αἴτιοι τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς.

Ὁφείλομεν λοιπὸν νά εἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τοὺς εὐεργέτας γονεῖς μας. Καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην μας νά δεικνύωμεν μετὰ τὸν σεβασμὸν μας καὶ τὴν ὑπακοήν μας. Καὶ νά τοὺς αγαπῶμεν μετὰ ὅλην τὴν καρδίαν μας. Ὅταν γηράσουν ἢ εἶναι ἀσθενεῖς νά τοὺς περιποιώμεθα μετὰ κάθε θυσίαν μας. Ἐὰν καὶ εἰς θυσίαι μας δι' αὐτοὺς δὲν ἰσοδυναμοῦν μετὰ τὰς θυσίας, ποῦ ἔκαμαν ἐκεῖνοι δι' ἡμᾶς. Ὁ υἱός, ποῦ δὲν ἔχει αγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς του, κάμνει τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα. Εἶναι ἀνθρώπος δυστυχῆς, διότι εἶναι ἀνάξιος νά λέγεται υἱός, καὶ ὁ κόσμος τὸν περιφρονεῖ καὶ τὸν ἀηδιάζει.

Ὁφείλομεν νά μιμούμεθα τὴν διαγωγὴν τῶσων παιδιῶν, ποῦ ἔδειξαν τὴν στοργὴν πρὸς τοὺς γονεῖς των, ὅπως π.χ. εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Ἰωσήφ, ὁ Τωβίας καὶ ἄλλοι. Εἰς δὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην ἔχομεν τὸ θεῖον παράδειγμα σεβασμοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος ἦτο «ὑποτασσόμενος» εἰς αὐτούς.

Ὡς γονεῖς μας ὀφείλομεν νά θεωρῶμεν καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς διδασκάλους μας. Διότι αὐτοὶ μᾶς δίδουν τὴν πνευματικὴν μας μόρφωσιν, καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν-προκοπὴν μας, ὅπως καὶ οἱ φυσικοὶ μας γονεῖς.

Ἄγασπῆτά δι' ἡμᾶς πρόσωπα εἶναι καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ μας καὶ μάλιστα οἱ μεγαλύτεροί μας ποῦ εἶναι δι' ἡμᾶς ὡσάν γονεῖς.

Εἰς τὴν αγάπην μας αὐτὴν περιλαμβάνονται καὶ οἱ ὑπῆρέται τῆς οἰκίας μας. Διότι καὶ αὐτοὶ εἶναι ὡσάν μέλη τῆς οἰκογενείας μας καὶ μετὰ τὴν πρόθυμον ὑπηρεσίαν των μᾶς βοηθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας μας.

Ἰδιαιτέρην δὲ τιμὴν καὶ αγάπην ὀφείλομεν «εἰς τὴν μητέρα ὄλων τῶν Ἑλλήνων, πρὸς τὴν δοξασμένην πατρίδα μας, τὴν Ἑλλάδα», Ὁ θερμὸς πρὸς αὐτὴν πατριωτισμὸς μας εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἱερώτερα καθήκοντά μας. Μετὰ θυσίαν ἀκόμη τῆς ζωῆς μας ὀφείλομεν νά κάμωμεν κάθε τι ποῦ ἀποβλέπει εἰς τὴν δόξαν τῆς.

2. Τὸ καθήκον πρὸς τὴν ζωὴν

Ἔχομεν καθήκον σύμφωνα μετὰ τὴν ἔκτην ἐντολὴν «οὐ φονεύσεις», νὰ σεβώμεθα τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον μας καὶ νὰ μὴ τοῦ τὴν ἀφαιρῶμεν.

Ἡ ζωὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἀγαθόν, ποῦ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ φονεὺς ἐμποδίζει τὸν πλησίον του, ποῦ τοῦ ἀφήρесе τὴν ζωὴν, νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς του δηλ. τὸν προορισμὸν του. Βλάπτει ἀκόμα καὶ τὴν κοινωνίαν, διότι μετὰ τὸν φόνον τῆς παίρνει ἓνα χρήσιμον μέλος τῆς.

Καὶ ἐκεῖνος ἀκόμη, ποῦ αὐτοκτονεῖ, εἶναι φονεὺς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ πράττει τὸ ἴδιον ἀμάρτημα. Αὐτοκτόνος εἶναι καὶ ἐκεῖνος, ποῦ καταστρέφει σιγὰ σιγὰ τὴν ὑγείαν του μετὰ ἀσωτείας καὶ μετὰ ἀμαρτωλῶν βίον. Ὑπάρχουν ὁμοίως καὶ περιστάσεις, ποῦ ὁ φόνος δὲν θεωρεῖται ἔγκλημα, ὅπως π.χ. ὁ φόνος χάριν τῆς πατρίδος εἰς τὸν πόλεμον.

3. Τὸ καθήκον πρὸς τὴν τιμὴν

Ἡ τιμὴ εἶναι τὸ καλὸν ὄνομα, ποῦ ἀπέκτησε κανεὶς ὡς οἰκογενειάρχης καὶ ὡς πολίτης. Ἡ τιμὴ εἶναι καὶ αὐτὴ ἓν ἀπὸ τὰ πολύτιμα ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρώπου. Μετὰ τὸ καλὸν τοῦτο ὄνομα ἀποκτᾷ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἐπάγγελμα, ποῦ ἔχει. Δι' αὐτὸ ἡ ἀγία Γραφή λέγει : «αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς», δηλ. εἶναι προτιμότερον νὰ ἔχῃ κανεὶς καλὸν ὄνομα (ὕπόληψιν), παρὰ νὰ ἔχῃ πολὺν πλοῦτον». Καὶ ὁ λαὸς διὰ νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς τιμῆς λέγει : «ἡ τιμὴ τιμὴν δὲν ἔχει καὶ χαρὰ σ' τὸν ποῦ τὴν ἔχει».

Ἰδιαίτερον ὁμοίως σεβασμὸν ὀφείλομεν νὰ δεικνύωμεν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν τοῦ πλησίον μας, διότι ἐπάνω εἰς αὐτὴν θεμελιώνεται ὁ γάμος καὶ ἰστηρίζεται ἡ εὐτυχία τῆς οἰκογενείας. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐβδόμη ἐντολὴ διδάσκει : «οὐ μοιχεύσεις».

Τὰ ἀμαρτήματα τὰ σὰρκικὰ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ καταστρέφουν πρόωρα τὴν ζωὴν μας. Δι' αὐτὸ ὀφείλομεν μετὰ τὴν σωφροσύνην μας νὰ ζητῶμεν νὰ κόμνωμεν πράξεις ἐναρέτους. Καὶ διὰ νὰ κατορθώσωμεν τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν συναναστροφήν τῶν κακῶν καὶ διεφθαρμένων φίλων, τὴν ἀνάγνωσίν κακῶν περιοδικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων, ἐπίσης τὴν παρηκολούθησιν ἀκατάλληλων καὶ ἐπιβλαβῶν κινηματογραφικῶν ἔργων κλπ.

Ὅσοι ὕβριζον καὶ συκοφαντοῦν τὴν ὑπόληψιν τῶν ἄλλων καὶ ἡμῶν προξενοῦν τὴν μεγαλύτεραν ζημίαν. Δὲν ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ εἴμεθα ὕβρισται καὶ συκοφάνται.

Συκοφάνται εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ διαδίδουν ψευδεῖς κατηγορίας ἐναντίον τοῦ πλησίον των ἀπὸ φθόνον ἢ ἀπὸ συμφέρον. Οἱ συκοφάνται θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ ἀγριώτερα θηρία τῆς κοινωνίας. Διότι ἡμποροῦν μετὰ τὰς συκοφαντίας τῶν νὰ καταστρέψουν ὀλοκλήρους οἰκογενείας.

Δὲν ἀρκεῖ ὁμοίως νὰ ἀποφεύγωμεν κάθε τι ποῦ ἡμπορεῖ νὰ προσβάλ-

λη την τιμήν, αλλά πρέπει να φροντίζωμεν με κάθε τρόπον διὰ τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ πλησίον καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὁ σοφὸς Σολομῶν λέγει: «Φρόντισε νὰ διατηρῆς πάντοτε τὸ καλὸν σου ὄνομα, διότι αὐτὸ σοῦ μένει παντοτεινά, παρὰ χίλιοι μεγάλοι θησαυροὶ χρυσοῦ (*).

Συμπλήρωσις τῆς ἐντολῆς αὐτῆς εἶναι ἡ ἐνάτη ἐντολή, ἡ ὁποία διδάσκει: *«οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ»*. Διότι σύμφωνα πρὸς αὐτὴν ὄχι μόνον πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν κάθε πρᾶξιν, με τὴν ὁποίαν θὰ προσεβάλλετο ἡ τιμὴ τοῦ πλησίον μας ἢ ἡ ἰδικὴ μας, ἀλλὰ καὶ κάθε ψευδῆ λόγον. Ὁ ψευδὴς λόγος συνήθως προέρχεται ἀπὸ κακίαν, πολλακίς καὶ ἀπὸ ἐπιπολαιότητα. Ἡ συκοφαντία αὐτῆ (ψευδὴς λόγος) ἤμπορεῖ νὰ ἔξη καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα. Ὁ ἀθῶος ἄνθρωπος π. χ. ἤμπορεῖ νὰ χάσῃ τὴν ἐλευθερίαν του ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν ἐνὸς ψευδομάρτυρος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

Τὸ ψεῦδος, ἡ κακολογία, ὁ χλευασμὸς, ἡ συκοφαντία εἶναι ἐναντίον τῆς ἐνάτης ἐντολῆς. Ὁφείλομεν νὰ βάλωμεν χαλινὸν εἰς τὴν γλῶσσάν μας. Ὁφείλομεν νὰ εἴμεθα φιλαλήθεις. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διδάσκει εἰς ἡμᾶς: «ἀποθήμενοι τὸ ψεῦδος λαλεῖτε ἀλήθειαν», δηλ. ἀφοῦ ἐγκατελείψετε τὸ ψεῦδος νὰ λέγετε τὴν ἀλήθειαν (**). Ὁφείλομεν νὰ ἐνθυμούμεθα πάντοτε τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς: «ὃ σὺ μισεῖς, μηδενὶ ποιήσης», δηλ. «ὃ, τι ἐσὺ μισεῖς, εἰς κανένα νὰ μὴ τὸ κάμῃς».

4. Τὸ καθῆκον πρὸς τὴν περιουσίαν

Πολυτιμότερον ἀγαθόν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν, εἶναι καὶ ἡ περιουσία. Περιουσία δὲ ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἡ ἀπόκτησις, με τρόπον τίμιον, τῶν μέσων, με τὰ ὁποῖα συντηροῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας, τὴν οἰκογένειάν μας, καὶ φροντίζομεν διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἐπαγγέλματός μας, διὰ τὸ καλὸν τῆς κοινωνίας.

Δι' αὐτὸ ἡ ὀγδόη ἐντολή: *«οὐ κλέψεις»* μᾶς διδάσκει νὰ σεβώμεθα τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφαιρῶμεν.

Οἱ κλέπται καὶ οἱ λησται παραβαίνουν τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἐχθροὶ τῆς κοινωνίας. Παραβάται τῆς ἐντολῆς αὐτῆς εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποκοτῶν περιουσίαν με ἄδικον τρόπον. Κλέπται π. χ. τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ με κάθε πονηρὸν καὶ ἀπατηλὸν τρόπον μᾶς ζημιώνουν. Κλέπτης π. χ. εἶναι καὶ ὁ ἔμπορος ἐκεῖνος ποὺ μεταχειρίζεται ζυγὰ ἐλαττωματικά. Κλοπὴν τῆς ἰδιοκτησίας μας κάμνει καὶ ἐκεῖνός ποὺ μᾶς πωλεῖ τὸ ἐμπόρευμά του εἰς ὑπερβολικὰς τιμάς. Κλοπὴν κάμνει καὶ ἐκεῖνος ποὺ νοθεύει τὸ εἶδος ποὺ πωλεῖ. Κλέπτης εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν πληρώνει τὰ χρέη του καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ὁφείλομεν ὁμῶς νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλοχρη-

(*) Παροιμ. 12, 10.

(**) Ἐφ. 4, 25.

ματίας. Ὁ φιλοχρήματος ἄνθρωπος εἶναι ἰκανὸς νὰ κάμῃ τὰ μεγαλύτερα κακά. Ὁ φιλοχρήματος Ἰούδας ἐπρόδωσε τὸν Διδάσκαλόν του δι' ὀλίγα χρήματα.

Κλέπτης εἶναι καὶ ἐκεῖνος, ποῦ εὕρσκει κάπου ἕνα οἶονδήποτε ἀντικείμενον καὶ δὲν τὸ ἐπιστρέφει εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὸ ἔχασε. Καί, ἂν δὲν τὸν εὔρῃ, ὀφείλει νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τὴν ἀστυνομίαν.

Παραβαίνουν ἐπίσης τὴν ἐντολὴν αὐτὴν καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν ὡς ἐπάγγελμά των τὴν ἐπαιτείαν. Οἱ ὀκνηροὶ καὶ οἱ ἄεργοι, εὐκόλα παρασύρονται εἰς τὴν κλοπὴν. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα διὰ νὰ μὴν πέσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν. Ἐκεῖνος ποῦ σέβεται τὴν περιουσίαν του καθὼς καὶ τῶν ἄλλων εἶναι καὶ ἐλεήμων. Ἡ δὲ ἀληθινὴ ἐλεημοσύνη εἶναι ἐκεῖνη ποῦ γίνεται χωρὶς συμφέρον ἢ ἀνταπόδοσιν. Ὅταν κἀνης δεῖπνον, μὴ φωνάξῃς ἐκεῖνους ποῦ θὰ σοῦ τὸ ἀνταποδώσουν. Προσκάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους καὶ τότε θὰ εἶσαι εὐτυχής, διότι αὐτοὶ δὲν ἔχουν τὸν τρόπον νὰ σοῦ τὸ ἀνταποδώσουν.

5. Ὁ σεβασμὸς τῶν ἀγαθῶν τοῦ πλησίον μας

Μὲ τὴν τελευταίαν δεκάτην ἐντολὴν διδασκόμεθα ὅτι ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ βλάπτωμεν μὲ τὰ ἔργα μας ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον μας (δηλαδὴ τὴν ζωὴν του, τὴν τιμὴν, τὴν περιουσίαν του, τὴν ἐλευθερίαν του), ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ σκεφθῶμεν τὸ κακὸν ἐναντίον τῶν ἀγαθῶν του. Ὁ Χριστὸς δὲν τιμωρεῖ μόνον τὴν πράξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν κακὴν σκέψιν καὶ ἐπιθυμίαν. Δι' αὐτὸ ἡ ἐντολὴ αὐτὴ διδάσκει: *«οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν»*. Καὶ εἶναι ἡ τελειοτάτη συμπλήρωσις ὅλων τῶν πρὸς τὸν πλησίον ἐντολῶν, ἀφοῦ οὔτε κατὰ διάνοιαν δὲν πρέπει νὰ ἐπιθυμῶμεν ἀπὸ ὅσα ἔχει ὁ πλησίον μας καὶ οὔτε νὰ φθονῶμεν τοῦτον διὰ τὴν εὐτυχίαν του.

Ὅφειλομεν μὲ κάθε ἠθικὸν τρόπον νὰ καταπνίγωμεν τὴν πονηράν ἐπιθυμίαν μας ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ ἀρχίζει νὰ παρουσιάζεται. Διότι ἡ κακὴ ἐπιθυμία εἶναι τὸ πρῶτον σπέρμα τῆς ἁμαρτίας. Αὐτὴ ἡ κακὴ ἐπιθυμία ἀνάβει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀπόφασιν πρὸς τὸ κακόν.

6. Ἡ προσευχὴ

Εἶδομεν εἰς τὸ μάθημα περὶ τῶν καθηκόντων μας πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι πρέπει νὰ τὸν πιστεύωμεν, νὰ τὸν ἀγαπῶμεν καὶ νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ἀπ' αὐτὸν θὰ λάβωμεν κάθε ἀγαθόν. Διότι ὅ,τι εἴμεθα καὶ ὅ,τι ἔχομεν τὰ ὀφειλομεν εἰς τὸν Θεόν. Ἡ πίστις μας, ἡ ἀγάπη μας καὶ ἡ ἐλπίς μας πρὸς Αὐτὸν λέγεται εὐσέβεια.

Διὰ νὰ λεγόμεθα λοιπὸν εὐσεβεῖς ὀφειλομεν νὰ δεῖξωμεν ὀλην τὴν εὐσέβειάν μας μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς εὐσεβείας μας λέγεται λατρεία, ὅπως ἐμάθομεν. Καὶ ἕνα εἶδος τῆς λατρείας μας πρὸς τὸν Θεόν εἶναι ἡ προσευχὴ μας δηλ. ἡ ἀνύψωσις καὶ ἀνάβασις τοῦ

νοῦ μας πρὸς τὸν Θεόν. Καί τότε φανερώνομεν διὰ πνευματικῆς ὁμιλίας μας τὴν εὐσέβειάν μας πρὸς αὐτόν.

Μὲ τὴν προσευχὴν μας ζητοῦμεν πρῶτον τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ διὰ κάθε τι, ποῦ μᾶς λείπει. Καί τὸν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς στείλῃ τὴν χάριν του διὰ νὰ φωτίζῃ τὸν νοῦν μας καὶ τὴν καρδίαν μας εἰς κάθε ἀγαθὴν πρᾶξιν. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς προσευχῆς λέγεται δέησις.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος προσεύχεται διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του λέγεται προσευχὴ μετανοίας. Πολλάκις προσευχόμεθα διὰ νὰ ὑμνήσωμεν τὸν Θεόν διὰ τὸ μεγαλεῖόν του, ποῦ τὸ βλέπομεν εἰς τὰ θαυμαστά δημιουργήματά του. Ἡ προσευχὴ αὕτη τότε λέγεται δοξολογία. Ἄλλοτε πάλιν προσευχόμεθα διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν διὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς εὐεργεσίας, ποῦ ἐλάβομεν ἢ λαμβάνομεν ἀπὸ Αὐτόν. Καὶ ἡ προσευχὴ αὕτη λέγεται προσευχὴ εὐχαριστίας.

α) Πῶς πρέπει νὰ προσευχόμεθα ;

Ὁ Χριστὸς εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου ἐπροτίμησε τὴν προσευχὴν τοῦ Τελώνου καὶ ὄχι τοῦ Φαρισαίου. Διότι ἡ προσευχὴ τοῦ Τελώνου ἔγινε μὲ ταπείνωσιν καὶ ἀναγνώρισιν τῆς ἁμαρτίας του, ἐνῶ ὁ Φαρισαῖος ἔκαυχάτο δι' ἄρετάς, ποῦ δὲν εἶχε. Ἐφάνέρωνε εἰς τὴν προσευχὴν του ὑπερηφάνειαν, ἐγωῖσμόν καὶ ἐπίδειξιν.

Ὡστε ἡ προσευχὴ μας δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐπιδεικτικὴ, διὰ νὰ δεῖξωμεν δηλ. εἰς τοὺς ἄλλους πῶς εἴμεθα εὐσεβεῖς.

Πρέπει ἀκόμη νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ προσευχόμεθα μηχανικῶς, δηλαδὴ νὰ μὴ ἐννοοῦμεν ἐκεῖνα, ποῦ λέγομεν. Οὔτε νὰ λέγωμεν φλυαρίας εἰς τὴν προσευχὴν μας καὶ περιττολογίας, ἀλλὰ νὰ ζητῶμεν πράγματα λογικά. Ἀκόμη καὶ ἡ στάσις μας πρέπει νὰ εἶναι εὐλαβικὴ καὶ προσεκτικὴ, ἀφοῦ εὐρισκόμεθα εἰς ὁμιλίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἄφοῦ προσέχομεν εἰς τὰς λέξεις μας καὶ εἰς τὴν στάσιν μας, ὅταν ὁμιλῶμεν εἰς τοὺς ἀνωτέρους μας, εἰς τοὺς γονεῖς μας, τοὺς διδασκάλους μας κ.λ.π., πολὺ περισσότερον ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα προσεκτικοί, ὅταν ὁμιλῶμεν εἰς τὸν Θεόν.

Ὁ Θεὸς ἀκούει τὰς προσευχὰς μας. Ἄν δὲν ἐκτελῇ ἐκεῖνα ποῦ ζητοῦμεν, τοῦτο συμβαίνει διότι δὲν εὐρίσκει τὰ αἰτήματά μας σύμφωνα μὲ τὴν σωτηρίαν μας. Ἡ διότι κακῶς ζητοῦμεν ὅ,τι ζητοῦμεν. Ἐπειτα ζητοῦμεν καὶ πράγματα, τὰ ὅποια ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἰκανότητα.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν, δι' αὐτὸ ὁποτεδήποτε δυνατόμεθα νὰ προσευχόμεθα πρὸς αὐτόν. Ὁ κυριώτερος ὁμῶς τόπος προσευχῆς εἶναι οἱ ἱεροὶ τόποι τῆς λατρείας, δηλ. οἱ ναοί. Ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς τελοῦν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐκεῖ κηρύσσεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ ψάλλονται ὕμνοι πρὸς τὸν Θεόν. Ἐκεῖ γίνεται θερμότερος ὁ ἀδελφικός σύνδεσμος μὲ τοὺς προσευχομένους. Ἐκεῖ ὁ στολισμὸς τῶν ναῶν μὲ τὰς ἀγίας εἰκόνας ἀνυψῶνει περισσότερον τὴν εὐσέβειάν μας πρὸς τὸν Θεόν.

β) Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ

Ἀπὸ ὅσα εἶπομεν ἕως τώρα διὰ τὴν προσευχὴν καταλαβαίνομεν, ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι μία θεία πράξις καὶ αἱ στιγμαὶ αὐτῆς εἶναι πολὺ ἱεραὶ. Δι' αὐτὸ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς μᾶς ἔδωκεν ὁ ἴδιος ἕνα τύπον καὶ θεῖον παράδειγμα προσευχῆς. Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτὴ λέγεται Κυριακὴ προσευχή, δηλαδή προσευχὴ τοῦ Κυρίου ἢ Πάτερ ἡμῶν. διότι ἀρχίζει μὲ τὰς λέξεις, «Πάτερ ἡμῶν». «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον. Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».

Τὴν Κυριακὴν προσευχὴν τὴν διαίρομεν εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον μέρος λέγεται προοίμιον ἢ πρόλογος, διότι περιέχει τὰς πρώτας λέξεις μὲ τὰς ὁποίας ἐπικαλούμεθα τὸν Θεόν.

Τὸ δεύτερον μέρος περιέχει τρεῖς εὐχὰς μᾶς καὶ τέσσαρα αἰτήματα, δηλαδή ἐκεῖνα, ποὺ ζητοῦμεν νὰ γίνουιν.

Καὶ τὸ τρίτον μέρος λέγεται ἐπίλογος, ὅπου εἰς τὸ τέλος τῆς προσευχῆς μᾶς εὐχόμεθα νὰ ἐκτελεσθοῦν τὰ αἰτήματά μᾶς.

1. Ὁ πρόλογος

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Μὲ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» ἐνθυμούμεθα ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ποὺ ἐλάβομεν ἢ λαμβάνομεν ἀπὸ τὸν Πατέρα μᾶς Θεόν, ὡς υἱοὶ αὐτοῦ.

Ὁ Χριστὸς δὲν ἠθέλησεν νὰ προσεῦχεται καθέννας μᾶς ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ του μόνον, ἀλλὰ καθέννας ὑπὲρ ὅλων. Δι' αὐτὸ δὲν εἶπε «Πάτερ μου», ἀλλὰ «Πάτερ ἡμῶν», διότι δὲν προσεῦχεται ἕκαστος ὑπὲρ συγχωρισῶς τῶν ἰδικῶν του ἁμαρτιῶν.

Ἡ προσευχὴ μᾶς δὲν εἶναι προσευχὴ ὑπὲρ ἑνός, ἀλλὰ ὑπὲρ ὅλης τῆς κοινότητος, ἐπειδὴ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἑνα εἴμεθα. Ὅλοι λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζομεν τὸν Θεὸν ὡς κοινὸν πατέρα μᾶς καὶ θεωροῦμεθα ἀναμεταξύ μᾶς ὡς ἀδελφοί.

Δὲν θέλομεν ὅμως νὰ νομίζωμεν τὸν κοινὸν πατέρα μᾶς ἐπίγειον, ἀλλὰ οὐράνιον, δηλαδή ὅτι ἡ κατοικία του εἶναι ὁ ἄπειρος οὐρανός. Δι' αὐτὸ λέγομεν «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Πιστεύομεν βέβαια ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών, λέγομεν ὅμως ὅτι κατοικεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ δεῖξωμεν ὅτι τὸσον πολὺ ἀναγνωρίζομεν τὸ μεγαλεῖον του, ὥστε ὡς κατοικίαν του δὲν θεωροῦμεν τὴν ἁμαρτωλὴν γῆν.

2. ΑΙ ΕΥΧΑΙ

Ἡ πρώτη εὐχή. «*Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου*», δηλαδή εἶθε νὰ δοξα-σθῆ τὸ ὄνομά σου. Μὲ τὴν εὐχὴν αὐτὴν παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ φω-τίσῃ ἡμᾶς νὰ κάμνωμεν καλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα βλέποντες οἱ ἄνθρωποι θὰ δοξάζουν τὸ ὄνομά του.

Ἡ δευτέρα εὐχή. «*Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*», δηλαδή εἶθε νὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου. Μὲ τὴν εὐχὴν αὐτὴν παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ βασι-λεύῃ εἰς τὴν καρδίαν μας καὶ εἰς τὰς καρδίας ἄλλων τῶν ἀνθρώπων. Βα-σιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ ἐκτελεῖται πάντοτε τὸ θέλημά του, ὁ νόμος του καὶ ὄχι ἡ ἁμαρτία.

Ἡ τρίτη εὐχή. «*Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*». Ζητοῦμεν μὲ τὴν εὐχὴν αὐτὴν νὰ ἐκτελεῖται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶπομεν εἰς τὴν δευτέραν εὐχὴν, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, ὅπως πιστῶς τοῦτο γίνεται εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους.

3. Τὰ αἰτήματα

Πρῶτον αἶτημα. «*Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον*», δηλαδή ζητῶ νὰ μοῦ δώσῃς τὸν ἀπαραίτητον καὶ ἀναγκαῖον ἄρτον διὰ νὰ ζήσω. Ζητοῦμεν βέβαια τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν μας ὕλικά ἀγαθὰ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σπουδαιότερον εἶναι ὁ ἄρτος. Μὲ τὸ αἶτημα αὐτὸ δὲν ζη-τοῦμεν πολυτέλειαν τροφῶν διὰ τὴν ζωὴν μας, παρὰ τὰς ἀναγκάσας διὰ τὴν συντήρησίν μας καὶ δι' αὐτὸ λέγομεν «σήμερον». Δὲν ἀνησυχούμεν δηλ. διὰ τὴν αὐριον, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ δι' ἡμᾶς. Ἡ ὑπερβολικὴ πολυτέλεια πολλάκις μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐνῶ ἡ ὀλιγάρκεια (τὸ νὰ θέλω τὰ ἀναγκαῖα) εἶναι ἀρετὴ.

Δεύτερον αἶτημα. «*Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν*», δηλαδή ζητοῦμεν νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας μας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὡσάν χρέη πρὸς Αὐτὸν (ὀφειλήματα) ὅπως καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν τὰς ἁμαρτίας τῶν ἄλλων.

Εἰς αὐτὸ τὸ αἶτημα αἱ ἁμαρτίαι λέγονται ὀφειλήματα (χρέη). Δη-λαδή ἡ ἁμαρτία, ποῦ ἐκάμαμεν εἰς τοὺς ἄλλους μᾶς κάμνει χρεώστας πρὸς τὸν Θεὸν ὅπως καὶ τὸ χρέος, ποῦ ὀφειλομεν εἰς τοὺς δανειστάς μας. Ὅφειλέτας ἐννοεῖ τοὺς χρεώστας, δηλαδή ἐκείνους ποῦ εἶναι ὑπεύθυνοι εἰς ἡμᾶς, ἐπειδὴ μᾶς ἔβλαψαν. Διὰ νὰ συγχωρηθῶμεν ὅμως ἀπὸ τὸν Θεόν, πρέπει νὰ συγχωροῦμεν τοὺς ἄλλους. Διότι ἐκεῖνος, ποῦ δὲν συγχωρεῖ, δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζῃ συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν.

Τρίτον αἶτημα. «*Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν*», δηλαδή μὴ μᾶς φέρῃς εἰς δύσκολον θέσιν (δοκιμασίαν) καὶ εὐρεθῶμεν, εἰς τὸν κίνδυνον νὰ πράξωμεν τὸ κακόν.

Μὲ αὐτὸ τὸ αἶτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ νὰ κινδυνεύσωμεν ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ νὰ ἁμαρτήσωμεν. Δηλαδή

νά μᾶς βοηθήσῃ εἰς τοὺς ἀγώνάς μας ἐναντίον τοῦ πειρασμοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ εἰς τὴν πάλην αὐτὴν νικᾷ, καὶ δὲν ἐγκαταλείπεται, δὲν εἰσέρχεται εἰς πειρασμόν. Πειρασμὸς εἶναι ἡ ἥττα καὶ ἡ πλάνη ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

Τέταρτον αἴτημα. «*Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*», δηλαδή, ἂν εὑρεθῶμεν κάποτε εἰς τέτοιον κίνδυνον νὰ ἀμαρτήσωμεν, τότε σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς σώσῃς (ρῦσαι) ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν· καὶ νὰ μᾶς ἐνισχύσῃς εἰς τὸν ἀγῶνά μας ἐναντίον αὐτῆς.

4) **Ἄδελφοί.** «*Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν*». Μὲ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς λόγους τῆς προσευχῆς ἐξηγοῦμεν διατι ὁ Θεὸς ἡμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ὅλα, ὅσα λογικὰ αἰτήματα ἐζητήσαμεν. Διότι εἰς τὸν Θεὸν ἀνήκει ἡ βασιλεία, ἡ παντοδυναμία καὶ ἡ αἰωνία δόξα νὰ ἐκτελέσῃ ὅσα ζητοῦμεν. Καὶ μὲ τὸ «ἀμήν», ποὺ σημαίνει εἴθε νὰ γίνουν, εὐχόμεθα νὰ ἐκτελεσθοῦν ὅσα παρεκαλέσαμεν καὶ ἠυχθήμεν.

Ἔ ρ γ α σ ί α ι :

- 1) Τί εἶναι ὁ Δεκάλογος ;
- 2) Ποῖαι ἐντολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ καθήκοντα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεόν ;
- 3) Ποῖαι ἐντολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον ;
- 4) Ποῖα τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν ;
- 5) Ποῖα τὰ καθήκοντά μας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ;
- 6) Τί εἶναι προσευχή ;
- 7) Πόσων εἰδῶν προσευχὰς ἔχομεν ;
- 8) Ποῖα εἶναι ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ καὶ διατι λέγεται Κυριακὴ ;
- 9) Εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται ἡ Κυριακὴ προσευχή ;
- 10) Νὰ μάθετε καλὰ ἀπὸ μνήμης τὴν Κυριακὴν προσευχήν.

να ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τί είναι Λειτουργική

Κάθε άνθρωπος αισθάνεται την ανάγκη να φανερώση με λόγους ή με διαφόρους πράξεις την ευσέβειάν του πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ἐμάθαμεν ἀπὸ τὴν Κατήχησιν. Ἡ φανέρωσις τῆς εὐσεβείας αὐτῆς, ὡς ἐμάθαμεν πάλιν, εἶναι ἡ λατρεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ λατρεία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἱερᾶς ἀκολουθίας, πού λέγονται λειτουργία. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κυριώτερα καὶ ἱερωτέρα ἀπὸ τὰς λειτουργίας αὐτὰς εἶναι ἡ ἱερά ἀκολουθία τῆς θείας εὐχαριστίας, δι' αὐτὸ λειτουργία λέγεται ἰδίως ἡ λειτουργία τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἀπὸ τὸ ὄνομα λειτουργία ὠνομάσθη καὶ τὸ μάθημά μας **Λειτουργική**.

Ἡ Λειτουργική λοιπὸν θὰ μᾶς διδάξῃ περὶ ὅλων τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, καὶ ἰδιαίτερος τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας τῆς λειτουργίας τῆς θείας εὐχαριστίας.

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι τελοῦνται εἰς ὄρισμένον τόπον, εἰς ὄρισμένον χρόνον καὶ με ὄρισμένον τροπον, δι' αὐτὸ ἡ Λειτουργική θὰ μᾶς διδάξῃ :

- 1) Ποῦ λατρεύεται ὁ Θεός.
- 2) Πότε λατρεύεται, καὶ
- 3) Πῶς λατρεύεται.

Τὸ μάθημα τοῦτο τῆς λειτουργικῆς θὰ κάμῃ τὸν χριστιανὸν νὰ ἐνοήσῃ ὅλας ἐκείνας τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας τῆς θείας λατρείας καὶ ἰδιαίτερα τὴν θείαν λειτουργίαν. Καὶ τότε δὲν θὰ τὰς παρακολουθῇ μηχανικά, ἀλλὰ θὰ τὰς ἐννοῇ καὶ ἡ ὠφέλεια δι' αὐτὸν θὰ εἶναι μεγάλη.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ποῦ λατρεύεται ὁ Θεός

1. Ὁ Χριστιανικός ναός

Ὁ Θεός εἶναι πανταχοῦ παρών, ὅπως ἐμάθομεν ἀπὸ τὴν Κατήχησιν. Ὅπου καὶ ἂν σταθῶμεν, ὅπου καὶ ἂν εἴμεθα ὁ Θεός εἶναι πλησίον μας. Παντοῦ λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν δι' ὅσα καλὰ μᾶς δίδει καὶ νὰ τὸν δοξολογῶμεν.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῶν Ἀποστόλων, οἱ Χριστιανοὶ συνηθροίζοντο διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ εἰς ὠρισμένας ἰδιωτικὰς οἰκίας εὐσεβῶν Χριστιανῶν. Καὶ εἰς τὰ ὑπερφᾶ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ἤσυχοι καὶ ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν Ἰουδαίων, προσήυχοντο. Τὰ ὑπερφᾶ αὐτὰ ἐνεθύμιζον εἰς τοὺς Χριστιανούς τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Χριστὸς μετὰ τοὺς μαθητὰς του. Τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς τόπους ὠνόμαζον εὐκτηρίους οἴκους, οἴκους προσευχῆς, οἴκους Θεοῦ ἢ ἐκκλησίας (συναθροίσεις).

Ἀπὸ τοῦ τρίτου ὅμως αἰῶνος ἤρχισαν νὰ κτίζουν οἱ Χριστιανοὶ ἰδιαίτερα κτίρια ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν χριστιανικὴν λατρείαν, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο ναοὶ ἢ ἐκκλησίαι ἢ οἶκοι τοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως τῶν διωγμῶν, ὅποτε οἱ εἰδωλολάτραι κατεκρήμιζον τοὺς ναοὺς των, καὶ μάλιστα, ὅπως ἐμάθομεν εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, οἱ Χριστιανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς κατακόμβας, ὑποκάτω τῆς γῆς, ὅπου ἐτέλουν κρυφίως τὴν λατρείαν των. Αἱ κατακόμβαι ἦσαν ὑπόγειοι λαβύρινθοι μετὰ στενοὺς διαδρόμους, οἱ ὁποῖοι ὠδηγοῦσαν εἰς τετραγώνους θαλάμους.

Εἰς τὰ βάθη ἐκεῖνα τῆς γῆς οἱ χριστιανοὶ εἶχον τοὺς τάφους τῶν Μαρτύρων των, ποῦ τοὺς μεταχειρίζοντο δι' ἁγίας Τραπεζὰς καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰς ἐτέλουν τὴν θεῖαν λειτουργίαν. Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη αὐτὰ ἔψαλλαν τοὺς ὕμνους των πρὸς τὸν οὐράνιον Θεόν. Κατακόμβαι σώζονται σήμερον εἰς τὴν Ρώμην, αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ περιφημότεραι. Σπουδαῖαι κατακόμβαι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦσαν εἰς τὴν νῆσον Μῆλον.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (315 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ τελοῦν ἐλευθέρα τὴν λατρείαν των, ἤρχισαν νὰ κτίζον οἱ χριστιανοὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς. Προτοῦ ὅμως ἀρχίση ἡ οἰκοδομὴ αὐτῆ, οἱ χριστιανοὶ εἶχον μεταχειρισθῆ ὡς ναοὺς των τοὺς ναοὺς τοὺς εἰδωλολατρικούς, ἀφοῦ προηγουμένως ἔκαμαν εἰς αὐτοὺς μερικὰς προχείρους τροποποιήσεις. Ὡς χριστιανικοὺς ναοὺς με-

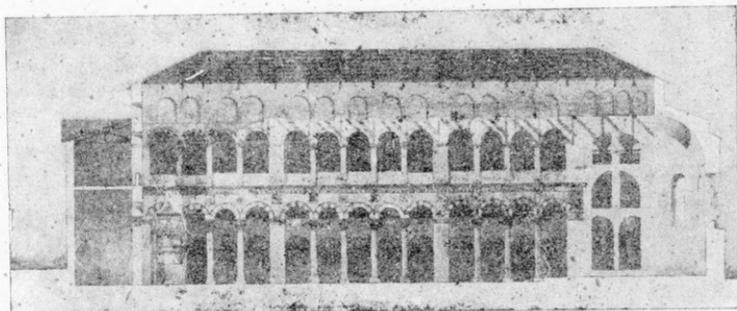
τέβαλον π.χ. τὸν Παρθενῶνα, τὸ Ἐρέχθειόν καὶ ἄλλους. Οἱ τοιοῦτοι ὁμοίως δὲν εἶχον ἀνάλογον ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμὸν, δηλ. σχέδιον. Ἐξ ἄλλου ἦσαν στενοὶ καὶ σκοτεινοί, ἀκατάλληλοι διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς θείας λατρείας.

2. Οἱ ρυθμοὶ τῶν ναῶν

Οἱ ἰδιαίτεροι λοιπὸν ναοὶ ποὺ ἐκτίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ κατόπιν, παρουσιάζουν κατὰ καιροὺς τέσσαρας ρυθμοὺς.

α) Ὁ ρυθμὸς Βασιλικῆς

Οἱ ναοί, ποὺ ἐκτίσθησαν σύμφωνα μὲ τὸν ρυθμὸν αὐτόν, ἦσαν τετράγωνα ἐπιμήκη κτίρια μὲ ξυλίνην στέγην ἢ πετρίνην. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἐχωρίζετο κατὰ μῆκος μὲ σειρὰς κιόνων (κολώνας) καὶ στοῶν. Αἱ

Ναὸς ρυθμοῦ Βασιλικῆς.

σειραὶ αὐταὶ ἐσχημάτιζον τρεῖς ἢ πέντε διαδρόμους, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο κλίτη.

Ὁ μεσαῖος διάδρομος (τὸ μέσον κλίτος) ἦτο πλατύτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους διαδρόμους καὶ ἐτελείωνε πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ κτιρίου εἰς ἓνα ἡμικύκλιον. Σύμφωνα μὲ τὸν ρυθμὸν αὐτόν ἐκτίσεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸν πρῶτον ναὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν ναὸν τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὡς καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Τὸ σχέδιον αὐτὸ ὠνομάσθη ρυθμὸς βασιλικῆς (στοῶς) ἢ ρυθμὸς βασιλικός, διότι ὁμοιάζει μὲ τὰ ρωμαϊκὰ κτίρια, ποὺ ἐλέγοντο βασιλικά

στοαί. Βασιλική ἐλέγετο εἰς τὴν Ρώμην κάθε κτίριον ποῦ εἶχε στοάς, αἱ ὁποῖαι ἐστηρίζοντο ἐπάνω εἰς κίονας. Ἐκ τῶν βασιλικῶν στοάων τῶν Ἀθηνῶν ἐπῆραν οἱ Ῥωμαῖοι τὸ σχέδιον διὰ τὰς ἰδικὰς τῶν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔχομεν ἐκκλησίαν ρυθμοῦ βασιλικῆς τὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας, τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Διονυσίου τῶν Δυτικῶν πλησίον τοῦ Ὀφθαλμιατρείου. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ρυθμοῦ βασιλικῆς ἦτο ὁ περίφημος καὶ ἀρχαιότατος ναὸς τοῦ πολιούχου Ἁγίου Δημητρίου, ὁ ὁποῖος κατεστράφη ἀπὸ πυρκαϊάν κατὰ τὸ ἔτος 1917. Σήμερον ἔχει ἀνοικοδομηθῆ σύμφωνα μὲ τὸν παλαιὸν ρυθμόν.

β) Ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς

Ὁ ρυθμὸς οὗτος ἀνεφάνη εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ εἶναι τροποποίησις τοῦ ρυθμοῦ τῆς βασιλικῆς. Δηλαδή εἶναι ἓνα κτίριον εἰς σχῆμα σταυροῦ, ὅπως καὶ ἡ Βασιλική. Καὶ ἐκεῖ ὅπου διασταυρῶνται τὰ δύο σκέλη του, τὸ ὀριζόντιον καὶ τὸ κάθετον, ἀνυψῶνται ὁ θόλος ἢ ὁ τροῦλλος. Ἐπάνω εἰς τὸν θόλον στηρίζεται ἓνας ἐλαφρὸς καὶ μὲ πολλὰ παράθυρα χρωματιστὰ κουμπές (τροῦλλος). Καὶ τὸν ὑποστηρίζουν τέσσαρες μεγάλαι κολῶναι (κίονες). Σύμφωνα μὲ τὸ νέον αὐτὸ σχέδιον ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς τὸν νέον ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Θεοῦ (Ἁγία Σοφία). Ἐκτίσθη εἰς τὸ μέρος ὅπου ἄλλοτε ἦτο κτισμένος ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς ρυθμόν Βασιλικῆς. Ὁ ναὸς οὗτος εἶχε καταστραφῆ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα.

Ἐπειδὴ ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἀνεφάνη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ποῦ ἄλλοτε ὠνομάζετο Βυζάντιον, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Βυζαντινὸς ρυθμὸς. Ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας εἶναι τὸ μοναδικὸν καὶ τὸ ἐξοχώτερον ἀριστούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης καὶ τὸ ἱερὸν προσκύνημα ὅλης τῆς χριστιανωσύνης.

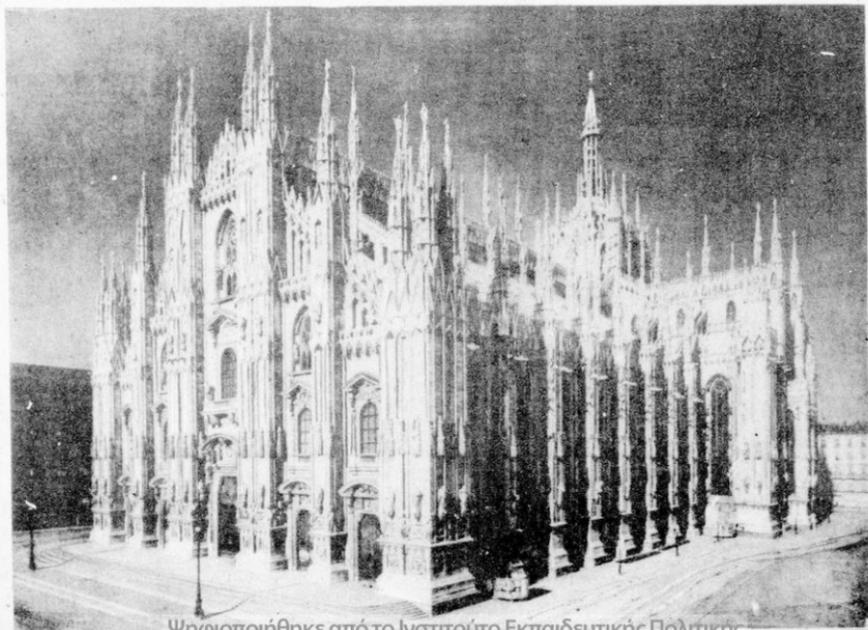
Τὰ ἔγκαίνιά του ἔγιναν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μὲ μεγάλην μεγαλοπρέπειαν κατὰ τὸ ἔτος 537 μ. Χ.

Σύμφωνοι μὲ τὸν ρυθμὸν τοῦτον εἶναι οἱ πλεῖστοι ἀρχαῖοι ναοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐξ αὐτῶν περιφημότεροι εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Δαφνίου, ἡ Ρωσικὴ ἐκκλησία, ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου, πλησίον τῆς Μητροπόλεως, ὁ ναὸς τῶν ἁγίων Θεοδώρων πλησίον τῆς πλατείας Κλαυθμώνος, ὁ ναὸς τῆς Καπνικαρέας, εἰς τὴν ὁδὸν Ἐρμοῦ. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κ.λ.π.

γ) Ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς

Νέον εἶδος ρυθμοῦ ἀναφαίνεται ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος εἰς τὴν Γαλλίαν. Χαρακτηριστικὸν τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶναι ὅτι ἀντὶ ἡμικυκλίου ἐπικρατεῖ παντοῦ τὸ τρίγωνον σχῆμα.

Ὁ ρυθμὸς οὗτος εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς Βασιλικῆς, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ἔχει θόλον, ποῦ τελειώνει εἰς ὀξεῖαν γωνίαν (μυτερήν). Ὅλα τὰ τόξα τοῦ ναοῦ αὐτοῦ καθὼς καὶ ὅλαι αἱ ἐξοχαὶ καὶ ἔσοχα τελειώνουν εἰς ὀξεῖας γωνίας. Οἱ ναοὶ αὐτοὶ εἶναι μεγάλοι καὶ ὑψηλοὶ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
Νεὸς Γοτθικὸς ρυθμὸς.

καί οἱ τοῖχοι τῶν ἔχουν πολλὰ παράθυρα μέ χρωματιστούς ὑαλοπίνακας (τζάμια). Καί ἔτσι εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν ἄφθονον φῶς.

Ἐπειδὴ ἐπιστεύθη ὅτι ὁ ρυθμὸς αὐτὸς παρουσιάσθη πρῶτον εἰς τοὺς Γότθους χριστιανούς, δι' αὐτὸ ὠνομάσθη Γοτθικός.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ρυθμοῦ Γοτθικοῦ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων. Εἰς τὴν Ἄγγλιαν ὁ καθεδρικός ναὸς, εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ ναὸς τῆς Κολωνίας, περίφημος ναὸς, ὁ ὁποῖος ἰδρῦθη τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα.

Εἰς τὰς Ἀθήνας Γοτθικοῦ ρυθμοῦ εἶναι ὁ ναὸς τῶν Ἀγγλικανῶν (ἀγγλικὴ ἐκκλησία) πλησίον τῆς εἰσόδου τοῦ Ζαππείου.

Ἄρρυθμὸς αὐτὸς συνηθίζεται σήμερον εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους.

δ) Ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως

Ἀπὸ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ἤρχισαν νὰ κτίζονται εἰς τὴν Ἰταλίαν ναοὶ μέ νέον καί ἐλευθέρον σχέδιον. Τὸ σχέδιον αὐτὸ ἦτο ἀνά-

Ναὸς Ἀναγεννήσεως.

μεις, συνδυασμὸς, τῶν ρυθμῶν τοῦ Βυζαντινοῦ καί τῆς Βασιλικῆς μέ θόλους ὑψηλοὺς καί μεγαλοπρεπεῖς. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς λέγεται ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως, διότι παρουσιάζεται εἰς τὴν ἐποχὴν, ποὺ ἔγινεν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἡ ἀναγέννησις (πρόοδος) τῶν τεχνῶν καί τῶν ἐπιστημῶν. Τοιοῦτος περίφημος ναὸς εἶναι ὁ ναὸς τοῦ ἀγίου Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ οἰκοδομὴ του ἤρχισε τὸ 1506 καί ἐτελείωσε τὸ 1626.

Εἰργάσθησαν διὰ τὸν ναὸν αὐτὸν, ποὺ εἶναι ὁ μεγαλύτερος τοῦ

κόσμου οί πλέον φημισμένοι καλλιτέχναι και άρχιτέκτονες τής έποχής έκείνης.

ΣΗΜ. Οί χριστιανοί συνήθιζον από τούς πρώτους χριστιανικούς αιώνας να κτίζουν τούς ναούς των κατά τοιούτον τρόπον ώστε τὸ Ιερὸν τοῦ ναοῦ νά εἶναι πρὸς ἀνατολάς. Διότι εἰς τὴν ἀνατολὴν ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ὁ πνευματικὸς ἥλιος ποῦ φωτίζει κάθε ἀνθρώπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Καὶ διότι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν διεδόθη ὁ Χριστιανισμός.

Ἡ συνάθροις τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν ὠρισμένον αὐτὸν τόπον τῆς λατρείας, τὸν ναόν, θεωρεῖται ἡ περισσότερον ἀναγκαία ἀπὸ κάθε ἄλλον τόπον. Διότι ἐκεῖ οἱ χριστιανοί, προσευχόμενοι ἀπὸ κοινοῦ (ὁμοῦ), αἰσθάνονται ὅτι εἶναι μεταξύ των ἀδελφοί-ἀφου εἶναι τέκνα τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς. Διότι ἐκεῖ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ κηρύσσεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖ ὁ στολισμὸς τοῦ ναοῦ διὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ κλπ. συντελοῦν εἰς τὴν ζωηροτέραν καὶ θερμοτέραν ἀνύψωσιν τῆς εὐσεβείας τῶν χριστιανῶν.

3. Διαίρεσις τοῦ ναοῦ καὶ τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτὸν

Ὁ ναὸς διαιρεῖται σήμερον εἰς δύο μέρη: τὸν κυρίως ναόν, ὅπου μένει ὁ λαὸς κατὰ τὰς ἱεράς ἀκολουθίας, καὶ εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα ἢ Ἱερόν, ὅπου λειτουργοῦν οἱ ἱερεῖς. Ὁ κυρίως ναὸς χωρίζεται διὰ τοῦ εἰκονοστασίου ἀπὸ τὸ Ἱερόν, τοῦ ὁποῖου τὸ ἕδαφος εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτόν.

Ἀρχαιότερα ὁ ναὸς εἶχε καὶ ἄλλον χώρον, ὁ ὁποῖος ἤρχιζε ἀπὸ τὴν κυρίαν εἴσοδον ποῦ ἐλέγετο πρόπυλον, ἢ ἔξω νάρθηξ, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κυρίως ναοῦ, καὶ ἐλέγετο Πρόναος.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Προνάου, ποῦ ἦτο ἀπέναντι τοῦ κυρίως ναοῦ, ἐλέγετο ἔσω νάρθηξ. Οἱ δύο οὗτοι νάρθηκες ἀποτελοῦσαν τὸν λεγόμενον Πρόναον. Κυρίως ὅμως νάρθηξ ἔθεωρεῖτο τὸ ἔμπροσθεν τοῦ κυρίως ναοῦ μέρος, δηλ. ὁ ἐσωτερικὸς νάρθηξ.

Ἀπὸ τὸν νάρθηκα τοῦτον εἰσῆρχέτο κανεὶς εἰς τὸν κυρίως ναὸν διὰ τριῶν θυρῶν.

Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ νάρθηκος ἔμεναν ἀρχαιότερα κατὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν οἱ κατηχούμενοι καὶ οἱ μετανοοῦντες πρὶν γίνουν τέλειοι χριστιανοὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Δι' αὐτὸ τὸ μέρος αὐτὸ ἐλέγετο καὶ Κατηχουμενεῖον.

Ὅταν ἔπειτα οἱ χριστιανοὶ ἐβαπτίζοντο νήπια, ἔχασε ὁ νάρθηξ τὴν παλαιάν του σημασίαν. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως τῆς Τουρκοκρατίας τὸ μέρος τοῦτο τοῦ νάρθηκος ἔλαβεν ἔθνικὴν σημασίαν, διότι ἐχρησίμευσεν ὡς «τὸ κρυφὸ σχολεῖὸ τῆς μαύρης δουλείας».

Α'. Ο ΚΥΡΙΩΣ ΝΑΟΣ

Εἰς τὸν κυρίως ναὸν περιλαμβάνονται τὰ ἑξῆς:

1. **Τὰ Στασίδια.** Τὰ στασίδια εἶναι ξύλινα καθίσματα τοποθετημένα πλάγιως δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Εἰς αὐτὰ κάθηνται οἱ πιστοὶ εἰς ὠρισμέ-

Ἐσωτερικὸν Πατριαρχικοῦ ναοῦ.

νας στιγμᾶς τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν τελετῶν. Ἡ συνήθεια αὐτὴ νὰ κάθηνται οἱ πιστοὶ εἶναι παλαιοτάτη, καὶ μάλιστα χωριστὰ οἱ ἄνδρες καὶ χωριστὰ αἱ γυναῖκες. Τὴν τάξιν τῶν καθισμάτων ἐπέβλεπαν οἱ πυλωροὶ (θυρωροὶ) καὶ οἱ διάκονοι. Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ὁμοῦ χρόνους συνήθιζον αἱ γυναῖκες νὰ μένουν εἰς τὸν νάρθηκα, δι' αὐτὸ ἐλέγετο καὶ γυναικωνίτης.

2. Ὁ Ἄμβων. Ὁ ἄμβων εἶναι μίᾳ ξύλινη ἢ μαρμάρινη ἐξέδρα εἰς τὸ πλάγιον ἀριστερὸν μέρος τοῦ ναοῦ. Στηρίζεται ἐπάνω εἰς ἓνα κίονα, ὅπου ἀνέρχεται ὁ διάκονος διὰ κλίμακος καὶ ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον. Ἀπὸ ἐκεῖ κηρύττει τὸν θεῖον λόγον καὶ ὁ ἱεροκῆρυξ. Ἀπέναντι τοῦ ἄμβωνος ὑπάρχει ἓνας μεγαλοπρεπῆς ξύλινος ἢ μαρμάρινος θρόνος. Εἶναι ὁ θρόνος τοῦ Ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος λέγεται δεσποτικός, ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπὸ τὸν Δεσπότην αὐτοκράτορα, πὺ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀλώσεως εἶχε τὸν θρόνον του ἐκεῖ, ἀπ' ὅπου ἤκουε τὰς ἱεράς ἀκολουθίας.

Ἀρχαιότερα ὁ ἄμβων εὕρισκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ ἦτο ἓνα εἶδος ἐξέδρας τετραγώνου ἢ ὀκταγώνου. Εἶχε δύο κλίμακας, μίαν δεξιὰ καὶ ἄλλην ἀριστερά.

3. Τ' ἀναλογεῖα ἢ ἀναλόγια. Ἀναλόγια εἶναι τὰ ξύλινα στηρίγματα ὅπου τοποθετοῦνται τὰ βιβλία τῶν ψαλτῶν. Εἶναι δύο, ἓνα πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὸ δεξιόν.

Συνήθως τὰ ἀναλόγια αὐτὰ τῶν ψαλτῶν εὐρίσκονται κάθ' ἓνα χωριστά, ἐντὸς μικροῦ χώρου, χωρισμένου μὲ κάγκελα.

4. Τὸ εἰκονοστάσιον (τέμπλον). Εἰκονοστάσιον εἶναι τὸ ξύλινον ἢ μαρμαρινὸν χώρισμα μεταξὺ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Βήματος. Ἐπειδὴ ὀλόκληρον στολίζεται μὲ ἁγίας εἰκόνας, δι' αὐτὸ λέγεται εἰκονοστάσιον.

Τὸ εἰκονοστάσιον ἔχει τρεῖς θύρας. Ἡ μεσαία λέγεται ὡ-

ραία πύλη, εἰς δὲ τὰς δύο πλαγίας θύρας ζωγραφίζονται ἀρχάγγελοι, ὡσάν ἀκοίμητοι φρουροὶ τοῦ Ἱεροῦ. Ἐκεῖ ἄλλοτε ἐστέκοντο δύο διάκονοι διὰ νὰ ἐμποδίζουν τὴν εἴσοδον εἰς τὸ Ἱερόν εἰς τοὺς μὴ κληρικούς.

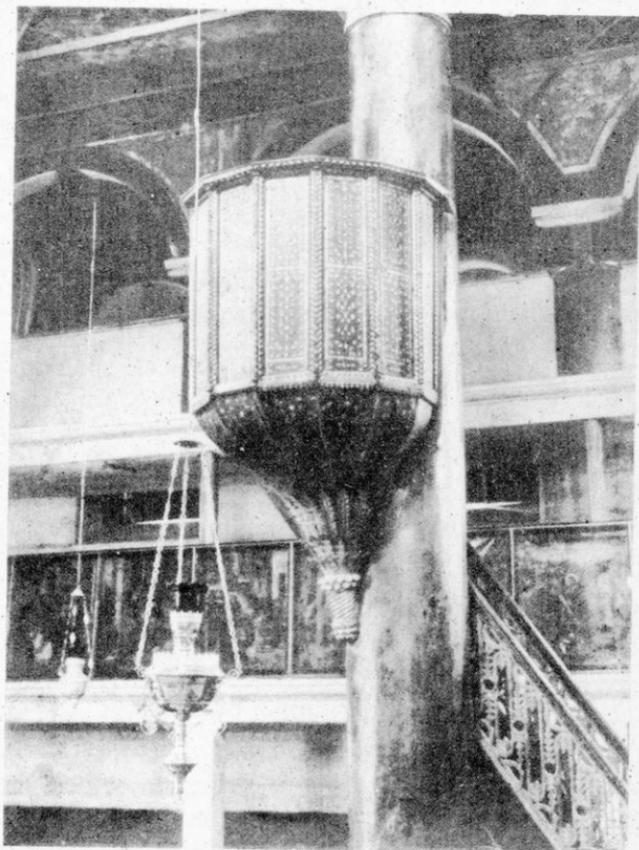
5. Ὁ Σολέας. Ἀπέναντι τῆς ὡραίας πύλης, ὑπάρχει συνήθως ἓνας χώρος κυκλωτερῆς, ὡς προέκτασις τοῦ ἁγίου Βήματος. Ὑψοῦται ὀλίγον ἀπὸ τὸ δάπεδον τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ λέγεται Σολέας.

Ἀπ' ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς κοινωνεῖ τοὺς χριστιανοὺς.

Εἰς πολλὰς ἐκκλησίας ὁ σολέας εἶναι εὐρύτερος καὶ περικλείει καὶ τὰ ἀναλόγια τῶν ψαλτῶν. Χωρίζεται δὲ διὰ κιγκλιδώματος.

Β'. ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΒΗΜΑ

Τὸ ἅγιον Βῆμα ἢ τὸ Ἱερόν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικωτέραν πλευρὰν τοῦ ναοῦ. Εἶναι τὸ ἱερώτερον μέρος ὅλου τοῦ ναοῦ.

Ἄμβων Πατριαρχικοῦ Ναοῦ.

Ἐντὸς τοῦ ἁγίου Βήματος ὑπάρχουν τὰ ἑξῆς :

1. Ἡ Ἁγία Τράπεζα

Ἡ ἁγία Τράπεζα εἶναι τὸ κυριώτερον καὶ ἱερώτερον ἀντικείμενον τοῦ ἁγίου Βήματος. Εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ὀπισθεν καὶ ἀπέναντι τῆς ωραίας πύλης, καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Παριστάνει τὸν τόπον ὅπου ἔσταυρώθη ὁ Χριστὸς διὰ τὴν σωτηρίαν μας, δηλ. τὸν Γολγοθᾶν.

Ἀρχαιότερα ἡ ἁγία Τράπεζα ἦτο ξυλίνη, διότι ξυλίνη ἦτο καὶ ἡ Τράπεζα, ὅπου ἐτέλεσεν ὁ Χριστὸς τὸν μυστικὸν Δεῖπνον.

Σήμερον ἡ Ἁγία Τράπεζα κατασκευάζεται ἀπὸ λίθου ἢ ἀπὸ μάρμαρον.

Ἡ πλάκα τῆς ἁγίας Τραπεζῆς στηρίζεται εἰς ἓνα στύλον, ποῦ παριστᾷ τὸν Χριστὸν ὡς ἰδρυτὴν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ μέσον καὶ ἄνω τοῦ στύλου αὐτοῦ εἶναι μικρὸν κοίλωμα, ὅπου τοποθετεῖται ἀργυρᾷ θήκη. Ἐντὸς αὐτῆς τοποθετοῦνται λείψανα μαρτύρων. Τὰ ἅγια λείψανα φανερῶνουν, ὅτι ἐπάνω εἰς αὐτὰ καὶ χάρις εἰς τὸ αἷμα ποῦ ἔχυσαν οἱ μάρτυρες ἐστηρίχθη ἡ Ἐκκλησία. Πολλάκις στηρίζεται εἰς τέσσαρας στύλους, οἱ ὅποιοι παριστοῦν τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς.

Ἡ ἁγία Τράπεζα σκεπάζεται μὲ διάφορα ἱερά καλύμματα, τὰ ἑξῆς :

α) **Τὸ εἰλητόν.** Εἶναι ἓνα κάλυμμα μετάξινον, τὸ ὁποῖον ἀπλώνεται ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ὅταν γίνεται ἡ λειτουργία. Φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος.

β) **Τὸ κατασάρκιον.** Εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἀπαραίτητον ἀπὸ τὰ καλύμματα τῆς ἁγίας Τραπεζῆς. Συμβολίζει τὴν σινδόνα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθείας, ἐτύλιξε τὸ σεπτὸν σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἓνα λευκὸν ὕφασμα, ὡς τὸ σάβανον, καὶ σκεπάζει ὀλόκληρον τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Τοποθετεῖται ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου καὶ μόνον.

γ) **Τὸ ἀντιμήνσιον.** Τὸ κάλυμμα αὐτὸ εἶναι ὕφασμα τετράγωνον ὁμοιον μὲ τὸ εἰλητόν τὸ ὁποῖον ἠγιάσθη κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ, καὶ φέρει εἰς τὰ ἄκρα γύρω ραμμένα ἅγια λείψανα. Ἀναπληρῶνει τὴν ἁγίαν Τράπεζα ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχη ἁγία Τράπεζα. Ὅπως π.χ. εἰς τὰ πλοῖα, εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς ναοὺς, ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐγκαινισθῆ, ἢ καὶ εἰς μικροὺς ἐξοχικοὺς ναοὺς (ἐξωκκλησία, μετόχια κ.λ.π.). Τὸ ἀντιμήνσιον εἰς τὰς περιστάσεις αὐτὰς ἀπλώνει ὁ ἱερεὺς ἐπάνω εἰς μίαν κοινὴν τράπεζαν καὶ τελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν.

δ) **Ὁ ἐπιτάφιος.** Εἰς τὰ ἱερά καλύμματα τῆς ἁγίας Τραπεζῆς ἦτο ἄλλοτε καὶ ὁ Ἐπιτάφιος.

Ὁ Ἐπιτάφιος εἶναι ἓνα ὕφασμα πολυτελὲς χρυσοκέντητον, ὅπου

ζωγραφίζεται ὁ Χριστὸς νεκρὸς. Τοῦτον περιέφερον οἱ ἱερεῖς κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεγάλης Εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας. Σήμερον τὸν μεταχειρίζεται ἡ ἐκκλησία μας κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν καὶ τὸν περιφέρουν οἱ ἱερεῖς κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Ἐπιταφίου.

Ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης τοποθετοῦνται τὸ Εὐαγγέλιον, δύο κηροπήγια καί, εἰς τὸ μέσον, κιβώτιον λεγόμενον Ἄρτοφόριον. Τοῦτο εἶναι ἓνα μικρὸν μετάλλινον κιβώτιον ἢ ξύλινον εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσεται δι' ὄλον τὸ ἔτος ἅγιος ἄρτος, ἡγιασμένος ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τῆς Μ. Πέμπτης. Χρησιμεύει δι' ἐκτάκτους ἀνάγκας π.χ. διὰ τὴν μετάληψιν ἀσθενούντων ἢ ἐτοιμοθανάτων.

2. Ἡ Πρόθεσις

Ἄριστερά τῆς ἁγίας Τραπέζης εἶναι μικροτέρα Τράπεζα, ἢ ὁποία λέγεται Πρόθεσις ἢ Προσκομιδὴ ἢ Παρατραπέζιον.

Προσκομιδὴ λέγεται, διότι εἰς τὴν τράπεζαν αὐτὴν προσκομίζονται, δηλαδὴ μεταφέρονται, τὰ τίμα δῶρα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. Εἰς τὴν τράπεζαν αὐτὴν προτίθενται τὰ δῶρα. Λέγεται ἀκόμη καὶ Παρατραπέζιον, διότι εἶναι πλησίον τῆς Ἁγίας Τραπέζης.

Ἐπειδὴ ἡ Προσκομιδὴ παριστᾷ τὴν φάτνην, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός, διὰ τοῦτο ὑπάρχει ἐκεῖ μία κόγχη ποῦ κατασκευάζεται εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ τοίχου, ὡσάν εἶδος σπηλαίου.

Ἐπάνω εἰς τὴν Πρόθεσιν εὐρίσκεται καὶ ἓνα βιβλίον, ποῦ ἔχει δύο πτυχάς (δίπλες, τσακίσματα). Δι' αὐτὸ λέγεται δίπτυχον, καὶ εἰς τὰς πτυχάς αὐτοῦ γράφει ὁ ἱερεὺς τὰ ὀνόματα ζώντων καὶ νεκρῶν, ὅσα θὰ μνημονεύσῃ.

3. Τὸ Σκευοφυλάκιον

Τοῦτο εἶναι ἓνα μεγάλο κιβώτιον ἢ ἐρμάριον, τοποθετημένον εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ἁγίου Βήματος. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους καὶ μεγάλους χριστιανικοὺς ναοὺς τὸ σκευοφυλάκιον ἦτο ἓν μεγάλο δωμάτιον ἢ καὶ δωμάτια, τὰ ὁποῖα ἦσαν κτισμένα πλησίον τοῦ ναοῦ.

Λέγεται σκευοφυλάκιον, διότι εἰς αὐτὸ φυλάσσονται τὰ ἱερὰ σκεῦη τοῦ ναοῦ, τὰ ἄμφια τῶν κληρικῶν καὶ ἄλλα πολύτιμα κειμήλια καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Λέγεται καὶ διακονικόν, διότι ἐφρόντιζον διὰ τὴν φύλαξιν αὐτῶν οἱ διάκονοι.

4. Τὸ Σύνθρονον

Τὸ Σύνθρονον ἦτο μία σειρὰ ἀπὸ θρόνους πλησίον ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκάθηντο ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ ἄλλοι λειτουργοί, εἰς ὠρισμένας στιγμὰς τῆς θείας λειτουργίας.

Ἦτο τοποθετημένον ὀπισθεν ἀκριβῶς τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ κόγχην τοῦ ναοῦ.

Εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχει σήμερον τὸ σὺνθρονον μὲ πέντε μαρμαρίνους θρόνους, ὅπου ἐκάθηντο τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὅταν ἦσαν πέντε.

Ἐξω τοῦ ναοῦ ὑπῆρχον ἀρχαιότερα ἡ Κρήνη καὶ τὸ Βαπτιστήριον.

5. Ἡ Κρήνη

Ἡ Κρήνη ἦτο μία βρύσις, ὅπου οἱ Χριστιανοὶ προτοῦ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν ναὸν ἐνιπτον τὰς χεῖράς των διὰ νὰ δεῖξουν τὴν καθαρότητα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς των.

Περίφημος ἦτο ἡ Κρήνη τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἦτο καὶ μία περίεργος ἐπιγραφή, ἡ ὁποία ἐδιαβάζετο καὶ ἀπὸ τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀπέδιδε τὴν αὐτὴν φράσιν. Ἡ ἐξῆς :

«ΝΙΨΟΝΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗΜΟΝΑΝΟΨΙΝ». Δηλαδή «νὰ πλύνῃς τὰς ἀμαρτίας σου, ὄχι μόνον τὸ πρόσωπόν σου».

6. Τὸ Βαπτιστήριον

Τοῦτο ἦτο ἓνα ἰδιαιτέρον οἰκοδόμημα, ὅπου ὑπῆρχε μία δεξαμενὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβαπτίζοντο οἱ χριστιανοί, μεγάλοι εἰς τὴν ἡλικίαν, προτοῦ νὰ ἀρχίσῃ τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων.

Ἦτο ἓνα εἶδος παρεκκλησίου πλησίον τοῦ προτύλου ἢ καὶ μακρὰν αὐτοῦ.

Ὅταν ἤρχισε τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων, ἀντικατέστησαν τὰ βαπτιστήρια αἱ Κολυμβήθραι. Ἐξω τοῦ ναοῦ καὶ συνήθως ὀπισθεν τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ Βήματος ὑπάρχει εἶδος τι ἀποχετευτικοῦ φρεατίου. Ἐκεῖ χύνονται τὰ ὕδατα τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος καὶ λέγεται χωνευτήριον.

α) Τὰ ἱερὰ σκεύη διὰ τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν

Ἱερὰ σκεύη λέγονται κυρίως, ὅσα μεταχειρίζεται ὁ ἱερεὺς, ὅταν τελῇ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ἱερὰ σκεύη εἶναι καὶ τὰ ἱερὰ ἀντικείμενα καὶ ὅλα ὅσα μεταχειρίζεται διὰ τὰς λοιπὰς ἱερὰς τελετὰς καὶ ἄλλας λειτουργικὰς ἀνάγκας.

Ἡ Ἐκκλησία ἀπαγορεύει νὰ χρησιμοποιοῦνται τὰ ἱερὰ σκεύη δι' ἄλλην χρῆσιν, ἀφοῦ ὠρίσθησαν διὰ τὴν θεῖαν λατρείαν.

Τὰ ἱερὰ σκεύη, ποὺ χρησιμεύουν διὰ τὴν ἐτοιμασίαν καὶ τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας εἶναι τὰ ἐξῆς :

1) **Τὸ ἅγιον Ποτήριον.** Τὸ Ποτήριον τοῦτο ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι ὁ σκοπὸς του εἶναι πολὺ ὑψηλὸς καὶ δι' αὐτὸ πάντοτε διέφερε ἀπὸ τὰ κοινὰ οἰκιακὰ ποτήρια.

Λειτουργικά σκεύη τοῦ Πατριαρχικοῦ Σκευοφυλακίου.

Χρησιμεύει διὰ τὸ ἅγιον αἶμα, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ποτηρίου, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη ὁ Σωτὴρ κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον.

2) Ὁ **Ἅγιος Δίσκος**. Ὁ ἅγιος Δίσκος (δισκάριον) εἶναι ἓνας μικρὸς καὶ στρογγυλὸς ἀργυρὸς δίσκος, ὅπου ὁ ἱερεὺς τοποθετεῖ τὰς μερίδας τοῦ ἁγίου ἄρτου, ὅταν τελῆ τὴν τελετὴν τῆς Προσκομιδῆς, ὅπως θὰ ἴδωμεν παρακάτω.

Παριστᾷ τὸν οὐρανὸν ἢ τὴν φάτνην, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Κύριος.

Τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸν ἅγιον Δίσκον καλύπτει ἓνα ἱερὸν κάλυμμα, ποῦ λέγεται **Ἄηρ**. Μὲ αὐτὸν ὁ ἱερεὺς ριπίζει (ἀερίζει) τὰ τίμια δῶρα, ὅταν εἶναι ἀκάλυπτα, διὰ νὰ τὰ προφυλάσῃ ἀπὸ τὴν πτώσιν κανενὸς ἐντόμου ἢ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀπίστων. Δι' αὐτὸ λέγεται **Ἄηρ**. Καλύπτονται ὅμως χωριστὰ τὸ Ποτήριον καὶ τὸ Δισκάριον μὲ δύο ξεχωριστὰ καλύμματα, ποῦ αὐτὰ μαζὶ μὲ τὸν **Ἄερα** παριστοῦν τὰ σάβανα κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Χριστοῦ.

Ἀρχαιότερα ἀντὶ τοῦ **Ἄερος** οἱ διάκονοι μετεχειρίζοντο ριπίδια ἀπὸ δέρμα ἢ ἀπὸ πτερὰ (βεντάλιες) μὲ τὰ ὁποῖα ἐπροφύλασσαν τὰ τίμια δῶρα. Καὶ δι' αὐτὸ λέγομεν ὅτι ὁ ἱερεὺς ριπίζει τὰ τίμια δῶρα.

3) Ἡ **Λόγχη**. Τὸ σκεῦος τοῦτο ἔχει σχῆμα μικρᾶς λόγχης (μαχαίριδιον) καὶ ἐνθυμίζει τὴν λόγχην τοῦ στρατιώτου ἐκείνου, ποῦ μὲ αὐτὴν ἐκέντησε τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν σταυρὸν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Με αὐτὴν ὁ ἱερεὺς κεντᾶ καὶ κόπτει τὸν ἅγιον ἄρτον κατὰ τὴν προσκομιδὴν, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν τελετὴν αὐτῆς.

4) **Ὁ Ἄστερίσκος.** Εἶναι ἓνα μικρὸν σκευὸς ἀργυροῦν εἰς σχῆμα σταυροῦ σφαιρικοῦ. Δηλαδὴ σχηματίζεται ἀπὸ δύο κυρτὰ ἐλάσματα (λάμες) ἠνωμένα εἰς τὴν κορυφὴν σταυροειδῶς καὶ στηρίζεται μὲ τέσσαρας πόδας.

Τοποθετεῖται ἐπάνω εἰς τὸν ἅγιον Δίσκον καὶ χρησιμεύει διὰ νὰ ἀνασηκῶνῃ τὸ ἱερὸν κάλυμμα τοῦ δίσκου καὶ νὰ μὴ ἀκουμβᾶ εἰς τὸν ἅγιον ἄρτον. Παριστᾶ τὸν ἀστέρα, ποῦ παρουσιάσθη κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

5) **Ἡ Λαβίς.** Εἶναι ἓνα κοχλιάριον μικρὸ μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς κοινωνεῖ τὸν Χριστιανόν. Πρωτύτερα, ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἐκοινωνοῦν χωριστὰ τὸ σῶμα καὶ χωριστὰ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἱερεὺς ἐδίδεν εἰς αὐτοὺς τὸ σῶμα μὲ μίαν λαβίδα (τοιμπίδα). Δηλαδὴ ἐλάμβανε τὸν ἄρτον (σῶμα τοῦ Χριστοῦ) μὲ τὴν λαβίδα καὶ τὸ ἐτοποθετεῖ ἐπάνω εἰς τὴν παλάμην τοῦ Χριστιανοῦ καὶ ἀπ' ἐκεῖ μετελάμβανε. Τὸ αἷμα ἔπινε ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ ἅγιον Ποτήριον. Ὅταν ὅμως ἤρχισε ἡ συνήθεια νὰ μεταλαμβάνῃ ὁ χριστιανὸς καὶ τὰ δύο μαζί, τότε τὴν λαβίδα ἀντικατέστησε τὸ κοχλιάριον. Καὶ δι' αὐτὸ διετήρησε τὴν ὀνομασίαν τῆς λαβίδος.

6) **Ὁ Σπόγγος.** Ὁ σπόγγος εἶναι ἓνα μικρὸν τεμάχιον σπόγγου μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ἱερεὺς σπογγίζει καὶ καθαρίζει τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸν ἅγιον Δίσκον. Παριστᾶ τὸν σπόγγον τὸν βουτηγμένον εἰς τὸ ὄξος, ποῦ ὁ στρατιώτης προσέφερεν εἰς τὸν ἐσταυρωμένον Χριστόν.

7) **Τὸ Ζέον.** Τοῦτο εἶναι ἓνα μικρὸν μετάλλινον δοχεῖον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς θερμαίνει τὸ ὕδωρ, ποῦ χύνει εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Συμβολίζει τὴν θερμὴν πίστιν τῶν πιστῶν, οἵτινες πρόκειται νὰ κοιωνήσουν.

θυμιατήριον τοῦ Πατριαρχικοῦ Σκευοφυλακίου.

β) **Ἱερὰ σκευὴ καὶ ἀντικείμενα χρήσιμα διὰ τὰ ἄλλα μυστήρια καὶ τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας**

1) **Τὸ Θυμιατήριον.** Εἶναι ἓνα μετάλλινον δοχεῖον ὅπου καίει τὸ θυμίαμα. Μὲ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς θυμᾶ τὰς ἁγίας εἰκόνας τοῦ ναοῦ καὶ τοὺς ἐκκλησιαζομένους.

Τὸ θυμίαμα παρομοιάζει τὴν προσευχὴν τῶν χριστιανῶν, ποῦ ἀνεβαίνει, ὅπως τὸ θυμίαμα πρὸς τὸν Θεόν, ὡς μία πνευματικὴ εὐωδία.

2) **Αἱ Κανδηλαί.** Ἐμπροσθεν τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων καίουν κανδηλαί διὰ νὰ δεῖξωμεν

τόν σεβασμόν καί τήν τιμήν μας εἰς αὐτούς. Ἐπίσης καίουν δύο ἄλλα λυχνία, ἡ μία ὀπισθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης καί ἡ ἄλλη ἔμπροσθεν τῆς ὠραίας πύλης. Ἐκ τούτων ἡ μία εἶναι καί ἀκοίμητος, δηλαδή καίει νύκτα καί ἡμέραν συνεχῶς διὰ τόν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ἄρτοφορίῳ ἅγιον ἄρτον. Φανερώνει τὸ παντοτεινόν φῶς τοῦ Χριστοῦ, πού φωτίζει κάθε ἄνθρωπον καί τόν ὀδηγεῖ εἰς τήν ἀληθινήν πίστιν καί εἰς τὰ ἐνάρετα ἔργα. Πολλοί κανδηλαί μαζί σχηματίζουν τοὺς πολυελαίους, μὲ τοὺς ὁποίους στολιζόμεν τοὺς ναοὺς.

Διὰ τόν φωτισμόν τοῦ ναοῦ μεταχειριζόμεθα ἐκτός τῶν κανδηλῶν καί τὰς λαμπάδας ἀπὸ κηρόν. Ὁ φωτισμός μὲ τὰς λαμπάδας εἶναι μία πολὺ παλαιὰ συνήθεια τῶν χριστιανῶν. Μὲ αὐτὰς ἐφανέρωνον τὴν χάριν, τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ καί τὸ πένθος. Δι' αὐτὸ ἀνάπτομεν λαμπάδας καί ἐν καιρῷ ἡμέρας εἰς πρωϊνάς τελετάς καί εἰς τὰς κηδεῖας. Διὰ νὰ μὴ κρατοῦμεν τὰ κηρία μὲ τὰς χεῖράς μας, τὰ τοποθετοῦμεν εἰς τὰ κηροπήγια, πού λέγονται μανουάλια.

3. **Οἱ κώδωνες.** Μὲ τοὺς κώδωνας ἢ καμπάνας εἰδοποιούμεθα νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

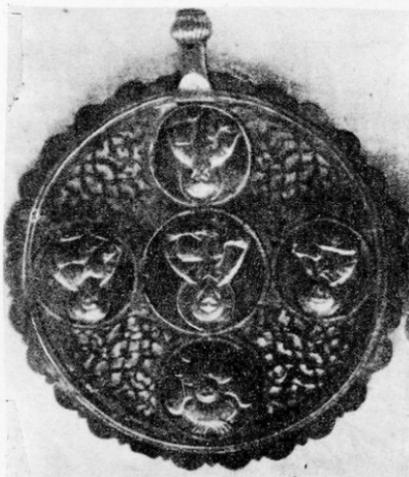
Οἱ κώδωνες λέγονται καί καμπάναι ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἰταλικῆς ἐπαρχίας Καμπανίας, ἀπ' ὅπου προήρχετο ὁ χαλκός μὲ τόν ὁποῖον κατεσκευάζοντο οἱ κώδωνες.

Διὰ πρώτην φοράν ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας κατὰ τόν ἔνατον αἰῶνα.

Ἀρχαιότερα εἰδοποιοῦντο οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὰς συναθροίσεις των εἰς τοὺς ναοὺς μὲ ἰδιαίτερα πρόσωπα, πού ἐλέγοντο λαοσυνάκται ἢ θεοδρόμοι. Τότε ἡ λατρεία ἐτελεῖτο κρυφίως ἕνεκα τῶν τότε διωγμῶν.

Εἰς τὰ μοναστήρια παλαιότερα εἶχον ὡς μέσον εἰδοποιήσεως τὰ σήμαντρα. Τὸ σήμαντρον ἦτο ἕνα τεμάχιον σιδήρου (ἁγιοσίδηρο), τὸ ὁποῖον ἐκρέματο ἀπὸ ἕνα σχοινίον. Τὸ σίδηρο αὐτὸ ἐκτυποῦσαν μὲ ξύλον ἢ μὲ σφυρίον.

4. **Τὰ Ἐξαπτέρυγα.** Εἰς τὴν κορυφὴν ὑψηλῶν κοντῶν (κονταριῶν) στηρίζονται ξύλινοι ἢ μετάλλιοι δίσκοι, οἱ ὁποῖοι παριστάνουν μορφὰς ἀγγέλων μὲ ἕξ ἀνοικτάς πτέρυγας. Τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ λέγονται ἐξαπτέρυγα καί εἶναι ἱερά σύμβολα θριάμβου καί χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς λιτανεῖας καί τὰς τελετάς. Εἶναι τοποθετημένα εἰς τὰς δύο πλευράς τῆς Ἁγίας Τραπέζης, πρὸς τὸ

Ἐξαπτέρυγα τοῦ Πατριαρχικοῦ
Σκευοφυλακίου.

δπισθεν μέρος. Ἐκτὸς αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν λαμπροτέραν πομπὴν κατὰ τὰς πάνηγύρεις καὶ τὰ λάβαρα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἱεραὶ σημαῖαι, πού παριστάνουν διαφόρους ἱεράς εἰκόνας.

5. **Τὸ μυροδοχεῖον.** Τὸ ἅγιον μύρον, τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς μεταχειρίζεται εἰς τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, φυλάσσεται εἰς ἕνα μικρὸν ὑάλινον ἢ μετάλλινον δοχεῖον, τὸ ὁποῖον λέγεται μυροδοχεῖον.

6) **Αἱ Ἅγιοι Εἰκόνας.** Ἅγιοι εἰκόνας εἶναι τὰ διάφορα ἱερά ζωγραφήματα ἐπάνω εἰς πίνακα ἐκ ξύλου ἢ ἐπάνω εἰς τοὺς τοίχους τῶν ναῶν (τοιχογραφίαι). Παριστάνουν διαφόρους ἱεράς σκηνάς ἀπὸ τὴν Π. καὶ Κ. Διαθήκην ἢ τὰς μορφάς ἢ καὶ ὀλόκληρα τὰ σώματα τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἁγίων. Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς ἤρχισαν νὰ στολιζονται οἱ Χριστιανικοὶ ναοὶ ἀπὸ τὸν 3ον αἰῶνα. Μὲ αὐτὰ ἡ Ἐκκλησία δυναμώνει τὴν εὐσέβειαν τῶν Χριστιανῶν. Διότι οἱ χριστιανοί, πού τὰς ἀσπάζονται, αἰσθάνονται περισσότερον σεβασμὸν πρὸς τοὺς Ἁγίους καὶ παρακινουῦνται νὰ μιμηθοῦν τὸν βίον των. Δηλαδή αἱ Ἅγιοι εἰκόνας χρησιμεύουν ὡσάν ἱερά βιβλία εἰς τὸν λαόν.

Πρὸ τοῦ 3ου ὁμοῦ αἰῶνος οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ φοβοῦμενοι μὴ τοὺς κατηγορήσουν οἱ εἰδωλολάτραι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν μετεχειρίζοντο τέτοιαις εἰκόνας, παρὰ διάφορα σύμβολα. Τὰ σύμβολα αὐτὰ ἦσαν διάφορα ζωγραφήματα ἢ σημεῖα, πού ἐσήμαιναν διαφόρους ἱεράς παραστάσεις καὶ δι' αὐτὸ ἐλέγοντο συμβολικαί.

Τὰ σύμβολα αὐτὰ τὰ μεταχειρίζοντο κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς οἰκίας των, εἰς τὰ οἰκιακὰ των σκεύη, ἐπάνω εἰς τοὺς τάφους των εἰς τὰς κατακόμβας καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς ναοὺς των.

Συμβολικαὶ εἰκόνας των ἦσαν π. χ. ὁ σταυρός, πού ἐφανέρωνε τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ παράστασις τοῦ Ποιμένου, πού ἐσήμαινε τὸν Χριστὸν ὡς τὸν καλὸν ποιμένα, πού ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν τῶν προβάτων του.

Ἄλλη παράστασις ἦτο ὁ Ἄμνός διὰ νὰ φανερωθῇ ὅτι ὁ Χριστὸς ὠδηγήθη εἰς τὸν σταυρόν, ὅπως ὠδηγεῖται εἰς τὴν σφαγὴν τὸ ἄθῳον ἀρνάκι ἢ περιστέρα, πού φανερώνει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἡ ναὺς (τὸ πλοῖον) διὰ νὰ παραστήσουν τὸ σκάφος τῆς ἐκκλησίας ἢ λύρα διὰ νὰ παραστήσουν τὴν πνευματικὴν χαρὰν, τὴν ὁποῖαν αἰσθάνεται κάθε χριστιανός ἢ ἄγκυρα διὰ νὰ παραστήσουν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα των εἰς τὸν Θεόν ὁ ἰχθύς, ὡς ἱερὸν σύμβολον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι τὰ γράμματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται σχηματίζουν τὰ ἀρχικὰ δνόματα αὐτοῦ π. χ. Ι=Ἰησοῦς, Χ=Χριστός, Θ=Θεοῦ, Υ=Υἱός, Σ=Σωτήρ. Τὰ στοιχεῖα Α—Ω δηλαδή ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

Εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀφιερώνομεν καὶ κρεμῶμεν διάφορα χρυσὰ ἢ ἀργυρὰ ἀντικείμενα καὶ κοσμήματα λεγόμενα ἀναθήματα. Διὰ τούτων θέλομεν νὰ δείξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὰ ἀγαθὰ, πού ἐλάβομεν, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἁγίων.

γ) Τὰ ἱερὰ ἄμφια

Ἱερὰ ἄμφια εἶναι τὰ ἱερὰ καὶ λαμπρὰ ἐνδύματα, τὰ ὅποια φοροῦν οἱ κληρικοί ὅταν λειτουργοῦν ἢ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς διαφόρους ἱεράς ἀκολουθίας. Ταῦτα διαφέρουν ἀπὸ τὴν καθημερινὴν στολὴν των, ἢ ὅποια ἀποτελεῖται ἀπὸ ὁμοιόμορφον μαῦρον ἔνδυμα, λεγόμενον ράσον.

Ἀρχαιότερα τὰ ἱερὰ ἄμφια ἦσαν λευκὰ εἰς σημεῖον τῆς καθαρότητος τοῦ βίου των. Ὑστερα ὅμως διεκρίθησαν ἀνάλογα μὲ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῶν κληρικῶν καὶ κάθε ἓνα ὀρίζει τὰ καθήκοντά των.

1. Τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ Διακόνου

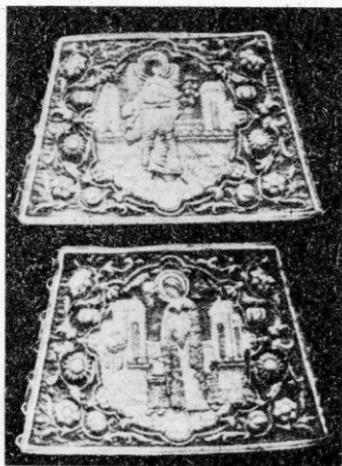
Τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ Διακόνου εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Τὸ στιχάριον. Εἶναι ἓνας λευκὸς χιτῶν ποδῆρης χειρόδετος ὡς τὸ πρῶτον ἄμφιον, τὸ ὅποιον φοροῦν καὶ οἱ πρεσβύτεροι (ἱερεῖς) καὶ οἱ ἐπίσκοποι.

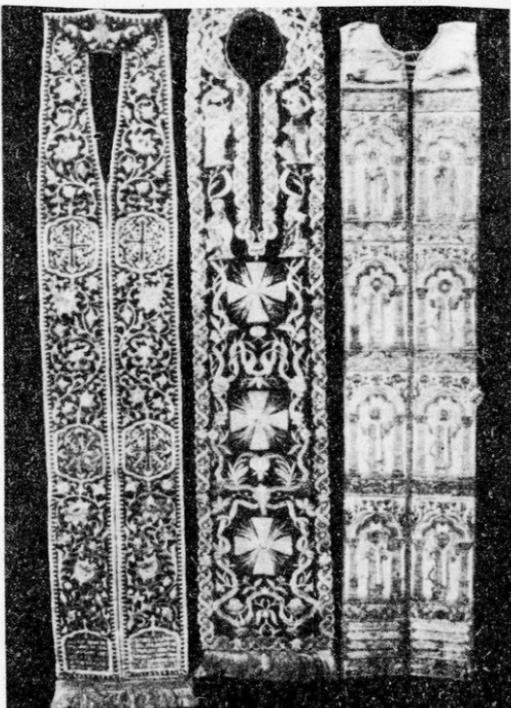
Στολίζεται μὲ στίχους (ποταμοὺς) ἐρυθροῦς, πού εἰκονίζουσι τὸ αἷμα τοῦ χριστοῦ, καὶ δι' αὐτὸ λέγεται στιχάριον. Τὸ ἄμφιον τοῦτο σημαίνει τὴν λαμπρότητα τῶν ἀγγέλων, διότι οἱ λειτουργοὶ ὡς ἄγγελοι ὑπηρετοῦν εἰς τὸν Θεὸν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν.

2) Τὰ ἐπιμάνικα ἢ ἐπιμανίγια. Εἶναι στενά καὶ μικρὰ τεμάχια ὑφάσματος μὲ τὰ ὅποια περιβάλλει τὸ ἄνω μέρος τῶν χειρῶν του. Τὰ ἄμφια αὐτὰ παριστοῦν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν.

3) Τὸ ὄραριον. Τὸ ἄμφιον αὐ-

Χρυσοκέντητα ἐπιμάνικα
τοῦ ἔτους 1599.

Ὁράριον καὶ ἐπιτραχήλια ἀνήκοντα
εἰς Πατριαρχικὰς στολὰς.

τὸ εἶναι μία στενὴ καὶ μακρὰ ταινία, τὴν ὁποῖαν φορεῖ ὁ διάκονος εἰς τὸν ἀριστερὸν ὠμόν του. Καὶ τὸ ἓνα ἄκρον κρέμεται ἔμπρὸς καὶ τὸ ἄλλο ὀπισθεν. Εἰς ὠρισμένην στιγμήν τῆς θείας λειτουργίας τὸ φορεῖ σταυροειδῶς, ὡς θὰ ἴδωμεν.

Τὸ ἄμφιον αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερον διακριτικὸν γνῶρισμα τοῦ βαθμοῦ τοῦ διακόνου, διότι χωρὶς αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς διαφόρους ἱεράς ἀκολουθίας. Ὑπενθυμίζει τὸ ἄμφιον τοῦτο τὰς πτέρυγας τῶν ἀγγέλων.

2. Τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ Πρεσβυτέρου

Ὁ Πρεσβύτερος ἐκτὸς ἀπὸ τὸ στιχάριον καὶ τὰ ἐπιμανίκια, ἔχει καὶ τὰ ἑξῆς ἰδιαίτερα.

1) **Τὸ Ἐπιτραχήλιον ἢ περιτραχήλιον.** Τὸ ἄμφιον αὐτὸ εἶναι τὸ ὄραριον τοῦ διακόνου μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τοῦτο ἐνώνεται πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀφίεται μόνον ἓνα ἄνοιγμα εἰς τὸ ἄνω μέρος. Ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα αὐτὸ τὸ φορεῖ ἐπὶ τοῦ τραχήλου του καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ἐπιτραχήλιον. Τὸ ἐπιτραχήλιον εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἄμφιον τοῦ πρεσβυτέρου, διότι χωρὶς αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ. Τὸ ἴδιον ἄμφιον φορεῖ καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

Σημαίνει τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ποῦ κατέρχεται ἄνωθεν εἰς τοὺς ἱερεῖς.

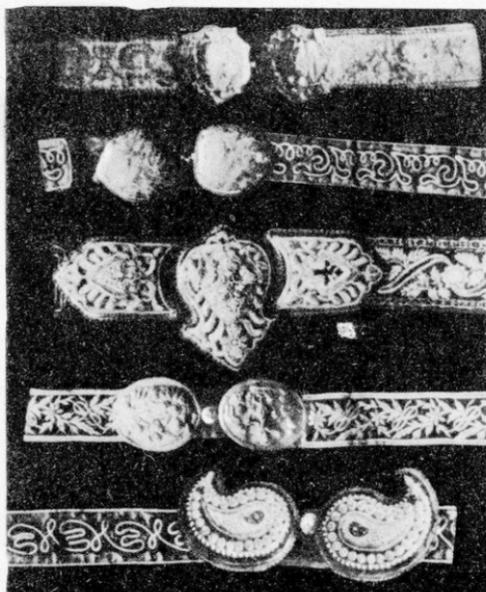
2) **Ἡ Ζώνη ἢ ὁ Ζωστήρ.** Εἶναι μία ζώνη εἰς τὴν μέσην ἐπάνω ἀπὸ

τὸ ἐπιτραχήλιον διὰ νὰ τὸν διευκολύνῃ, ὅταν λειτουργῇ. Ζώνην φορεῖ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος.

Ἡ ζώνη συμβολίζει τὴν ἀγνότητά (καθαρότητα) αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὀφείλουν νὰ τελέσουν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

3) **Τὸ φαλόνιον.** Ὁμοιάζει μὲ ἐπανωφόριον εἰς σχῆμα κώνου (χωνί) καὶ φθάνει ἕως τοὺς πόδας. Ἐχει ἓνα ἄνοιγμα πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ τὸ ὅποσον ὁ ἱερεὺς τὸ φορεῖ. Δὲν ἔχει καθόλου χειρῖδας (μανίκια).

Ἀρχαιότερα τὸ ἐφόρουσαν καὶ οἱ Ἐπίσκοποι καὶ διὰ νὰ διακρίνεται τοῦτο ἀπὸ τὸ φαλόνιον τῶν πρεσβυτέρων ἔφερε

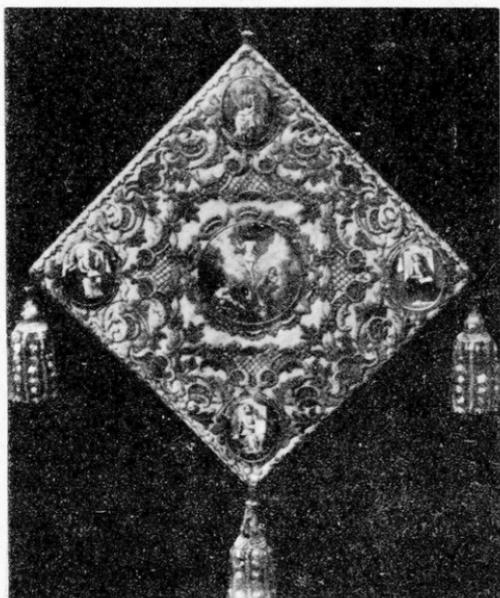
Ζώνη με ἀναγνώστους πύσσας

ώνομάσθη και πολυσταύριον φαιλόδιον. Ἐχει διαφόρους χρωματισμούς ἀναλόγως τῆς σημασίας τῶν ἡμερῶν, πού τὸ ἐνδύεται ὁ πρεσβύτερος. Σημαίνει τὴν ἀγαλλίασιν καὶ τὴν δικαιοσύνην, πού πρέπει νὰ ἔχη ὁ κληρικός.

4) **Τὸ Ἐπιγονάτιον.** Τοῦτο εἶναι ἓνα τετράγωνον ὕφασμα εἰς σχῆμα ρομφαίας καὶ φέρει εἰκόνας τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Σωτῆρος ἢ ἀγγέλων. Κρέματα ἀπὸ τὴν ζώνην καὶ φθάνει μέχρι τοῦ δεξιοῦ γόνατος. Δι' αὐτὸ λέγεται ἐπιγονάτιον.

Κατ' ἀρχὰς ἐφόρουσαν τοῦτο μόνον οἱ Ἐπίσκοποι, ἔπειτα ἐπέτρεψαν νὰ φοροῦν τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἱερεῖς, πού ἔχουν διάφορα ἀξιώματα. Ὅπως δηλαδή οἱ Ἀρχιμανδρίται, οἱ Οἰκονόμοι, οἱ Πρωτοπρεσβύτεροι κλπ.

Τὸ Ἐπιγονάτιον συμβολίζει τὸ λέντιον (πετσέτα) μὲ τὸ ὅποιον ὁ Χριστὸς ἐσφόγγισε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του κατὰ τὸν Μυστικὸν δεῖπνον. Σημαίνει τὴν νίκην τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τοῦ θανάτου μὲ τὴν Ἀνάστασίν του. Ἐπίσης φανερώνει καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν τοῦ λειτουργοῦ.

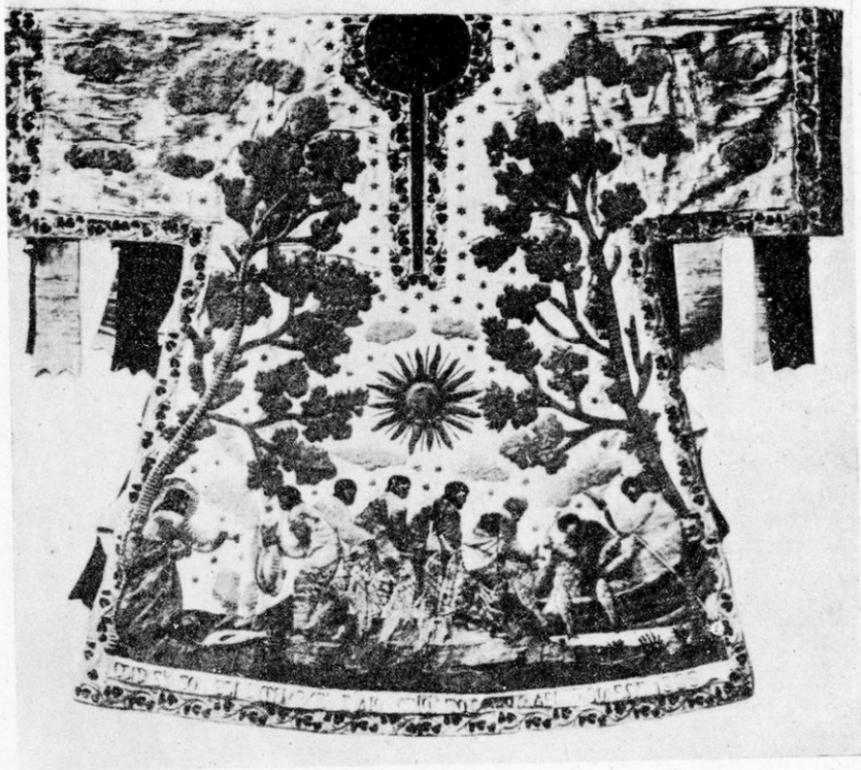
Ἐπιγονάτιον χρυσοκέντητον.

3. Τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ Ἐπισκόπου

Ἡ στολή τοῦ Ἐπισκόπου ἀποτελεῖται ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄμφια τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ἀπὸ τὰ ἑξῆς :

1) **Ὁ Σάκκος.** Εἶναι ἔνδυμα αὐτοκρατορικὸν καὶ σχηματίζεται ἀπὸ δύο μεγάλα φύλλα ἀπὸ πολυτελὲς ὕφασμα, τὰ ὅποια ἐνώνονται μὲ ταινίας ἢ μὲ μικροὺς σφαιρικοὺς κώδωνας. Ἐχει χειρίδας (μανίκια) κοντὰς καὶ πλατείας. Φθάνει ἕως τὰ γόνατα. Παριστᾷ τὸ κόκκινον ἱμάτιον τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὴν Σταύρωσίν του.

2) **Τὸ Ὠμοφόριον.** Ἐπάνω εἰς τὸν Σάκκον φέρει ὁ Ἐπίσκοπος ἓνα ἄμφιον πού ὁμοιάζει μὲ τὸ ὄράριον τοῦ Διακόνου. Εἶναι ὅμως πλατύτερον καὶ κοντότερον ἀπὸ τὸ ὄράριον. Κατασκευάζεται ἀπὸ λαμπρὸν ὕφασμα καὶ στολιζεται μὲ εἰκόνας. Φέρει εἰς τὰ ἄκρα κροσσοῦς. Ὁ Ἐπίσκοπος φέρει αὐτὸ εἰς τοὺς ὤμους του καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ὠμοφόριον. Διακρίνεται ὅμως εἰς μεγάλον καὶ εἰς μικρὸν ὠμοφόριον. Τὸ μεγάλο ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πατριαρχικός σάκκος, έργον του έτους 1810.

φέρει ο Έπίσκοπος από την αρχήν της λειτουργίας μέχρι της αναγνώσεως του Ευαγγελίου. Μέχρι του σημείου αυτού της λειτουργίας ο Έπίσκοπος παρουσιάζεται ως ποιμήν και τύπος του αρχιποιμένου Χριστού. Το μικρόν φέρει κατά την μεγάλην στιγμήν του αγιασμού των τιμών δώρων, ως άπλοους λειτουργός και έκτελεστής αυτού.

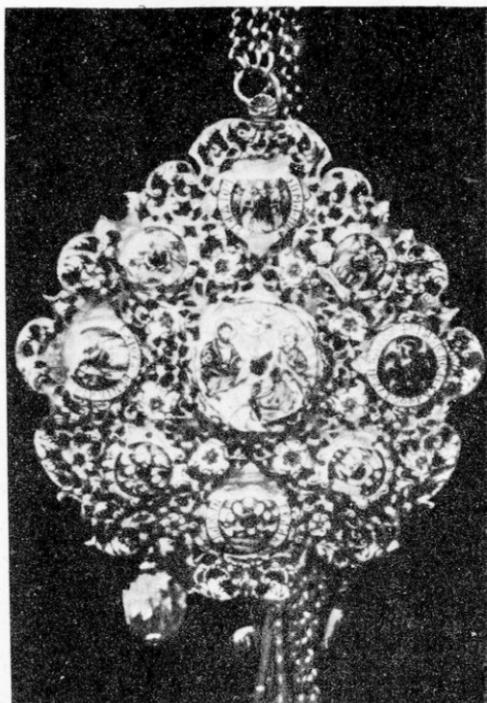
Άρχαιότερα τὸ ὠμοφόριον κατεσκευάζετο ἐξ ἐρέας, δηλ. ἀπὸ μάλινον ὕφασμα. Παρίστανε τὸ χαμένον πρόβατον, (τὸν ἀμαρτωλόν), τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἔλαβεν ἐπάνω εἰς τοὺς ὠμούς του καὶ τὸ ἔσωσε, σύμφωνα μὲ τὴν παραβολήν.

Συμβολίζει λοιπὸν τοῦτο τὴν ἀμαρτωλὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποῖαν ἀνέλαβε νὰ σώσῃ ὁ Σωτὴρ. Δηλ. ὡσάν νὰ τὴν ἐσήκωσε ἐπάνω εἰς τοὺς ὠμούς του, ὅπως ὁ καλὸς ποιμὴν φέρει εἰς τοὺς ὠμούς του τὸ χαμένον πρόβατον.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τίμιος Σταυρός.

Πατριαρχικόν έγκόλιον.

3) **Ο έγκόλιος σταυρός.** Ο Έπίσκοπος φορεῖ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τοῦ σταυρὸν, ὃ ὁποῖος κρέμαται εἰς τὸ στήθος του διὰ νὰ δείξη τὴν αὐταπάρησίν του. Τέτοιον σταυρὸν φέρουν καὶ οἱ Ἀρχιμανδρίται.

4) **Τὸ Έγκόλιον.** Ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ του κρέμαται ἐπίσης καὶ πίπτει εἰς τὸ στήθος του ἓνα μικρὸν εἰκόνημα τοῦ Σωτῆρος ἢ τῆς Θεοτόκου διὰ νὰ δείξη τὴν καθαρὰν καρδίαν του.

5) **Ἡ Μίτρα.** Εἶναι ἓνα πολυτελὲς καὶ χρυσοκέντητον κάλυμμα ὁμοιον μὲ στέμμα, τὸ ὁποῖον φορεῖ εἰς τὰς ἐπίσημους ἡμέρας καὶ ἑορτὰς κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Εἰς τὰς πλευράς του φέρει τὰς εἰκόνας τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν καὶ εἰς τὴν κορυφὴν του σταυρὸν.

Παριστᾶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον τοῦ Χριστοῦ.

6) **Ἡ ποιμαντικὴ ράβδος (πατερίτσα).** Εἶναι μία μεγάλη ράβδος κατασκευασμένη ἀπὸ μέταλλον καὶ λαμπρῶς στολισμένη. Φέρει εἰς τὸ ἐπάνω μέρος δύο ὄφεις καὶ εἰς τὸ μέσον σταυρὸν. Παριστᾶ τὴν ἔξουσίαν τῶν Ἐπισκόπων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

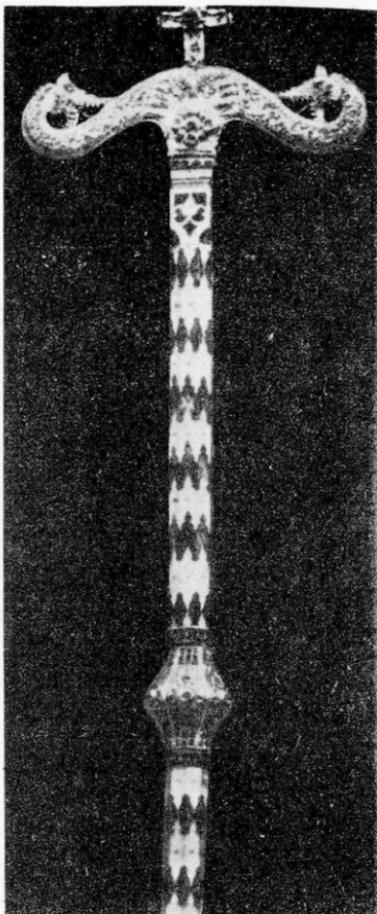
Οἱ δύο ὄφεις παριστοῦν τοὺς ὀρατοὺς καὶ ἀοράτους ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποῖους νικᾷ ὁ σταυρός.

7) **Τὰ Δικηροτρίκηρα.** Τὰ δικηροτρίκηρα εἶναι ἓνα ζευγος κηροπηγίων. Εἰς τὸ ἓνα στηρίζονται δύο κηρία (δίκηρον), εἰς τὸ ἄλλο τρία (τρίκηρον). Τὸ δίκηρον παριστᾷ τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, τὸ τρίκηρον παριστᾷ τὴν ἁγίαν Τριάδα. Μὲ τὰ δικηροτρίκηρα εὐλογεῖ, ὁ Ἐπίσκοπος τὸν λαόν, ὅταν λειτουργῇ.

8) **Ὁ Μανδύας.** Εἶναι ἓνα μεγαλοπρεπὲς καὶ πολυτελέστατον ἄμφιον, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μὲ τὸ φαλόνιον. Δὲν ἔχει χειρῖδας. Περιδένεται εἰς τὸν λαιμὸν καὶ φέρει μεγάλην οὐράν, τὴν ὁποῖαν κρατεῖ ὁ διάκονος. Τὸ ἄμφιον αὐτὸ (εἶδος μπέρτας) φορεῖ ὁ Ἐπίσκοπος εἰς τὰς ἀκολουθίας τῶν ἑσπερινῶν καὶ εἰς ἄλλας τελετάς, ἐκτὸς τῆς λειτουργίας.

9) **Τὸ Ἐπιρριπτάριον ἢ ἐπανωκαλύμμαυχον.** Εἶναι ἓνα κάλυμμα, τὸ ὁποῖον ρίπτεται ἐπάνω εἰς τὸ καλλυμαύχιον καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ἐπανωκαλύμμαυχον. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα τεμάχιον μαύρου ὕφασματος καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς του ἔχει δύο ταινίας ἀπὸ τὸ ἴδιον ὕφασμα. Καὶ τὸ ὀπισθεν μέρος σκεπάζει τὸν αὐχένα, τὰ δὲ πλάγια (αἱ ταινίαι) σκεπάζουν τὰ ὦτα. Παριστᾷ τὴν αὐταπάρνησιν ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια. Τοιοῦτον φέρουν καὶ οἱ ἀρχιμανδρίται.

Μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἀναφέραμεν ὡς ἄμφια, δὲν εἶναι κυρίως ἄμφια, ἀλλὰ **Πατριαρχικὴ εἰκόνα τοῦ ἔτους 1710.** ἀναφέρονται, διότι εἶναι ἀπαραίτητα ἱερὰ ἀντικείμενα μὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζεται ὁ Ἐπίσκοπος, ὅταν λειτουργῇ ἢ λαμβάνῃ μέρος εἰς διαφόρους ἀκολουθίας.

Ἱερὰ ἄμφια τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

Ἐ ρ γ α σ ί α ι

- 1) Τί είναι Λειτουργική;
- 2) Τί είναι ὁ ναός;
- 3) Ποιοί είναι οἱ ρυθμοὶ τῶν ναῶν καὶ διατί ὀνομάζονται ἔτσι;
- 4) Πῶς διακρίνονται οἱ ρυθμοὶ τῶν ναῶν;
- 5) Ποία είναι τὰ μέρη τοῦ ναοῦ;
- 6) Ποία πράγματα εὐρίσκονται εἰς κάθε μέρος τοῦ ναοῦ καὶ τί χρειάζεται καὶ φανερώνει τὸ καθένα;
- 7) Ποία είναι τὰ ἱερὰ σκεύη, τί χρειάζεται τὸ καθένα καὶ τί φανερώνει;
- 8) Ποία είναι τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ διακόνου καὶ τί φανερώνει τὸ καθένα;
- 9) Ποία είναι τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ ἱερέως καὶ τί φανερώνει ἕκαστον;
- 10) Ποία είναι τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ ἐπισκόπου καὶ τί φανερώνει ἕκαστον;
- 11) Ποία είναι τὰ ἱερὰ σύμβολα καὶ τί φανερώνει ἕκαστον;

Πότε λατρεύεται ὁ Θεός

Ἱεροὶ χρόνοι τῆς λατρείας

ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

V α

Κάθε ἱερά στιγμή τῆς ζωῆς μας εἶναι καὶ ὁ κατάλληλος ἱερός χρόνος τῆς λατρείας μας πρὸς τὸν Θεόν.

Κυρίως ὅμως οἱ καταλληλότεροι ἱεροὶ χρόνοι τῆς λατρείας μας εἶναι αἱ διάφοροι εορταί, δηλ. οἱ καθωρισμένοι ἡμέραι λατρείας.

Ἐκ τούτων ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἡμέρας ἀφιερωμένας εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Ἐκ τῆς Κατήχησίν μας ἐμάθομεν ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ὤρισε τὴν ἐβδόμη ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, τὸ Σάββατον, διὰ νὰ τὸν λατρεύουν οἱ ἄνθρωποι. Κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἀναπαυόμεθα ἀπὸ τὰς ἐργασίας μας καὶ ἔχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀφοσιώσωμεν ἀποκλειστικὰ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία μας ὤρισε ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας μὲ πανηγυρικὸν τρόπον τιμῶμεν τὴν μνήμην διαφόρων ἱερῶν συμβάντων ἢ τῶν ἁγίων. Καὶ εἰς τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἀναπαυόμεθα ἀπὸ τὰ ἔργα μας καὶ πηγαίνομεν ὅλοι εἰς τοὺς ναοὺς.

Καὶ πρώτην εορτὴν ὤρισε ἡ Ἐκκλησία μας τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνέστη ὁ Κύριος, καὶ δι' αὐτὸ ὠνομάσθη Κυριακή. Ὑστερα ὤρισε τὰς εορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, μὲ τὰς ὁποίας ἀντικατέστησε τὰς Ἰουδαϊκὰς εορτὰς Πάσχα καὶ Πεντηκοστῆν, τὰς ὁποίας εἶχεν ὀρίσει ὁ Μωϋσῆς.

Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως προσετέθησαν καὶ ἄλλαι εορταὶ εἰς μνήμην καὶ τιμὴν διαφόρων γεγονότων τοῦ βίου τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἔτσι ὅλαι αὐταὶ αἱ εορταὶ ἐχωρίσθησαν καὶ ἐκανονίσθησαν εἰς τρεῖς τάξεις.

Δηλαδή: α) Αἱ εορταὶ διὰ τὴν δοξολογίαν τοῦ Δεσπότη καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ λέγονται Δεσποτικά. β) Αἱ εορταὶ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, καὶ λέγονται Θεομητορικά. γ) Αἱ εορταὶ διὰ τὴν μνήμην τῶν προσώπων ἐκείνων, ποὺ ὑπερήσπισαν τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὸν βίον των, καὶ λέγονται εορταὶ τῶν ἁγίων.

Ἐκτὸς αὐτῶν πάντοτε καὶ ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν ἐτιμῶντο καὶ αἱ δύο ἡμέραι τῆς ἐβδομάδος, ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευή. Ἡ πρώτη διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἄλλη διὰ τὴν Σταύρωσίν του.

ΑΙ Δεσποτικά έορταί

Αί Δεσποτικά έορταί διακρίνονται εις άκινήτους έορτάς και κινητάς. Άκίνητοι λέγονται όσαι έορτάζονται εις ώρισμένην (άκίνητον) ήμερομηνίαν και έχουν ώς κέντρον τήν έορτήν τών Χριστουγέννων. Κινηταί λέγονται όσαι έορτάζονται εις ώρισμένην ήμέραν τής έβδομάδος, αλλά εις διάφορον ήμερομηνίαν. Αί έορταί αύται έχουν ώς κέντρον των τήν έορτήν του Πάσχα, που είναι έορτή κινητή, δηλαδή κανονίζονται ανάλογως τής ήμερομηνίας τής έορτής του Πάσχα. Η έορτή του Πάσχα π. χ. έορτάζεται πάντοτε κατά Κυριακήν, όχι όμως και εις ώρισμένην ήμερομηνίαν.

α) Αί άκίνητοι Δεσποτικά έορταί

1) Τά Χριστούγεννα. Πάντοτε ή έορτή αύτή τής Γεννήσεως του Χριστου έορτάζεται τήν 25 Δεκεμβρίου κάθε χρόνον. Άρχαιότερα δέν έωρτάζετο χωριστά, αλλά μαζί με τήν έορτήν τών Θεοφανείων.

2) Η Περιτομή του Χριστου. Η έορτή τής Περιτομής είναι ή όγδόη ήμέρα από τήν Γέννησιν, που έλαβεν ό Χριστός τό όνομα Ίησους σύμφωνα με τήν συνήθειαν τών Έβραίων. Έορτάζεται τήν πρώτην έκάστου έτους.

3) Η Ύπαπαντή του Χριστου. Με τήν έορτήν αύτήν έορτάζομεν τήν ύπάντησιν του Σωτήρος ύπό του Συμεώνος εις τόν Ναόν. Έορτάζεται τήν 2 Φεβρουαρίου.

4) Τά Έπιφάνεια ή Θεοφάνεια. Κατά τήν 6 Ιανουαρίου έορτάζεται ή Βάπτισις του Χριστου. Λέγεται Έπιφάνεια, διότι τήν ήμέραν αύτήν έπεφάνη με τήν βάπτισίν του ό Χριστός ώς Σωτήρ εις τόν κόσμον. Λέγεται και Θεοφάνεια, διότι και ό Πατήρ του ό Θεός έφάνη κατά τήν στιγμήν τής βαπτίσεως, που έλεγε: «Ουτός έστιν ό υίός μου ό αγαπητός...»

Άρχαιότερα ή έορτή αύτή έωρτάζετο και ώς έορτή του φωτισμού τών κατηχουμένων με τό βάπτισμα, και δι' αυτό λέγεται και έορτή τών Φώτων (τά Φώτα).

5) Η Μεταμόρφωσις του Χριστου. Κατά τήν ήμέραν αύτήν (6 Αύγουστου) έορτάζομεν τήν Μεταμόρφωσιν του Σωτήρος, που έγινε, πρό του σταυρικού του θανάτου, εις τό όρος τής Γαλιλαίας, Θαβώρ. Δι' αυτό ή Έκκλησία μας άρχαιότερα έώρταζε τήν Μεταμόρφωσιν πρό του Πάσχα. Όταν όμως ή Άγία Έλένη έκτισε επάνω εις τό όρος αυτό ναόν τής Μεταμορφώσεως, που τά εγκαινιά του έγιναν εις τας 6 Αύγουστου, ή Έκκλησία μας από τότε ώρισε τήν έορτήν εις αύτήν τήν ήμερομηνίαν.

6) Η έορτή τής ύψώσεως του τιμιου Σταυρου. Εις τας Δεσποτικάς έορτάς αριθμείται και ή έορτή αύτή εις ανάμνησιν του Σταυρου, όπου έκρεμάσθη ό Χριστός.

Έορτάζεται εις τας 14 Σεπτεμβρίου, διότι συμπίπτει με τήν έπομέ-

νην ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, τὸν ὁποῖον ἐκτίσεν ἡ Ἁγία Ἑλένη ἐπάνω εἰς τὸν Γολγοθᾶν.

Ἡ εὐσεβεστάτη Ἑλένη, δταν ἐπῆγεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔκαμε ἀνασκαφὰς καὶ εὗρε τὸν τίμιον Σταυρὸν, εἰς τὰς 6 Μαρτίου. Καὶ τὴν 14 Σεπτεμβρίου ὕψωσεν αὐτὸν με λαμπρὰν πανήγυριν εἰς τὸν ναόν, ποῦ ἔκτισε, πρὸς προσκύνησιν τῶν χριστιανῶν.

β) Αἱ κινηταὶ Δεσποτικαὶ ἑορταὶ

Τὰς κινητὰς Δεσποτικὰς ἑορτὰς διαιροῦμεν εἰς δύο κατηγορίας· α) εἰς τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ β) εἰς τὰς Κυριακὰς μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, ποῦ ἡ τελευταία εἶναι ἡ Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων.

Αἱ κινηταὶ ἑορταὶ καὶ Κυριακαὶ πρὸ τοῦ Πάσχα

1) **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.** Ἡ Κυριακὴ αὕτη ὀνομάζεται τοιουτοτρόπως, διότι εἰς αὐτὴν ἀναγινώσκεται εἰς τὸν ναόν ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου, ποῦ περιγράφει τὴν παραβολὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.

Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι τὸ προοίμιον τοῦ καιροῦ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Καὶ δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας μετὰ τὴν παραβολὴν αὐτὴν μᾶς προειδοποιεῖ ὅτι ἀπὸ σήμερον θὰ ἀρχίσωμεν τὴν νέαν ζωὴν μας μετὰ τὴν ταπεινοφροσύνην, ποῦ ἔδειξεν ὁ Τελώνης.

Ἀπὸ τὴν Κυριακὴν αὕτην ἀνοίγει τὸ Τριῶδιον, δηλαδὴ τὸ λειτουργικὸν βιβλίον, ποῦ περιέχει τὰς ἀκολουθίας ὄλων τῶν ἑορτῶν ἀπὸ τὴν Κυριακὴν αὕτην μέχρι τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.

Τὸ Τριῶδιον εἶναι ἓνα βιβλίον, ποῦ περιέχει τὰς ἀκολουθίας, ποῦ εἴπομεν, εἰς τρεῖς ὠδὰς (ὕμνους) καὶ κάθε μία ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα τροπάρια. Δι' αὐτὸ λέγεται Τριῶδιον. Ἐπειτὰ προσετέθησαν καὶ ἄλλα ὠδαὶ καὶ ἔγιναν ἓν ὄλω ἑνέα.

2) **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου.** Ἡ Ἐκκλησία μας συνιστᾷ εἰς ἡμᾶς ὡς μέσον τῆς σωτηρίας μας τὴν μετάνοιαν, ὅπως ἐσώθη μετὰ αὐτὴν ὁ νεότερος υἱὸς τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀναγινώσκεται εἰς τὴν Κυριακὴν ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου, δι' αὐτὸ λέγεται Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου.

3) **Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἀπόκρεω.** Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα, ποῦ ἐπιτρέπεται νὰ τρώγωμεν κρέας (κρεοφαγία). Διότι καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα, ἀπὸ τὴν Δευτέραν τῶν Ἀπόκρεω μέχρι τῆς ἄλλης Κυριακῆς, ὀφείλομεν νὰ κάμωμεν ἀποχὴν ἀπὸ τὸ κρέας (ἀπόκρεω). Ἐπιτρέπεται μόνον νὰ τρώγωμεν τυρόν, γαλακτερά κλπ. Καὶ δι' αὐτὸ λέγεται ἑβδομάς τῆς τυροφάγου. Ὁ λόγος τῆς διαίτης αὐτῆς δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὸς, ἀλλὰ καὶ ὑγιεινός. Διότι ἔτσι δὲν θὰ μεταβῶμεν ἀπότομα εἰς τὴν νηστείαν τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας.

4) **Ἡ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου.** Εἶναι ἡ Κυριακὴ, ἡ μετὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς Τυροφάγου, καὶ ἀπὸ τὴν Δευτέραν (Καθαρὰν Δευτέραν) μετὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν, δηλ. τὴν ἐπομένην ἡμέραν αὐτῆς, ἀρχίζει ἡ μεγάλη νηστεία τοῦ Πάσχα ἢ Τεσσαρακοστῆ. Ἡ πρώτη ἑβδομάς τῆς Τεσσαρακοστῆς αὐτῆς λέγεται Καθαρὰ Ἐβδομάς. Διότι οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουν μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν νὰ διατηροῦν τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς τῶν ἀπὸ κάθε ἁμαρτιαν.

5) **Αἱ Κυριακαὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.** Τεσσαρακοστὴ εἶναι ἡ μεγάλη νηστεία πρὸ τοῦ Πάσχα ὅπως εἶπαμε πρωτότερα, καὶ διαρκεῖ 50 ἡμέρας, ἀπὸ τὴν Καθαρὰν Δευτέραν ἕως τὸ Μέγα Σάββατον. Ἀκριβῶς εἶναι 48 ἡμέραι, ἀλλὰ προσθέτομεν καὶ τὰς δύο ἡμέρας τῶν ἀπόκρεω, τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν, ποὺ εἶναι ἐπίσης ἡμέραι νηστείας. Λέγεται τεσσαρακοστὴ νηστεία, διότι μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν νηστείαν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἐνήστευσεν εἰς τὴν ἔρημον ἐπὶ 40 ἡμέρας.

Τὴν νηστείαν ὀφείλομεν οἱ Χριστιανοὶ νὰ κάμνωμεν ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀποχὴν μας ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα φαγητὰ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀποχὴν μας ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα. Καὶ τότε προετοιμαζόμεθα, ὅπως πρέπει, διὰ νὰ κοινωνήσωμεν ἐπαξίως.

Αἱ Κυριακαὶ τῶν νηστειῶν

Αἱ Κυριακαὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς εἶναι αἱ ἑξῆς :

1) **Ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.** Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἐορτάζομεν τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων ὑπὸ τῆς βασιλείσης Θεοδώρας κατὰ τὸ ἔτος 842 μ. Χ.

2) **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.** Τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἐορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα μ. Χ. Μᾶς τὸν φέρει ὡς παράδειγμα ἡ Ἐκκλησία μας διὰ νὰ ἐνισχυθῶμεν εἰς τοὺς ἀγῶνάς μας κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς, ὅπως ὁ Γρηγόριος ἠγωνίσθη νικηφόρος ἐναντίον δύο αἰρετικῶν, ποὺ δὲν παρεδέχοντο τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ.

3) **Ἡ Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.** Πάλιν ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τὴν παρηγορίαν μας καὶ διὰ νὰ μᾶς δώσῃ θάρρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας μας, ὥρισε κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν νὰ ἀσπαζώμεθα καὶ νὰ προσκυνῶμεν τὸν Τιμιὸν Σταυρόν.

4) **Ἡ Κυριακὴ Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.** Τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ψάλλεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡ ἀκολουθία ἐνὸς μοναχοῦ, τοῦ Ἰωάννου. Ἦτο μοναχὸς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σινᾶ καὶ ἐγεννήθη τὸ 525 μ. Χ. Ἐγραψεν ἕνα βιβλίον, ποὺ περιέχει εἰς 33 κεφάλαια, ὅσα τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ, ὅλας τὰς ἀρετὰς ἀπὸ τὴν κατωτέραν ὡς τὴν ἀνωτέραν. Εἰς αὐτὴν εὐκόλα κανεὶς ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ, ἂν σιγὰ σιγὰ ἀναβαίη, ὡσὰν εἰς βαθμίδας κλίμακος, ἀπὸ τὴν κατωτέραν ἀρετὴν μέχρι τῆς ἀνωτέρας. Καὶ

τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὀνομάζεται κλίμαξ ἀρετῶν. Δι' αὐτὸ ὀνομάζεται Ἰωάννης τῆς Κλίμακος.

5) **Ἡ Κυριακὴ Μαρίας τῆς Αἴγυπτίας.** Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας μᾶς παρουσιάζει πρὸς μῆμιν τοὺς ἀγῶνας μᾶς ὡς γυναικός, τῆς Μαρίας τῆς Αἴγυπτίας. Ἐζήσε τὸν τέταρτον αἰῶνα. Κατάρθωσε μὲ τὴν μετάνοιάν της νὰ γίνῃ ὡς ἡμεῖς, ἐνῶ ἦτο ἀμαρτωλὴ.

Τὴν Τετάρτην τὸ ἑσπέρας τῆς ἐβδομάδος αὐτῆς ψάλλεται ὁ κατα-
 νυκτικὸς Μέγας Κανὼν τοῦ Ἐπισκόπου Κρήτης Ἀνδρέου, ποὺ ἔζησε τὸ
 713. Ὁ κανὼν αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ 280 περίπου τροπάρια καὶ εἰς
 αὐτὰ ὑμνεῖται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς
 τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς τῆς ἐβδομάδος αὐτῆς ψάλλεται ὁ λαμ-
 πρὸς ὕμνος, ὁ ἀκάθιστος ἢ οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου. Ὁ ὕμνος αὐ-
 τός, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, ἀποτελεῖται
 ἀπὸ 24 τροπάρια, ποὺ λέγονται καὶ χαιρετισμοὶ πρὸς τὴν Θεοτόκον.

6) **Ἡ Κυριακὴ τῶν Βαῖων.** Ἡ Κυριακὴ αὐτὴ ὠρίσθη εἰς ἀνάμνη-
 σιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ποὺ ἔγινε
 τὴν ἐπομένην τοῦ θαύματος τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου.

7) **Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάς.** Ἡ ἑβδομάς αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Δευτέ-
 ραν, τὴν ἐπομένην, μετὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαῖων. Λέγεται μεγάλη ἑβδο-
 μάς, διότι μεγάλα γεγονότα συνέβησαν καὶ μεγάλα ἀγαθὰ ἐδόθησαν εἰς
 ἡμᾶς.

Ταῦτα εἶναι τὰ ἐκούσια καὶ ἅγια Πάθη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Σωτή-
 ρος μας, ὁ ὁποῖος ἐθουσιάσθη διὰ νὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ
 τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Τὰς ἀκολουθίας τῆς Μ. Ἑβδομάδος ἡ Ἐκκλησία μας ἐφρόντισε μὲ
 κάθε σοφίαν νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην σημασίαν των. Δι' αὐτὸ αἱ ἀκολου-
 θία αὐταὶ περιέχουν τοὺς καλυτέρους ὕμνους, τὰ ὠραιότερα τροπάρια
 καὶ τὰ διδασκτικώτερα ἀναγνώσματα.

α) **Ἡ Μεγάλῃ Δευτέρα.** Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ὠρίσθη εἰς ἀνάμνησιν τοῦ
 παγκάλου Ἰωσήφ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰακώβ ποὺ ὄλη ἡ ζωὴ του ὁμοιάζει μὲ
 τὴν ζωὴν τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι δηλ. ὁ τύπος τῶν παθῶν
 τοῦ Σωτήρος.

β) **Ἡ Μεγάλῃ Τρίτη.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀναγινώσκονται αἱ
 παραβολαὶ τῶν δέκα παρθένων, τῶν ταλάντων καὶ τῆς φοβερᾶς κρίσεως
 κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ.

Μὲ τὰς παραβολὰς αὐτὰς παρακινούμεθα νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοι-
 μοι μὲ τὰς ἀρετὰς μας καὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα μας νὰ δώσωμεν λόγον ἐνώ-
 πιον τοῦ κριτοῦ μας Χριστοῦ. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας αὐτῆς ψάλλεται
 καὶ τὸ τροπάριον τῆς Κασσιανῆς.

γ) **Ἡ Μεγάλῃ Τετάρτη.** Ἡ Ἐκκλησία μας ἐνθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν
 γυναικὰ ἐκείνην ποὺ ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ μὲ μύρον (μυρωδι-
 κόν). Ἡ πρᾶξις της αὐτὴ ἐφάνερωνε τὴν προσεχῆ ταφήν του.

Ἐπίσης ἡ Ἐκκλησία μας μὲ κατανυκτικά τροπάρια μᾶς ἐνθυμίζει, ὅτι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Ἰούδας συνεφώνησε νὰ παραδώσῃ τὸν Διδάσκαλόν του ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων. Τὸ ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων ψάλλονται ἕως τὴν ἑσπέραν τῆς Μεγ. Τετάρτης αἱ ἀκολουθίαι τοῦ Νυμφίου, ὁπότε τελεῖται ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων, ὡς θὰ μάθωμεν ἀκολουθῶς. Τὴν ἑσπέραν ὁπότε γίνεται ὁ ὄρθρος τῆς ἐπομένης, ψάλλεται καὶ τὸ κατανυκτικὸν τροπάριον: «Ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός».

δ) **Ἡ Μεγάλη Πέμπτη.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς ἔκαμε τὸν μυστικὸν δείπνον καὶ ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του τὸ τίμιον Σῶμα καὶ Αἷμά του. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν γίνεται μνεΐα καὶ τῆς τελετῆς τοῦ νιπτῆρος, ποῦ ὁ Χριστός, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀρετὴν τῆς ταπεινοφροσύνης, ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του. Σήμερον ἡ τελετὴ αὐτὴ γίνεται εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου ὁ Πατριάρχης νίπτει τοὺς πόδας δώδεκα ἀρχιεραδριτῶν. Ἐπίσης τὸ ἑσπέρας χάριν τῆς εὐκολίας τῶν χριστιανῶν ἀναγινώσκονται τὰ δώδεκα Εὐαγγέλια, ἐνῶ ἡ ἀκολουθία ἀνήκει εἰς τὸν Ὁρθρον τῆς Μ. Παρασκευῆς. Δώδεκα Εὐαγγέλια εἶναι δώδεκα περικοπαὶ ἀπὸ τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς. Αἱ περικοπαὶ αὗται περιέχουν τὴν ἱστορίαν τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι δώδεκα σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα ὥρων τῆς ἀκολουθίας, αἱ ὁποῖαι συμφωνοῦν μὲ τὰς ὥρας τῶν Παθῶν.

ε) **Ἡ Μεγάλη Παρασκευή.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας μὲ συγκινητικὴν ἀκολουθίαν μᾶς ἐνθυμίζει τὴν δίκην, τὴν καταδίκην, τὴν σταύρωσιν, τὸν θάνατον, τὴν ἀποκαθήλωσιν καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Σωτῆρος μας.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἐκφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου καὶ ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιον θρῆνον.

στ) **Τὸ Μέγα Σάββατον.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ἡμέρας αὐτῆς ὠρίσθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν τάφον, τῆς καθόδου αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄδην καὶ τῆς προειδοποιήσεως τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ. Ἡ προειδοποίησις αὕτη εἶναι ἡ πρώτη Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, ποῦ ἐφανέρωθη πρῶτον εἰς τοὺς νεκρούς. Καὶ δι' αὐτὸ ψάλλεται ὁ ὕμνος τῆς παρηγορίας μας, ὅτι καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ζῶντας θὰ ἀναστῆθῃ. Καὶ τὴν στιγμὴν, ποῦ γίνεται ἡ ψαλμωδία τοῦ ὕμνου αὐτοῦ «Ἀνάστα ὁ Θεός, κρίνον τὴν γῆν...» ὁ ἱερεὺς, ἐνδεδυμένος λευκὴν στολὴν, σκορπίζει εἰς τὸν ναὸν δάφνας, ὡς σημεῖα τῆς προειδοποιήσεως τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεως.

1. **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν χαιρετίζομεν μὲ χαρμόσυνα τροπάρια τὴν ἐνδοξὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν λέγομεν καὶ Λαμπρὴν, διότι μὲ λαμπράς ἐκδηλώσεις ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ Χριστιανοὶ τὴν πανηγυρίζομεν μὲ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Τὸ ἑσπέρας τοῦ Πάσχα γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς ἀγάπης, διότι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν οἱ Χριστιανοὶ ἀντήλλασσον ἀσπασμὸν ἀγάπης καὶ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ειρήνης ανάμεταξύ των. Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ λέγεται καὶ δευτέρα ἀνάστασις δι' ὅσους δὲν ἐπῆγαν τὴν νίκτα τῆς ἀναστάσεως εἰς τοὺς ναοὺς. Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν αὐτὴν ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐμφανίζεται εἰς τοὺς μαθητὰς του καὶ τοὺς χαιρετίζει μὲ τὸν χαιρετισμόν: «Εἰρήνη ὑμῖν». Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἀναγινώσκεται εἰς διαφόρους γλώσσας διὰ τὰ μάθη κάθε λαὸς τοῦ κόσμου τὸ κήρυγμα τῆς ἐνδόξου ἀναστάσεως.

2. **Ἡ Διακαινήσιμος ἑβδομάς.** Ἡ ἑβδομάς ὕστερα ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ λέγεται διακαινήσιμος, δηλαδὴ καινούργια. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως ἀρχίζει μίᾳ καινὴ (νέα) πνευματικὴ ζωὴ (ἀνάγννησις).

Αἱ κινηταὶ ἑορταὶ καὶ Κυριακαὶ μετὰ τὸ Πάσχα

1) **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ.** Ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τὴν δυνάμωσιν τὴν πίστιν μας εἰς τὸν Χριστόν, ἑορτάζει τὴν Κυριακὴν αὐτὴν τὴν νέαν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν του εἰς τὸν ἀπόστολον Θωμᾶν.

Ἡ Κυριακὴ αὐτὴ λέγεται καὶ Κυριακὴ τοῦ Ἀντίπασχα, διότι εἰς αὐτὴν γίνεται ἡ ἀπόδοσις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

2) **Ἡ Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων.** Ἡ Κυριακὴ αὐτὴ ὠρίσθη εἰς ἀνάμνησιν καὶ τιμὴν τῶν μυροφόρων γυναικῶν, καὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Νικοδήμου, ποὺ ἐκήδευσαν τὸν Χριστόν.

3) **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου.** Ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τὴν νὰ δεῖξη τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς Ἀναστάσεώς του, μᾶς ἐνθυμίζει τὴν θεραπείαν τοῦ παραλύτου μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς σχετικῆς περικοπῆς ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου.

4) **Ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος.** Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν διὰ τὴν ἐνισχυθῆν ἡ πίστις μας ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον, ποὺ περιγράφει τὸν διάλογον τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Σαμαρείτιδα. Εἰς τὸν διάλογον αὐτὸν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεός.

5) **Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ.** Ἡ πέμπτη Κυριακὴ λέγεται τοῦ Τυφλοῦ, διότι ἀναγινώσκεται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ περικοπὴ τῆς θεραπείας τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ. Ὁ τυφλὸς παραβάλλεται μὲ τὸν τυφλὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἁμαρτίας, τὸν ὅποιον ἀνεγέννησε (ἔδωσε εἰς αὐτὸν τὸ πνευματικὸν φῶς) ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ.

6) **Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου.** Ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει κατὰ τὴν ἡμέραν Πέμπτην τὴν θείαν δόξαν, ποὺ ἔλαβε ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν Ἀνάληψιν αὐτοῦ.

7) **Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πατέρων.** Ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τὴν βελτιώσιν ἀκόμη ἀσφαλέστερον περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἑορτάζει κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν τὴν μνήμην τῶν 318 Θεοφόρων Πατέρων τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Οἱ πατέρες αὐτοὶ μὲ τὴν ἀπόφασίν των ἐπεψηφιοποιήθηκα ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κύρωσαν τὸ ὁμοούσιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα (δηλαδή τὴν θεότητά του) ἐναντίον τοῦ αἵρετικοῦ Ἄρειου.

8) **Ἡ Πεντηκοστή.** Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἐορτάζομεν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ποὺ συνέβη πενήτηκοντα ἡμέρας (Πεντηκοστὴ) ἀπὸ τοῦ Πάσχα. Καὶ μὲ τὴν ἐπιφοίτησιν αὐτὴν ἐφωτίσθησαν καὶ ἴδρυσαν οἱ ἀπόστολοι τὴν πρώτην χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τότε «εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν».

Ἡ Πεντηκοστὴ ἔχει πολὺ σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὸν χριστιανισμόν. Καὶ δι' αὐτὸ ὁ Χρυσόστομος τὴν ὀνομάζει «μητρόπολιν τῶν ἑορτῶν». Εἶναι ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας.

9) **Ἡ Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων.** Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην ὄλων ἐκείνων τῶν ἁγίων, ποὺ ἠγωνίσθησαν καὶ ἑμαρτύρησαν διὰ τὴν ἐξαπλωθῆ ἡ Ἐκκλησία, ποὺ ἰδρύθη τὴν Πεντηκοστὴν. Ἐορτάζει ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία καὶ ὄλους ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι σήμερον, ποὺ ἐδόξασαν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα των.

Α) Θεομητορικὰ ἑορτὰ

Ἡ μητέρα τοῦ Θεοῦ Χριστοῦ (Θεομήτωρ) ἔλαβεν ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀκόμη χριστιανικοὺς χρόνους. Πάντοτε ἐθεωρήθη ὡς ἡ μητέρα τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ τιμιωτάτη ὄλων τῶν ἁγίων.

Δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας ἐτίμησε τὴν μνήμην της μὲ τὰς ἀκολουθούσους ἑορτὰς :

1) **Τὸ Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου.** Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἐορτάζομεν τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία τελεῖται τὰς 8 Σεπτεμβρίου.

2) **Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.** Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ τελεῖται τὰς 21 Νοεμβρίου εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀφιέρσεως (εἰσόδου) τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ναόν, εἰς ἡλικίαν 3 ἐτῶν. Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τῶν 12 ἐτῶν καὶ ἐτρέφετο ὑπὸ τῶν ἀγγέλων.

3) **Ἡ σύλληψις τῆς Θεοπρομήτορος Ἄννης.** Τελεῖται τὴν 9 Δεκεμβρίου εἰς ἐνθύμησιν ὅτι ἡ στείρα Ἄννα, ἃν καὶ γραῖα, ἠξιώθη ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ γείνη μήτηρ τῆς Θεοτόκου.

4) **Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, 25 Μαρτίου, ἐορτάζομεν τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν (Εὐαγγελισμόν) ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ εἰς τὴν παρθένον Μαριάμ περὶ τῆς γεννήσεως ἐξ αὐτῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν συμπίπτει καὶ ὁ ἑορτασμὸς τῆς ἐθνικῆς μας ἑορτῆς, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑψώσεως εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν.

5) **Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.** Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, 15 Αὐγούστου, ἐορτάζομεν τὸν θάνατον (κοίμησιν) τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν μετὰ

στασιν (μετάβασιν) τοῦ ἀχράντου σώματός της εἰς οὐρανοῦς. Ἐπί δεκαπέντε ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς γίνεται νηστεία.

6) Ἡ Σύναξις τῆς Θεοτόκου. Συνάξεις λέγονται αἱ συναθροίσεις τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν ναὸν διὰ νὰ ἑορτάσουν τοὺς ἀγίους ἐκείνους, ποὺ ἔλαβον μέρος εἰς μεγάλας ἑορτάς. Αἱ συνάξεις αὐταὶ ἐγένοντο τὴν ἐπομένην ἡμέραν τῶν μεγάλων αὐτῶν ἑορτῶν. Δι' αὐτὸ ὠρίσθη καὶ ἡ σύναξις τῆς Θεοτόκου τὴν ἐπομένην τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων, δηλαδὴ τὴν 26 Δεκεμβρίου.

ΟΧ

Αἱ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων

Ἄλλοι ἐκείνοι οἱ χριστιανοί, ποὺ ἄφησαν εἰς ἡμᾶς μνήμην αἰωνίαν τῆς ἀρετῆς των καὶ χρησιμεύουν εἰς ἡμᾶς ὡς τὰ ἄριστα παραδείγματα ἀγαθῶν ἔργων, λέγονται ἅγιοι. Εἶναι τὰ ἱερά πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐθαυμάσθησαν ὡς κήρυκες τοῦ θεοῦ λόγου, ἢ ὡς φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ μάρτυρες τῆς ἀληθείας.

Ἄγιοι δὲν ἦσαν μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. Οἱ ἅγιοι θεωροῦνται ὡς πρόσωπα, τὰ ὁποῖα πάντοτε μεσιτεύουν διὰ τοὺς ζῶντας ἀδελφοὺς των χριστιανούς. Διὰ τοῦτο οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ ἔκτισαν πρὸς τιμὴν των ναοὺς. Καὶ ἡ Ἐκκλησία μας ὥρισεν ἡμέρας διὰ νὰ ἑορτάζωμεν τὴν μνήμην των. Ἐορτάζονται οἱ ἅγιοι τὴν ἡμέραν τοῦ μαρτυρίου ἢ τοῦ θανάτου των, ἢ ὁποῖα θεωρεῖται ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεώς των. Διότι μὲ τὸν θάνατον ἔλαβον ἀνωτέραν καὶ καλυτέραν ζωὴν.

Τὰς ἑορτάς τῶν ἁγίων διακρίνομεν εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας τάξεις :

1) Εἰς τὰς ἑορτάς τῶν ἁγίων 12 Ἀποστόλων. Τὴν 30 Ἰουνίου. Ἰδίως τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου κατὰ τὰς 29 Ἰουνίου.

2) Εἰς τὰς ἑορτάς τῶν Μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν των χάριν τῆς Ἐκκλησίας. Πρῶτος εἶναι ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος, ποὺ τιμῶμεν τὴν μνήμην του τὰς 27 Δεκεμβρίου.

Ἐπίσης τιμῶμεν τὰς 26 Ὀκτωβρίου τὸν Μεγαλομάρτυρα καὶ μυροβλήτην Δημήτριον. Τὰς 23 Ἀπριλίου τὸν Μεγαλομάρτυρα καὶ τροπαιοφόρον Γεώργιον. Τὰς 4 Δεκεμβρίου τὴν Πάνσεμνον μεγαλομάρτυρα Βαρβάραν. Τὰς 25 Νοεμβρίου τιμῶμεν τὴν μνήμην τῆς πανσόφου καὶ ἀγίας Μεγαλομάρτυρος Αἰκατερίνης.

Τὸν βίον τῶν ἀνωτέρω ἐμάθομεν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.

3) Εἰς τὰς ἑορτάς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου: Γεννέθλιον, Σύναξιν, Ἀποτομὴν τῆς τιμίας κεφαλῆς του 7 Ἰανουαρίου καὶ 29 Αὐγούστου.

4) Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοπατόρων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης τὴν 9 Σεπτεμβρίου.

5) Εἰς τὰς ἑορτάς τῶν ὁσίων καὶ ἀσκητῶν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀσκητὰς τούτους εἶναι ὁ Μέγας Ἀντώνιος, τοῦ ὁποῖου τὴν μνήμην ἑορτάζομεν τὰς 17 Ἰανουαρίου. Ἄλλος ἀσκητῆς εἶναι ὁ μέγας Εὐθύμιος, ὁ

ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸν τέταρτον μ. Χ. αἰῶνα. Νέος ἀκόμη ἐπεσκέφθη τοὺς ἁγίους Τόπους καὶ ἔγινε μοναχός. Τὴν μνήμην του ἑορτάζομεν τὰς 20 Ἰανουαρίου.

6) Εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν Πατέρων, μεγάλων Ἱεραρχῶν καὶ Διδασκάλων. Ὡς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου τὴν 1 Ἰανουαρίου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὰς 25 Ἰανουαρίου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τὰς 13 Νοεμβρίου.

Τοὺς τρεῖς τούτους Πατέρας ἑορτάζομεν καὶ εἰς μίαν ἑορτὴν μαζί ὡς ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, τὰς 30 Ἰανουαρίου.

Εἰς τὰς ἑορτὰς αὐτὰς ἀνήκει καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου καὶ τοῦ Κυρίλλου, ποὺ ἦσαν Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, καὶ ἡ ὁποία ἑορτάζεται εἰς τὰς 18 Ἰανουαρίου.

7) Εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν θαυματουργῶν ἁγίων καὶ Προστατῶν τῆς Ἐκκλησίας : α) Ὡς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ θαυματουργοῦ, τὰς 6 Δεκεμβρίου.

Ὁ ἅγιος Νικόλαος ἔζησε τὸν τέταρτον αἰῶνα μ. Χ. καὶ ἔκαμε πολλὰ θαύματα. Ἔσωσε πολλοὺς ταξειδιώτας, ποὺ ἐκινδύνευσαν εἰς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ θεωρεῖται ὁ προστάτης τῶν ναυτικῶν, οἱ ὁποῖοι φέρουν καὶ τὴν εἰκόνα του εἰς τὰ πλοῖα των.

β) Ἄλλος θαυματουργός ἅγιος εἶναι ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος (πόλεως τῆς Κύπρου), ποὺ ἑορτάζεται τὰς 12 Δεκεμβρίου.

Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν σύνοδον τῆς Νικαίας καὶ μεθ' αὐτὰ ἐπόλεμησε τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου. Τὸ ἅγιον λείψανόν του εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου πολυάριθμοι προσκυνηταὶ ἀφιερώνουν πολύτιμα ἀφιερώματα διὰ νὰ δεῖξουν τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμὸν των. Τιμᾶται ὡς προστάτης ἅγιος τῆς πόλεως Κερκύρας (πολιούχος).

γ) Ἐπίσης εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ὑπάρχει σήμερον τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ ἁγίου Γερασίμου, ὁ ὁποῖος ἑορτάζεται τὰς 16 Αὐγούστου καὶ τὰς 20 Ὀκτωβρίου.

Ὁ ἅγιος Γεράσιμος ἐγεννήθη εἰς τὰ Τρίκαλα τῆς Κορινθίας κατὰ τὸ ἔτος 1509. Ἔγινε κατ' ἀρχὰς μοναχός εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος καὶ ἔπειτα ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθη διάφορα μέρη καὶ ἐκήρυττε καὶ τελευταῖα ἦλθε εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἐμόνασε εἰς τὸ μοναστήριον εἰς τὴν θέσιν Ὀμαλά. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἔγιναν πολλὰ θαύματα καὶ δι' αὐτὸ ἀνεκηρύχθη ἅγιος.

δ) Εἰς τὴν Ζάκυνθον εὑρίσκεται τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ὁ ὁποῖος ἑορτάζεται τὰς 17 Δεκεμβρίου καὶ τὰς 24 Αὐγούστου.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον κατὰ τὸ ἔτος 1547. Ἔγινεν ἐπίσκοπος Αἰγίνης, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τὸ σῶμά του μετεφέρθη εἰς μίαν μονὴν τῶν Στροφάδων. Ἀπ' ἐκεῖ τὸ ἅγιον λείψανόν του μετεφέρθη εἰς τὴν Ζάκυνθον, ποὺ εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ζαψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κύνθου, πού ἐκτίσθη εἰς τὸ ὄνομά του. Τιμᾶται καὶ ὁ ἅγιος οὗτος ὡς προστάτης Ζακύνθου.

8) **Τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, 21 Μαΐου.**

9) **Εἰς τὰς ἐορτὰς τῶν Προφητῶν.** Ὡς τοῦ προφήτου Ἥλλια τοῦ Θεοσβίτη, τὰς 20 Ἰουλίου. Τοῦ προφήτου Ἰερεμίου τὴν 1 Μαΐου.

10) **Εἰς τὰς ἐορτὰς τοπικῶν ἁγίων καὶ τῶν νεομαρτύρων.** Ὡς τοῦ νεομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε΄ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τὰς 10 Ἀπριλίου. Τὰ ὄσα του μετεφέρθησαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ 1871. Καὶ ἡ λάρναξ τοῦ λειψάνου του ἐτοποθετήθη εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως ἐμάθαμε καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν.

Οἱ τοπικοὶ ἅγιοι εἶναι καὶ οἱ πολιοῦχοι τῶν τόπων, ὅπου ἐζησαν ἢ ἀπέθαναν καὶ ἐτάφησαν· ὅπως π. χ. τοῦ ἁγίου Σπυριδῶνος, τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ζακύνθου καὶ τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου Ἀθηνῶν, τοῦ ἁγίου Γερασίμου, τοῦ ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης κλπ.

11) **Εἰς ἐορτὰς πρὸς τιμὴν τῶν Ἐπουρανίων Δυνάμεων.** Ἡ Σύναξις τῶν Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ ὄλων τῶν ἐπουρανίων Ἀσωμάτων Δυνάμεων εἰς τὰς 8 Νοεμβρίου κλπ.

Ἐ ρ γ α σ ί α ι

- 1) Τί εἶναι αἱ ἐορταί ;
- 2) Ποῖαι εἶναι αἱ δεσποτικαὶ ἐορταί ;
- 3) Ποῖαι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀκίνητοι καὶ πότε ἐορτάζονται ;
- 4) Ποῖαι εἶναι κινηταὶ καὶ διατί λέγονται κινηταί ;
- 5) Ποῖαι εἶναι αἱ θεομητορικαὶ καὶ πότε ἐορτάζονται ;
- 6) Ποῖαι εἶναι αἱ ἐορταὶ τῶν διαφόρων Ἁγίων καὶ πότε ἐορτάζονται ;
- 7) Διηγηθῆτε ὅ,τι γνωρίζετε διὰ τοὺς διαφόρους ἁγίους.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Πῶς λατρεύεται ὁ Θεός Ἱεροὶ τρόποι τῆς λατρείας

1. Αἱ Ἱεραὶ ἀκολουθίαι

Ἱεραὶ ἀκολουθίαι εἶναι αἱ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας μας, αἱ ὁποῖαι γίνονται μὲ ὠρισμένους τρόπους εἰς ὠρισμένας ἱεράς περιστάσεις. Ὁρίσθη δὲ ἡ Ἐκκλησία τοὺς ὠρισμένους αὐτοὺς τρόπους τῆς λατρείας, δηλ. τὰς ἀκολουθίας χάριν τῆς τάξεως, ὥστε νὰ γνωρίζῃ κάθε χριστιανὸς πότε καὶ πῶς νὰ προσφέρῃ τὰς δεήσεις του.

Ἄλλαι ἀπὸ τὰς ἱεράς ἀκολουθίας λέγονται τακτικαὶ καὶ ἄλλαι ἑκτακτοὶ. Τακτικαὶ εἶναι ἐκεῖναι ποὺ γίνονται τακτικὰ εἰς τοὺς ναοὺς, ἑκτακτοὶ λέγονται ἐκεῖναι ποὺ γίνονται, ὅταν παρουσιασθῇ καμμία ἑκτακτος ἀνάγκη τῶν Χριστιανῶν.

Α Αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι

Αἱ τακτικαὶ ἀκολουθίαι εἶναι πέντε : 1) Ὁ Ἑσπερινός, 2) Τὸ Ἀπόδειπνον, 3) Αἱ Ὁραὶ, 4) Τὸ Μεσονυκτικὸν καὶ 5) Ὁ Ὁρθρος.

Εἰς τὰς τακτικὰς ἀκολουθίας ἀνήκει καὶ ἡ θεία λειτουργία. Διότι τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι τὸ κέντρον μὲ τὸ ὁποῖον ἔχουν σχέσιν ὅλαι σχεδὸν αἱ Ἱεραὶ ἀκολουθίαι.

1) Ὁ Ἑσπερινός. Ἡ ἱερά αὕτη ἀκολουθία γίνεται εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὸ ἑσπέρας καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ἑσπερινός. Μὲ τὴν ἱεράν αὕτην ἀκολουθίαν ὁ χριστιανὸς εὐγνωμονεῖ τὸν Θεόν, διότι διεφύλαξεν αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀπὸ κάθε κακόν. Ἐπίσης μὲ αὕτην τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν διαφυλάξῃ καὶ κατὰ τὴν νύκτα.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ εἶναι ἄλλη διὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος καὶ ἄλλη διὰ τὰς ἑορτάς.

2) Τὸ Ἀπόδειπνον. Ἡ ἱερά αὕτη ἀκολουθία γίνεται μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον δι' αὐτὸ λέγεται ἀπόδειπνον. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἀποδείπνου εἶναι νὰ μᾶς προετοιμάσῃ τώρα, ποὺ θὰ κομηθῶμεν, νὰ περάσωμεν τὴν νύκτα μὲ σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ὑγείαν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ἀπόδειπνον αὐτὸ ἔχομεν καὶ τὸ ἀπόδειπνον, ποὺ τελεῖται τὸ ἑσπέρας εἰς τοὺς ναοὺς κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστήν. Τὸ ἀπόδειπνον αὐτὸ λέγεται Μέγα, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσοτέρας δεήσεις, εὐχάς, ψαλμοὺς, τροπάρια κλπ.

3) Αἱ Ὁραὶ. Αἱ Ὁραὶ εἶναι καὶ αὐταὶ Ἱεραὶ ἀκολουθίαι, τὰς ὁποῖας

ἔψαλλον οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας. Ἐνεθυμοῦντο μὲ αὐτάς ὠρισμένα θεῖα συμβάντα, ποῦ συνέβησαν κατὰ τὰς ὥρας αὐτάς.

Ἡ ἀκολουθία τῶν Ὁρῶν ψάλλεται καὶ σήμερον εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ μοναστήρια.

Αἱ ἀκολουθίαι αὐταὶ εἶναι αἱ ἐξῆς τέσσαρες :

α) **Ἡ πρώτη ὥρα.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ὥρας αὐτῆς ψάλλεται τὰς 6 τὸ πρωτὶ διὰ τὴν δοξολογήσωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, ποῦ ὁ Θεὸς στέλλει τὸ φῶς του μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ἐπίσης κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἐνθυμούμεθα τὸ θεῖον συμβάν, ποῦ λίαν πρωτὶ παρεδόθη ὁ Χριστὸς εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Πιλάτου.

β) **Ἡ τρίτη ὥρα.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ὥρας αὐτῆς ψάλλεται τὰς ἐννέα τὸ πρωτὶ, διότι τὴν ὥραν αὐτὴν ἀπεφάσισεν ὁ Πιλάτος τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ διότι τὴν ὥραν αὐτὴν ἐγένεν ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς.

γ) **Ἡ ἕκτη ὥρα.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ὥρας αὐτῆς πρέπει νὰ ψάλλεται τὰς 12 τὴν μεσημβρίαν, ἀλλὰ ψάλλεται μαζὶ μὲ τὴν τρίτην ὥραν προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ θεία λειτουργία. Καὶ δι' αὐτὸ λέγεται τριθέκτη. Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ὥραν, ποῦ ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη,

δ) **Ἡ ἐνάτη ὥρα.** Ἡ ἀκολουθία τῆς ὥρας αὐτῆς ψάλλεται τὴν 3 μ. μεσημβρ. διότι κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν συνέβη ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Κυρίου. Αἱ ὥραι ἀριθμοῦνται σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν τῶν Ἑβραίων, οἱ ὅποιοι ὑπελόγιζον τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὰς ἕξ τὸ πρωτὶ καὶ τὴν ἔλεγαν πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας.

Δηλαδὴ πρώτη ὥρα εἶναι ἡ ἕκτη πρωϊνὴ, ἡ τρίτη ἡορῆ ἡ ἐνάτη π. μ. ἕκτη ἡ δωδεκάτη μεσημβρινὴ καὶ ἐνάτη ἡ τρίτη μ. μ.

4) **Τὸ Μεσονυκτικόν.** Ἡ ἐρὰ αὐτὴ ἀκολουθία ψάλλεται εἰς τὸ μέσον τῆς νυκτός, κατὰ τὰς 3 τῆς νυκτός (μεσονυκτικόν), διὰ τὴν εὐχαριστήσωμεν καὶ δοξολογήσωμεν τὸν Θεόν, διότι ἀγρυπνεῖ χάριν τῆς σωτηρίας ἡμῶν.

Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὸν ναὸν μαζὶ μὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου.

5) **Ὁ Ὁρθρος.** Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ ψάλλεται κατὰ τὸν Ὁρθρον, δηλαδὴ κατὰ τὰ χαράγματα. Τὴν στιγμὴν, ποῦ ψάλλεται ἡ ἀκολουθία αὐτὴ, ὁ ἱερεὺς προετοιμάζεται διὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν καὶ τελεῖ τὴν ἀκολουθίαν τῆς προσκομιδῆς, ὅπως θὰ ἴδωμεν παρακάτω.

Μὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν, διότι μᾶς διεφύλαξε κατὰ τὴν νύκτα καὶ τώρα μᾶς χαρίζει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

2. Ἡ Θεία Λειτουργία

Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι ἡ σπουδαιότερα τακτικὴ ἱερὰ ἀκολουθία, μὲ τὴν ὁποίαν τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Τὸ μυστήριον

ριον τουτο ητο η βασις της θεας λατρείας από των αποστολικών χρόνων. Εις την λατρείαν αυτήν με τον χρόνον προσετέθησαν διάφοροι ύμνοι· δεήσεις, ψαλμοί, άναγνώσματα από την Π. και Κ. Διαθήκην, τό θεϊον κήρυγμα κλπ. Και τοιουτοτρόπως έσχηματίσθησαν διάφοροι τύποι λατρείας του Θεου. Και οι τύποι αυτοί λέγονται Λειτουργίαι. Κάθε Έκκλησία τότε είχε και ιδιαίτερον τρόπον με τον όποιον έκαμνε την άκολουθίαν αυτήν της θεας Λειτουργίας. Εις δλας όμως της Έκκλησίας βάσις ητο η αυτή, δηλ. τό μυστήριον της θεας Εύχαριστίας.

Από δλους όμως τούς τύπους της θεας λειτουργίας η Έκκλησία μας διετήρησε τέσσαρας, αι όποίαι είναι και αι κυριώτεραι. Δηλαδή τας λειτουργίας 1) του Ίακώβου, του άδελφοθέου, 2) του μεγάλου Βασιλείου, 3) του Ίωάννου του Χρυσσοστόμου και 4) την Λειτουργίαν των προηγιασμένων Δώρων (προηγιασμένην).

1) **Η Λειτουργία του Ίακώβου του άδελφοθέου.** Η λειτουργία αυτή είναι άρχαιοτάτη, την όποιαν συνέγραψεν ο άπόστολος Ίάκωβος ο άδελφόθεος, και η όποία είναι πολύ μακρά. Διά τουτο μόνον έκτάκτως τελείται, και μάλιστα τας 23 Οκτωβρίου, δε έορτάζεται η μνήμη του.

2) **Η Λειτουργία του Μεγ. Βασιλείου.** Οι Χριστιανοί πολλάκις έστενωχωρούντο διά τό μήκος (μάκρος) της λειτουργίας του Ίακώβου. Διότι παρέμενον πολλάς ώρας εις την έκκλησίαν, έως θτου τελειώση. Διά τουτο ο Μέγ. Βασίλειος έσυντόμεισεν αυτήν.

Η Λειτουργία του Μεγ. Βασιλείου τελείται δέκα φορές τό έτος. Δηλαδή τας πέντε Κυριακάς της Μεγ. Τεσσαρακοστής (έκτός της Κυριακής των Βαΐων), τας παραμονάς των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων, την Μεγ. Πέμπτην, τό Μέγα Σάββατον και την 1ην Ίανουαρίου που έορτάζεται η μνήμη του.

3) **Η Λειτουργία του Ίωάννου του Χρυσσοστόμου.** Ο Χρυσσοστόμος έσυντόμεισεν άκόμη περισσότερον την λειτουργίαν του Μεγ. Βασιλείου.

Η λειτουργία του Χρυσσοστόμου τελείται σήμεραν εις δλην την όρθόδοξον έκκλησίαν εις δλας τας ήμέρας του έτους, έκτός από εκείνας, που τελείται η λειτουργία του Μεγ. Βασιλείου και η λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων.

4) **Η Λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων.** Είναι πολύ άρχαία η λειτουργία αυτή και τελείται ιδίως κατά τας πενθίμους ήμέρας της Μεγ. Τεσσαρακοστής, την Τετάρτην και Παρασκευήν. Καθώς και την Μεγ. Δευτέρα, την Μεγ. Τρίτην και Μεγ. Τετάρτην, που δέν επιτρέπεται νά γίνη χαρούμενη άκολουθία, ως είναι η λειτουργία του Χρυσσοστόμου, διότι αι ήμέραι αυται είναι πένθιμοι.

Λέγεται λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων, διότι τα Δώρα εις την λειτουργίαν αυτήν, δηλαδή ο άρτος και ο οίνος, είναι ήγιασμένα από την λειτουργίαν της προηγουμένης Κυριακής.

3. Λειτουργικά βιβλία

Λειτουργικά βιβλία είναι εκείνα που χρησιμεύουν δια την τέλεσιν τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων ἀκολουθιῶν.

Τὰ κυριώτερα ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) **Τὸ Εὐαγγέλιον.** Περιέχει περικοπὰς ἀπὸ τὰ 4 Εὐαγγέλια ποὺ ἀναγινώσκονται εἰς κάθε ἑορτὴν καὶ εἰς κάθε ἄλλην ἱερὴν ἀκολουθίαν.

2) **Ὁ Ἀπόστολος.** Περιέχει ὁμοίως ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων καὶ Πράξεις αὐτῶν.

3) **Τὰ Μηναῖα.** Δώδεκα βιβλία ποὺ περιέχουν τὰς ἀκολουθίας, ἕνα διὰ κάθε μῆνα, καὶ περιέχουν τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν.

4) **Τὸ Τριῶδιον.** Περιέχει τὰς ἀσματικὰς ἀκολουθίας τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Τελῶνου καὶ Φαρισαίου μέχρι τοῦ Μεγ. Σαββάτου.

5) **Τὸ Πεντηκοστάριον.** Τὸ βιβλίον αὐτὸ περιέχει τὰς ἀσματικὰς ἀκολουθίας τῶν κινητῶν ἑορτῶν, ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων Πάντων.

6) **Ἡ Ὀκτώηχος.** Περιέχει τοὺς ὀκτῶ ἤχους σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ψάλλονται αἱ ὀκτῶ ἀναστάσιμοι ἀκολουθίαι τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου τῶν Κυριακῶν ἐκάστης ἑβδομάδος.

7) **Ἡ Παρακλητικὴ.** Τὸ βιβλίον αὐτὸ περιέχει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω τῆς ὀκτώηχου καὶ διαφόρους παρακλητικούς κανόνας πρὸς τὸν Δεσπότην Χριστόν, τὴν Θεοτόκον, Ἀποστόλους κλπ.

8) **Τὸ Εὐχολόγιον.** Περιέχει τὴν ἀκολουθίαν τῶν λειτουργιῶν, τῶν Μυστηρίων καὶ τῶν τελετῶν ὡς καὶ διαφόρους εὐχάς.

9) **Τὸ Ὁρολόγιον.** Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῶν διαφόρων ὥρων τῆς ἡμέρας, δηλ. τοῦ μεσονυκτικοῦ ὄρθρου, ὥρων ἑσπερινοῦ καὶ ἀποδείπνου. Ἐπίσης τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου καὶ τὰ ἀπολυτικά καὶ κοντάκια τῶν διαφόρων ἑορτῶν ἐκάστου μηνός.

10) **Τὸ Τυπικόν.** Ἐχει ὁδηγίας τοῦ πῶς πρέπει νὰ τελοῦνται αἱ ἱερὰ ἀκολουθίαι καὶ αἱ ἑορταὶ τοῦ Τριῶδιου καὶ Πεντηκοσταρίου. Ἐχει καὶ διατάξεις τῶν χειροτονιῶν, τῶν νεκρωσίμων ἀκολουθιῶν καὶ πίνακας τοῦ ἑορτοδρομίου.

11) **Τὸ Ψαλτήριον.** Περιέχει τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, τοὺς ὁποίους συχνὰ μεταχειρίζεται ἡ Ἐκκλησία μας.

4. Ἐρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας(*)

Ἐνῶ ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὄρθρου, ὁ ἱερεὺς ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ προετοιμάζει τὰ τίμια Δῶρα, δηλ. τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμα διὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν. Ἡ προετοιμασία αὐτῆ τῶν τιμίων

(*) Ἐδῶ θὰ μάθωμεν τὸν τρόπον ποὺ γίνεται (ἐρμηνεία) ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου. ἔπειδὴ αὐτὴ συνήθως τελεῖται.

Δώρων λέγεται προσκομιδή, διότι γίνεται ἐπὶ τοῦ παρατραπεζίου, τὸ ὁποῖον λέγεται Πρόθεις ἢ Προσκομιδή.

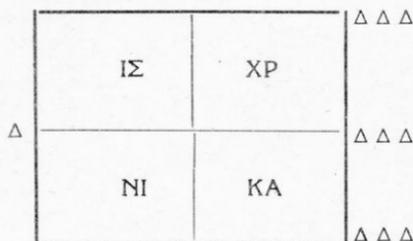
5. Ἡ Προσκομιδὴ ἢ Προσφορὰ *rau*

Ἡ ἀκολουθία τῆς προσκομιδῆς γίνεται ὡς ἑξῆς:

Εἰς τὴν Πρόθεις ἔχουν προσκομισθῆ (μεταφερθῆ) τὰ δῶρα, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. Ὁ ἄρτος (ἢ προσφορὰ - τὸ πρόσφορο) φέρει εἰς τὴν ἄνω πλευρὰν καὶ εἰς τὸ μέσον μίαν σφραγίδα. Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, ὑπάρχει τετράγωνον, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν Χριστὸν καὶ χωρίζεται εἰς τέσσαρα μικρότερα τετράγωνα. Εἰς κάθε ἓνα εἶναι χαραγμένα τὰ διπλᾶ γράμματα ΙΣ. ΧΣ. ΝΙ. ΚΑ, ἀνὰ ἓνα εἰς κάθε τετράγωνον. Ταῦτα σημαίνουν ΙΣ = Ἰησοῦς, ΧΡ = Χριστός, ΝΙ, ΚΑ = νικᾶ.

Ἀριστερὰ τοῦ μεγάλου τετραγώνου εἶναι ἓνα τρίγωνον, τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὴν Θεοτόκον. Καὶ δεξιὰ εἶναι ἑννέα τρίγωνα, ποὺ παριστοῦν: 1) τοὺς Ταξιάρχας καὶ Ἀγγέλους, 2) τὸν Πρόδρομον καὶ τοὺς Προφῆτας, 3) τοὺς Ἀποστόλους, 4) τοὺς Διδασκάλους καὶ Ἱεράρχας, 5) τοὺς Μάρτυρας, 6) τοὺς Ἀσκητὰς, 7) τοὺς Ἀναργύρους, 8) τοὺς Ἁγίους Θεοπάτορας καὶ 9) τὸν Ἅγιον, τοῦ ὁποῖου γίνεται ἡ Θεοῦ Λειτουργία.

Ἴδου καὶ τὸ σχῆμα:

Ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τότε τὸν ἄρτον καὶ τὸν σφραγίζει σταυροειδῶς μετὰ τὴν λόγχην εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Ἀμέσως κατόπιν ἀποκόπτει τὸ τετράγωνον τοῦ ἄρτου καὶ τὸ τοποθετεῖ ἐπάνω εἰς τὸν Δίσκον.

Ἡ πράξις αὐτὴ παριστᾷ τὸν Χριστὸν, ποὺ ὀδηγεῖται ὡς ἄμνος διὰ νὰ σφαγῇ. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ μερὶς αὐτῆ λέγεται Ἄμνος (δηλαδὴ ὁ ἄκακος ἄμνος, ὁ Σωτὴρ, ὀδηγεῖται νὰ θυσιασθῇ χάριν τῆς σωτηρίας ἡμῶν). Ὑστερα διαιρεῖ τὸν ἄμνον σταυροειδῶς καὶ λέγει:

«Θύεται ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου...» Καὶ ἀμέσως κεντᾷ μετὰ τὴν λόγχην τὸ μέρος τοῦ ἄμνου, ὅπου εἶναι γραμμένον ΝΙ διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ, ὅτι ἓνας ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἐκέντησε τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς αἷμα καὶ ὕδωρ, διὰ τοῦτο τὴν στιγμήν αὐτὴν χύνει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον οἶνον καὶ ὕδωρ.

Ἀμέσως κατόπιν ἀποκόπτει ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἢ ἄλλην προσφορὰν τὴν μερίδα πρὸς τὰ ἀριστερὰ, ποὺ παριστᾷ τὴν Θεοτόκον. Καὶ τὴν τοποθετεῖ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ἄμνου εἰς τὸν Δίσκον διὰ νὰ δείξῃ τὴν πρώτην τιμὴν, ποὺ ἔχει ἡ μητέρα τοῦ Κυρίου. Ἐπειτα ἀποκόπτει ἄλλα τὰ ἑννέα τρίγωνα καὶ τὰ θέτει εἰς τὸν ἅγιον Δίσκον. Ὑστερον κάτω ἀπὸ τὰς μερίδας αὐτὰς

θέτει ὁ ἱερεὺς μερίδας ἐκ τοῦ ἄρτου, ὑπὲρ ζώντων καὶ νεκρῶν, χάριν τῶν ὀποίων τελεῖται ἡ θεία λειτουργία.

Μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν ἐννέα μερίδων ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται τὴν μεσιτείαν ὄλων τούτων ὑπὲρ ἡμῶν.

Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς τοποθετεῖ τὸν ἀστερίσκον ἐπάνω εἰς τὸν Δίσκον καὶ σκεπάζει μὲ ἓνα ἱερὸν κάλυμμα. Ἐπίσης σκεπάζει μὲ ἄλλο κάλυμμα καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ ἔπειτα σκεπάζει καὶ τὰ δύο μαζί (Δίσκον καὶ Ποτήριον) μὲ τὸν Ἄερα.

Τελευταίον δέεται νὰ εὐλογηθῇ ἡ προετοιμασία αὐτῆ τῶν τιμίων Δώρων καὶ νὰ γίνῃ ἡ σωτηρία μας μὲ τὴν μεσιτείαν τῆς Θεοτόκου καὶ ὄλων τῶν ἁγίων.

Μὲ τὴν δέησιν αὐτὴν τελειώνει ἡ ἀκολουθία τῆς Προσκομιδῆς. Καὶ ὁ ἱερεὺς ἀρχίζει τὴν κυρίως λειτουργίαν, ἡ ὁποία διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. α) Εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν Κατηχομένων καὶ β) Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Πιστῶν. Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Κατηχομένων παρίσταντο καὶ οἱ διδασκόμενοι τὴν Κατήχησιν, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον ἀκόμη βαπτισθῆ.

Κατὰ δὲ τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν, δηλ. τῶν βαπτισθέντων, καὶ ὄλιγον προτοῦ ἀρχίσῃ, οἱ κατηχούμενοι διετάσσοντο νὰ φύγουν, διότι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, εἰς τὸ ὅποιον μόνον οἱ πιστοὶ ἐπετρέπετο νὰ παρευρίσκωνται.

Σήμερον βέβαια δὲν ὑπάρχει ἡ διάκρισις εἰς κατηχομένους καὶ πιστούς, διότι ὅλοι βαπτίζονται νῆπια. Ἐξακολουθεῖ ὅμως ἡ διαίρεσις τῆς λειτουργίας εἰς τὰ δύο αὐτὰ μέρη, διότι συνδέεται μὲ τὰς παλαιὰς ἱεράς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν μεταβάλλεται. Εἶναι ὅμως ἡ λειτουργία τῶν Κατηχομένων χρήσιμος καὶ διὰ τοὺς πιστούς, διότι τὸ μέρος τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὸ Βάπτισμα αὐτοῦ ἕως τὰ Πάθη του.

Α'. Μέρος τῆς Θείας Λειτουργίας

1. Ἡ Λειτουργία τῶν Κατηχομένων

Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς θείας λειτουργίας ἀποτελεῖται: 1) ἀπὸ τὸ Προόμιον, 2) ἀπὸ τὴν Μικρὰν Εἴσοδον, 3) ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ 4) ἀπὸ τὰς δεήσεις ὑπὲρ τῶν κατηχομένων.

1) **Τὸ Προόμιον.** Ἡ θεία λειτουργία ἀρχίζει μὲ τὴν ἐκφώνησιν ὑπὸ τοῦ διακόνου τῶν λέξεων: «Εὐλόγησον Δέσποτα» καὶ μὲ τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἱερέως: «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων». Ὁ δὲ χορὸς τῶν ψαλτῶν, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει τὸν λαὸν ἀπαντᾷ «ἀμήν», δηλ. εἶθε, διότι ἀρχαιότερα ὁ λαὸς ἀπαντοῦσε.

Μετὰ τοῦτο ὁ διάκονος, ὁ ὁποῖος στέκεται ἐκτός τοῦ ἱεροῦ ἔμπρὸς εἰς τὴν ὥραιαν πύλην, ἀπαγγέλλει τὴν μεγάλην συναπτὴν δέησιν, δηλαδή

μίαν σειράν δεήσεων ήνωμένων. Λέγεται και Ειρηνικά, διότι ή δέησις αυτή αρχίζει με τας λέξεις «έν ειρήνη τοῦ Κυρίου δεηθώμεν κλπ.». Με τας δεήσεις αυτές παρακαλούμεν τόν Κύριον διά τήν ειρήνην ὄλου τοῦ κόσμου, διά τήν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας, διά τήν εὐφορίαν τῶν καρπῶν τῆς γῆς κλπ.

Εἰς τας δεήσεις αυτές ἀπαντᾷ ὁ χορός «Κύριε ἐλέησον» κλπ.

Μετά τήν μεγάλην συναπτήν ψάλλονται τά τυπικά ἀντίφωνα, δηλαδή "Ὕμνοι ποῦ ψάλλονται ἀπό τόν δεξιόν και ἀριστερόν ψάλτην ἀντιφώνως, δηλ. διαδοχικῶς ὅπως π.χ. τό «Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι, ἀλληλουΐα,» και «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ σῶσον ἡμᾶς». Καί ἔπειτα ψάλλεται ἕνας ἀρχαιότατος ὕμνος, ποίημα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ποῦ ἀρχίζει «Ὁ μονογενῆς Υἱός και Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων...»

Τελευταῖα ψάλλονται οἱ μακαρισμοί με διάφορα ἄλλα τροπάρια, κατάλληλα εἰς τήν ἑορτήν τῆς ἡμέρας, ἕνα δέ ἀπό αυτά εἶναι τό ἀπολυτικιον τῆς ἡμέρας. Ἐπειτα ἀπό κάθε ἀντίφωνον ὁ διάκονος λέγει τήν μικράν συναπτήν, δηλ. ὀλίγας δεήσεις, ποῦ ἀρχίζουν : «ἔτι και ἔτι έν ειρήνη τοῦ Κυρίου δεηθώμεν». Καί μετά τας δεήσεις ταύτας εἰσέρχεται ὁ διάκονος εἰς τό ἱερόν.

2) Ἡ Μικρά Εἴσοδος ἢ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐνῶ ψάλλεται τό ἀπολυτικιον, ἐξέρχονται ὁ ἱερεὺς και ὁ διάκονος ἀπό τήν ἀριστεράν θύραν τοῦ ἱεροῦ εἰς τόν κυρίως ναόν. Ὁ διάκονος κρατεῖ τό Εὐαγγέλιον και προηγείται τοῦ Εὐαγγελίου μία λαμπάς ἀναμμένη. Ἡ λαμπάς αὐτή παριστᾷ τό φῶς τοῦ κηρύγματος, καθῶς και τόν Πρόδρομον, ὁ ὁποῖος προετοίμασε τήν ὁδόν τοῦ Κυρίου.

Στέκονται τότε εἰς τό μέσον τοῦ ναοῦ ἔμπρός εἰς τήν ὠραίαν πύλην και ὁ διάκονος κρατεῖ ὑψωμένον και με εὐλάβειαν τό ἱερόν Εὐαγγέλιον και ἐκφωνεῖ «Σοφία, Ὁρθοί κλπ.». Ἡ ἐκφώνησις αὐτή σημαίνει ὄλοι μας τῶρα, ἄς ὑποδεχθώμεν ὀρθοί, δηλαδή με εὐλαβικήν στάσιν τόν ἐρχόμενον Χριστόν. Διότι μετ' ὀλίγον πρόκειται νά ἀκούσωμεν τόν λόγον του, δηλαδή τήν σοφίαν του, ποῦ γράφεται μέσα εἰς τό ἱερόν Εὐαγγέλιον.

Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς και ὁ διάκονος εἰσέρχονται εἰς τό ἱερόν διά τῆς ὠραίας πύλης και ψάλλουν : «Δεῦτε προσκυνήσωμεν και προσπέσωμεν Χριστῷ· σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν ψάλλοντάς σοι· Ἀλληλουΐα» (*). Ἀφοῦ τελειώσῃ ὁ ὕμνος οὗτος ψάλλεται ὁ τρισάγιος ὕμνος

(*) Ὁ ὕμνος αὐτός λέγεται εἰσοδιακός διότι ψάλλεται κατά τήν εἴσοδον.

Εἰς τήν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἀντι τοῦ ὕμνου αὐτοῦ ψάλλεται : «Ἐκ γαστροῦ πρό Ἐωσφόρου ἐγέννησά σε· ὤμοσε Κύριος, και οὐ μεταμεληθήσεται. Σὺ ἱερεὺς εἰς τόν αἰῶνα, κατά τήν τάξιν Μελχισεδέκ».

Εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια ψάλλεται : «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος έν ὀνόματι Κυρίου· Θεός Κύριος και ἐπέφανεν ἡμῖν».

Εἰς τόν Εὐαγγελισμόν : «Εὐαγγελίσεθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τό σωτήριο τοῦ

καὶ ὅταν οἱ ψάλλται διὰ τρίτην φοράν ψάλλουν τὸ «ἅγιος ὁ Θεός...» ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ «Δύναμις». Καὶ οἱ ψάλλται τότε ψάλλουν τὸ «ἅγιος ὁ Θεός...» μὲ δυνατωτέραν φωνὴν καὶ βραδέως.

Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν μετὰ τὸν τρισάγιον ψάλλει τὸν πολυχρόνιον ὕμνον ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας.

Εἰς τὴν Δεσποτικὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἀντὶ τοῦ τρισαγίου ψάλλεται ὁ ὕμνος : «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε, ἀλληλουΐα».

Ὁ αὐτὸς ὕμνος ψάλλεται καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἴδιος ὕμνος ψάλλεται καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων.

Τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς θείας λειτουργίας λέγεται Εἴσοδος, διότι παλαιότερα ἐγένετο ἡ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ ἱερὸν ἀπὸ τὸ σκευοφυλάκιον. Τοῦτο, ὅπως εἶδομεν προηγουμένως, ἦτο ἐκτὸς τοῦ ναοῦ εἰς ἄλλο διαμέρισμα. Δι' αὐτὸ ἡ Μικρὰ Εἴσοδος λέγεται καὶ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου.

3) Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Μετὰ τὴν ψαλμωδίαν τοῦ τρισαγίου ὕμνου καὶ τοῦ πολυχρονισμού ὁ διάκονος ἐμπροσθὲς εἰς τὰς ἀγίας θύρας λέγει : «Προσχωμεν, Σοφία, Πρόσχωμεν». Ὁ διάκονος δηλ. καλεῖ τοὺς χριστιανούς μὲ τὰς λέξεις αὐτάς νὰ προσέξουν, διότι θὰ ἀναγνωσθῇ τώρα ἡ περικοπὴ ἐκ τοῦ Ἀποστόλου ἢ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, τὴν ὁποῖαν ἀναγινώσκει συνήθως ὁ ψάλτης. Ἡ ἀνάγνωσις αὐτὴ φανεράναι ὅτι οἱ Ἀπόστολοι πρῶτον, μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ἐπῆγαν εἰς τὰ ἔθνη διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμού. Ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ ἀνάγνωσις ψάλλεται ἄργα τὸ «ἀλληλουΐα», τρεῖς φοράς πού σημαίνει «αἰνεῖτε τὸν Θεόν».

Ἐπειτα ὁ διάκονος σκορπίζει μὲ τὸ θυμίαμα τὴν εὐωδίαν τῶν χαρισμάτων τοῦ ἀγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναγνωσθῇ τώρα ἀπὸ τὸν διάκονον. Καὶ πράγματι ὁ ἱερεὺς μᾶς προσκαλεῖ νὰ προσέξωμεν μὲ τοὺς λόγους «Σοφία ὀρθοί, ἀκούσωμεν τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου. Εἰρήνη πᾶσι». Ὁ δὲ χορὸς ἀπαντᾷ «καὶ τῷ πνεύματί σου», δηλαδή καὶ εἰς τὸ πνεῦμά σου, καὶ εἰς σέ, ἅς βασιλεύῃ Εἰρήνη. Ὁ διάκονος τότε ἀναβαίνει εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ διαβάζει τὸ Εὐαγγέλιον. Ὅλοι τότε σγκώνονται ὄρθιοι.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, γίνεται τὸ θεῖον κήρυγμα, διότι εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τῆς θείας λειτουργίας.

Θεοῦ ἡμῶν».

Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βατῶν : «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος κλπ.».

Εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα : «Ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν, Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ».

Εἰς τὴν Ἀνάληψιν : «Ἀνέβη ὁ Θεός ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος».

Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν : «Θαβῶρ καὶ Ἑρμῶν ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται».

Εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Θεοτόκου : «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς».

4) Αί δεήσεις ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων. Ὁ Διάκονος μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἔρχεται πρὸ τῆς ὥραίας Πύλης· ἀποδίδει τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν ἱερέα· καὶ σταθεὶς ἐκεῖ πρὸ τῆς ὥραίας Πύλης ἀρχίζει τὴν ἐκτενῆ δέησιν. Εἰς αὐτὴν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, δέεται ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων καὶ προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ δεηθοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ τοὺς Κατηχουμένους, διότι καὶ αὐτοὶ θὰ βαπτισθοῦν. Ἐπειτα παραγγέλλει εἰς τοὺς Κατηχουμένους νὰ κλίνουν τὴν κεφαλὴν. Διότι ὁ ἱερεὺς δέεται ὑπὲρ αὐτῶν μυστικῶς, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ τέλος τῆς εὐχῆς λέγει μεγαλοφώνως : «Ἴνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν».

Τώρα πλησιάσει ἡ ὥρα, ποῦ θὰ ἀρχίσῃ τὸ ἱερώτερον μέρος τῆς θείας Λειτουργίας. Θὰ γίνῃ ἡ μετουσίωσις, δηλ. ὁ ἁγιασμός τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς οὐσίας αὐτοῦ εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ Κατηχούμενοι δὲν ἐθεωροῦντο ἄξιοι νὰ παρευρίσκωνται κατὰ τὴν ἱερωτάτην αὐτὴν στιγμήν, διὰ τοῦτο ὁ διάκονος παραγγέλλει εἰς αὐτοὺς νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν ναὸν μετὰ τοὺς λόγους : «Ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. Οἱ κατηχούμενοι προέλθετε· ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε· μὴ τις τῶν Κατηχουμένων. Ὅσοι Πιστοί». Δηλ. οἱ κατηχούμενοι ἐξέλθετε. Κανένας νὰ μὴ παραμείνῃ εἰς τὸν Ναὸν Μόνον νὰ μείνουν ὅσοι εἶναι Πιστοί. Καὶ πραγματικὰ οἱ κατηχούμενοι ἐξήρχοντο. Μόλις ἔφευγον οἱ κατηχούμενοι, οἱ θυρωροὶ (πυλωροὶ) ἔτρεχαν καὶ ἔκλειαν τὰς θύρας τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ νάρθηκος διὰ νὰ μὴ εἰσέλθουν πάλιν. Σήμερον κλείεται μόνον ἡ ὥραία Πύλη.

Τὴν ἰδίαν στιγμήν ὁ ἱερεὺς ἐξαπλώνει ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν τὸ ἀντιμήνσιον διὰ νὰ τελέσῃ ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον μυστήριον.

Β'. Μέρος τῆς θείας Λειτουργίας

1) Ἡ Λειτουργία τῶν Πιστῶν. Τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ ἐξοχώτερον τῆς θείας λειτουργίας, διότι εἰς αὐτὸ θὰ γίνῃ ὁ ἁγιασμός τῶν Τιμίων Δώρων (ἡ μετουσίωσις) μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος

Τὸ μέρος αὐτὸ συνηθίζεται νὰ λέγεται καὶ λειτουργία τῶν πιστῶν. Διότι μόνον οἱ Πιστοὶ (οἱ βαπτισμένοι) ἐπιτρέπεται νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὸν ναὸν. Δι' αὐτὸ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι σήμερον ἡμεῖς οἱ βαπτισμένοι χριστιανοί, οἱ πιστοί, νὰ μὴ φεύγωμεν ἀπὸ τὸν ναὸν κατὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτὴν στιγμήν. Εἶναι προτιμότερον νὰ πηγαίνωμεν ἀργότερα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, παρά νὰ φεύγωμεν συνήθως μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἐπιπλήττει σφοδρῶς ἐκείνους ποῦ φεύγουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν προτοῦ νὰ τελειώσῃ ἡ Θεία Λειτουργία : «Τί κάνεις, ἄνθρωπε ; λέγει. Ἐνῶ εἶναι παρῶν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἄγγελοι, καὶ ἔχεις ἐμπρὸς σου τὴν ἱερὰν αὐτὴν Τράπεζαν, καὶ ἐνῶ οἱ ἀδελφοὶ σου λειτουργοῦνται ἀκόμη, σὺ φεύγεις ;... Ἐδῶ ὅπου τελοῦνται τὰ φρικτὰ μυστή-

ρια τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ ἱερά τελετή, ἀφήνεις εἰς τὴν μέσσην δλα καὶ φεύγεις ; Πῶς ἔμπορεῖ νὰ συγχωρηθῇ αὐτό ; "Ὅσοι φεύγουν πρὸ τῆς θείας Εὐχαριστίας, μιμοῦνται τὸν Ἰούδαν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην νύκτα ἔφυγεν ἀπὸ τὸν μυστικὸν Δεῖπνον προτοῦ τελειώση, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔτρωγον ἀκόμη».

Τὸ μέρος τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐξῆς τρία σημεῖα τῆς θείας λειτουργίας μέχρι τέλους : 1) τὴν Μεγάλην Εἴσοδον καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, 2) τὸν Ἁγιασμὸν τῶν Τιμίων Δώρων, καὶ 3) τὴν Θείαν Κοινωνίαν (Μετάληψιν) καὶ ἀπόλυσιν.

2) Ἡ Μεγάλη Εἴσοδος καὶ ἡ ὁμολογία τῆς Πίστεως. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Κατηχομένων ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ : «Ὅσοι Πιστοί», ὅπως εἴπομεν προηγουμένως. Δηλαδή μέινετε ὅσοι εἴσθε πιστοί. Διότι μόνον αὐτοὶ ὡς βαπτισμένοι ἦσαν ἄξιοι νὰ ἴδουν τὴν θυσίαν τοῦ Μυστηρίου. Ἀμέσως ἔπειτα γίνεται ἡ θριαμβευτικὴ μεταφορὰ τῶν τιμίων Δώρων ἀπὸ τὴν Προσκομιδὴν διὰ μέσου τοῦ κυρίως ναοῦ εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν. Καὶ ἡ μεταφορὰ αὕτη λέγεται μεγάλη Εἴσοδος διὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν μικρὰν Εἴσοδον, πού ἐμάθαμεν πρωτύτερα. Καὶ διότι ἡ Εἴσοδος αὕτη εἶναι ἡ μεγαλοπρεπεστέρα.

Γίνεται ὡς ἐξῆς : Ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει μυστικῶς μίαν εὐχὴν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Μὲ τὴν εὐχὴν αὕτην εὐχεται ὑπὲρ τῶν πιστῶν διὰ νὰ γίνῃ ἡ θυσία των δεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸν ἄξιον ὁ Θεὸς νὰ τελῆσθ τὸ Μυστήριον.

Ἐπειτα ἀπὸ δευτέραν μυστικὴν εὐχὴν συμπληρώνει τὴν δέησιν, τὴν ὁποῖαν ἀπαγγέλλει ὁ διάκονος. Καὶ δοξολογεῖ τὴν ἁγίαν Τριάδα μὲ τὴν ἐξῆς ἐκφώνησιν : «Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Ἡ ἐκφώνησις αὕτη πού εἶναι τὸ τέλος τῆς εὐχῆς, καὶ τὴν ὁποῖαν λέγει μεγαλοφώνως, σημαίνει : παρακαλοῦμεν αὐτά, ὥστε προφυλαττόμενοι ἀπὸ τὴν δυνάμιν σου (κράτος σου) δοξάζωμεν κλπ.

Καὶ μετὰ τοῦτο οἱ ψάλται ψάλλουν τὸν Χερουβικὸν ὕμνον. Μὲ τὸν ὕμνον αὐτὸν παρακινούμεθα νὰ καθαρῶμεν τὴν σκέψιν μας ἀπὸ κάθε φροντίδα τοῦ κόσμου. Διὰ νὰ ὑποδεχθῶμεν ἔτοι τὸν Βασιλέα τῆς δόξης, πού θὰ παρουσιασθῇ μετ' ὀλίγον μὲ τὴν μεγάλην Εἴσοδον. Καὶ θὰ τὸν περιστοιχίζουσαν ὁράτως τὰ ἀγγελικὰ τάγματα. Ὁ ὕμνος αὐτὸς λέγεται Χερουβικὸς, διότι ἀρχίζει μὲ τὰς λέξεις : «Οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς ἐκονίζοντες...»

Ἰδοὺ ὁ ὕμνος : «Οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες, καὶ τῆ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλούϊα».

Ἐνῶ ψάλλεται ὁ Χερουβικὸς ὕμνος, ἀνοίγονται αἱ πύλαι τοῦ ἱεροῦ. Ὁ ἱερεὺς θυμᾶ. Ἐπειτα προσπίπτει ἐμπροσθεν τῆς Ἁγ. Τραπέζης καὶ εὐ-

χεται μυστικῶς νά τόν κάμῃ ἄξιον νά τελέσῃ τὸ μυστήριον. Στέκεται κατόπιν εἰς τὴν Ὁραίαν Πύλην καί, ἐνῶ θυμιᾷ, λέγει μυστικῶς τὸ 50ὸν ψαλμὸν τῆς μετανοίας.

Ἐπανερχεται εἰς τὸ ἱερόν βῆμα μετὰ τοῦτο. Ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος προσκυνοῦν τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Ἀσπάζονται τὸ ἅγιον ἀντιμήνσιον. Κλίνουν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ πορεύονται μὲ κάθε εὐλάβειαν πρὸς τὴν Ἁγίαν Πρόθεσιν. Ἀσπάζονται ἐκεῖ τὰ ἅγια καὶ δοξολογοῦν τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ὁ ἱερεὺς τότε τοποθετεῖ μὲ κάθε προσοχὴν καὶ εὐλάβειαν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους τοῦ διακόνου τὸν Ἄερα καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ τὸν ἅγιον Δίσκον, ὅπου εἶναι ὁ ἄμνός καὶ αἱ μερίδες. Ὁ ἱερεὺς κρατεῖ τὸ ἅγιον Ποτήριον.

Ἐξέρχονται τότε ἀπὸ τὴν βορεινὴν θύραν μὲ κάθε ἱερὰν ἐπισημότητα. Ἐνῶ ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει τὸ σημεῖον τοῦ Χερουβικοῦ: «Ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι».

Στέκονται εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ: «Πάντων ἡμῶν μνησθεὶ Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Ὁ δὲ ἱερεὺς μνημονεῖ τὸν βασιλέα, τὸ παλάτιον καὶ τὸν στρατὸν καὶ ὄλους τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστιανοὺς. Ὅλοι οἱ πιστοὶ ὀφείλουσιν τότε νά κλίνουν τὴν κεφαλὴν μὲ βαθυτάτην εὐλάβειαν. Ὁφείλουσιν νά λέγουν μυστικῶς τοὺς λόγους τοῦ ληστοῦ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ: «Μνησθετὶ μου Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου».

Τὴν ἱερὰν αὐτὴν στιγμήν τῆς Μεγάλῃς Εἰσόδου οἱ λειτουργοὶ εἶναι ὡσάν ὁ Ἰωσήφ καὶ ὁ Νικόδημος, πού ἐκθήδευσαν τὸ Σῶμα τοῦ Σωτήρος.

Ὁ ἄηρ εἰς τοὺς ὤμους τοῦ Διακόνου παριστᾷ τὴν σινδόνα μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ Ἰωσήφ ἐτύλιξε τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειτα εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερόν καὶ τοποθετοῦν τὸν ἅγιον Δίσκον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Καὶ ὁ ἱερεὺς καλύπτει αὐτὰ μὲ τὸν ἄερα. Αἱ θύραι τοῦ ἱεροῦ τότε κλείονται.

Ἡ εἴσοδος αὐτὴ παριστᾷ ὅτι ὁ Χριστὸς προσέρχεται εἰς τὸν στυρικὸν θάνατον καὶ τὸν ἐνταφιασμόν.

Μετὰ τὴν εἴσοδον ὁ διάκονος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἱερόν εἰς τὸν Σολεάν καὶ ἐκφωνεῖ μίαν αἴτησιν διὰ τὰ δῶρα, διὰ τὰς ψυχὰς μας καὶ τελευταῖα λέγει: «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν». Κατὰ τὴν στιγμήν αὐτὴν οἱ χριστιανοὶ παλαιότερα διὰ νά δείξουν, ὅτι ἀγαποῦν ἀλλήλους, ἠσπάζοντο ἀναμεταξύ των. Δι' αὐτὸ οἱ λειτουργοὶ ἱερεῖς ἀσπάζονται ἀναμεταξύ των σήμερον ἐμπρὸς εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν.

Ἀμέσως μετὰ τὸ φιλῆμα τῆς ἀγάπης ὁ ψάλτης ψάλλει: «Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον», δηλαδὴ ὁμολογοῦμεν τὸν πίστιν μας εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

Ἀμέσως ὁ ἱερεὺς τότε ἀποκαλύπτει (ξεσκεπάζει) τὰ ἅγια δῶρα, ἐνῶ ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ «Τὰς θύρας τὰς θύρας· ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν». Δηλαδὴ ὁ διάκονος εἰδοποιεῖ τοὺς θυρωροὺς νά προσέχουν τὰς θύρας τοῦ ναοῦ, διὰ νά μὴ εἰσέλθῃ κανεὶς ἄπιστος ἢ κατηχούμενος τὴν στιγμήν αὐτὴν,

πού θα γίνη ἡ μεγάλη θυσία, ὁ Ἅγιασμός. Μὲ τὸ παράγγελμα «ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν» προτρέπονται οἱ πιστοὶ νὰ προσέξουν μὲ φόβον Θεοῦ εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως (το Πιστεύω).

Καὶ πραγματικὰ ἀμέσως τώρα ἀνοίγεται ἡ ὥραία Πύλη καὶ ἀπαγγέλλεται τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, πού εἶναι ὁμολογία τῆς πίστεώς μας. Καὶ συμπληρώνει τὴν πρώτην ὁμολογίαν: «Πατέρα, Υἱόν..» Δι' αὐτὸ τὸ σημεῖον τοῦτο λέγεται ὁμολογία τῆς πίστεως:

Τὴν στιγμήν, πού γίνεται ἡ ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου, ὁ ἱερεὺς κινεῖ ἄνω τῶν τιμῶν Δώρων τὸν Ἄερα διὰ νὰ προφυλάξῃ αὐτὰ ἀπὸ κάθε ἔντομον ἢ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀπίστων. Παριστᾷ ὅμως ἡ κίνησις αὐτὴ καὶ τὴν πνοὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού μετ' ὀλίγον θὰ ἀγιάσῃ τὰ Δῶρα.

Ὅταν ἐκεῖνος πού ἀπαγγέλλει τὸ Σύμβολον, φθάσῃ εἰς τὸ «καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ...» ὁ ἱερεὺς καταβιβάζει τὸν Ἄερα καὶ τὸν διπλώνει. Καὶ ἔτσι συμβολίζει τὴν ἀποκύλισιν τοῦ λίθου ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

3) Ὁ ἁγιασμός τῶν τιμῶν Δώρων. Τώρα ἀρχίζει τὸ σπουδαιότατον καὶ ἱερωτάτον μέρος τῆς θείας λειτουργίας, δηλαδὴ ὁ ἁγιασμός τῶν τιμῶν Δώρων. Καὶ πρέπει νὰ προσφέρωμεν τὴν θυσίαν μας (ἀναφορὰν μας) καὶ νὰ σταθῶμεν μὲ φόβον καὶ νὰ ἔχωμεν σκέψεις εἰρηνικάς. Διὰ τοῦτο ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ: «Στῶμεν καλῶς! Στῶμεν μετὰ φόβου: Πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν Ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν».

Ὁ ἱερεὺς μετὰ τοὺς λόγους τούτους τοῦ διακόνου ἀπαγγέλλει μυστικῶς μίαν εὐχὴν, τὴν ὁποίαν πολλακίς διακόπτει καὶ τὰς διακοπὰς τῆς συνεχείας, τὰς λέγει μεγαλοφώνως. Αἱ διακοπαὶ αὐταὶ γίνονται διὰ νὰ προετοιμάζεται ὁ λαός, διότι πρόκειται νὰ γίνη ἡ τέλεισις τοῦ ἱερωτέρου μέρους τῆς θυσίας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ λαός εἰς τὰς διακοπὰς αὐτάς, πού εἶναι προτρέπτικαί, ἀπαντᾷ διὰ τοῦ ψάλτου ὅτι ἀκούει καὶ ἀποδέχεται τὰ παραγγέλματα τοῦ ἱερέως. Καὶ ἔτσι γίνεται ἕνας διάλογος μετὰ τοῦ ἱερέως καὶ λαοῦ, ὁ ὁποῖος βεβαιώνει ὅτι πάντοτε ἔχει τὰς καρδίας του εἰς τὸν Κύριον καὶ ὅτι εἶναι ἄξιον καὶ δίκαιον νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Κύριον.

Εἰς ἄλλην διακοπὴν ὁ ἱερεὺς ἀναφωνεῖ: «Λάβετε, φάγετε, τοῦτο μὲν ἔστι τὸ Σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον, (κοιπτόμενον) εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» καὶ: «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἔστι τὸ αἷμα μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν», πού εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον. Καὶ μετὰ ταῦτα συνεχίζει τὴν μυστικὴν εὐχὴν του καὶ δέεται νὰ κατέλθῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὰ Δῶρα, διὰ νὰ τὰ μεταβάλῃ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος καὶ ἔπειτα νὰ τὰ προσφέρῃ ὡς θυσίαν ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Ὁ λαός τότε διὰ τοῦ ψάλτου ψάλλει: «Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθ' ἄρα Σου ὁ Θεὸς ἡμῶν».

Καὶ τὴν στιγμήν, πού λέγει ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν εὐχὴν του: «Καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου» «τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ, τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου» κλπ., ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετουσιοῦν-Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ται εις τὸ σῶμα καὶ εις τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν συνεπληρῶθη τελειῶς ὁ ἁγιασμός τῶν τιμῶν δώρων.

Τότε ὁ ἱερεὺς μνημονεύει, ὅπως εἶδαμεν, μὲ μίαν εὐχὴν τοῦ δλους, ζῶντας καὶ νεκρούς, τοὺς ἁγίους καὶ ἐξαιρέτως τὴν Θεοτόκον. Ἐνῶ δὲ ἐκφωνεῖ τὸ «ἐξαιρέτως» τῆς εὐχῆς, ὁ ψάλτης μακαρίζει τὴν Θεοτόκον μὲ τὸν ἀκόλουθον ὕμνον: «Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβίμ, καὶ ἔνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον σὲ μεγαλύνομεν».

Ἐπειτα ὁ διάκονος ἐξέρχεται καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν δι' ὄλους τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Παρακαλεῖ ἐπίσης τὸν Θεὸν καὶ δι' ὄλους ἐκεῖνους, πού ἔχει καθένas εἰς τὴν σκέψιν τοῦ (δηλ. τοὺς γονεῖς του, τοὺς συγγενεῖς, διδασκάλους του κλπ.).

Καὶ ἡμεῖς τότε ἀπαγγέλλομεν διὰ μέσου τοῦ ψάλτου τὴν Κυριακὴν προσευχὴν, πού εἶναι ἡ προετοιμασία μας διὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν.

Ὁ ἱερεὺς τότε ὑψώνει τὸν ἡγιασμένον ἄρτον καὶ ἐκφωνεῖ: «Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις», δηλ. τὰ ἅγια Δῶρα μεταδίδονται μόνον εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ἀξίους. Ὁ λαὸς τότε, ὁ ὁποῖος ἀναγνωρίζει ὅτι κανένας δὲν εἶναι ἄξιος διὰ τέτοιαν Μετάληψιν ἀπαντᾷ διὰ τοῦ ψάλτου: «Εἶς ἅγιος, εἶς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, ἀμήν».

Ὁ διάκονος ἐτοιμάζεται τώρα νὰ εἰσέλθῃ διὰ νὰ κοινωνήσῃ καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν λειτουργὸν ἱερέα. Καὶ διὰ τοῦτο δένει τὸ ὠράριόν του σταυροειδῶς διὰ νὰ εὐκολύνεται τὴν στιγμὴν αὐτὴν, τὴν ἱερωτάτην τῆς ὑπηρεσίας του. Καὶ διὰ νὰ μιμηθῇ τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι παρευρίσκονταὶ ἀοράτως μετὰ τῶν πτερῶν των περίξ τοῦ θυσιαστηρίου.

4 **Ἡ Ἁγία Κοινωνία καὶ ἡ ἀπόλυσις.** Μόλις εἰσέλθῃ ὁ διάκονος εἰς τὸ ἱερὸν Βῆμα ὁ ἱερεὺς χωρίζει τὸν ἅγιον ἄρτον εἰς τέσσαρας μερίδας μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας καὶ τὰς θέτει εἰς τὸν ἅγιον Δίσκον σταυροειδῶς:

ΙΣ

ειδῶς: ΝΙ ΚΑ.

ΧΡ

Ἐπειτα λαμβάνει τὴν ἄνω μερίδα, πού φέρει τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος ΙΣ. Κάμνει μὲ αὐτὴν σταυρὸν ἄνωθεν τοῦ Ποτηρίου καὶ τὴν ρίπτει ἐντός. Τοιοῦτοτρόπως γίνεται ἡ ἔνωσις τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος. Χύνει ἀκόμη ἐντός τοῦ Ποτηρίου καὶ ζέον ὕδωρ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θερμοῦ αἵματος καὶ ὕδατος που ἐχύθησαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν προετοιμασίαν αὐτὴν οἱ λειτουργοὶ ἱερεὺς καὶ διάκονος κοινωνοῦν ἐντός τοῦ ἁγίου Βήματος ἀπὸ τὰς τρεῖς μερίδας, πού εὐρίσκονται εἰς τὸν ἅγιον Δίσκον, δηλ. ἐκ τοῦ τιμίου σώματος τοῦ Κυρίου. Μετὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἄρτου κοινωνοῦν ἐκ τοῦ Ποτηρίου, ἥτοι τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Κυρίου.

“Υστερον, ἀφοῦ κοινωνήσουν, ὁ διάκονος ἢ ὁ ἱερεὺς ρίπτει ἐντὸς τοῦ Ποτηρίου καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐκ τῶν μερίδων τοῦ ἁγίου ἄρτου, διὰ νὰ μετadώσουν εἰς τοὺς χριστιανούς, οἱ ὅποιοι προσέρχονται νὰ κοινωνήσουν. Τὰς μερίδας τῆς Θεοτόκου, τῶν ἐννέα ταγμάτων καὶ τὰς μερίδας τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν ρίπτει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ Ποτήριον μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν πιστῶν.

Ἐνῶ κοινωνοῦν οἱ κληρικοί, ἡ ὥραία Πύλη εἶναι κλειστὴ καὶ ὁ χορὸς ψάλλει ἀργὰ καὶ μελωδικὰ ἓνα στίχον ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν ὡς τὸ «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν ἄλληλούϊα», τὸ ὅποιον λέγεται κοινωνικόν (*). Λέγεται δὲ οὕτω διότι οἱ κληρικοί ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ κοινωνοῦν καὶ λέγουν τὰς εὐχὰς τῆς Θείας Κοινωνίας, καὶ δι’ αὐτοῦ προτρεπόμεθα πρὸς τὴν Θείαν Κοινωνίαν.

Μετὰ τὸ κοινωνικὸν ἀνοίγεται ἡ ὥραία πύλη καὶ τότε παρουσιάζεται ὁ διάκονος πού κρατεῖ τὸ ἅγιον Ποτήριον, καὶ ἐκφωνεῖ: «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης, προσέλθετε». Ὁ χορὸς τότε τῶν ψαλτῶν ψάλλει ἀντὶ τοῦ λαοῦ: «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν».

Δηλαδή ὅλοι ἡμεῖς οἱ πιστοὶ προὔπαντοῦμεν τὸν Κύριον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως ποτὲ οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖνοι τὸν ἔλεγον υἱὸν Δαβὶδ, ἡμεῖς ὁμῶς τὸν ὀνομάζομεν τώρα Θεόν.

Ἀμέσως πλησιάζουν οἱ πιστοὶ καὶ ἄξιοι, οἱ προετοιμασμένοι μετὰ τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας. Καὶ ὁ ἱερεὺς μεταλαμβάνει τοῦτους διὰ τῆς λαβίδος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ Ποτηρίου.

Οἱ πιστοὶ τώρα πού ἐκοινωνήσαν, ὁμολογοῦν ὅτι εἶδον τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν καὶ δι’ αὐτὸ οἱ ψάλλαι ψάλλουν:

«Εἶδομεν τὸ φῶς, τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν πνεῦμα ἐπουράνιον, εὐρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες. Αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν».

Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς παραλαμβάνει μετὰ τὴν Θείαν Μετάληψιν τὰ Δῶρα ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, πού τὰ ἐτοποθέτησε, καὶ τὰ μεταφέρει εἰς τὴν Πρόθεσην. Τὰ παρουσιάζει ὑψωμένα εἰς τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὴν ὥραϊαν πύλην καὶ λέγει «Πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ» κλπ. Ἡ ὑψωσις αὕτη παριστᾷ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ διάκονος τότε κάμνει μίαν δέησιν, μετὰ τὴν ὁποίαν παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς χαρίσῃ ὅλην τὴν ἡμέραν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον. Εἰς τὸ τέλος τῆς δεήσεως αὐτῆς ὁ ἱερεὺς στρέφεται εἰς τὸν λαὸν καὶ τοῦ δίδει τὸ παράγγελμα. «Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν» δηλαδή νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸν ναὸν μετὰ ἀγάπην καὶ εἰρήνην.

Καὶ ἀμέσως διαβάζει μεγαλοφῶως ἐπὶ τοῦ Σολέα τὴν ὀπισθάμβωνον

(*) Ἀναλόγως πρὸς τὴν ἡμέραν ἢ ἑορτὴν ψάλλεται καὶ ἀνάλογον κοινωνικόν.

εὐχὴν μὲ τὴν ὁποῖαν προτρέπει τοὺς κοινωνήσαντας νὰ δεηθοῦν, προτοῦ φύγουν, διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ἀρχόντων καὶ ὅλου τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῆς δεήσεως αὐτῆς, εἶναι φανερόν, ὅτι ὀφείλομεν νὰ παραμένωμεν εἰς τὸν ναὸν μέχρι τῆς ἀπολύσεως. Λέγεται ἡ εὐχὴ αὕτῃ ὀπισθάμβωνος, διότι παλαιότερα ἀνεγινώσκετο ὀπισθεν τοῦ ἄμβωνος, ποῦ εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ.

Ἡ τελευταία πράξις τῆς ἀπολύσεως εἶναι ἡ διανομὴ τοῦ ἀντιδώρου (τεμάχιον ἄρτου) εἰς ἐκεῖνους, ποῦ δὲν ἐκοινωνήσαν τὰ τίμια δῶρα καὶ δίδεται εἰς αὐτοὺς ἀντὶ τῶν δώρων (ἀντίδωρον).

Γ'. Αἱ ἕκτακτοι ἱεραὶ ἀκολουθίαι

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

1) Ἡ ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ βαπτιζόμενοι ἦσαν ἐνήλικοι. Καὶ ὅταν ἤρχοντο διὰ νὰ βαπτισθοῦν, ἡ Ἐκκλησία ἐζητοῦσε ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἀναθεματίσουν τὴν παλαιάν των θρησκείαν καὶ νὰ δηλώσουν τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστόν. Σήμερον κάθε νήπιον βαπτίζεται ἅμα γεννηθῆ. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὰ δὲν ἤμποροῦν νὰ βεβαιώσουν τὴν πίστιν των, ἀπαντοῦν ἐκ μέρους αὐτῶν οἱ ἀνάδοχοι.

Ἰδοῦ δὲ πῶς τελεῖται σήμερον τὸ βάπτισμα: Ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς στρέψη τὸν βαπτιζόμενον πρὸς ἀνατολάς, ὅπου εἶναι ὁ Παράδεισος, φυσᾷ τρεῖς φορές εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νηπίου διὰ νὰ διώξη τὸ πονηρὸν πνεῦμα. Ἐπειτα ἀπαγγέλλει τέσσαρας ἐξορκισμοὺς ἐναντίον τοῦ πειρασμοῦ. Κατόπιν ὁ βαπτιζόμενος διὰ τοῦ ἀναδόχου ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος τὸν ἐρωτᾷ τρεῖς φορές. Ὁμολογεῖ μὲ τὰς ἀπαντήσεις του ὅτι «ἀποτάσσεται τῷ Σατανᾷ», δηλ. ἀπαρνεῖται τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὅτι «συντάσσεται τῷ Χριστῷ», δηλ. πιστεύει εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ διὰ νὰ ἀποδείξη τὴν πίστιν του εἰς τὸν Χριστόν ἀπαγγέλλει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς ἀφοῦ ἀπαγγείλῃ τὸ «εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν, καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν», δέεται νὰ ἁγιασθῆ τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας.

Ἐπειτα ἀφοῦ εὐλογήσῃ ἔλαιον, χύνει ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν κολυμβήθραν καὶ ἀλείφει τὸ βαπτιζόμενον, τὸ ὁποῖον ἀμέσως βαπτίζει (βουτᾷ) γυμνὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν τρεῖς φορές λέγων: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, Ἀμήν, καὶ τοῦ Υἱοῦ, Ἀμήν: καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Ἀμήν».

Ἡ βάπτισις γίνεται, ὅπως ἐμάθομεν εἰς τὴν Κατήχησιν, μὲ τρεῖς ἀναδύσεις (=ἀνωψώσεις), καὶ τρεῖς καταδύσεις (=καταβάσεις). Αἱ ἀναδύσεις καὶ καταδύσεις, γίνονται διὰ νὰ ἐνθυμίσουν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέστη μετὰ τριήμερον ταφῆν.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν τὸ βαπτιζόμενον καθαρίζεται πνευματικῶς καὶ γι-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νεται χριστιανός. Μετά ταύτα ἐνδύεται ὁ βαπτισθεὶς μὲ λευκὸν χιτῶνα διὰ νὰ δευχθῆ ἡ πνευματικὴ καθαρότης του.

2) Ἡ ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τοῦ χρίσματος. Ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα ὁ ἱερεὺς χρίει (ἀλείφει) τὸ βαπτισθὲν νήπιον μὲ τὸ ἅγιον Μύρον εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος. Καὶ ἐνῶ τὰ χρίει, λέγει «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου· ἀμήν».

Δηλαδή μὲ τὴν χρίσιν αὐτὴν (ἄλειμμα) σφραγίζεται μὲ τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ ἱερεὺς κόπτει ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ νηπίου καὶ ὀλίγας τρίχας, (τριχοκουρία) διὰ νὰ φανερωθῆ ὅτι ἀφιερῶται εἰς τὸν Θεόν.

Ὑστερον, ἀφοῦ ἐνδυθῆ τὸ νήπιον, τὸ παίρνει ὁ ἀνάδοχος εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ διὰ νὰ δευχθῆ ἡ πνευματικὴ χαρὰ, γυρίζει μὲ τὸν ἱερέα, γύρω τῆς κολυμβήθρας τρεῖς φορές, ἐνῶ ψάλλεται «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε», δηλ. ὅσοι ἐβαπτίσθητε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐγίνατε Χριστιανοί.

Εἰς τὸ τέλος ἀναγινώσκονται αἱ περικοπαὶ τοῦ Ἀποστόλου (Ρωμ. 6,4-11), καὶ τοῦ Εὐαγγελίου (Ματθ. 28,6). Γίνεται μικρὰ δέησις καὶ ἀπόλυσις.

3) Ἡ ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐξομολογήσεως. Ὁ Χριστιανὸς προσέρχεται εἰς τὸν πνευματικὸν ἱερέα διὰ νὰ ἐξομολογηθῆ τὰς ἁμαρτίας του προτοῦ μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἡ τελετὴ τοῦ μυστηρίου ἀρχίζει μὲ τὸ «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου...» Εἶναι ὁ ψαλμὸς τῆς μετανοίας. Μετὰ δὲ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς συγχωρητικὴν εὐχὴν μὲ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐπιτραχηλίου του ἢ τῆς δεξιᾶς του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐξομολογουμένου.

4) Ἡ ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης. α) Ἡ χειροτονία τοῦ Διακόνου. Ἡ χειροτονία τοῦ Διακόνου γίνεται μετὰ τὸν ἁγιασμόν τῶν τιμίων Δώρων. Διότι κύριον ἔργον αὐτοῦ εἶναι νὰ ὑπηρετῆ τοὺς λειτουργοὺς εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς θείας Κοινωνίας.

Προτοῦ νὰ χειροτονηθῆ εἰς διάκονον γίνεται μὲ ἰδιαιτέραν εὐχὴν ἀπὸ λαϊκὸς ἀναγνώστης ἢ ὑποδιάκονος. Σφραγίζεται τότε ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον εἰς τὴν κεφαλὴν μὲ σταυροειδῆ τριχοκουρίαν. Αὐτὸ φανερῶνει ὅτι ἀφιερῶνεται ὁ χειροτονούμενος εἰς τὴν διακονίαν (=ὑπηρεσίαν) τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν ἀρχὴν φέρεται γύρω ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν ἀπὸ διακόνους τρεῖς φορές, ἐνῶ ἀσπάζεται τὰς γωνίας αὐτῆς. Καὶ μετὰ τοῦτο ἀναφωνοῦν πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον: «Κέλευσον, κελεύσατε, κέλευσον Δέσποτα ἅγιε», δηλ. διάταξε νὰ χειροτονηθῆ. Ὁ χορὸς αὐτὸς ὁ πνευματικὸς φανερῶνει τὴν χαρὰν διὰ τὸν προβιβασμὸν του.

Ἐπειτα γονατίζει καὶ θέτει τὰς παλάμας του εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰς τὴν κεφαλὴν του διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑποταγὴν του εἰς τὸν Χριστόν.

Ὁ Ἐπίσκοπος τότε θέτει ἐπάνω εἰς αὐτὸν τὰ ἄκρα τοῦ ὠμοφορίου τοῦ καὶ τὴν δεξιάν του εἰς τὴν κεφαλὴν του. Καὶ διαβάζει τὴν εὐχὴν τῆς χειροτονίας. Ἐπειτα τὸν ἀνασηκώνει καὶ ἀναφωνεῖ: «ἄξιος», ἐνῶ τοῦ τοποθετεῖ τὸ διακονικὸν ὠράριον εἰς τὸν ἀριστερόν του ὦμον. Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἀρχίζει ὡς διάκονος τὸ ἔργον του.

β) Ἡ *χειροτονία τοῦ Πρεσβυτέρου*. Παρομοία εἶναι καὶ ἡ χειροτονία τοῦ πρεσβυτέρου μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αὕτη γίνεται προτοῦ νὰ ἁγιασθοῦν τὰ τίμια Δῶρα. Διότι τὸ ἔργον του εἶναι νὰ ἁγιάσῃ αὐτὸς τὰ δῶρα.

Ὁ ὑποψήφιος διάκονος τώρα, θὰ χειροτονηθῇ εἰς πρεσβύτερον. Ὁδηγεῖται ἀπὸ πρεσβυτέρους ἐνώπιον τοῦ Ἐπισκόπου, ὅστις εὐχεται νὰ γίνῃ ὁ χειροτονούμενος ἄξιος δοῦλος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀμέσως ἀκούεται τὸ εὐχάριστον ἄγγελμα «ἄξιος» ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ἐπισκόπου. Ἀλλάζει τότε τὸ διακονικὸν ὠράριον εἰς ἐπιτραχήλιον, καὶ φορεῖ εἰς αὐτὸν τὸ φαιλόνιον. Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἀρχίζει ὁ χειροτονηθεὶς τὸ λειτουργικὸν του ἔργον.

γ) Ἡ *χειροτονία τοῦ Ἐπισκόπου*. Ἡ χειροτονία τοῦ Ἐπισκόπου εἶναι μεγαλοπρεπεστέρα χάριν τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ του. Ἡ χειροτονία γίνεται κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς λειτουργίας, ἀφοῦ ψαλῆ ὁ τρισάγιος ὕμνος, διὰ νὰ εὐλογῆσῃ καὶ διδάξῃ τὸν λαόν.

Ὁ ὑποψήφιος, πρεσβύτερος τώρα, ὀδηγεῖται εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ Σολέα. Ἐκεῖ εὐρίσκονται οἱ ἐπίσκοποι καὶ ὁ πρῶτος κατὰ τὴν τάξιν κάθεται εἰς θρόνον ἔμπροσθεν τῆς ὠραίας πύλης. Ὁ ὑποψήφιος πατεῖ ἐπάνω εἰς τὸ ἄκρον τάπητος. Εἰς τὸν τάπητα αὐτὸν ζωγραφίζεται μία πόλις, τὴν ὁποῖαν περιτρέχουσι τρεῖς ποταμοί, ζωγραφίζεται ἐπίσης καὶ ἕνας ἀετός. Ἐκεῖ ὁ ὑποψήφιος ἀναγινώσκει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

Οἱ ποταμοὶ συμβολίζουν τοὺς ποταμοὺς τῆς σοφίας. Ἡ πόλις τὴν πόλιν τῆς Ἐπισκοπῆς, τὴν ὁποῖαν θὰ κυβερνήσῃ. Ὁ ἀετός παριστάνει αὐτὸν τὸν Ἐπίσκοπον, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εὐρίσκεται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς του, δηλ. νὰ συναισθάνεται τὰ ὑψηλά του καθήκοντα.

Ἐνῶ ψάλλεται ὁ τρισάγιος ὕμνος, ὀδηγεῖται ἀπὸ δύο πρεσβυτέρους εἰς τὸ ἱερὸν Βῆμα, οἱ ὁποῖοι ἐκφωνοῦν: «Κελεύσον. Κελεύσατε Ι» Ἐκεῖ τὸν ὑποδέχονται δύο ἐπίσκοποι ἔμπρὸς εἰς τὴν ὠραίαν πύλην καὶ τὸν ὀδηγοῦν ἀπὸ τὴν χεῖρα πλησίον τῆς ἁγίας Τραπέζης. Ἐκεῖ κλίνει ὁ ὑποψήφιος τὰ γόνατα, ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι θέτουν ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν του τὰς χεῖράς των καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀνοικτόν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸν Χριστὸν ἔχει κεφαλὴν ὁ ὑποψήφιος. Ὁ πρῶτος τότε ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν τῆς χειροτονίας. Καὶ δέεται ὅπως ὁ Θεὸς ἀποστείλῃ εἰς τὸν χειροτονούμενον τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ἀκολούθως μὲ τὴν ἐκφώνησιν «ἄξιος» ἐνδύεται ὁ χειροτονηθεὶς τὰ ἀρχιερατικά του ἄμφια. Καὶ ἀμέσως τότε ὁ νέος Ἐπίσκοπος ἐκτελεῖ τὴν θεῖαν Λειτουργίαν.

Εἰς τὴν ἴδιαν Λειτουργίαν ἀπαγορεύεται νὰ λάβῃ ὁ ὑποψήφιος δύο βαθμούς. Οὔτε γίνονται δύο χειροτονίαι τοῦ ἰδίου βαθμοῦ. Ἦμπορεῖ μὴ-

νον να γίνουν τρεις χειροτονίες διαφόρων βαθμών εις τρία διάφορα πρόσωπα εις την ίδίαν λειτουργίαν.

5) **Ἡ ἀκολουθία τοῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου.** Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ χωρίζεται εἰς δύο : α) εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀρραβῶνος, καὶ β) εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς στέψεως (στεφανώματος).

Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀρραβῶνος ὁ ἱερεὺς, ἀφοῦ ἀναγνώσῃ μερικὰς εὐχὰς, θέτει τὰ δακτυλίδια εἰς τὰς χεῖρας τῶν μελλονύμφων καὶ λέγει : «Ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (ὁ δεῖνα) τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (τὴν δεῖναν) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Τοὺς ἰδίους λόγους λέγει ἀντιστρόφως καὶ εἰς τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ. Ἀνταλλάσσει καὶ ὁ παράνυμφος (κουμπάρος) τρεῖς φορές τὰ δακτυλίδια, ὥστε τὸ δακτυλίδι τοῦ ἑνὸς μένει εἰς χεῖρας τοῦ ἄλλου. Οἱ δακτύλιοι ποὺ λέγονται καὶ μνήστρα, σημαίνουν ὅτι ὁ ἀνὴρ ἀναγνωρίζει εἰς τὴν σύζυγόν του τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνοῦν μαζί τὸν οἶκον. Φανερώουν ἀκόμη τὴν τιμὴν καὶ δόξαν τῶν ἀρραβωνιζομένων.

Κατὰ τὴν τελετὴν τῆς στέψεως ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει τρεῖς κατασκευαστικὰς (δηλ. ποὺ συγκινοῦν τὰς καρδίας) εὐχὰς. Δι' αὐτῶν δέεται ὅπως ὁ Θεὸς εὐλογῆσῃ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ἄνδρα καὶ γυναῖκα, «ὡς ἠύλογησε τὸν Ἀβραάμ καὶ τὴν Σάρραν, τὸν Ἰσαάκ καὶ τὴν Ρεβέκκαν». Ἀνταλλάσσει κατόπιν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν τὰ στέφανα μὲ τοὺς λόγους :

«Στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν». Ἐπειτα στέφει καὶ τὴν νύμφην.

Οἱ στέφανα εἶναι τὰ σύμβολα τῆς νίκης καὶ διαφυλάξεως τοῦ βίου τῶν καθαρῶν καὶ ἀγνοῦ μετὰ τὸν γάμον. Ἀναγινώσκονται ἔπειτα αἱ περικοπαὶ τοῦ Ἀποστόλου (Ἐφεσ 5,20—33) καὶ τοῦ Εὐαγγελίου (Ἰωάν. 2,1—11), ἄλλαι δεήσεις καὶ ἡ Κυριακὴ προσευχή. Μετὰ ταῦτα προσφέρει εἰς τοὺς νεονύμφους ποτήριον ἀπλοῦ οἴνου, ἀντὶ τοῦ ἡγιασμένου οἴνου. Διότι ὁ γάμος, συνδέεται μὲ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ ἔπρεπε οἱ μελλονύμφοι νὰ μεταλάβουν. Πρῶτον εἰς τὸν ἄνδρα καὶ ἀμέσως εἰς τὴν γυναῖκα. Κατόπιν διὰ τὸ χαρούμενον τῆς στιγμῆς γίνεται ὁ ἱερός χορὸς μὲ τροπάρια ὡς τό : «Ἡσαῖα χόρευε...»

Ὁ χορὸς αὐτὸς σημαίνει τὴν πνευματικὴν χαρὰν, τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν τιμὴν τῶν νεονύμφων.

Ὁ ἱερεὺς εὐχεται εἰς τὸ τέλος εἰς τὸν γαμβρὸν νὰ μεγαλυθῆ ὡς ὁ Ἀβραάμ, εἰς δὲ τὴν νύμφην ὡς ἡ Σάρρα.

6) **Ἡ ἀκολουθία τοῦ Μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου.** Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ γίνεται μὲ τὸν ἐξῆς τρόπον : Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀσθενοῦς προσκαλεῖ ἑπτὰ ἱερεῖς, εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ ἓνα, ὅπως ἔδομεν καὶ εἰς τὴν Κατήχησιν.

Ἐπάνω εἰς μίαν τράπεζαν πλησίον τοῦ ἀσθενοῦς τοποθετεῖται μία λυχνία (κανδύλι). Περιέχει ἔλαιον καὶ θρυαλλίδας (φυτίλια), τῶσας ὅσαι καὶ οἱ ἱερεῖς.

Ἀφοῦ ἀγιάσουν μὲ δύο εὐχὰς τὸ ἔλαιον ἀλείφουσι μὲ αὐτὸ σταυρο-

ειδώς διάφορα μέρη τοῦ ἀσθενοῦς. Ἀναγινώσκονται ἀκολουθῶς ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον (περικοπαί). Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν περικοπῶν αὐτῶν ἀναγινώσκει ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς μίαν συγχώρητικὴν εὐχὴν ὑπὲρ τοῦ ἀσθενοῦς. Καὶ οἱ ἄλλοι ἱερεῖς κρατοῦν ἀνοικτὸν τὸ Εὐαγγέλιον ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀσθενοῦς. Τὸ Εὐαγγέλιον παριστᾷ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος δίδει εἰς τὸν ἀσθενῆ τὴν χάριν του.

7) Ἡ τελετὴ τῶν Ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ νεόδημος ναός (=ὁ νεόκτιστος) ἀγιάζεται ὡς τόπος λατρείας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀκολουθία αὕτη τελεῖται μόνον ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον.

Ὁ ἐπίσκοπος τοποθετεῖ ἅγια λείψανα μάρτυρος εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Τὰ λείψανα αὐτὰ τοποθετοῦνται προηγουμένως εἰς μίαν ἀργυρᾶν θήκην, τὴν ὁποίαν τοποθετεῖ ἐντὸς μιᾶς ὀπῆς τοῦ στόλου, ποῦ στηρίζεται ἡ ἁγία Τράπεζα.

Μετὰ τοῦτο ἐνδύει τὴν ἁγίαν Τράπεζαν μετὰ τὸ Κατασάρκιον καὶ τὸ ἀντιμήσιον. Τοῦτο γίνεται εἰς ἀνάμνησιν τῆς σινδόνης μετὰ τὴν ὁποίαν περιτυλίχθη τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὅταν κατεβιβάσθη ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ.

Ἐπιπλέον δέ, ἀφοῦ γίνῃ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ψαλμῶν τὸ τροπάριον τοῦ ἁγίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιερῶνται ὁ ναός, ἀρχίζει ἡ Θεία Λειτουργία.

8) Οἱ παρακλητικοὶ κανόνες. Οἱ χριστιανοὶ εἰς στιγμὰς ἀσθενειῶν καὶ κινδύνων πάντοτε προσέτρεχον εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ τὴν παρεκάλουν μετὰ ὕμνων, μετὰ εὐχῶν καὶ μετὰ διάφορα τροπάρια νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς. Τὸ σύνολον ὧνων αὐτῶν τῶν ὕμνων εἶναι οἱ κανόνες τῆς παρακλήσεως τῆς Θεοτόκου. Οἱ κανόνες αὐτοὶ εἶναι δύο εἰδῶν: Ὁ μικρὸς παρακλητικὸς κανὼν, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλίγας εὐχὰς καὶ τροπάρια. Καὶ ὁ μέγας παρακλητικὸς κανὼν, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσοτέρας εὐχὰς καὶ τροπάρια. Καὶ ἔχει σχέσιν μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Ὁ μέγας κανὼν ψάλλεται κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τὸν μῆνα Αὐγούστου, καὶ μετὰ τὸν ἑσπερινόν.

9) Ὁ ἁγιασμός. Αἱ ἀκολουθίαι τοῦ ἁγιασμοῦ εἶναι δύο: Ἡ ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ, ποῦ τελεῖται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων. Καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ, ποῦ τελεῖται εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστου μηνὸς εἰς τὸν οἶκον. Μετὰ τὰς ἀκολουθίας αὐτὰς παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ γίνῃ τὸ ἁγιαζόμενον ὕδωρ θεραπευτικὸν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων μας.

10) Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία. Εἶναι μία σύντομος πένθιμος ἀκολουθία εἰς τὰς κηδεῖας τῶν νεκρῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ πένθιμα τροπάρια καὶ εὐχὰς διὰ τὰς ὁποίας κηδεύομεν τὸν νεκρὸν καὶ παρηγοροῦμεν τοὺς ζῶντας συγγενεῖς καὶ φίλους.

Ἐχομεν τρεῖς ἀκολουθίας νεκρωσίμων, μίαν διὰ τοὺς κοσμικοὺς, ἄλλην διὰ τοὺς κληρικοὺς καὶ τρίτην διὰ τὰ νήπια.

11) Τὰ μνημόσυνα ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων (νεκρῶν). Ἡ ἀκολου-

θία αυτή φανερώνει ὅτι μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν δὲν χάνεται ἡ σκέψις τῶν ζώντων μὲ τοὺς νεκροὺς. Διότι ὑπάρχει ζωὴ καὶ μακρὰν τοῦ τάφου.

Κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν μνημοσύνων μοιράζονται εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους κηρία, τὰ ὁποῖα ἀνάπτουν. Τὰ κυρία αὐτὰ φανερῶνουν τὸν σεβασμὸν μας πρὸς τοὺς νεκροὺς. Φανερῶνουν ἀκόμη καὶ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ τὸ ὁποῖον ποθοῦμεν νὰ ἴδῃ ὁ νεκρὸς εἰς τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν. Μοιράζονται καὶ κόλλυβα. Τὰ κόλλυβα ἀποτελοῦνται ἀπὸ βρασμένον σίτον καὶ εἶναι σύμβολα τῆς ἀναστάσεως. Διότι, καθὼς ὁ σῖτος ποῦ θάπτεται εἰς τὴν γῆν φυτρώνει, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ σώματά μας, ἂν καὶ θαπτόμενα θὰ ἀναστηθοῦν.

Ἐ ρ γ α σ ί α ι

- 1) Ποῖα εἶναι αἱ τακτικαὶ ἱεραὶ ἀκολουθίαι;
- 2) Ποῖοι ἔγραψαν τὴν ἀκολουθίαν τῆς Θείας Λειτουργίας;
- 3) Πότε γίνεται κάθε μία ἀπὸ αὐτάς;
- 4) Πότε γίνεται ἡ λειτουργία τῶν προηγουσμένων δώρων;
- 5) Σὲ πόσα μέρη διαιρεῖται ἡ Λειτουργία καὶ διατί λέγονται ἔτσι;
- 6) Ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει καὶ ποῦ τελειώνει ἡ λειτουργία τῶν κατηχομένων;
- 7) Ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει καὶ ποῦ τελειώνει ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν;
- 8) Ποῖα εἶναι ἡ μικρὰ Εἴσοδος καὶ ποῖα ἡ Μεγάλῃ Εἴσοδος;
- 9) Φρόντισε νὰ μάθῃς καλὰ τί σημαίνουν αἱ διάφοροι εὐχαὶ καὶ διάφοροι ὕμνοι τῆς Θείας λειτουργίας.
- 10) Ποῖον εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ σημαντικότερον μέρος τῆς Θείας λειτουργίας;
- 11) Ποῖα εἶναι τὰ διάφορα λειτουργικὰ βιβλία;
- 12) Ποῖα εἶναι αἱ ἕκτακτοι ἱεραὶ ἀκολουθίαι;

Ἵμνοι ψαλλόμενοι εἰς τὴν θείαν λατρείαν
κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ κατὰ τὰς Δεσποτικὰς
καὶ Θεομητορικὰς ἑορτὰς

Ἐπολυτίκια Ἀναστάσιμα (Ψάλλονται περιοδικῶς εἰς τὰς Κυριακὰς
ὅλου τοῦ ἔτους).

Ἐπολυτίκιον ἤχος α'

«Τοῦ λίθου σφραγισθέντος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων,
καὶ στρατιωτῶν φυλασσόντων τὸ Ἄχραντόν σου σῶμα,
ἀνέστης τριήμερος Σωτὴρ, δωρούμενος τῷ κόσμῳ τὴν ζωὴν.
Διὰ τοῦτο αἱ Δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ἐβόων σοι Ζωοδότα.

Δόξα τῇ Ἀναστάσει σου Χριστέ·

Δόξα τῇ Βασιλείᾳ σου·

Δόξα τῇ Οἰκονομίᾳ σου,

μόνε φιλόανθρωπε».

==

Ἐπολυτίκιον ἤχος β'

«Ὅτε κατήλθες πρὸς τὸν Θάνατον, ἢ Ζωὴ ἢ ἀθάνατος,
τότε τὸν Ἄδην ἐνέκρωσας τῇ ἀστραπῇ τῆς Θεότητος·
ὄτε δὲ καὶ τοὺς τεθνεώτας ἐκ τῶν καταχθονίων ἀνέστησας,
πᾶσαι αἱ Δυνάμεις τῶν ἐπουρανίων ἐκραύαζον·

Ζωοδότα Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι».

==

Ἐπολυτίκιον ἤχος γ'

«Εὐφραίνεσθω τὰ οὐράνια, ἀγαλλιᾶσθω τὰ ἐπίγεια,
ὅτι ἐποίησε κράτος, ἐν βραχίονι αὐτοῦ ὁ Κύριος·

ἐπάτησε τῷ θανάτῳ τὸν θάνατον,

πρωτότοκος τῶν νεκρῶν ἐγένετο,

ἐκ κοιλίας Ἄδου ἐρρύσατο ἡμᾶς,

καὶ παρέσχε τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος».

Ἀπολυτίκιον ἤχος δ'

«Τὸ φαιδρὸν τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα,
ἐκ τοῦ Ἀγγέλου μαθοῦσαι αἱ τοῦ Κυρίου Μαθήτριαι,
καὶ τὴν προγονικὴν ἀπόφασιν ἀπορρίψασαι,
τοῖς Ἀποστόλοις καυχώμεναι ἔλεγον.

Ἐσκύλευται ὁ θάνατος,
ἠγέρθη Χριστὸς ὁ Θεός,
δωρούμενος τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

==

Ἀπολυτίκιον ἤχος πλ, δ'

«Ἀγγελικαὶ Δυνάμεις ἐπὶ τὸ μνημᾶ σου,
καὶ οἱ φυλάσσοντες ἀπενεκρώθησαν·
καὶ ἴστατο Μαρία ἐν τῷ τάφῳ, ζητοῦσα τὸ ἄχραντον σου Σῶμα.
Ἐσκύλευσας τὸν Ἄδην, μὴ πειρασθεῖς ὑπ' αὐτοῦ·
ὑπήντησας τῇ Παρθένῳ, δωρούμενος τὴν ζωὴν.
Ὁ ἀναστάς ἐκ τῶν νεκρῶν, Κύριε δόξα σοι».

Ἀπὸ τὰς καταβασίας τῆς Θεοτόκου**Ῥδὴ γ'**

«Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους Θεοτόκε, ὡς ζῶσα καὶ ἄφθονος πηγὴ,
θίασον συγκροτήσαντας πνευματικὸν στερέωσον·
καὶ ἐν τῇ θείᾳ δόξῃ σου στεφάνων δόξης ἀξίωσον».

Ῥδὴ σι'

«Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάντιμον τελουντες ἑορτὴν οἱ θεόφρονες,
τῆς Θεομήτορος,

δεῦτε τὰς χεῖρας κροτήσωμεν,
τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Θεὸν δοξάζοντες».

Ἀπὸ τὰς καταβασίας τῶν Χριστουγέννων

«Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε·

Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε·

Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε.

Ἄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ,
ἀνυμνήσατε λαοί, ὅτι δεδόξασται».

==

«Μυστήριον ξένον, ὀρῶ καὶ παράδοξον·

οὐρανὸν τὸ σπήλαιον·

Θρόνον Χερουβικόν τὴν Παρθένον·

τὴν φάτνην χωρίον, ἐν ᾧ ἀνεκλήθη ὁ ἀχώρητος Χριστὸς ὁ Θεός·
ὃν ἀνυμνοῦντες μεγαλύνομεν».

Κυριακή τῶν Βαΐων

Ἀντὶ τοῦ εἶδομεν τὸ φῶς . . . ψάλλεται τὸ ἔξῃς :
 «Τὴν κοινὴν Ἀνάστασιν πρὸ τοῦ σοῦ πάθους πιστούμενοι,
 ἐκ νεκρῶν ἤγειρας τὸν Λάζαρον, Χριστέ ὁ Θεός·
 ὄθεν καὶ ἡμεῖς ὡς οἱ παῖδες, τὰ τῆς νίκης σύμβολα φέροντες,
 σοὶ τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου βοῶμεν,
 Ὡσαννά ἐν τοῖς Ὑψίστοις,
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου».

Εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Κυριακὴν τοῦ Πάσχα

Κοντάκιον

«Εἰ καὶ ἐν τάφῳ κατήλθες ἀθάνατε,
 ἀλλὰ τοῦ Ἄδου καθεῖλες τὴν δύναμιν·
 καὶ ἀνέστης ὡς νικητής, Χριστέ ὁ Θεός,
 γυναιξὶ ταῖς Μυροφόροις φθεγγάμενος· χαίρετε,
 καὶ τοῖς σοῖς Ἀποστόλοις δωρούμενος,
 ὁ τοῖς πεσοῦσι παρέχων Ἀνάστασιν».

Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος

«Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν,
 χαροποιήσας τοὺς μαθητάς, τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 βεβαιωθέντων αὐτῶν διὰ τῆς εὐλογίας,
 ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου».

Εἰς τὰ Θεοφάνεια

«Ἐπιφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένῃ
 καὶ τὸ φῶς σου, Κύριε, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς,
 ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς Σε,
 Ἦλθες, ἐφάνης, τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον».

Εἰς τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν τοῦ Χριστοῦ

Κοντάκιον

«Ὁ τῶν ὄλων Κύριος περιτομὴν ὑπομένει καὶ βροτῶν τὰ πταίσματα,
 ὡς ἀγαθὸς περιτέμνει·
 δίδωσι τὴν σωτηρίαν σήμερον τῷ κόσμῳ·
 χαίρε δὲ ἐν τοῖς Ὑψίστοις καὶ ὁ τοῦ Κτίστου ἱεράρχης
 καὶ φωσφόρος, ὁ θεῖος μύστης Χριστοῦ Βασιλείος».

Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος

«Μετεμορφώθης ἐν τῷ ὄρει, Χριστέ ὁ Θεός,
 δείξας τοῖς μαθηταῖς σου τὴν δόξαν σου, καθὼς ἐδύναντο.
 Λάμπσον καὶ ἡμῖν τοῖς ἀμαρτωλοῖς τὸ φῶς σου τὸ ἀίδιον,
 πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου.
 Φωτοδότα, δόξα σοι».

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου

«Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον
 καὶ τοῦ ἀπ' αἰῶνος μυστηρίου ἡ φανέρωσις.
 Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Υἱὸς τῆς Παρθένου γίγνεται
 καὶ Γαβριὴλ τὴν χάριν εὐαγγελίζεται.
 Διὸ καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ τῇ Θεοτόκῳ βοήσωμεν.
 Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ».

Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου

«Ἐν τῇ γεννήσει τὴν παρθενίαν ἐφύλαξας,
 ἐν τῇ κοιμῆσει τὸν κόσμον οὐ κατέλιπες, Θεοτόκε.
 Μετέστης πρὸς τὴν ζωὴν, μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς,
 καὶ ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς λυτρομένη ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Είσαγωγή εἰς τὴν Κατήχησιν

Περὶ Θρησκείας

	Σελίς
1. Τί εἶναι Θρησκεία	3
Α'. Αἱ πολυθεϊστικαὶ Θρησκείαι	4
Β'. Αἱ μονοθεϊστικαὶ Θρησκείαι	7
2. Τί εἶναι Κατήχησις	10
3. Ἱστορία τῆς Κατηχήσεως	11
4. Σκοπὸς καὶ ἀξία τῆς Κατηχήσεως	11
5. Αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως	12
Α'. Ἁγία Γραφή	12
Β'. Ἱερὰ Παράδοσις	14
6. Διαίρεσις τῆς Κατηχήσεως	16

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

Τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν

	Σελίς
1. Τὸ Σύμβολον	17
2. Ἱστορία τοῦ Συμβόλου	17
3. Ἀνάπτυξις τῶν ἄρθρων τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως	18

Α΄. Ο ΘΕΟΣ

1. Τί εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ποῖα αἱ ἰδιότητές του	18
2. Ὁ Θεὸς δημιουργὸς τοῦ κόσμου	20
α) Ὁ ὕλικός κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος	21
β) Ὁ πνευματικὸς κόσμος καὶ οἱ ἄγγελοι	21
3. Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου	22

Β΄. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ

1. Ἡ Θεότης τοῦ Σωτῆρος	23
2. Ἡ ἐνσάρκωσις καὶ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος	25
3. Ὁ Σταυρικὸς θάνατος τοῦ Σωτῆρος	26
4. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος	27
5. Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου	27
6. Ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Χριστοῦ	27

Γ΄. ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

28

	Σελίς
Δ'. Η ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ	29
Ε', Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ	29
1. Ίδιότητες τῆς Ἐκκλησίας	30
2. Αἱ διάφοροι Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι	31
ΣΤ', ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ	33
1. Τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος	33
2. Τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος	35
3. Τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας ἢ ἐξομολογήσεως	37
4. Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας	38
5. Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου	39
6. Τὸ μυστήριον τοῦ Γάμου	40
7. Τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης	41
Ζ'. Η ΜΕΛΛΟΥΣΑ ΖΩΗ	43

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΗΘΙΚΟΝ

	Σελίς
1. Ὁ Δεκάλογος	46
Α'. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεὸν	46
Β'. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτὸν μας	48
Ἡ προσευχή	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΝ

57

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ποῦ λατρεύεται ὁ Θεός

	Σελίς
1. Ὁ Χριστιανικὸς ναὸς	58
2. Οἱ ρυθμοὶ τῶν ναῶν	59
α) Ὁ ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς	59
β) Ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς	60
γ) Ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς	61
δ) Ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως	62
3. Διαίρεσις τοῦ ναοῦ καὶ τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτὸν	63
Α'. Ο ΚΥΡΙΩΣ ΝΑΟΣ	63
Β'. ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΒΗΜΑ	65
α) Τὰ ἱερά σκευὴ διὰ τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν	68
β) Ἱερά σκευὴ καὶ ἀντικείμενα χρήσιμα διὰ τὰ ἄλλα μυστήρια καὶ τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας	70
γ) Τὰ ἱερά ἄμφια	73
1. Τὰ ἱερά ἄμφια τοῦ Διακόνου	73
2. Τὰ ἱερά ἄμφια τοῦ Πρεσβυτέρου	74
3. Τὰ ἱερά ἄμφια τοῦ Ἐπισκόπου	75

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Πότε λατρεύεται ὁ Θεός

	Σελίς
Ἱεροὶ χρόνοι τῆς λατρείας	81
Αἱ ΕΩΡΤΑΙ	81
Αἱ Δεσποτικαὶ ἑορταί	82
Αἱ ἀκίνητοι Δεσποτικαὶ ἑορταί	83
Αἱ κίνηται Δεσποτικαὶ ἑορταί	88
Αἱ ἑορταὶ τῶν ἁγίων	89

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Πῶς λατρεύεται ὁ Θεός

Ἱεροὶ τρόποι τῆς λατρείας

	Σελίς
1. Αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι	92
2. Ἡ Θεία Λειτουργία	93
3. Λειτουργικὰ βιβλία	95
4. Ἑρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας	95
Α'. Πρῶτον μέρος τῆς θείας Λειτουργίας	97
Β'. Δεύτερον μέρος τῆς θείας Λειτουργίας	100
Αἱ ἕκτακτοι ἱεραὶ ἀκολουθίαι	106
Ἕμνοι ψαλλόμενοι εἰς τὴν θεῖαν λατρείαν κατὰ τὰς Κυριακάς, καὶ κατὰ τὰς Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἑορτάς	112

«Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορησμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς». (Ματθ. ΙΑ', 28)

«Μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσωσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν». (Ψαλμ. 21,28)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Δ/ΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 61330

Ἐν Ἀθήναις τῆ 2 Ἰουλίου 1952

Π ρ ὶ σ

Τοῦς κ. κ. Κοντομάρην Α. — Μηνιάτην Ἡλ.
Λαέρτου 24

Π α γ κ ρ ὶ τ ι

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 65303]3-7-52 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου Ἐκπαιδεύσεως ἐνεκρίθη τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ» βιβλίον σας ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῶν *Θρησκευτικῶν* διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἐπὶ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ 1 - 9 - 52.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεως βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κοινοποιήσις :

Κ.Γ.Δ.Σ.Ε

Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντῆς

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ